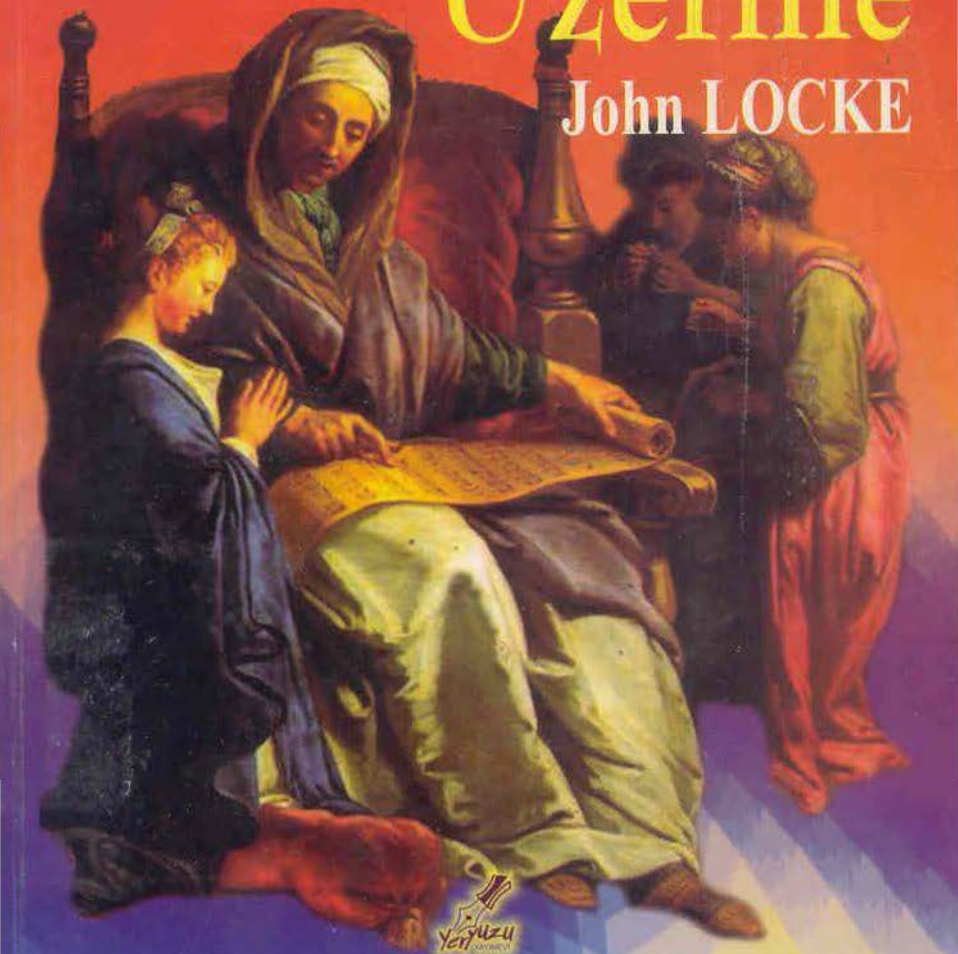
Eğitim Üzerine

John LOCKE



Yeryüzü Yayınevi

EĞİTİM ÜZERİNE

John LOCKE

Çev.

Aylin UĞUR



YERYÜZÜ ÖĞRETMEN DİZİSİ
EĞİTİM ÜZERİNE
John LOCKE

Çeviri:
Aylin UĞUR

Redaksiyon:
Seval BOZKURT

Teknik Hazırlık
Yeryüzü Yayınevi
431 92 68 Ankara

Kapak Tasarım:
Yeryüzü Yayınevi

ISBN:
975-6386-75-4

Baskı:
Eylül 2004
Başak Matbaacılık
Tel: (0.312) 384 27 61

YERYÜZÜ YAYINEVİ
Sağlık 2. Sok. No: 65/1 Yenişehir/ANKARA
Tel: 431 92 68 Faks: 434 44 62
(Yeryüzü, AKAD Ltd.'in Bir Kuruluşudur)

e-mail: akad@akad.net

EĞİTİM ÜZERİNE

John LOCKE

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KISIM

Eğitim Üzerine

Birinci Bölüm / *13*

İkinci Bölüm / *25*

Üçüncü Bölüm / *39*

Dördüncü Bölüm / *55*

Beşinci Bölüm / *68*

Altıncı Bölüm / *82*

Yedinci Bölüm / *96*

Sekizinci Bölüm / *111*

Dokuzuncu Bölüm / *125*

Onuncu Bölüm / *139*

İKİNCİ KISIM

Gramer Ne Zaman Öğretilmeli

Birinci Bölüm / *154*

İkinci Bölüm / *170*

Üçüncü Bölüm / *181*

GİRİŞ

John Locke, 29 Ağustos 1632'de İngiltere'de Bristol yakınlarında doğdu. Çağdaşı Dryden ile beraber Westminster School'da ve Oxford'daki İsa Kilisesi'nde eğitim gördü. Okuyacağınız eserden de anlaşılacağı üzere gelecekte eğitim kuramcısı olacak Locke, o dönemde her iki kurumda rağbet gören disiplini onaylamadı; yine de 1658'de master derecesini aldıktan sonra kendi okulunda Yunanca ve retorik dersleri vermeye başladı. Elçilik sekreteri olarak Kıta Avrupa'sına 1658 yılında yaptığı bir ziyaretten sonra Oxford'a dönerek tıp eğitimi görmeye başladı, sonradan dostu ve doktoru olarak Shaftesbury kontu Lord Ashley'e bağlandı. Bu soylu şansölye olduğunda, Locke, Sunumlar Bakanlığı görevini üstlendi.

Shaftesbury 1673'te görevinden ayrıldıktan iki yıl sonra Locke sağlık sebebiyle Fransa'ya gitti. Orada Sir John Banks'in oğlunun özel öğretmenliğini ve İngiltere'nin Paris Büyükelçisinin karısının doktorluğunu yaparak geçimini sağladı. 1679'da Shaftesbury tekrar iktidara gelince Locke'u İngiltere'ye çağırdı. Bu çağrıya isteksizce boyun eğen Locke, Shaftesbury'nin siyasi talihi ters dönene ve her ikisi de Hollanda'ya sığınana kadar siyasi konularda yardımcı olarak ve gelecekte "Nitelikler"i yazacak olan torununun eğitimiyle ilgilenerek hamisine hizmet etti.

Locke Hollanda'daki ilk iki yılını seyahat ederek ve bilim adamlarıyla görüş alışverişinde bulunarak geçirdi; ancak 1685 yılında, Shaftesbury ile dostluğunun ötesinde herhangi bir konuda suçlu bulunduğuna dair kanıt olmamasına rağmen, Hollanda hükümetinden Locke'u hain olarak İngilizlere teslim etmesi istenince 1686'da II. James tarafından affedilene kadar saklanmak zorunda kaldı.

Locke 54 yaşına gelene kadar hayatı boyunca yaptığı çalışmaları ve düşüncelerinin sonuçlarını yayınlamadı. Şaheseri "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Deneme"nin özeti dostu Le Clerc'in "Bibliotheque Universell'inde basıldı. Eserin tam metni 1690'da yayımlandı. Sonradan "Eğitim Üzerine" başlığıyla basılan bu mektupları bir dostuna oğlunun terbiyesine ilişkin tavsiye olarak Hollandada yazdı. Sürgün boyunca Locke gelecekte kral ve kraliçesi olacak William ve Mary ile dostane ilişkilere girdi; ve devrim gerçekleştiğinde 1689'da prensesle beraber İngiltere'ye döndü. Kendisine önerilen Prusya büyükelçiliğini sağlık sebebiyle reddetti. Ülkesinde kalarak "Deneme"sini yayımladı.

Hayatının geri kalanını çoğunlukla Essex'de dostları Cudworth'ler ve Masham'ların evinde geçirdi. Temyiz Komiserliği ve bir süre için kendisini ekonomik sorunlarla ilgilenmeye iten Ticaret ve Fidanlık Konseyi üyeliği yaptı. Oates'te ev sahibinin torunun eğitimiyle ilgilenerek eğitim kuramlarını uygulama fırsatını buldu. Elde ettiği sonuçlar yöntemlerine olan inancını doğruladı. 27 Ekim 1704'te Oates'te öldü.

Locke'un lise ve üniversite yıllarında uygulanan eğitim yöntemlerini onaylamadığı anlaşılmaktadır, ve yargılara varırkenki bu bağımsız tavrı hayatı boyunca fark edilmektedir. Tıp biliminde hala varolan ve çeşitli ilim dallarındaki Bacon ve Hobbes'un da saldırdığı skolastikçiliğin şiddetle aleyhinde oldu. O zamanın ünlü doktoru dostu Sydenham'm benimsediği deneysel yöntemleri savundu. Eğitim kuramı ve yönteminde dönemine göre ileri görüşlere sahip oldu. Özellikle alışkanlıkların oluşumu yönetimi ve takibinde eğitim temel amacının bilgiden ziyade zihin ve erdem eğitimi olduğunda ısrar etti. Sahip olduğu görüşlerin birçoğu, eğitimin reformcularının başardıklarından daha çok hedeflediklerı amaçlar arasındadır. "Düşüncelerde gerçek amacın bir okul sistemin oluşumdan ziyade bir beyefendinin oğlunun bireysel eğitimi olduğunun izleri gözlemlenmektedir.

Locke, filozof olarak çok büyük bir üne sahiptir. İngiliz ampi-

rik görüş okulunun atası oldu ve tüm Avrupa'nın felsefi düşüncesi üzerine büyük etki yaptı. İngiltere'deki hemen hemen tüm entelektüel hareketlerin kökeni Locke'a dayalıdır ve Hume'un şüpheciliği "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme"de sunulan ilkelerin mantıksal gelişimidir.

İTHAF

Chipley'li Sayın Edward Clarke'a;

Beyefendi,

Yıllar boyunca size yazılmış ve şu an dünyaya açıklanan eğitimle ilgili bu düşünceler tamamıyla size aittir ve şimdiye kadar size yazdığım mektuplardakilerden farklı değildir. Çok az şeyi değiştirdim ve size farklı zamanlarda ve farklı vesilelerle gönderdiklerimi sadece sıraya koydum. Böylece okuyucu sıralamanın aşinalığı ve tarzından bu mektupların halkın görüşüne sunulmak üzere tasarlanmış bir eserden ziyade iki arkadaşın özel sohbetleri olduğunu kolayca anlayacaktır.

Dostların ısrarcılığı insanların yayınlamaya çekindikleri eserler için genel bir mazerettir. Fakat benim bu mektuplarımı duymuş olan bazıları onları görmek ve sonrasında basmak için ısrar etmemiş olsalardı halen amaçlandıkları mahremiyette sessizce uyuyamaya devam edeceklerini açıkça söyleyebilirim. Ancak yargılarına son derece saygı duyduğum bu kişiler bu kaba taslak yazılarının halka ilan edilirse faydalı olacağına ikna olduklarını söyleyerek benim için çok geçerli olan bir noktaya dokundular. Çünkü ben ülkesine hizmet etmenin her insanın kaçınılmaz bir görevi olduğuna ve bu düşünce olmaksızın insanla sığır arasında bir fark olmadığına inanıyorum. Bu konu o kadar büyük bir mesele ve doğru eğitim yöntemi o kadar önemli bir fayda ki yeteneklerimin arzularıma cevap verdiğini düşünseydim diğerlerinin tavsiye ve ısrarlarına hiç ihtiyacım olmazdı. Ancak, halkın önüne sunmamdan başka bir şeyin istenmediği bu zamanda, bu sayfalarda hüküm süren cimrilik ve onlara olan haklı güvensizliğim, az şey yapmış olmanın utancı beni bu kadar küçük bir katkı yapmaktan alıkoymayacak. Eğer bu

mektuplardaki görüş ve düşünceleri beğenip basmaya değer görenler gibi başkaları varsa bunların herkes için boşa harcanmış bir çaba olmayacağını düşünerek kendime iltifat edebilirim.

Çocuklarını terbiye etmek konusunda çaresiz olduğunu düşünen o kadar çok insan bana danıştı ve gençlerin erken çağda yozlaşmaları o kadar genel bir şikayet halini aldı ki eğitimdeki hataların üzerine daha az eğilindiği için bu konuyu gündeme getiren ve diğerlerini harekete geçirebilecek bir şeyler öneren ve hataları düzeltmeye çalışanlar küstah olarak değerlendirilemez. İkinci ve üçüncüde asla düzeltilmemiş olan ilk terkipteki hatalar gibi bunlar da ıslah edilemez lekelerini kendileriyle beraber hayatın tüm noktalarına ve duraklarına taşıyorlar.

Burada önermiş olduğum şeylerden dolayı kibir duymaktan o kadar uzağım ki böyle bir görev için daha uygun ve daha yetenekli birisi İngiliz kibar takımına daha yaraşır ve buna benzer bir eserle burada yaptığım hataları düzeltirse sizin adınıza bile üzüleceğimi düşünmez, aksine genç beyefendilerin en iyi şekilde şekillendirilmeleri ve eğitilmelerini benim eğitimleriyle ilgili görüşlerimin kabulünden daha fazla isterim. Siz aynı zamanda burada önerilen yöntemin, adına bu yöntemin tasarlandığı bir beyefendinin oğlu üzerinde sıradan etkisi olmadığı konusunda benim şahidim olacaksınız. Çocuğun halihazırdaki iyi mizacının bu etkiye katkıda bulunmadığını söylemiyorum. Ancak siz ve ebeveynler takdir eder ki sıradan disiplin yöntemine uygun olarak yöntemin aksi şekilde uygulanması ne çocuğun mizacını düzeltirdi ne onun öğrenmekten keyif alıp derslerini sevmesini sağlardı ne de öğrenmesi uygun görülen şeylerden daha fazlasını öğrenme arzusu uyandırırdı. Fakat bu eseri daha şimdiden görüşünü bildiğim sizin görüşünüz ve hamiliğiniz aracılığıyla dünyaya tavsiye etmemeyi bir görev olarak görüyorum. Çocukların iyi eğitimi ebeveylerin öyle önemli bir görevi ki ve ulusun refahı ve gönenci buna o kadar bağımlı ki bunu herkesin içten bir şekilde benimsemesini ve hayal, gelenek ve mantığın bu konuyla ilgili tavsiyelerini iyice inceledikten bunlar arasında gerekli ayrımı yaptıktan sonra gençliğin farklı şartlara gö-

re eğitimi için herkesin her yerde yardım elini uzatmasını sağlamak istiyorum. Bu her meslek dalı için yapılması gerekli çok şey olsa da farklı meslek alanlarında erdemli, faydalı ve yetenekli insanların yeşertilmesini sağlayacak en kolay, en kısa ve en uygun yoldur: Bir rütbeye ait kişiler eğitimleri sayesinde doğruyu buldular mı diğerlerini de hizaya sokacaktır.

Bu kısa sohbet esnasında arzuladıklarımı göstermekten fazlasını mı yaptım bilmiyorum; dünya şimdi olduğu şekliyle buna sahipse ve bunda dünyamn kabul edebileceği en küçük bir şey varsa size bunun için teşekkür borçlular. Buna kalkışmama ilk olarak size olan sevgim sebep oldu. Ayrıca aramızdaki dostluğu daha da zenginleştirdiği için çok memnunum. Çünkü bir insanın hayatında dürüst, faydalı, değerli bir yurtseverle uzun süre yaptığı dostluktan daha büyük bir keyif ve arkasında bırakacağı daha iyi bir anı bilmiyorum.

Aciz ve sadık hizmetkarınız,

John Locke

7 Mart 1692

BİRİNCİ KISIM
Eğitim Üzerine

Birinci Bölüm

1. Kısım. Sağlam vücutta sağlam kafa, mutluluk halinin kısa fakat tam tanımlamasıdır. Bu ikisine sahip kimsenin isteyeceği çok az şey olur. Bunlardan birisinin eksikliğini çeken ise daha az iyi bir hayat sürecektir. İnsanın mutluluğu veya mutsuzluğunun en büyük sebebi kendisidir. Zihni akıllıca işlemeyen kişi hiçbir zaman doğru yolu seçmeyecektir; ve vücudu hasta ve zayıf olan hiçbir zaman ilerleme kaydedemeyecektir. Bazı insanların zihin ve vücut yapıları o kadar dinçtir ve doğa bunları öyle güzel şekillendirmiştir ki bu insanların diğerlerinin yardımına çok ihtiyacı olmadığını itiraf etmeliyim; doğal dehalarının gücüyle beşiklerinden itibaren mükemmelliğe doğru ilerlerler; ve mutlu yapılarının ayrıcalığıyla harikalar yaratmaya muktedirdirler. Ancak bunlara ait örnekler çok değildir. Karşılaştığımız tüm insanlardan onda dokuzu eğitimleri sebebiyle bu haldedirler; iyi veya kötü, faydalı veya faydasız olurlar. Tatlı hayallerimizdeki küçük, hemen hemen fark edilmeyecek izlenimlerin çok önemli ve uzun süreli sonuçları vardır: Bazı nehirlerin kaynaklarına elle yapılan nazik bir dokunuş suları kanallara yöneltir, bu kanallar da oldukça farklı yönlere akar; ve onlara kaynakta yapılan bu ilk yönlendirme sayesinde farklı yönelimler alırlar ve sonunda çok uzak yerlere ulaşırlar.

2. Kısım. Çocukların zihinlerinin su gibi çok kolay bir şekilde bu tarafa ya da öbür tarafa çevrilebildiğini düşünüyorum: En temel kısım bu olsa da asıl önem verilmesi gereken zihinlerinin içerisi olmalıdır. Yine de kerpiç bir ev ihmale gelmez. Bu yüzden, belki özellikle eğitimini gördüğüm bir konu olduğu için sizin de bekle-

diğiniz üzere ilk konuyla başlayarak önce vücut sağlığını inceleyeceğim.

3. Kısım. Sağlık mesleğimiz ve mutluluğumuz için ne kadar gerekli; ve zorluklara ve yorgunluğa dayanıklı güçlü bir vücut dünyada öne çıkacak biri için ne kadar zorunlu? Bunlar kanıt gerektirmeyecek kadar çok kesin konular.

4. Kısım. Burada sağlığı, bir doktorun hasta bir çocuğu ele alışı gibi almayacağım; bunun yerine tıbbın yardımı olmadan, çocukların sağlıklı veya en azından hastalıklı olmayan bir yapısı olması için ebeveynlerin yapması gerektiği şekilde işleyeceğim. O zaman şu kısa kural karşımıza çıkıyor. Beyefendiler dürüst çiftçiler gibi çocuklarına yaklaşmalıdırlar. Anneler bu kuralın biraz zor olduğunu ve babalar da çok kısa olduğunu düşüneceklerinden bu konuyu biraz daha detaylı açıklayacağım; çocukların çoğunun vücut yapılarının fazla ilgi, şefkat ve tatlılıkla ya şımartılmış ya da zarar görmüş olduğunu söylemek kadınlarla ilgili çok genel ve keskin bir gözlem.

5. Kısım. İlk dikkat edilecek şey çocuğun yazın ve kışın çok sıkı giydirilmemesi veya sarılmamasıdır. Doğduğumuzda yüzümüz vücudumuzun diğer kısımlarından daha hassas ve zayıf değildir. Bu bile tek başına bizi kuvvetlendirmekte ve soğuğa karşı dayanıklı hale getirmektedir. İskitli bir filozof, don ve karda çıplak nasıl dolaşabildiğini merak eden Atinalı'ya çok güzel bir cevap vermiştir. İskitli "yüzünü keskin kış havasında nasıl açıkta bırakıyorsun" diye sormuş. Atinalı da "yüzüm buna alışık" diye cevap vermiştir. O zaman İskitli "benim tümden bir yüzden oluştuğumu düşün" diye cevap vermiştir. Vücudumuz en başından alıştığı her şeye dayanacaktır.

Kullanış şeklinin neler yapabileceğini göstermek için, aşırı sıcakla ilgili de olsa amacımıza uygun güzel bir örneği, son zamanlarda yaptığım bir seyahatte tanıştığım bir yazarın kendi sözleriyle aktaracağım:

"Malta'nın sıcağı Avrupa'nın diğer yörelerinden daha kavurucu. Hatta serinleten bir meltem esmediğinden bu konuda Roma'yı da geçiyor ve çok daha boğucu. Bu sebeple yerel halk Çingeneler gibi kapkara; fakat köylüler güneşe meydan okuyorlar; günün en sıcak saatlerinde aralıksız ve kendilerini kavurucu ışınlardan korumaksızın çalışıyorlar. Bu bana kendimizi bebekliğimizden itibaren alıştırdığımız sürece doğamızın imkansız görünen şartlara da uyum sağlayabildiğine inandırdı. Beşikten itibaren on yaşına gelene kadar gömleksiz veya başlarında hiçbir şey olmaksızın çırılçıplak güneşin altında dolaştırarak çocuklarının vücutlarını güçlendiren ve sıcağa alıştıran Maltalılar işte böyle yapıyorlar."

Bu yüzden iklimin soğuğuna karşı çocukları çok korumamanız konusunda size tavsiyede bulunmama izin verin. İngiltere'de yaz ve kış aynı kıyafetleri giyenler vardır. Fakat eğer anne zarar verme korkusuyla ya da baba eleştirilmek korkusuyla soğuk ve kar için aile yardımına ihtiyaç duyuyorsa çocuğun kışlık kıyafetlerinin çok sıkı olmamasına dikkat etsin: Doğa başını saçla kapladığı ve bir iki yaşına gelmesiyle beraber bu saçları kuvvetlendirdiği için gündüz vakti dışarda beresiz dolaşabiliyorken geceleri de çocuğun şapkasız uyuyabileceğini unutmayın; baş ağrılarının, soğuk algınlığının, nezlenin, öksürüğün ve diğer birçok hastalığın en büyük sebeplerinden biri başı sıcak tutmaktır.

6. Kısım. Burada hep erkek çocuğuyla ilgili konuşuyorum çünkü bu sohbetin temel amacı genç bir beyefendinin bebekliğinden itibaren nasıl yetiştirilmesi gerektiğini anlatmaktır ve bunların çoğu kız çocuklarının eğitimine çok da uymayacaktır; her ne kadar farklı cinsler farklı yaklaşımlar gerektirse de aradaki ayrımı yapabilmek çok zor olmayacaktır.

7. Kısım. Ayrıca her gün ayaklarının soğuk suyla yıkanmasını ve ayakkabılarının su geçirecek kadar ince olmasını tavsiye ediyorum. Korkarım bu konuda anneler ve çocuk bakıcıları bana karşı gelecekler. Bazıları bunun çoraplarını kirleteceğini bazıları da çok eziyetli olacağını düşünecek. Fakat gerçekler, sağlığının diğer

tüm endişelerden on kat daha değerli olduğunu gösterecek. Tertemiz yetiştirilen bir çocuğun ayaklarının ıslanmasının çok tehlikeli ve uygunsuz olduğunu düşünen kişi, çıplak ayakla dolaşıp sürekli ıslak ayakla gezmeye alışmış fakir çocukların bu sayede ellerinin ıslanmasından daha fazla üşümediklerini ve hastalanmadıklarını görünce o da böyle yapmış olmayı dileyecek. Alışkanlıklar veya gelenek dışında eller ve ayaklar arasında farklılık yaratan başka ne vardır Allah aşkına? Eğer bir adam beşikten itibaren, Hollandalılar gibi ellerini eldivenle sımsıcak tutup çıplak ayakla dolaşmaya alışmışsa bu farkı şüphesiz gelenek yaratıyor; ve tekrar ediyorum böyle bir gelenek elleri ıslak tutmayı başkalarını ayaklarını ıslak tutması kadar tehlikeli kılacaktır. Bunu önlemenin yolu ayakkabıları suyu geçirecek şekilde yapmak ve ayaklarını her gün soğuk suyla yıkamaktır. Bu aynı zamanda temizlik için de önerilmektedir; fakat benim buradaki amacım sağlıktır; ve bu yüzden de bu işlemi günün herhangi bir saatiyle sınırlamıyorum. Geceleri yapıldığında, çok başarılı olduğunu, aşırı soğuk geceler dahil hiçbir günü aksatmaksızın tüm kış boyunca uygulandığını gördüm. Suyun yüzeyinin kalın bir buz tabakasıyla kaplandığı aşırı soğuk gecelerde, ayaklarını ve bacaklarını kendisi ovacak ve kurulayacak yaşta olmadığı halde çocuk bacaklarını ve ayaklarını bu suda yıkadı. Sık soğuk su kullanımıyla vücudun bu kısımlarını dirençli hale getirerek, aksi şekilde terbiye edilmiş çocuklarda ayakların kazaren ıslanması sonucu oluşabilecek talihsizlikler engellenecektir. Bunun gece veya gündüz vakti uygulanmasıyla ilgili seçimi ebeveylerin sağduyusuna ve seçimine bırakıyorum. Zaman konusunda sınırlama getirmeyerek bu uygulamanın etkili olmasını amaçlıyorum. Böylece ulaşılacak sağlık ve direnç çok uygun bir fiyata satın alınmış bir ürün olacak. Bir de buna nasırların önlenmesini eklersem sanırım birçok bey için çok daha değerli bir hal alacak. İlk olarak baharda ılık suyla başlayın ve bir kaç gün sonra tam soğuk suya ulaşana kadar her seferinde suyu daha da soğuk hale getirin ve sonra kışın ve yazın da devam edin. Çünkü bu uygulamada da gözlemleneceği üzere normal yaşam tarzında yapılacak diğer değişikliklerde de olduğu gibi değişiklikler hassas derecelerle yavaş yavaş yapılma-

lıdır. Böylece vücutlarımızı bu yeni değişikliğe acısız ve tehlikesiz uydurabiliriz.

Annelerin bu doktrini nasıl karşılayacaklarını görmek o kadar da zor değil. Kim narin bebeklerinin bu şekilde katledilmelerinden memnun olur ki? Ne! Ayaklarını sıcak tutmak için çok az şey yapmak yeterliyken buz gibi havada ve karda ayaklarını soğuk suya sokmak mı? Aklı selim insanların korkularını gidermek için duymak isteyecekleri birkaç örnek vereyim: Seneca Ep. 53 ve 83'te kendisinden bahseder: Kışın ortasında soğuk çeşme suyuyla banyo yaparmış. Sağlıklı olması yanında dayanabileceğini düşünmeseydi sıcak bir banyoyu çok rahat karşılayabileceği variyetiyle çok fazla ilgi ve bakıma ihtiyaç duyduğu bir yaşta (çünkü bunu yaptığı zamanlarda yaşlanmıştı) bunu yapmazdı. Üyesi olduğu tarikatı soğuk suya tahammüle yönelten Stoacı ilkelerinin onu bu şiddete ittiğini düşünsek bile bırakın öyle olsun. Böyle banyo yapmanın sağlığı açısından faydası neydi? Çünkü sağlığı böyle zorlu bir uygulamadan dolayı bozulmadı. Ya hiçbir tarikatın sıcağına sığınmamış ve stoacı yalınlığından etkilenmemiş Horace'a ne diyeceğiz? O da kış mevsiminde soğuk suyla banyo yaptığını bize söyler. Belki İtalya İngiltere'den daha sıcak ve kışın sularının soğuğu İngiltere'dekinin yanına bile yaklaşamaz. İtalya'daki nehirler İngiltere'dekilerden daha sıcak olabilir. Ancak Almanya ve Polonya'dakiler bizdekilerden daha soğuk olmalarına rağmen Yahudilerin erkeği-kadını sağlıklarıyla ilgili hiçbir önyargıya kapılmaksızın yılın her mevsiminde baştan aşağı bu nehirlerde banyo yapar. Ve hiç kimse de, o ünlü membanın soğuk sularının narin vücutlara zarar verdiğini düşünmez ve St.Winifred kuyusunun bir mucizesi veya erdemi olduğuna inanmaz. Herkes yaşlanan zayıf bedenleri sağlığa ve dirence kavuşturan soğuk suların mucizeleriyle doludur. İşte bu yüzden daha iyi şartlarda yaşayanların vücutlarını iyileştirmede ve direncini artırmada bu banyolar imkansız ve dayanılmaz olamaz.

Eğer yetişkinlerle ilgili bu örneklerin çocukların durumunda uygulanamaz olduğu ve çocukların böyle bir uygulamaya dayanamayacak kadar narin oldukları düşünüyorlarsa, eskiden Alman-

ların şimdi de İrlandalıların örneklerini incelensinler. Onların da şimdikiler kadar narin olan bebeklerinin sadece ayaklarını değil tüm vücutlarını soğuk suda yıkadıklarını görecekler. Ve bugün bile İskoçya'nın dağlık yörelerindeki hanımefendilerin bu disipline uyarak çocuklarını kışın ortasında soğuk suyla yıkadıklarını ve soğuk suyun buzlu bile olsa hiçbir zarar vermediğini öğrenecekler.

8. Kısım. Öğrenebilecek yaşa geldiğinde ve ona öğretecek biri varsa yüzmesi gerektiğinden burada bahsetmeyeceğim. Bu birçok kişinin hayatını kurtarır. Romalılar da yüzmenin gerekli olduğunu düşünürler ve harflerle derecelendirirlerdi. Okumayı ya da yüzmeyi bilmeyenleri eğitimsiz ve işe yaramaz olarak adlandırırlardı: *Nec literas didicit nec natare*. Fakat, ihtiyacı olduğunda ona hizmet edecek bir beceriyi kazanma ve sık sık soğuk suyla banyo yapmanın sağlığa faydaları o kadar çok ki bunu teşvike yönelik bir şey söylemeyi gereksiz buluyorum. Son olarak egzersiz vücut ısısını artırdığında veya kanında veya nabzında direnç bırakmadığında suya girmemesi gerektiği konusunda uyarıda bulunuyorum.

9. Kısım. Herkesin özellikle çocukların sağlığı için faydalı olan diğer bir şey de kışın bile çoğunlukla açık havada bulunmak ve ateş yanında mümkün olduğunca az durmaktır. Böylece kendini hem sıcağa hem de soğuğa, açık ve yağışlı havaya alıştırır; bir insanın vücudu bir şeye dayanaklı hale getirilmemişse bu şey ona bu dünyada hiçbir fayda sağlamaz; büyüdüğünde ise onu buna alıştırmaya çalışmak için çok geç olur. Erken yaşta bu alışkanlık derece derece edinilmelidir. Böylece vücut hemen her şeye dayanıklı hale getirilmiş olur. Ona rüzgarda ve güneş altında şapkasız oynamayı tavsiye etsem bu tavsiyeye uyulacağından şüphe ederim. Buna binlerce itiraz gelir. Eğer genç efendim teninin renginin korunması amacıyla hep gölgede tutulup güneşe ve rüzgara hiç çıkarılmazsa bu onu güzel bir adam haline getirir, ama işe yarar bir adam haline getirmez. Ancak kız çocuklarının güzelliğine önem verilmelidir. Yine de söylemeliyim ki ten renklerini önemsemeksizin ne kadar çok açık havada bulunurlarsa o kadar dirençli ve sağlıklı olacaklardır; ve böylece de erkek kardeşlerinin eğitimlerinin seviyesine

o kadar yaklaşacaklar ve hayatlarının geri kalanında bundan çok faydalanacaklardır.

10. Kısım. Açık havada oynamanın benim bildiğim bir tehlikesi var; bir oraya bir buraya koşturmaktan iyice ısındıklarında soğuk veya nemli toprakta oturur veya yatarlar. Çalışmak veya egzersiz yapmaktan dolayı iyice terlediğinde soğuk bir şey içmek insanları mezara götürür veya tutuldukları ateşten veya hastalıktan dolayı mezara yaklaştırır. Bu tehlikeler çok küçükken kolayca engellenebilir. Ancak çocukluk döneminde vücut iyice ısındığında yere oturmaması veya soğuk bir şey içmemesi konusunda sıkı bir şekilde takip edilirse bu sakınma alışkanlık haline gelerek artık öğretmeni veya bakıcısının gözünün üzerinde olmadığı zamanlarda da onu korumaya yardımcı olur. Böyle bir durumda yapılacak başka bir şey düşünemiyorum; çünkü yıllar geçtikçe hareket özgürlüğü de artar ve birçok konuda kendisini yönetmesi konusunda ona güvenmek gerekir, çünkü zihnine yerleştirdiğiniz iyi prensipler ve iyi oturtulmuş alışkanlıklar dışında yanında her zaman bir koruyucusu olamaz. Önceden iyi hesaplanmamış tekrarlı uyarılar ve kuralların, uygulamanın onda geliştireceği alışkanlıklardan daha iyi sonuç vermesini bekleyemezsiniz.

11. Kısım. Kız çocuklarının bahsi unutulmaması gereken bir şeyi daha aklıma getirdi; oğullarınızın kıyafetleri sıkı olmamalı; özellikle göğüs kısmında. İzin verin doğa bildiği en iyi şekilde vücudu şekillendirsin. Doğa kendi başına, bizim onu yönlendireceğimizden daha iyi ve kesin çalışır. Eğer kadınlar çocuklarının vücutlarını, dışarı çıktıklarında yapmaya çalıştıkları gibi karınlarında da kendileri şekillendiriyor olsalardı mükemmel doğmuş çocuklarımız olmazdı. Dar kesimli kıyafetlerle iyi şekle sahip olmuş çok az çocuğumuz var. Ben buna gereken önem verilirse meşgul insanların (cahil bakıcılar ve korsajcılar demeyeceğim) anlamadıkları bir konuya karışmalarının engelleneceğini ve doğayı uzuvları şekillendirme yolundan çıkarmaktan korkmalarını sağlayacağını düşünüyorum. Ancak yine de dar kesimli kıyafetlerden büyük ölçüde zarar gören o kadar çocuk örneği biliyorum ki kendilerinden biraz-

cık daha akıllı olan maymunlar gibi, duyarsız ilgi ve çok fazla sarılıp kucaklamayla küçüklerine zarar veren başka canlıların da var olduğunu son olarak söylemeden geçemeyeceğim.

12. Kısım.Dar göğüsler, kısa ve kokan nefes, hasta akciğerler ve sakatlık sıkı korsaj ve dar kıyafetlerin doğal ve hemen hemen değişmez etkileridir. Bu şekil narin ve güzel şekil verme çabaları onları bozmaktan başka işe yaramaz. Vücudun farklı bölümlerinde hazırlanan beslenme, doğanın planladığı orantıda vücuda dağıtılamadığından uzuvlardaki orantısızlığa da sebep olur. Bir omuz veya kalça olağan orandan daha yukarıda veya büyük olunca bu işin harikalığı nerede kalır? Çin'deki kadınların bebeklikten itibaren ayakları sıkıca sarıldığı için çok küçük ayakları olduğu (bunun da nesi güzeldir hiç anlamam) bilinir. Geçenlerde Çinli yetişkin bir kadına ait bir çift ayakkabı gördüm: Bizlerdeki aynı yaştaki bir kadın ayağı için o kadar orantısızdı ki küçük kızlarımızın ayakları için bile yeterince büyük değildi. Bunun yanında, kadınlarının çok küçük olduğu ve çok kısa yaşadıkları gözlemlenmektedir; oysa diğer erkeklerle aynı boyutlara sahip erkekleri aynı oranda bir hayat uzunluğuna sahiptir. Bu ülkedeki kadın cinsindeki bu bozukluklar, ayaklarının mantıksızca sıkıca bağlanması sebebiyle kanın serbest dolaşımın engellenmesi sonucu vücudun genelinin büyüme ve sağlık konusunda sorun yaşamalarına atfedilmektedir. Burkulma veya darbeyle ayak yaralandığında bacak ve kalçanın tüm gücünü ve canlılığını kaybedip küçüldüğünü ne de sık görürüz? Kalbi ve hayatı muhafaza eden göğüs kafesinin doğal olmayan bir şekilde baskıya tutulmasından ve doğal gelişiminin engellenmesinden daha büyük bir rahatsızlık var mıdır?

13. Kısım. Diyet konusuna gelince; bu çok sade ve basit olsa iyi olur ve eğer tavsiyede bulunmam gerekirse çocuk ceket giydiği sürece ve en azından iki ya da üç yaşına gelene kadar et yedirmekten sakınılmalıdır. Ancak korkarım ki, mevcut veya gelecekteki sağlığına sağlayacağı fayda ne olursa olsun, halihazırda çok et yeme geleneğiyle yanlış yönlendirilmiş ebeveynler günde en az iki kere et yemeden çocuklarının aç kalacağını düşünerek buna razı gelme-

yeceklerdir. Eğer hayatlarının ilk üç veya dört yılında anneleri veya budala hizmetkarlar tarafından tıka basa yedirilmezse ve etten tamamıyla uzak tutulursa çocukların daha sağlıklı dişlere sahip olacağından ve geleceği için daha sağlam ve dinç bir vücudun temellerini atacaklarından eminim.

Ama genç efendim et yeme ihtiyacı duyarsa günde bir kez yesin ve bunu bir çeşit et yemeğiyle sınırlı tutsun. En iyisi sossuz sade biftek, koyun eti, dana eti vb.dir. Tek başına veya başka şeylerle beraber bolca ekmek yemesine dikkat edilmelidir. Katı her ne yerse yesin iyice çiğnemesi sağlanmalıdır. Biz İngilizler bunu çok ihmal ederiz. Yenilen yemeğin iyi sindirilmemesi diğer birçok büyük rahatsızlığına sebep olur.

14. Kısım. Kahvaltı ve akşam yemeği için süt, süt ürünleri, sulu yulaf lapası, süt tatlısı ve diğer benzer şeyler çocuk için uygundur; yalnız bunların hepsinin sade ve olabildiğince şekersiz, hatta hiç şekersiz verilmesine dikkat edilmelidir; özellikle kanı ısıtacak tüm baharatlardan ve diğer şeylerden sakınılmalıdır. Ayrıca tüm yediklerinde tuz az kullanılmalı ve çocuğun çok baharatlı ve soslu şeyleri alışkanlık haline getirmemesi sağlanmalıdır. Damak tadımız geleneklerle beraber en baştan itibaren soslu ve baharatlı yemeklere alışır. Aşırı tuz kullanımı susuzluğa sebep olması yanında aşırı sıvı alımı da vücudumuzda diğer rahatsızlıklara sebep olur. İyi yapılmış ve pişmiş bir siyah ekmeğin tereyağ ve peynirle veya bunlarsız genç efendim için en iyi kahvaltı olduğunu düşünüyorum. Tüm tatlılar kadar sadece bu kahvaltının da onun güçlü bir adam olmasını sağlayacağına ve eğer buna alışırsa da onun da bunu seveceğine eminim. Eğer öğünler arası bir şeyler yemek isterse onu kuru ekmeğe alıştırın. Sebepsiz yere acıkırsa ekmek tek başına açlığını dindirmeye yeterli olacaktır. Böylece iki iyi sonuca ulaşmış olacaksınız; 1. Ekmek yemeğe alışarak ekmeği sevecektir, çünkü önceden dediğim gibi damağımız ve midemiz alıştıkları şeyleri çok sever. 2. Çocuğa doğasının ihtiyaç duyduğundan daha fazla yememesini öğretmiş olacaksınız. Herkesin iştahının aynı olduğunu düşünmüyorum. Bazılarının güçlü bazılarının zayıf iştahı vardır. An-

cak çoğunun doğaları sebebiyle değil de alışkanlıklarla obur ve açgözlü yapıldıklarına inanıyorum. Bazı ülkelerde günde iki öğünden fazla yemeyen erkeklerin sürekli midelerini dolduranlar kadar gürbüz ve güçlü olduklarını görüyorum. Romalılar genelde akşam yemeğine kadar oruç tutarlardı. Bu günde bir kezden fazla yiyenler için bile belirlenmiş tek öğün vaktiydi. Bazıları saat sekizde, bazıları onda, bazıları on ikide ve bazıları da daha geç saatte kahvaltı eder ve kahvaltıda ne et ne de hazır yapılmış bir şey yerlerdi. Dünyadaki en büyük hükümdar olduğu zamanlarda Augustus arabasına binerken yanma küçük bir kuru ekmek parçası alırdı. Ve 83. Mektubunda yaşlandığında ve hatta yaşının aşırılıklar yapmasına izin verdiği dönemlerde kendisini nasıl idare ettiği konusunda bize bilgi veren Seneca, mevcut mali durumu İngilizler kadar, hatta iki katı iyi bir öğün yiyebilmesine olanak sağladığı halde akşam yemeği için özel bir sofranın başına geçmeksizin kuru ekmek yediğini söyler. Dünyanın efendileri böylesine kısıtlı bir diyetle yetiştirildiler; ve Romalı genç beyefendiler kuvvet ve ruhsal dinginlik açısından hiç yoksunluk çekmediler çünkü günde bir öğünden fazla yemediler. Ya da şans eseri biri akşam yemeğine kadar tahammül edemez durumdaysa midelerini sakinleştirmek için hazır öğün olarak kuru bir ekmek parçasından, veya en fazla birkaç kuru üzüm, veya bununla beraber hafif bir şeyden başka bir şey yemediler. Böylesine ölçülü davranış sağlık ve iş yaşamı için o kadar gerekliydi ki Doğu'daki fetihlerinin onlara tanıttığı lüks hayat arasında bile bu tek öğün alışkanlığını sürdürdüler. İdareli yemek yeme alışkanlığını bırakıp kendini ziyafete verenler bile akşam vaktine kadar bunu sürdüremedi. Ve birden fazla öğün alışkanlığı onlara o kadar korkunç geldi ki Sezar'ın zamanında şafak vaktine kadar dolu bir masada oturmak veya eğlenmek çok hor görüldü, kınandı. Bu sebeple çok aşırı olduğu düşünülmezse genç efendimin kahvaltıda kuru ekmekten başka bir şey yememesini daha uygun görüyorum. Geleneğin ne kadar güçlü olduğunu tahmin edemezsiniz. İngiltere'de'ki hastalıkların büyük bir kısmının aşırı et yiyip çok az ekmek yemekten kaynaklandığına inanıyorum.

15. Kısım. Öğünlerine gelince; mümkün olduğu kadar sakınmak şartıyla sürekli olarak tek bir saate bağlanmamasının en iyisi olduğunu düşünüyorum; çünkü alışkanlıklar ve gelenekler yemek yemeyi belirli saatlere sabitlediğinde midesi o belirlenenen her zamanki saatte yemek yemek isteyecek ve eğer o saat geçirilirse mide rahatsız ve tedirgin olacaktır; ya aşırı yemek isteyecek ya da aşırı iştahsızlığa sebep olacaktır. Bu yüzden kahvaltı, öğle yemeği veya akşam yemeği için belirli saatler sabitlenmesinden ziyade her gün bu öğünlerin farklı saatlerde yapılmasını tercih etmek gerekir. Eğer ara öğünler yemek isterse ona sık sık kuru ekmek verin. Bunun bir çocuk için zor ve kısıtlı bir diyet olduğunu düşünen varsa onlara çocuğun bir midesi olduğu sürece akşam öğününde et ve sıvı yemek veya taze ekmek yiyerek ve bira içerek beslenme eksikliği çekmeyeceğini söyleyin. Çocuğun buna alışması için gerekirse emredin. Sabah vakti genelde çalışmaya ayrılır ve dolu bir mide başlangıç için kötüdür. Kuru ekmek, iyi bir öğün olmasına rağmen en az çekiciliğe sahiptir; ve çocuğunun sağlığını ve aklını önemseyen ve çocuğunun sağlıksız ve ruhsuz olmasını istemeyen hiç kimse çocuğunun kahvaltıda tıka basa yemesini istemez. Kimse bunun mevcut mali durumu ve variyetine uygun olmadığını düşünmesin. Her beyefendi her yaşta silah taşımaya ve asker olmaya uygun olacak şekilde yetiştirilmelidir. Fakat çocuğunu, ona bırakacağı servetin bolluğu ve kolaylığıyla hayatını uyuyarak geçirmesini istermiş gibi yetiştirirse gördüğü örnekleri ve yaşadığı çağı çok önemsemez.

16. Kısım. İçeceği bir küçük şişe bira olmalıdır; ve bunu da öğünler arası değil, bir parça ekmek yedikten sonra içmelidir. Bunun sebebi şunlardır;

17. Kısım. Sıtma ve aşırı yeme daha çok insanların hararetliyken sıvı almaları sebebiyle olur. Bu yüzden, çocuk oyun oynadığında çok hararetlenirse ve susarsa ekmek bu rahatsızlığı alacaktır; ve bir şey içemezse dayanmak zorunda kalacaktır; çünkü çok hararetlenmişse mutlaka bir şey içmesi gerekir; en azından bir parça ekmek yerse bira içmiş kadar yükselmiş olan hararetini bastırmak

için zaman kazanacaktır, böylece bir süre sonra güvenle içebilecektir. Çok susamışsa harareti dinmiş olacak ve susuzluğu kaybolacaktır. Bunun yanında, bu hareket ona sağlığı ve aklı için çok faydalı olan sakınma, dayanma alışkanlığını öğretecektir.

İkinci Bölüm

18. Kısım. Bir şey yemeden sıvı almama sürekli içme alışkanlığını engelleyecektir. Erkeklerin genelde gelenekler sebebiyle alışkanlık haline gelmiş açlık ve susuzluk hisleri vardır. Ve eğer isterseniz bu alışkanlıktan vazgeçmiş olsa da ona gece bir şey içme alışkanlığı verin; o zaman gece bir şey içmeden uyuyamayacaktır. Bakıcıların ağlayan çocuğu sakinleştirmek için kullandıkları bir çeşit ninni olan bu yöntemden vazgeçirmekte anneler zorlanırlar. Geleneklerin gündüz olduğu kadar geceleri de hüküm sürdüğüne inanın. İsterseniz herkesi her saat başı susuzluk çekecek hale getirebilirsiniz.

Bir kez bir evde yaşamıştım. Bu evde çocuk her ağladığında onu susturmak için içecek verirlerdi. Bu o kadar sık hale gelmişti ki çocuk sürekli mama önlüğü takıyordu. Ve konuşamamasına rağmen yirmi dört saatte benden daha çok sıvı alıyordu. İsterseniz bunu kendi üzerinizde deneyin; ister hafif ister sert olsun sürekli bira için. Eğitimde dikkat edilmesi gereken konu yerleştirdiğiniz alışkanlıklardır; bu yüzden bu konuda da diğerlerinde olduğu gibi hiçbir şeyi alışkanlık haline gelecek duruma getirmeyin, çünkü zamanı gelince bu alışkanlığı kesemez veya geliştiremezsiniz. Sağlık ve ölçülülük açısından doğal olarak ihtiyaç duyulandan fazlasını içmemek uygundur. Tuzlu et yemeyen ve ağır içecekler içmeyen kişi aksine alışmamışsa öğünler arası nadiren susuzluk duyar.

19. Kısım. Her şeyden önce çocuğun gerekirse hemen hemen hiç şarap veya ağır bir içki tatmamasına dikkat edin. Çocuklara bu kadar olağan şekilde verilip de bu kadar yıkıcı etkisi olan daha başka bir şey yoktur İngiltere'de. Bir dostluk ortamı veya dokto-

run reçete etmediği durumlar dışında ağır içkileri hiç içmese daha iyi olur. Bu durumda hizmetkarlar çok sıkı takip edilip aksi yönde davrandıkları takdirde şiddetli şekilde uyarılmalıdır. Mutluluklarının büyük bir kısmını ağır içeceklere bağlayan bu tür uygunsuz insanlar, kendilerinin en çok sevdikleri şeyi ikram ederek genç efendime kur yapmaya meyilli olurlar ve böylece kendilerini mutlu ederek çocuğa zarar verdiklerini düşünmezler. Çocuğun sağlığı ve zihni için, ağır içkilere alışmasından, özellikle hizmetkarlarla gizli gizli içmesinden daha zararlı bir alışkanlık olmayacağından bu konuya çok dikkat etmeli ve bu konuda tüm gayreti göstermelisiniz.

20. Kısım. Meyve sağlığın, özellikle çocuk sağlığının idaresindeki en zor konulardan birini teşkil etmektedir. İlk ebeveynlerimiz onun için Cenneti tehlikeye atmışlardır ve çocuklarımızın da bu günaha davete dayanamadıklarına şüphe yoktur. Meyveyle ilgili kurallar hiçbir genel kuralla tanımlanamaz; ben de kaçınılmaz olarak çocukları meyveden tamamıyla uzak tutmanın mümkün olmadığı konusunda herkesle hemfikirim. Bu konuda katı kurallar koymak onları iyi veya kötü, ham veya olgunlaşmış ele geçirdikleri her şeyi yemeye daha istekli hale getirmektedir. Çocuklar İngiltere'deki davetkar tatlı karpuz, şeftali ve her tür erik ve üzümden uzak tutulmalıdır; eğer mümkünse onlar bu meyveleri hiç görmemeli ve böyle bir şey olduğunu bilmemelidir. Fakat çilek, kiraz, bektaşi üzümü veya kuşüzümünü tam olgun oldukları vakitte çocuklara güvenle verebilirsiniz. Hatta şunlara dikkat edilirse serbestçe istediğiniz miktarda verebilirsiniz: 1. Bizim yaptığımız gibi, midenin başka bir yiyecekle tamamıyla dolu olduğu öğünlerden sonra verilmemeli; öğünlerden önce ve öğün aralarında yemeli. Çocuklar kahvaltı niyetine de yiyebilir. 2. Meyveyle ekmek yenmeli. 3. Tam olgunken yenmeli. Böyle yendiği takdirde sağlığına zarardan ziyade yardımcı olacağını düşünüyorum. Yetiştikleri mevsimin sıcağına uygun olan yaz meyveleri midemizi tazeler. Bu yüzden yaz meyveleri konusunda ben, uygun bir meyveden makul bir miktar yemek yerine meyveden tamamıyla yoksun bırakıldığında, bu meyveyi elde etmek için hizmetkarlara rüşvet verip ele geçirdiği her çöplüğü tıkabasa yiyen çocukları olan bazıları kadar hiç katı değilim.

Elma ve armut da tam olgunlaştıklarında her zaman istenildiği miktarda yenebilir, özellikle elmanın Ekim ayından sonra yendiğinde vücuda zarar verdiğini hiç duymadım. Şekersiz kurutulan meyvelerin de sağlık açısından yararlı olduğunu düşünüyorum. Ancak eti tatlı olan her tür meyveden sakınılmalıdır.

21. Kısım. Yumuşacık ve kadınsı olan bakışlardan en güzeli uyuyan çocuğa aittir. Sadece bu konuda çocukların istedikleri kadar yararlanmasına izin verilmelidir. Çocuğun sağlığı ve büyümesi için uyku kadar yararlı başka bir şey yoktur. Yirmidört saat içinde ne zaman uyuyacakları konusu, sabah erken kalkmaya alışmalarının kendilerine çok fayda sağlayacağı söylenerek çok kolayca düzenlenebilir. Sağlık açısından en iyisi budur ve çocukluğundan itibaren iyi oturmuş bir alışkanlıkla yataktan kalkma saatini kolaylamış kişi bir erkek olduğunda da hayatının en iyi ve verimli bölümünü uyuklayarak ve yatakta yatarak geçirmeyecektir. Eğer çocuklar sabah erken yataktan kaldırılırsa ne zaman uyuyacaklarını da bileceklerdir; böylece genelde akşam vakitlerinde yapılan sağlıksız safahatlardan kaçınacaklardır; uygun saatlerde yatan kişi de nadiren sorun çıkacaktır. Oğlunuzun yetişkin olduğunda sekizden sonra arkadaşlarıyla görüşmemesi veya gece yarısına kadar bir kadeh şarap içerek sohbet etmemesi gerektiğini söylemiyorum. Şimdi çocuğunuzun hassas yıllarını şekillendirerek elinizden geldiğince bu tür uygunsuz şeylere maruz kalmamasına uğraşmalısınız. Onu şimdiden buna alıştırarak gece geç saatlere kadar oturarak rahatsızlanmasını önlemek, çocuğunuzun gelecekte gece alemlerinden sakınmasını veya bu tür alemleri nadiren önermesini sağlayacaktır. Ancak bu konuda çok fazla şey yapamaz da arkadaşlar ve çevre baskın çıkarsa onun da yirmisinden sonra diğerleri gibi yaşamasına izin verin. Yine de onu erken kalkmaya ve yatmaya alıştırmak sağlığın mevcut gidişatı ve diğer sağlayacağı faydalar açısından çok önemlidir.

Uyuyabildikleri kadar uyumalarına izin verilmesini söylemiştim. Çocuklarda uyku küçükken alışkanlık haline getirilmelidir.

Bunun sürekli artan oranlarda devam ettirilmesi gerektiğini söylemiyorum; o zaman çocuklar yataktaki uykulu ve uyuşuk hallerini büyüdüklerinde alışkanlık haline getirebilirler. Yedi ile on yaşlarında uykunun miktarı belirlenmelidir. Huyları, gücü ve vücudu iyi takip edilmelidir. Yedi ve on dört yaşları arasında uyumayı çok sever hale gelirlerse uyku saatini sağlıklı bir yetişkin için yeterli bir süre olan sekiz saatle kademeli olarak sınırlamalıdır. Eğer çocuğu sabah erken uyanmaya alıştırmışsanız uzun süre uyuma alışkanlığı giderilmiş olur. Çocukların çoğu bu zamanı kısaltmaya meyilli olacak ve akşam vakitlerinde arkadaşlarıyla oturmak isteyecektir. Bu durumda sabah geç uyanarak uyku vaktini telafi etmesine kesinlikle izin verilmelidir. Yine de sabah erken saatte uyandırılmalı ve yataktan çıkmaları sağlanmalıdır. Çocuk yüksek ve ani yüksek bir sesle uyandırılmamalıdır. Bu çocuğu genelde korkutur ve büyük zarar verir. Ani uyarılarla bölünen sağlam bir uyku herkesi rahatsız eder. Çocukları uyandırmaya önce alçak sesle ve nazik hareketlerle başlanmalı ve kademeli olarak dozajı artırılmalıdır. Kendilerine gelene kadar nazik sözler ve tavırlarla yataktan çıkarılmaya çalışılmalıdır. Nazik de olsa onları uyandırmaya çalışmak halihazırda çok zordur ve buna bir de dışarıdan rahatsızlık verici, hele onları dehşete düşürecek bir davranış eklenmemelidir.

22. Kısım. Yatağı sert, içinde tüyden ziyade yün ya da pamuk olsun. Sert yatak uzuvları güçlendirir. Her gece tüyler içine gömülmek vücutu eritir ve şeklini bozar ve vücudun zayıf düşmesine ve hatta erkenden mezara gitmeye sebep olur. Bunun yanında sert yatakta yatmaya alışmış kişi buna çok ihtiyaç duyacağı anlardan biri olan dış seyahatlerinde uykuyu ve evindeki yumuşak yatak ve yastıklarını özlemeyecektir. Hatta yatağını farklı şekillerde hazırlamalı, bazen başını yüksek bazen alçak tutmalı ki karşılaşacağı değişikliklerde bocalamasın. Doğanın en güzel ilacı uykudur. Bu ilaca sahip olmayan kişi hasta olur. Ve uykusunu tahta bir tabaktan değil de annesinin altın yaldızlı kabında almaya alışmış kişi çok şanssızdır. İyi uyuyan, doğanın armağanına sahip olur; ister yumuşak yatakta ister sert tahtalar üzerinde yatsın. En gerekli şey uykudur.

23. Kısım. Sağlığa olumlu etki yapan diğer önemli şey de düzenli olarak büyük abdeste çıkmaktır; bu konuda çok gevşek olan kişiler nadiren güçlü bir zihne ve vücuda sahiptir. Bu diyet ve ilaçla kolayca düzene sokulabilecek olsa da bu konuda söylenecek birtakım şeyler daha var; çünkü sıklığı veya süresiyle tehditkar olmaya başladığı takdirde çok yakında belki gereğinden erken bir zamanda doktora başvurmak gerekecektir.. Çok sakin ve kısa süreli ise o zaman işi doğaya bırakmak en iyisidir. Diğer taraftan, kabızlığın çok zararlı etkisi vardır ve tıpta tedavisi zordur. Rahatlık verdiği düşünülen müshil ilaçları hastalığı ortadan kaldıracağına daha da artırır.

24. Kısım. Doğru yolu izler ve mantıklı adımlar atarsak vücudumuzda yapılabilecek büyük değişiklikler olacağına inandığımdan kitaplarda gerekli tedaviyi bulamadığım için yaptığım araştırmalar sonunda şunları gözlemledim:

1. Büyük abdeste çıkmanın vücudun belirli hareketlerinin etkisi, özellikle bağırsakların yutma hareketlerinin bir etkisi olduğunu gördüm.

2. Çoğunlukla irade dışı olan bu hareketlerin kullanım ve sürekli uygulamayla belirli alışkanlıklar haline getirilebileceğini gördüm.

3. Akşam yemeğinden sonra pipo içen bazı kişilerin abdeste çıkmakta zorlanmadıklarını gözlemledim. Akşamları büyük abdeste çıkmayanlar tütün sayesinde bu vakitte çıkabiliyordu veya en azından eğer bunu tütün yapıyorsa müshil etkisinden ziyade bağırsaklarda bir hareketlenmeye sebep oluyordu; çünkü aksi takdirde diğer başka etkileri de olabilirdi.

Bu eylemin bir alışkanlık haline getirilebileceği kanaatine vardıktan sonraki adım bu alışkanlığın nasıl kazanılabileceğini saptamaktı.

4. O zaman kişi sabah ilk öğününü yedikten sonra kendini bü-

yük abdest yapmaya zorlarsa zamanla bunu sürekli uygulayarak alışkanlık haline getireceğini tahmin ettim.

25. Kısım. Bu zamanı seçmemin sebepleri şunlardı;

1. Sabah saatlerinde boş olan mide eğer istediği bir şeyi yerse (çünkü ben gereklilik hissedildiği durumlar hariç kimsenin iştahı varsa sevdiği şey dışında başka bir şey yememesini tercih ediyorum,) bu yiyeceği lifleriyle öyle sıkıca sarar ki bu sıkıca sarılma durumunun bağırsaklarda da devam edeceğini tahmin ediyorum.. Böylece bağırsak hareketleri artar. Aynı hareketi ince bağırsağın alt kısmında da görürüz. Aşağıda bir yerde başlayan tersi yönde bir hareket tümüyle devam edip mideyi de bu düzensiz harekete uymaya zorlar.

2. İnsanlar yediğinde iyice gevşer ve diğer tüm tasalardan uzaklaşır. Bu durum karnın alt kısmını da etkiler ve aynı etkiye katkıda bulunur.

3. İnsan ne zaman yemek yeme fırsatını elde ederse bizim mevcut amacımıza hizmet edecek şekilde tuvaleti ziyaret eder. Günlük hayatın işleri arasında bu eylemi belirli bir saate sabitlemek mümkün olmadığından alışkanlığımız kesintiye uğrayabilir. Oysa değişik saatlerde de olsa günde en az bir kere yemeği ihmal etmeyen sağlıklı kişilikler bu alışkanlığı koruyabilirler.

26. Kısım. Bu varsayımlarla denemelere başladım ve tutarlı bir düzeni olan kimse görmedim. İlk yemeklerinden sonra, ister ihtiyaç duysunlar ister duymasınlar sürekli olarak tuvalete gitmeye dikkat ederek eylemi düzenli hale getirmeye çalıştılar. Birkaç ay içinde istenilen sonuca ulaştılar ve alışkanlıklarını öyle düzenli hale getirdiler ki ilk yemeklerinden sonra nadiren -ki o da kendi ihmallerinden değilse- ihtiyaçlarını yapamadılar. Çocuklar ihtiyaçları olsun olmasın tuvalete gidip görevlerini yerine getirdiklerinde doğalarını itaat ettirmeleri zor olmayacak.

27. Kısım. Çocuğun kahvaltısını ettikten sonra her gün bu ey-

lemi gerçekleştirmesini tavsiye ediyorum. Midesini doldurması kadar abdestini yapması da kendi elindeymişçesine onu tuvalete oturtun ve kendisinin ve bakıcısının aksini yapmamasını sağlayın. Eğer tuvalette işini tam görene kadar, en azından elinden gelenin en iyisini yapana kadar oyunundan veya yemeğinden alıkonularak bu işi zorla yapıyorsa çok kısa sürede bu doğal bir alışkanlık haline gelecektir. Çünkü oyun oynamak isteyen çocuklar bu doğal olayı ihtiyaçları olduğunda yapmayı ihmal ederlerse, kademeli olarak kabıza yakalanırlar. Tahminime göre bu yöntemle kabızlık engellenebilir. Belirli süre devamlı uygulayarak her sabah kahvaltısından sonra büyük abdestine çıkmayı çocuk alışkanlık haline getirecektir.

28. Kısım. Yetişkin bir insanın bunu ne kadar deneyebileceği tamamıyla kendi kararıdır. Bu rahatsızlığın getireceği kötülükler göz önünde tutulduğunda ben doğamızı rahatlatmanın gerekliliklerinden birinin sağlığımızı korumamızı sağlayan etkenlerden biri olduğunu söylemekten başka bir şey diyemem. Yirmi dört saatte bir kerenin yeterli olduğunu düşünüyorum. Kimsenin bunun çok olduğunu düşüneceğini tahmin etmiyorum. Ve böylece yerleşmiş ve kronik hale gelmiş kabızlığın tedavisinde son derece yetersiz kalan tıbbın yardımı olmadan bunu başarmış oluruz.

29. Kısım. Çocuğunuzun sağlığının genel gidişatının yönetimi üzerine başınızı ağrıtacağım her şey bu kadar. Belki benden hastalıkları önlemek üzere bazı tıbbi tavsiyelerde bulunmam beklenecek; bunun için tek tavsiyem var ki bu da son derece dikkatle gözlenmeli; bir hastalığı önlemek için çocuğa asla ilaç vermeyin. Bu tavsiyeme uygun hareket edilirse hanımefendilerin diyet içeceklerinden veya eczacıların ilaçlarından daha faydalı olacağını düşünüyorum. En küçük bir hastalıkta hemen tıbba başvurmayın ve doktoru çağırmayın. Hele bir de doktor meşgul bir adamsa çocuğun safrasını ve midesini ilaçla dolduracaktır. Çocuğu kurcalamaya niyetli veya olağan rahatsızlıklarda çocuğun diyetten başka bir şeyle tedavi edilemeyeceğini düşünen ellere bırakmaktansa işi tamamıyla doğaya bırakmak daha güvenlidir. Mantığım ve deneyi-

mime uygun olan, çocukların narin yapılarına olabildiğince az müdahale edilmesidir. Hazımsızlığı soğuk gelincik suyuyla gidermek ve etten uzak tutmak çocuğun birçok rahatsızlığına ve huysuzluğuna başlangıçta iyi gelir. Fakat doğrudan yapılan müdahaleler daha şiddetli rahatsızlıklara yol açabilir. Eğer böylesine hafif bir tedavi rahatsızlığı gidermezse veya daha yerleşik bir hastalık haline gelmesini önlemezse bir doktorun tavsiyesine başvurmak yerinde olacaktır. Tıp bilimi üzerine yıllarını harcamış biri ilaçlara ve doktorlara hemen başvurmamanızı tavsiye ediyorsa kimse onun tavsiyesinden şüphe duyacakmış gibi davranamaz.

30. Kısım. Ve böylece aşağıdaki az sayıdaki kolay kuralla vücut ve sağlıkla ilgili kısmı bitirmiş oluyorum; bol açık hava, egzersiz ve uyku, sade bir diyet, şarap ve ağır içki yok ve çok az sayıda veya hiç ilaç, çok sıcak ve sıkı giyinmek yok, özellikle başın ve ayakların soğuk tutulması ve ayakların soğuk suya alıştırılması ve ıslak tutulması.

31. Kısım. Vücudun canlı ve zinde olmasına özen gösterilirse aklın emirlerine uymak kolaydır; sonraki temel işimiz aklı doğru yönlendirerek mantık sahibi bir yaratığın ağırbaşlılığı ve mükemmelliğine uygun hale getirebilmek.

32. Kısım. Tüm bu sohbetin başında söylediğim doğruysa ki hiç şüphem yok ki doğru, insanların davranış ve yeteneklerinde bulunacak farklar her şeyden daha aldıkları eğitimlerin sonucudur. Bu yüzden çocukların düşüncelerini şekillendirmeye ve hayatını bundan sonra çok etkileyecek bu işi de erken bir yaşta yapmaya başlamamız gerektiğini söylemek istiyorum. Çünkü iyi veya kötü bir şey yaptıklarında övgü ve yergi alacaklardır. Sakarlık yaptıklarında da bunun aldıkları görgüye uygun olduğu söylenecektir.

33. Kısım. Vücudun gücü zorluklara dayanabilmede yattığından aklın gücü de bunda yatar. Ve tüm erdem ve değerin ilke ve temeli şundadır: Kendi arzularını reddedebilen bir kişi kendi eğilimlerini aşar ve iştahı aksi yöne eğilimli olsa bile aklının yönlendireceği en iyi yolu izler.

34. Kısım. İnsanların çocuk terbiye tarzında gözlemlediğim en büyük hata bunun gerektiği zaman yapılmasına dikkat edilmemiş olmasıdır: Zihin, kolaylıkla eğilip bükülecegi en narin dönemde disipline itaat ettirilmez, mantığa sevk edilmez. Doğaları itibariyle haklı olarak çocuklarını seven ebeveynler, mantığın bu doğal sevgiyi iyi kontrol edemediği durumda bu sevgilerinin aşırı bir hal almasına izin verirler. Küçüklerini severler ve bu görevleridir; ancak bu durumda çocuklarının hatalarından sık şekilde keyif almaya başlarlar. Çocuklarla tartışmaya girilmemelidir. Her şeyde iradelerini kullanmalarına izin verilmelidir; ve çok kötü hareketler yapmaya güçlerinin yetmediği bebeklikte ebeveynler çocukların düzensiz hareketleri yapmasının rahatsız edici bir durum olmadığını düşünür ve o masum çağa uyduğunu düşündükleri tatlı yanlış hareketleriyle eğlenirler. Çocuğunun yanlış hareketini düzeltmeyen ve mazur gören bir ebeveyn için Solon'un dedikleri bir anlam taşımaz; onun için gelenek önemlidir.

35. Kısım. Bebeklere adları ve bu adları söylemesi öğretilmeli, uğruna ağladığı şeyi elde etmeli, ne isterse onu yapmalıdır. Böylece küçükken onunla oynaşan ve eğlenen ebeveynler çocuklardaki doğanın ilkelerini yozlaştırır ve sonradan kendilerinin zehirlediği pınarın acı sularını içtiklerinde ne yapacaklarını şaşırırlar. Çünkü çocuk yetişkin olduğunda bu kötü alışkanlıklar da onlarla büyür: Oynaşamayacak kadar büyüdüklerinde ebeveynler onlarla oyuncak gibi oynayamaz ve çocuklarının aksi ve yaramaz olduklarından şikayet ederler; sonra da onların söz dinlememesinden rahatsız olurlar ve kendilerinin körükleyip kışkırttıkları kötü huylardan endişe duyarlar. Kendi elleriyle ektikleri, imha edilmesi son derece zor olacak kadar derin kök salmış yaramaz otları çok geç de olsa sökmekten memnun olurlar. Ceket giydiği sürece her şeyde kendi iradesini kullanmaya alışmış olan çocuk pantolon giydiğinde niye garipsiyoruz? Aslında, yetişkin bir adam olma yolunda ilerledikçe yaş, hatalarını daha fazla gösterir; bu öyle bir hal alır ki az sayıda evebeyn bunu göremeyecek kadar kördür ve çok az sayıda ebeveyn kendi aşırı sevgilerinin kötü etkilerini hissedemeyecek ka-

dar duyarsızdır. Konuşamadan ve yürüyemeden önce bakıcısının iradesini kapar; çocuksu konuşmaya başlamasıyla beraber ebeveylerinin idaresini eline alır; peki o zaman yetişkin olup eskisinden daha güçlü ve akıllı olduğu zaman neden hareketleri kısıtlansın ve törpülensin ki? Neden yedi, on dört veya yirmi yaşına geldiğinde o zamana kadar kendisini şımartan ebeveylerinin müsamahalarının ayrıcalığını kaybetsin ki? Bunu köpek, at veya başka bir hayvan üzerinde deneyin ve gençken öğrendikleri kötü ve aksi numaralarını büyüdüklerinde kolayca düzeltebiliyor musunuz görün. Halbuki bu yaratıklardan hiçbirisi insanoğlunun yarısı kadar söz dinlemez ve gururlu; veya yarısı kadar kendilerinin ve diğerlerinin efendisi olamaya istekli değildir.

36. Kısım. Diğer yaratıkları çok gençken onları bir şekilde faydalı ve iyi olacak şekilde terbiye etmek üzere erken disipline başlayacak kadar akıllıyızdır. Ama çocuklar bizim tek yavrumuzdur ve bu durumda ihmalkarlık eder, onları kötü huylu çocuklar olarak yetiştirir ve onların iyi yetişkinler olmasını bekleriz. Çocuk istediğinde üzüm ve erik yiyebilmeliyse neden zavallı bebeği ağlatıp huysuzlandırasımz? Neden yetişkin bir insan olduğunda kadınlara ve şaraba yöneldiğinde de istekleri yerine gelmesin? Bebekler isteklerini ağlayarak talep eder. Yanlış olan bu ilk yıllarda endişelere ve iştaha sebep olan arzulara sahip olmak değildir. Yanlış olan bebekleri mantıklı kural ve kısıtlamalara tabi tutmamaktır: Fark iştah sahibi olmak ya da olmamakta yatmaz, bu iştahı yönetebilme ve reddedebilme gücünde yatar. Gençken iradesini diğerlerinin mantığına göre kullanmaya alışmamış olan kişi mantığını kullanacak yaşa geldiğinde kendi iradesine nadiren başvurur. Böyle birinin ne tür biri olduğunu önceden tahmin etmek zor değildir.

37. Kısım. Bunlar çocuklarının eğitimine en büyük özeni veriyor gibi görünen kişilerin yaptıkları dikkatsizliklerdir. Fakat çoğunlukta gözlemlenen çocuk yönetimine bakacak olursak, tüm dünyanın şikayet ettiği davranışlardaki genel ahlaksızlıklarda erdem diye bir şey kalmadığını görürüz. Gerçekten de ebeveynlerin çocuklarına ektikleri ahlaksız ve günahkar davranışların neler ol-

duğunu bilmek istiyorum. Önlerine koydukları örnekleri ve modelleri kastetmiyorum. Benim burada doğrudan kastettiğim konu onlara bu davranışları doğrudan öğretmeleri ve onları erdemli yoldan çıkarmaları. Daha yürüyemeden onlara şiddeti, intikamı ve zalimliği ilke edindirirler. "Bana bir yumruk at da vurmayı öğren" çocukların hemen her gün duyduğu bir derstir; ve elleri böyle bir yumruğu atmaya yetecek kadar güçlü olmadığı için bunun hiçbir şey olduğu düşünülür. Fakat soruyorum; bu kafalarını yozlaştırmaz mı? Ve daha küçükken vekaleten yumruk atmak ve zarar vermek, yaralamak öğretilir ve sebep oldukları zarardan ve başkalarını acı çekerken görmekten keyif almaları teşvik edilirse yumruk atacak kadar güçlü olduklarında herhangi bir sebeple bunu yapmaya hazır olmazlar mı?

Alçakgönüllük, ısınma ve savunma amacıyla vücutlarımızı kapattığımız giysiler, başka amaçlar için ebeveynlerce çocuklara sunulan diğer bir saçmalık veya günahtır. Boş gösterişin ve rekabetin ana meselesi haline getirilir. Çocuğun gösterişliliği sebebiyle yeni giysi arzulaması sağlanır: ve küçük kız yeni elbisesini giydiğinde anne ona küçük kraliçem ve prensesim diyerek onun kendisini beğenmesini öğretmekten başka ne yapabilir? Böylece küçükler daha kendileri giyemeden kıyafetlerinden gurur duymayı öğrenirler. Ebeveynleri o kadar erken yaşlarında onlara öğretmişken neden büyüdüklerinde terzinin yaptığı bir elbisenin dış görünüşüyle kendi değerlerini biçmeye devam etmesinler ki?

Yalan, kaçamak cevaplar ve yalandan çok az farkı olan bahaneler genç insanların ağızlarına alıştırılır ve çocuklar ve çıraklar bunu yaptıklarında ebeveynlerinin veya efendilerinin yararınaysa övülür. Büyük efendisi için gerçeğin saklandığını gören ve bu konuda teşvik edilen çocuğun kendi yararına olduğu bir zaman bu ayrıcalığı kendisi için kullanmayacağı düşünülebilir mi?

Davetkar diyet veya gereğinden fazla yeme veya içme gibi ölçüsüzlüklere servetlerinin kısıtlılığı engel olur. Fakat ne zaman bolluk yoluna çıkarlarsa aşırılık yapmaktan onları alıkoyanın, sar-

hoşluğun veya oburluğun kötü olması değil gerekli imkanın eksikliği olduğu görülür. Ancak servetleri birazcık daha fazla olanların evine baktığımızda, yeme ve içme hayatlarının öyle büyük bir işi ve mutluluğu haline getirilir ki çocuklar bundan pay almazsa onların ihmal edildiği düşünülür. Aşçılık sanatıyla gizlenmiş soslar ve yiyecekler karınları tokken bile iştahlarını kabartır, ve sonra mideye aşırı yüklenileceği korkusuyla bir kadeh şarapla hazmın sağlanacağı sanılır. Halbuki o aşırı tokluk hissini daha da artırır.

Küçük efendim biraz huysuzlandı mı, ilk akla gelen soru şudur: Ne yiyecek? Senin için ne hazırlayayım? Yeme ve içmede sürekli olarak ısrar edilir; ve herkesin bulduğu çare uygulanır ve aslında doğanın her huysuzluk döneminde akıllı bir şekilde sebep olduğu iştahsızlığı gidermek için süslü püslü ve lezzetli bir şeyler bulunur; mideye yüklenecek yeni bir yükü sindirme zahmetinden kurtarıldığında artık küçük kusurlu davranışlarını düzeltmek ve yönetmek kolaylaşacaktır.

Ebeveynlerinin sorumluluğu altındayken aşırı yemek masalarından basiretli bir şekilde uzak tutulup sade ve basit bir diyetin ölçülülüğüne maruz kalan çocuklar çok mutlu olsalar da aklı zehirleyen hastalıktan korunamazlar. Eğitimleri esnasında ihtiyatlı bir idareyle belki sağlıkları güvende olabilir; ancak arzularının da epikür felsefesinin bu aşamasında kulaklarına okunacak derslere göre şekillendirilmesi gereklidir. İyi yemek yemenin her yerde aldığı övgü doğal iştahlarını artırır ve onların süslü yemek masalarını daha da sevmelerini sağlamaktan başka işe yaramaz. Bu kötü davranış ve alışkanlıklara karşı olanların bile iyi yaşama sanatı için destekleyecekleri bir şeydir. Kamuoyunun bu yargısı karşısında akıl ne söyleyebilir? Yoksa buna yüksek seviyelerdeki insanların sahip çıkıp uyguladığı lüks adı verilebilir mi?

Bu şimdi öyle yerleşmiş, büyümüş ve destek gören bir günah ki ona artık erdem mi desem ve ona karşı sesini yükseltecek kişiye budala veya cahil mi desem bilmiyorum. Çocuklarının eğitimiyle uğraşan ve sadece her taraftan gelen teşvikle değil bir de eğitmen-

lerin kendileri tarafından bu günaha yöneltilen ebeveynlerin bu konuya dikkatlerini çekecek görüşlerimi bu şekilde ifade etmesem bu söylediklerim sansüre uğrayabilir.

38. Kısım. Açıkça söylenebilir ki tüm erdemlilik ve mükemmelliğin temeli mantık istemediği sürece arzularımızı frenleme gücünde yatar. Alışkanlıklar sayesinde elde edilecek ve geliştirilecek bu güç erkenden uygulanmaya başlanıldığı takdirde kolaylanır. Bu yüzden şayet söylediklerime kulak verilirse mevcut yöntemin aksine çocukların beşikten itibaren arzularını ve özlemlerini frenlemelerinin öğretilmesi gerektiğini tavsiye etmek istiyorum. Öğrenecekleri ilk şey, sırf hoşuna gittiği için değil de onlara uygun olduğu düşünüldüğü için bir şeyi elde edebileceklerini öğretmek olmalıdır. Eğer bir şeyin ihtiyaçlarına uygun olduğu takdirde onlara verileceği, böylece uğrunda ağladıkları şeyi elde etmekte zorluk çekmeyecekleri, onsuz da memnun olmayı öğrenmeleri gerektiği ve hem onlar hem de başkaları için can sıkıcı olan haykırışlar ve huysuzluklarla istediklerini yaptıramayacakları öğretilmelidir. Eğer sabırsızlık göstererek isteklerini elde etmek için uğraşmazlarsa bundan sonra başka bir şeyi isterken de ağlamayacaklardır.

39. Kısım. Çocuklara hiçbir şeyde sevgi ve ilgi gösterilmemeli ve öğretmenler sürekli olarak askılı pantolon giyen çocukların danışmanlarının mantık ve eylemlerini takip etmeli demiyorum. Onlara tatlı bir şekilde yaklaşılması gerektiğine, oyun oynamaları ve oyuncakları olması gerektiğine inanıyorum. Benim söylemek istediğim, her ne zaman onlara uygun olmayan bir şeye sahip olmak veya bir şeyi yapmak isterlerse küçük oldukları için buna izin verilmemesi gerektiğidir. Sırf bu sebeple ısrar ettikleri her şeyde onları reddetmek gerekir. Üzerinde her ne varsa yemek masasındaki hiçbir şeyi istemeyip önlerine konanla memnun olan çocuklar gördüm; ve başka bir yerde de gördükleri her şey için ağlayanlar gördüm; her yemekten, ilk onlara servis edilmesi şartını koyuyorlardı. Böylesine büyük farklılığı bundan başka ne yaratabilir ki? Bu çocuk istediği ve ağladığı her şeyi elde etmeye alışmış, diğeri de bunun tersini yapmaya alışmıştı. Ne kadar genç olursa kural tanı-

mayan düzensiz iştahlarına o kadar az itaat etmek gerektiğini düşünüyorum. Ne kadar az mantığa sahiplerse o kadar çok ellerine baktıkları insanların gücü ve kısıtlarına tabi olurlar. Bu noktada ihtiyatlı insanlarla çevrelenmiş olmaları gerektiğini belirtmek istiyorum. Eğer insanların çoğu bunun aksini yapacaksa benim yapabileceğim bir şey yok. Ben olması gerekeni söylüyorum. Eğer böyle davranmak moda haline gelmişse benim bu konuda daha fazla çenemi yormama gerek yok. Ancak yine de bu konuya dikkat edildiğinde, bana çocuklara mümkün olan en erken yaşta bunun öğretilmesinin herkes için daha kolay olacağı görüşüme katılan birileri olacağından şüphem yok. Şu çiğnenemez bir düstur haline getirilmelidir. Elde etmelerine izin verilmeyen şeyi ağlayarak veya sabırsızlık göstererek kesinlikle elde edemezler. Ama birisi onları böyle davrandıkları takdirde ödüllendirerek sabırsız ve huysuz olmayı öğretmeye niyetliyse o başka.

Üçüncü Bölüm

40. Kısım. İşte bu yüzden çocuklarının idaresini ellerinde tutmaya niyetli olanlar çocuk çok küçükken bu işe başlamalı ve ebeveynlerinin iradelerine tümüyle uygun hareketmeleri sağlanmalıdır. Çocukluk dönemini geçtikten sonra çocuğunuzu itaatkar yapabilirseniz o zaman itaatkar olmayı öğrendiği ve kimin gücü altında olduğunu anlayabildiği andan itibaren baba otoritesini oturtmaya dikkat edin. Size korkuyla karışık hayranlık duymasını istiyorsanız bunu bebekliğinde işleyin ve her geçen gün büyüdükçe sizinle samimiyetini artırmasını sağlayın; böylece çocukken sadık bir tebaanız ve büyüdüğünde de çok yakın bir dostunuz olacaktır. Çünkü ben birçok kişinin çocuğuna karşı küçükken sevgi dolu ve yakın, büyüdüğünde de uzak ve hiddetli davranarak bunun tersini yaptığını düşünüyorum; çünkü serbestlik ve aşırı sevgi ve ilginin çocuğa bir faydası olmaz. Muhakeme yapamadıklarından kısıtlama ve disipline olan ihtiyaçları devam eder. Kendisini yönetebilecek iradeye sahip bir insana patronluk taslamak ve şiddet uygulamak yanlıştır. Bu tür davranış karşısında çocuk yetişkin olduğunda sizden bıkacak ve hatta içten içe "Ne zaman öleceksin Baba?" diye söylenecektir.

41. Kısım. Herkesin şunu mantıklı bulacağını düşünüyorum: çocuklar küçükken ebeveylerini efendileri, tek yetkili patronları olarak görmeli ve onlara hayranlıkla karışık bir korku hissetmelidirler. Daha da olgun yaşa geldiklerinde onları en iyi ve en emin dostları olarak görüp onları sevmeli ve onlara saygı duymalıdırlar. Eğer yanlışım yoksa bu yöntemden başka seçenek yoktur. Çocuklarımız büyüdüğünde onları kendimiz gibi görmeli, onların da bizler

gibi tutkuları ve arzuları olduğunu bilmeliyiz. Bizim mantıklı yaratıklar olduğumuz düşünülür. İstediğimizi yapma özgürlüğümüz vardır. Sürekli azar ve cezayla rahatsız olmayı sevmeyiz ve konuştuğumuz insanların alaycılığına ve kendilerini uzak tutmaya çalışmalarına dayanamayız. Her kim adam olduğunda böyle bir davranışla karşılaşırsa kendini rahat hissettiği insanlarla arkadaşlık kurmaya çalışacaktır. Bu yüzden başlangıçta çocuklarımız üzerinde elimizi sıkı tutarsak aksini bilmedikleri için o yaşta uslu ve itaatkar olacaklardır, ve aklını kullanma yaşına geldiklerinde yöneten elin şiddeti hakettikleri gibi gevşer, babanın kaşları daha az çatılır ve aradaki uzaklık dereceli olarak azaltılırsa, bunların onu ebeveynlerinin sevgisini ve diğer insanların saygısı hak edecek hale getirmek için yapıldığını anladığında önceden uygulanan kısıtlamalar onun ebeveynlere olan sevgisini artıracaktır.

42. Kısım. Çocuklar üzerinde otorite kurulması için genelde söylenebilecekler bu kadar. Korku ve hayranlık zihinleri üzerindeki ilk gücünüzü, yetişkin çağlarında vereceğiniz sevgi ve dostluk da bu gücü elinizde tutmanızı sağlar: Çünkü terbiye yaşını geçtiği zamanlar da gelecek; ve o zaman size duyduğu sevgi onu itaatkar ve uslu yapmazsa, erdem ve saygınlığa duyduğu sevgi onları doğru işler yapmaya yöneltmezse sorarız size; onları doğru yola çevirecek elinizde ne kalır? Aslında, sizi kızdırdıklarında yemeğinin miktarını azaltacağınız korkusu onu sizin köleniz yapar, fakat yine de kendi başınayken kötü huylu olmaya devam edecektir; ve bu tür bir kısıtlama da sonsuza kadar sürmez. Her adam er veya geç kendi başına, kendi eylemleriyle baş başa kalır. İyi, erdemli ve güçlü bir insan içtenlikle böyle olur. Böylece eğitimden alacağı her şey, hayatını etkileyecek ve sarsacak her şey, olabilecek en erken yaşta ona verilmelidir. Korkuyla takınılan özentisiz tavırlar ve ikiyüzlü dış görünüş değil de doğasının temellerine örülen alışkanlıklar babanın o anki öfkesini savuşturmaya yarar. Hatta baba sonradan onu evlatlıktan reddedecek durıma gelebilir.

43. Kısım. Genel çerçevesiyle tüm bunlar anlatıldıktan sonra şimdi sıra uygulanacak disiplini biraz daha detaylı anlatmaya gel-

di. Çok sık çocuklarının üzerinde sert ve sıkı bir elin tutulması gerektiğini söyledim. Belki bu hassas çağları ve vücutlarını yeterince önemsemediğim şüphesini beraberinde getirdi. Fakat şimdi anlatacaklarımı dinlerseniz bu endişe yok olacaktır. Ben de çok şiddetli cezaların hiç faydası olmadığına ve eğitimlerine büyük zarar vereceğine inanıyorum. Tüm şartlar aynı olmak koşuluyla çok fazla cezalandırılan çocukların nadiren iyi adam olduklarının görüleceğini düşünüyorum. Benim şimdiye kadar söylemek istediğim, çocuk ne kadar gençse idarenin sertliğinin o kadar fazla olması gerektiğidir. Uygulama etkisini göstermeye başladıkça sertlik azaltılacak ve daha ılımlı bir idare haline dönüşecektir.

44. Kısım. Ebeveynlerin istikrarlı bir elle çocuklarının iradelerini çocuk başlangıcını hatırlayacak yaşa gelmeden önce itaatkar yapmaları ve bükmeleriyle, çocuk sonuçta oluşan yeni davranış şeklini doğal bularak sanki doğuştan öyleymiş gibi benimseyecek ve bunları sonradan elde etme işkencesini çekmeyecektir. En çok dikkat edilmesi gereken konu buna erken yaşta başlamalı ve hayranlık ve saygı yerleşene kadar katı bir şekilde uygulanmalıdır. Böylece zihinleri hemen itaatkar olacak ve isteksizlik çekmeyecektir. Saygı ve itaat yerleştirildi mi (ki buna erkenden başlamalı yoksa ne kadar ihmal edilirse sonradan bunu yerleştirmeye çalışmak o kadar büyük çabaya ve fiziksel cezaya ihtiyaç duyulmasına neden olur) şiddetli cezalar, dayaklar ve azarlara başvurmadan sevgi ve şefkatle beraber çocuklar gelecekte daha iyi yönetilecektir.

45. Kısım. Böylesine sade bir eğitimle amaçlanan ve sonucunda elde edilenler nelerdir bir bakalım:

1. Arzularını yönetebilen, mantığın yapılmasının uygun olduğunu söylediği uğruna mevcut zevk ve acının ısrarcılığına karşı koymayı bilen çocuk erdem ve çalışkan olma ilkesini benimser ve işe yaramaz biri olma tehlikesiyle asla karşı karşıya kalmaz. Tamamıyla kılavuzsuz bir doğanın aksine böylesi tavırlar erken yaşlarda kazanılır. Gelecekteki kabiliyet ve mutluluğun gerçek temeli olan bu alışkanlık mümkün olan en erken çağda, hatta çocuklarda

su yüzüne çıkan ilk bilgi edinme ve endişe duyma çağlarında aklına kazınmalıdır.

46. Kısım. 2. Diğer taraftan çok sert bir idareyle akla çok engel olunur ve şevki çok kırılırsa; heyecanları çok bastırılır ve kırılırsa bu da çocukların şevk ve enerjisini kaybetmesine yol açar ve eskisinden daha kötü bir duruma gelirler. Çünkü canlılığa ve şevke sahip gençler doğru idare edildikleri takdirde yetenekli büyük adamlar olabilirler; fakat keyifsiz, ürkek, uysal ve somurtkan olanları canlandırmak zordur ve hayatta nadiren kazanımlar edinirler. Tehlikeden sakınma büyük sanattır. Çocuğu canlı, şevkli ve serbest tutma ve aynı zamanda istediği birçok şeyi yapmasını kısıtlama ve ona rahatsızlık vermeyecek şeyleri yapmaya yöneltme yolunu bulan kişi, yani görünürde birbiriyle çelişen bu şeyleri uzlaştırmayı bilen kişi bana göre eğitimin gerçek sırrını öğrenmiştir.

47. Kısım. Azar ve dayak içeren kısa ve tembel yöntem eğitmenlerin en sık başvurdukları ve en çok bildikleri bir idare aracıdır ve eğitimde kullanılması hiç uygun değildir çünkü aynı anda şu iki kötülüğe yol açar; önceden göstermiş olduğumuz gibi iki tehlike arasında kalınır ve diğer taraftan uğraşılan her şeyi mahveder.

48. Kısım. 1. Bu tür bir cezalandırma yöntemi, bedensel ve mevcut zevke düşkünlüğe olan doğal eğilimimizin yönetimine hiç katkıda bulunmaz, aksine teşvik eder ve böylece hayatın tüm kısır eylemleri ve bozukluklarının kaynağı olan bu eğilimimizi güçlendirir. Çünkü çocuğun zorla, isteği dışında kitaplarının başına oturması, sevdiği sağlıksız bir meyveyi yemekten kaçınmasındaki duygusal zevk ve acı dışındaki başka bir motivasyon, kamçılanma korkusundan başka ne olabilir? Bu durumda çocuk ya fiziksel zevki tecih edecek ya da fiziksel acıdan kaçınacaktır. Çocuğu idare etmek için kullanılan bu motivasyonlar da nedir böyle? Ben size söyleyeyim; kökünden sökmek ve yok etmek bizim işimiz olan bir ilkeyi onda yeşertmektir. Bu yüzden çocuğun yanlış yapmaktan duyacağı üzüntü ve utancın çocuğa faydalı herhangi bir terbiye yönteminden daha iyi sonuç vermeyeceğini düşünmüyorum.

49. Kısım. 2. Bu tür terbiye yöntemi, eğitmenin çocuğun sevmesini sağlaması gerektiği şeyden nefret etmesine yol açar. Çocukların ilk başta kabul ettikleri, bununla ilgili olarak kamçılandıkları, azarlandıkları ve alaya alındıkları şeylerden sonradan nefret ettikleri gözlemlenmektedir. Yetişkin adamlar olduklarında da benzer yöntemler olmadan hiçbir şeye razı olmadıklarını görmek şaşırtıcı değildir. Aslında onun için çok önemli olmayan masum bir eğlenceye aklında hiç yokken tokat veya azarla sevk edilen kim bu eğlenceden nefret etmez ki? Bu doğal sonuçtur. Rahatsız edici şartlar masum şeyleri kötüleştirir. Mide bulandırıcı bir ilacı almak için kullanılan bir kabı görmek bile midesini allak bullak eder; kap tertemiz, güzel ve çok değerli olsa da hiçbir işe yaramaz.

50. Kısım. Bu tür köle tarzı disiplin köle ruhuna yol açar. Sopa başında sallanırken çocuk boyun eğer ve itaat ediyor görünür, fakat sopa ortadan kalktığında tekrar doğal arzularına döner. Böylece hiçbir şey değiştirilmemiş aksine yükselerek artmış olur. Bu tür kısıtlama yönteminden sonra arzular daha da şiddetlenir.

51. Kısım. Şiddet galip gelir ve mevcut kuralsız davranışları tedavi ederse beraberinde çok daha kötü ve tehlikeli bir hastalık getirir; zihni bozar ve huysuz bir çocuk yerine şevksiz silik bir varlığınız olur. Doğal olmayan ölçülülüğünden dolayı terbiyeli ve inaktif çocukları öven budala insanları memnun eder çünkü hiç gürültü yapmaz ve onlara sorun çıkarmaz; ancak sonunda tüm hayatı boyunca hem kendisine ve hem de diğerlerine karşı faydasız biri olarak dostları için rahatsız edici bir varlık olur.

52. Kısım. Dayak ve köle yaratan diğer her tür fiziksel cezalar, akıllı, iyi ve yetenekli olmalarını istediğimiz çocukların eğitimine uygun değildir ve bu yüzden çok nadiren bu yöntemlere başvurulmalıdır. Bu da çok büyük ve aşırı olaylarda olmalıdır. Diğer taraftan, onlara hoş şeylerle kur yapmaktan özenle sakınılmalıdır. Dersini öğrenmesi için oğluna elmalar, erikler ve en çok sevdiği şeyleri veren kişi aslında kesinlikle bastırmak ve yok etmek zorunda olduğu zevke olan düşkünlüğüne izin vermiş olmaktan ve bu tehlikeli

eğilimi şımartmaktan başka bir şey yapmış olmaz. Bir taraftan bu eğilimine karşı uyarıp diğer taraftan başka bir durumda aynı şeyi önererek onun bu eğilimini kontrol etmesini öğretemezsiniz. İyi, akıllı ve erdemli bir kişi yaratmak için mantığın aksini önerdiği ve yükümlülüklerine uygun olarak iştahına karşı gelmeyi, zenginliklere, debdebeye veya damağını memnun etmeye vb. olan eğilimlerini yenmeyi öğrenmesi en uygunudur. Fakat paranın sağlayacağı her şeyi yapmaya teşvik eder veya dersini öğrenme uğraşını lezzetli bir ekmekle ödüllendirirseniz; yaptığı küçük küçük işler karşılığında ona dantel bir kravat veya yeni güzel bir takım elbise almayı söz verirseniz, böylece bunlara karşı özlemini körüklemekten ve mutluluğunu böyle şeylere bağlamaya alıştırmaktan başka ne yapmış olursunuz? Böylece, hayatlarının mutluluğu ve yararlılığı için çok da önemli olmayan gramer, dans veya diğer benzer konularda çocuklarının başarılı olmasını sağlamak için insanlar yanlış ödüllendirme ve cezalandırma yöntemleri uygulayarak çocuklarının erdemlerini feda ederler, eğitimlerinin düzenini bozarlar ve onlara lüksü, gururu veya hasetliği vb. öğretirler. Çünkü aslında kısıtlamaları ve bastırmaları gereken yanlış eğilimleri teşvik ederek gelecekteki kötülüklerin temelini atmış olurlar. Bu kötülüklerden isteklerimizi frenlemeye ve erkenden isteklerimiz konusunda mantığımıza başvurmaya alışmamızdan başka bir yöntemle sakınılamaz.

53. Kısım. Çocuğun sağlıklarına ve erdemlerine zarar vermeyen hayatın olağan şeylerinden ve keyiflerinden uzak tutulması gerektiğini söylemiyorum. Aksine, hayatlarının olabildiğince hoş ve keyifli, onları memnun edecek her tür sevinç ve neşe içinde geçmesini istiyorum; dikkat edilmesi şartıyla ebeveynlerinin ve eğitmenlerinin onayladığı eğlencelere sahip olabilirler; fakat bunlar onlara yaptıkları bazı şeylerin ödülü olarak sunulmamalıdır. Aksi halde bu ödüller olmaksızın aynı işleri yapmaktan kaçınırlar.

54. Kısım. Bir elinizden sopayı ve diğer elinizden de küçük teşvikleri alırsak çocuklarımızı nasıl yöneteceğiz diye soracaksınız. Umut ve korkuyu ortadan kaldır ve tüm disiplinin sonu gelsin. İyi ve kötünün, ödül ve cezanın mantık sahibi bir yaratık için tek mo-

tifler olduğunu kabul ediyorum. Bunlar insanoğlunun çalışmasını sağlayan mahmuz ve dizginlerdir ve böyle yönetilirler. Bu yüzden çocuklarda da kullanılmalıdır. Çünkü ebeveynlerine ve eğitmenlerine, çocuklara mantık sahibi yaratıklar olarak davranılması gerektiği hususunu her zaman akıllarında bulundurmalarını tavsiye ediyorum.

55. Kısım. Onları eğitmeye niyetliysek ödüller ve cezaların kullanılması gerektiğini kabul ediyorum. Tahminime göre buradaki hata, genelde kullanılan yöntemlerin yanlış seçilmesi. Ödüller ve cezaların yol açtığı fiziksel zevk ve acıların kötü sonuçlar doğurduğuna inanıyorum, çünkü önceden de söylediğim gibi bastırmak ve yok etmek zorunda olduğumuz eğilimleri artırmak ve güçlendirmekten başka bir şey yapmıyorlar. Keyif aldığı bir şeyle ilgili arzularını bir diğerini yapmayı önererek telafi ediyorsanız çocukta hangi erdem ilkesini yeşerteceksiniz? Bu iştahını artırmaktan ve daha da ötelere gitmeye teşvik etmekten başka işe yaramayacaktır. Eğer bir çocuk sağlıksız ve tehlikeli bir meyve için ağlarsa onun sükunetini daha az tehlikeli tatlı bir et vererek satın alırsınız. Bu belki sağlığını korur fakat zihnini bozar ve onu çığrından çıkarır. Çünkü sadece nesneyi değiştirerek yine de iştahını okşarsınız ve kötülüğün temelini yattığını söylediğim bu eğilimin memnun edilmesine izin verirsiniz; bu memnuniyet hissine karşı gelebilmesini sağlayana kadar çocuk o an için sakin ve uslu olabilir, fakat hastalık halen tedavi edilmemiştir. Böyle davranarak tüm kötülüğün aktığı kaynağı körüklemiş ve canlandırmış olursunuz. Başka bir olayda bu daha şiddetli bir şekilde tekrar ortaya çıkacak, ona daha güçlü özlemler ve size de daha fazla sorun verecektir.

56. Kısım. O halde çocukları hizaya sokmakta uyguladığımız ödüller ve cezalar tamamıyla farklıdır ve farklı güçtedir. Onları bu konuda uğraşmaya bir kez yönelttik mi iş başarılmış ve zorluk ortadan kalkmıştır. Saygı görmenin ve gözden düşmenin bir kez tadını almayı öğrendiler mi aklı için en güçlü teşviği almış olurlar. Çocuklara bir kez saygı görme sevgisini, utanma ve gözden düşme endişesini aşılarsanız, sürekli etkili olacak ve onları her zaman

doğruya yöneltecek gerçek ilkeyi vermiş olursunuz. Şimdi bunun nasıl yapılacağı sorulacak.

Bu iş ilk bakışta zor değildir demiyorum, fakat yine de eğitimin gerçek sırrı olduğunu düşündüğüm şeyi elde etmek için yollar aramaya ve bulunduğunda da bu yolları uygulamaya değdiğini düşünüyorum.

57. Kısım. Düşünüldüğünden daha erken yaştaki çocuklar övgüye çok duyarlıdır. Özellikle ebeveynleri ve bağımlı oldukları kişiler tarafından övülmekten ve değer verilmekten büyük keyif alırlar. Bu yüzden iyi şeyler yaptıklarında baba onları okşar ve överse ve hatalı davrandıklarında soğuk ve ihmalkar bir tavır takınırsa, bir de buna anne ve çevresindeki diğer insanlar da eklendi mi çok kısa bir zaman sonra bu onları aradaki farka karşı duyarlı hale getirecektir. Sürekli olarak böyle yapıldığı takdirde çok olağan hale gelir ve etkisini kaybeden ve beraberinde utanç getirmediğinde hiçbir işe yaramayan tehditler ve dayaklardan daha çok işe yarar. Bu yüzden dayak ve tehdit yönteminden sakınmalı ve bu yöntem asla kullanılmamalıdır. Ancak biraz sonra bahsedilecek aşırılık halinde bu yönteme başvurulmalıdır.

58. Kısım. Ancak ikinci olarak, övgü ve gözden düşmeye karşı duyarlılığın iyice köklendirilmesini sağlamak için diğer kabul gören ve görmeyen şeyler de bu farklı durumlara eşlik etmelidir; şu veya bu eylem için belirli ödüller ve cezalar yerine sürekli uygulandığı takdirde çocukta gözden düşme veya övgü alma durumu yaratacak tek bir yönteme başvurmak gerekir. Onlara bu şekilde davranıldığında çocukların övgü ve takdir gören şeylerin herkes tarafından sevilip övüldüğünü ve sonuçta da diğer iyi şeylere yol açtığını fark etmesini sağlamak gerekir. Diğer taraftan da, bir kişinin kötü hareketi sonucu yerilme ve sahip olduğu saygınlığı korumayı umursamadığı zaman kaçınılmaz olarak ihmal edileceğini ve kınanacağını ve bu durumda da kendisini memnun edecek her şeyin eksikliğini duyacağını göstermek gerekir. Böylece en başından itibaren yerleştirilmiş deneyimler çocuklara keyif aldıkları şeylerin

sadece takdir gören kişilere ait olduğunu ve sadece onlarca yapılabileceğini öğrettiğinde arzuları erdeme yardımcı olacak hale getirilmiş olacaktır. Bu sayede hatalarından utanç duymalarını sağlamış olursanız ve hakkında insanların iyi şeyler düşünmesinden keyif duymasını sağlarsanız onları istediğiniz yöne çevirebilirsiniz ve tüm erdemleri sevmesini sağlayabilirsiniz.

59. Kısım. Buradaki en büyük zorluğun, anne ve babanın planına karşı gelmelerini engellemenin neredeyse imkansız olduğu hizmetkarların hataları ve ahlaksızlıkları olduğunu düşünüyorum. Ebeveynleri tarafından herhangi bir hataları onaylanmayan çocuklar genelde bu budala dalkavuklara sığınırlar. Onlar da ebeveylerin kurmaya çalıştığı her şeyi bozarlar. Baba veya anne çocuğa kızgın bir bakış fırlattığında diğer herkes de çocuğa karşı aynı soğuk tavrı takınmalı ve kimse ona yüz vermemelidir. Ta ki af dilediği ve hatasını düzelttiği zamana dek. İşte o zaman eski saygınlığı ona geri verilir. Bu sürekli hale getirilirse sanırım dayak ve azarlara çok az ihtiyaç duyulacaktır. Hissettikleri rahatlama ve memnuniyet çocuklara övgü almayı ve hiç kimsenin onaylamadığı şeyleri yaptıkları takdirde (dayak ve azar hariç) kesinlikle ceza alacağı şeyleri yapmaktan kaçınmayı çabucak öğretecektir. Ayrıca bu onlara alçakgönüllü olmayı ve utanç duymayı da öğretecektir; herkes tarafından saygısızca davranıldığını ve ihmal edildiğini fark ettiği şeylere karşı doğal bir tiksinti geliştirecektir. Ancak hizmetkarlarla ilgili bu rahatsızlık verici durumun çaresini ebeveynlere bırakıyorum. Burada bence çok önemli olan ebeveylerin çocuklarının çevresinde ihtiyatlı insanlar bulunmasını sağlamalarıdır.

60. Kısım. Bu sebeplerle çocuğu sık dövmek ve azarlamaktan dikkatle kaçınılmalıdır. Bu tür terbiye şekli asla bir fayda sağlamaz ve bu cezayı başlarına getiren yanlış davranıştan tiksinmeleri ve utanç duymalarını sağlamaya yardımcı olmaktan daha büyük zarar getirir. Sorunun en büyük kısmı hata yaptıklarını sezmeleri ve en yakın arkadaşlarının hoşnutsuzluğunu üzerine çektikleri endişesi değilse dayağın acısı yanlış bir tedaviden başka bir şey olmayacaktır. Bu acı sadece şimdiki durumu yamar ve üzerini kapatır; yaranın

derinlerine ulaşmaz; samimi utanç ve hoşnutsuzluk yaratma endişesi tek gerçek kısıttır. Bunlar tek başına dizginleri tutar ve çocuğu yola sokar. Çok sık oldukları takdirde fiziki cezalar sonuçta bu etkiyi kaybeder ve utanç duygusunu siler. Çocuklardaki utanç duygusu kadınlardaki alçakgönüllülükle aynıdır. Genellikle önüne geçilemez ve karşı gelinemez. Ebeveynlerin hoşnutsuzluğuna sebep olma endişesine gelince; hoşnutsuzluk işaretleri çabucak yok oluyorsa çok etkili olmayacaktır. Ebeveynler çocuklarının hangi hatalarının öfkelerini göstermelerini gerektirecek kadar ağır olduğunu iyice gözden geçirmelidir: Fakat hoşnutsuzluklarını, herhangi bir cezayı beraberinde getirecek kadar ifade ettiklerinde, bu durumu hemen kaşlarını çatarak ortaya koymayıp zor da olsa çocukları önceki uyumlu haline geri döndürmeye çalışmaları ve belki eskisinden daha iyi bir duruma gelerek hatalarını düzeltene kadar ses çıkarmamaları iyi olur. Ama bu da yeterli olmazsa doğal olarak bilinen ceza takip edecektir. Azarlama, dayak ve sonra affetme öğle, akşam ve sabahın birbirini takip etmesi gibi takip edecektir.

61. Kısım. Ün ile ilgili bir şeyi daha belirtmek istiyorum. Her ne kadar saygınlık erdemin gerçek temeli olmasa da (çünkü bu insanoğlunun görev bilgisiyle ve Tanrının ona verdiği ışığın dikte ettiklerini takip ederken kabul görme ve ödüllendirilme umuduyla yaradanına itaat etmenin verdiği tatmin duygusudur) ona en yakın olanlardan birisidir. Diğer insanların mantığının herkesçe onaylanmışçasına erdemli ve iyi eylemlere verdiği tanıklık, alkış ve övgü anlamına gelen ün, kendileri hareketlerini yargılayacak ve kendi mantıklarıyla doğruyu bulacak yaşa gelene kadar çocuklar için uygun bir rehber ve şevk kaynağıdır.

62. Kısım. Bu konu çocuklarını cezalandırır ve överken kendilerini nasıl yönetecekleri konusunda ebeveynleri yönlendirebilir. Hataları sebebiyle bazen kaçınılmaz hale gelebilecek azar sadece donuk, ciddi ve duygusuz sözlerle yapılmamalı aynı zamanda bunun yalnızken ve çevrede kimse yokken yapılmasına özen gösterilmelidir fakat hak ettiği övgüleri başkalarının önünde almalıdır. Bu başkalarının da övmesini sağlayarak ödülü iki katına çıkarır; çocuk-

larının hatalarını ifşa ederken ebeveylerin gösterdiği çekingenlik çocukların saygınlıklarına daha fazla değer vermelerini sağlar ve diğerlerinin kendisi hakkında iyi fikirlere sahip olduğunu düşündüklerinde bunu korumak konusunda daha dikkatli olmalarını öğretir. Fakat hata yaptıklarında bunu herkese duyurarak utanmalarına sebep olursanız, insanların kendisiyle ilgili iyi fikirlerinin yok olduğunu düşünerek kendilerini salıvermelerine sebep olur ve onların nezdindeki ününün halihazırda bozulduğundan şüphelenerek diğerlerinin kendisiyle ilgili iyi görüşlerini muhafaza etmekte daha az dikkatli olurlar.

63. Kısım. Çocuklarla ilgili doğru bir yol izlenirse genel uygulamanın gösterdiği gibi ortak ödüller ve cezaların uygulanması için çok büyük bir ihtiyaç olacaktır. Masum akılsızlıklarıyla oyun oynamaları ve çocuksu eylemleri, orada hazır bulunan insanlara gereken saygıyı göstermeleri şartıyla tümüyle özgür ve kısıtsız bırakılmalıdır. Çocuklara özgü yaşlarına uygun hataların giderilmesi daha ileri yaşlara bırakılırsa çocuklar gereksiz terbiye kurallarından ve yanlış uygulamalardan büyük ölçüde korunmuş olur ve gerekli yerde verilecek terbiyenin etkisini azaltmaz; o yaşa doğal olan neşe hali gereksiz yere kısıtlanırsa hem vücudun hem de aklın doğal halini bozar. Eğer oyun oynarken yaptıkları ses ve gürültü o anki ortam ve çevredeki insanlar için rahatsız edici bir hal alırsa, anne veya babanın çocuk üzerinde sahip olmaları gereken otoriteyle bir sözü ve bakışı o an için oyunlarını daha sessiz ve sakin oynamalarını sağlayabilir. Doğa tarafından son derece mükemmel şekilde yaşa göre uyarlanan oyun oynama isteği çocuğun ruh halini canlı tutmak ve gücünü ve sağlığını geliştirmek için teşvik edilmelidir. Zaten halihazırda yapmak zorunda oldukları en temel sanat oynamak ve hareket etmektir.

64. Kısım. Mevcut eğitim yöntemindeki bir hataya dikkat çekmeme izin verin; her olayda çocuğun hafızası genelde anlayamadığı kurallar ve düsturlarla doldurulur. Eğer bir şeyi çok beceriksizce yapıyor veya unutuyorsa öğrenene kadar ona tekrar tekrar yaptırın. O zaman şu iki avantajı elde etmiş olursunuz. Birincisi, bunun ço-

cuğun yapabileceği ve onlardan yapılması beklenebilecek bir hareket olup olmadığını görürsünüz; çünkü bazen çocuklara denedikten sonra yapamayacaklarını fark ettikleri şeyleri yapmaları söylenir. Onlardan bunu yapması istenmeden önce bu ona öğretilmeli ve denetilmelidir. Ancak bir eğitmen için bu işi yapmasını emretmek öğretmekten daha kolaydır. İkincisi, aynı hareket alışkanlık haline gelene kadar tekrar edildiğinde, hafıza veya düşünme veya basiretten değil, çocuk olmalarından ziyade onlar için doğal olması sebebiyle başarı elde edilecektir. Böylece bir kişiyi selamlarken önünde eğilmek ve onunla konuşurken yüzüne bakmak sürekli tekrar edildiği takdirde bu hareketler iyi yetişmiş bir adamın nefes alması kadar doğal olacaktır; burada hafızaya veya hatırlamaya ihtiyaç yoktur. Çocuğunuzdaki her hatayı böyle tedavi ederseniz bu hatayı sonsuza kadar tedavi etmiş olursunuz. Böylece istemediğiniz alışkanlıkları birer birer söker ve yerine istediğiniz alışkanlıkları ekersiniz.

65. Kısım. Çocuğu üzerine öyle çok kurallar yığan ebeveyler tanıdım ki zavallı küçüklerin bırakın bunun onda birini hatırlaması bu kuralları uygulaması bile imkansızdı. Ancak, bu gittikçe çoğalan ve genelde münasebetsiz olan kuralları çiğnedikleri takdirde ya sözle ya da dayakla terbiye ediliyorlardı. Sonucunda da bu kuralları çiğnememeye kabil olmadıklarını ve takip eden azarları yemekten kaçamayacaklarını anladıklarında onlara söylenenleri umursamaz hale geldiler.

Bu yüzden oğlunuza mümkün olduğunca az kural koyun ve hatta mümkünse gerekli olandan az olmasına dikkat edin. Çünkü ona çok kural yüklerseniz sonuç olarak şu iki şeyden biriyle karşılaşırsınız; ya çok sık olarak ceza görmeye başlarlar ki bu çok kötü bir sonuçtur ya da bu kurallardan bazıları çiğnendiğinde cezasız kalmasına izin verirsiniz ki bu durumda da bu kurallardan nefret edilecek ve otoriteniz etkisiz hale gelecektir. Az kural belirleyin, fakat bu kurallar konulduğunda da uygulanmasını sağlayın. İlk yaşlar az kural gerektirir ve büyüdükçe bir kural uygulanma sonucu iyice yerleştiğinde yeni bir kural koyun.

66. Kısım. Lütfen hafızalarında kalmayan kurallarla çocukların eğitilemeyeceğini unutmayın. Onların yapmasını gerekli bulduğunuz şeyleri fırsat çıktıkça sürekli deneme ve uygulamayla oturtmaya çalışın. Hatta mümkünse bu fırsatları yaratın. Bu alışkanlıklar bir kez yerleşti mi onlar için bunları yapmak kolay ve doğal hale gelecektir ve her zaman hafızalarına başvurmaları gerekmeyecektir. Ama yine de size bu konuyla ilgili dikkat edilmesi gereken iki şeyi vereyim. 1. Onlarda alışkanlık olarak yerleştirmeye çalıştığınızı nazik sözler ve yumuşak tembihlerle uygulatın. Bilinçli olarak suçlularmış gibi hiddetli azar ve kırıcı sözler sarf etmekten ziyade unuttukları şeye dikkatlerini çekin. 2. Birçok alışkanlığı aynı anda yerleştirmeye çalışmayın. Aksi takdirde onları şaşırtır ve hiçbir alışkanlığı mükemmel hale getiremezsiniz. Sürekli olarak uygulama onlarda bir şeyi kolay ve doğal hale getirmiş olduğunda o zaman düşünmeye gerek olmaksızın uygulamaya devam ederler ve siz de o zaman yeni bir kurala geçebilirsiniz.

Bir eğitmenin sorumluluğu ve yönetimi altında alışkanlık edinene kadar sadece hafızalarına güvenmeden tekrarlı uygulamalarla çocuklara öğretme yönteminin şimdiye kadar anlattığım gibi o kadar çok avantajı vardır ki neden böyle ihmal edilir anlamıyorum. Gerçi yanlış olan gelenekler karşısında da böyle şaşırmaktan başka bir şey yapmıyoruz. Bu avantajlardan bir tanesini daha söyleyeyim: Bu yöntemle onlardan istenilenin, kapasitelerine uygun olup olmadığını ve çocuğun doğal zekasına ve yapısına uyup uymadığını görebiliriz. Doğru bir eğitimde bu da göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların kendilerine özgü halini tamamıyla değiştirmeyi, neşeli birini dalgın ve ciddi, melankolik olanı da canlı yapmayı umut etmemeliyiz. Tanrı vücut şekilleri gibi insanların zihinlerine belirli karakter özellikleri yerleştirmiştir. Bu çok az düzeltilebilir. Bunları tamamıyla değiştirmek ve aksine çevirmek mümkün olmayacak kadar zordur.

Bu yüzden çocuklarla beraber olan kişi onların doğalarını ve yeteneklerini iyi gözlemlemeli ve sık denemelerle ne yöne kolayca döndüklerini görmelidir; doğal birikimlerinin ne olduğunu ve bu-

nun nasıl iyileştirilebileceğini ve neyin iyi olduğunu iyice anlamalıdır. Ne istediklerine, sık çalışma ve uygulamayla istediğimiz alışkanlığı kendilerine yerleştirmeye kabil olup olmadıklarına dikkat etmeli ve bununla uğraşmaya değip değmeyeceğini iyi saptamalıdır. Çünkü birçok olayda tüm yapabileceğimiz ve amaçlamamız gereken doğanın vermiş olduğundan en iyi şekilde faydalanmak, eğilimli olduğu hataları ve kötü davranışları önlemek ve kabiliyeti olan tüm avantajları ona vermektir. Herkesin doğal zekasının olabildiğince sınırlarına ulaşılmalıdır; fakat ona diğer başka bir şeyi yerleştirmeye kalkışmak boşuna bir çaba olacaktır; ve öylesine yapıştırılan şey üstüne uymayacak ve her zaman sanki üzerinde asılı duruyormuşçasına sırıtacak ve yapmacık olacaktır.

Yapmacıklığın çocukların erken yaşlarına ait bir hata ve eğitilmemiş bir doğanın ürünü olmadığını söylemek istiyorum. Bu işlenmemiş toprakta büyüyen bir yaramaz ot türü değildir. Bahçelerde ihmalkar ve yeteneksiz bahçıvanların eliyle yetişir. Eğitimli ve terbiyeli olma gerekliliği kişiyi yapmacık hale getirir. Bu kişi doğal hatalarını düzeltmeye çalışır ve sonuçta hep övgü ve alkış alır, ama sonunda bunu kaybeder. Ne kadar zarafet takınmaya uğraşsa ondan bir o kadar da uzaklaşır. Bu sebeple bu çok dikkatli takip edilmelidir çünkü bu tamamıyla hatalı bir eğitim sonucudur; hatta yanlış ve bozuk bir eğitimin.

Zarafetin nerede yattığını inceleyecek kişi bunun yapılan şeyle o ana uygun olduğu onaylanan huy arasındaki doğal tutarlılıktan kaynaklandığını görecektir. İnsancıl, dostane ve medeni huyları ne zaman görsek çok memnun oluruz. Özgür ve kendi kendinin ve kendi eylemlerinin efendisi olan, dar ve düşük seviyeli olmayan, küstah ve mağrur olmayan, büyük bir hatayla lekelenmemiş bir zihin yapısına herkes hayran olur. Böylesine iyi şekillenmiş bir zihinden doğal olarak akan eylemler bizi de memnun eder. Ruhtan ve yaratılışından çıkan doğal ışınlar kısıtlanamaz. Ben bunu bazı insanların eylemlerinden ışıldayan, tüm yaptıklarını kaplayan ve yanına yanaşan her şeyi etkisi altına alan güzellik olarak adlandırıyorum; sürekli denemeyle yapılarını değiştirdiklerinde, doğanın

ve geleneğin kendilerinde oluşturduğu o tüm küçük medeniyet ve saygı ifadelerini kolayca yaptıklarında bu ifadeler suni ve önceden planlanmış gibi görünmez, aksine aklın güzelliğinin ve iyi bir yaratılışın doğal sonuçları olarak görünür.

Diğer taraftan yapmacıklık orijinal ve kolay olanın beceriksizce ve zorlama bir taklidir ve doğal olana eşlik eden güzellikten yoksundur; çünkü dışa dönük eylemle içerideki aklın şu iki şekilde biriyle anlaşmazlığı ortaya çıkar: 1. Bir adam dışa dönük olarak aslında sahip olmadığı bir zihin yapısı takındığı zaman, bunu zorlama tavırlarla göstermeye çalışır ve böylece içinde bulunduğu kısıtlı durum kendini gösterir ve böylece bu kişi gerçekte öyle olmadığı halde bazen üzgün, bazen neşeli veya bazen de nazik görünür.

2.Takındıkları zihin yapısını göstermeye çalışmadıkları zaman onlara uygun olmayan bir hareketle sahip olduklarını ifade etmeye çalışırlar. Böylece bir sohbette de kısıtlı hareketler, sözler veya bakışlar başlar. Bunlar her ne kadar çevresindekilere saygılarını ve görgülerini ve bunları ne kadar kolay ve memnuniyetle yaptıklarını göstermek amacıyla tasarlanmışsa da bunların doğal veya orijinal tavırlar olmadığı, içten gelen bir eksiklik ve hata olduğu belli olur. Genelde büyük bir kısmını onlarda zarif karakterlerine özgü olanın ne olduğunu ayrıştırmadan diğerlerini taklit etmek oluşturur. Fakat her ne sebeple olursa olsun her tür yapmacıklık her zaman rahatsız edicidir; çünkü sahte olan şeyden doğamız gereği nefret ederiz ve kendilerini başka türlü ifade edecek başka şeyleri olmayanları kınarız.

Basit ve kaba bir doğa kendi haline bırakıldığında suni zarafet ve önceden hesaplı davranışlardan çok daha iyidir. Başarısızlık, davranışlarımızdaki bazı hatalar, zarif olamama sık sık gözümüzden ve eleştirimizden kaçar. Fakat davranışlarımızdaki yapmacıklık hatalarımızı mum ışığı gibi ortaya çıkarır ve asla fark edilmeden geçmez. Bu yüzden çocuk terbiye edenler ve eğitmenler, yanlış eğitim sebebiyle kazanılan bu duruma son derece özen gösterseler iyi olur. Çok azı bu durumdan sorumludur fakat çocuk yetiştir-

meyi bilir görünüp insanlarla ilişkilerde neyin uygun olduğu konusunda cahil olmadığı düşünülenlerin kurallar koyar ve örnekler verirken tembelce tembihlerde bulunmaları ve öğrettikleri şeylerlerle uygulamayı birleştirmeyip öğrencilerine bu davranışı gözleri önünde tekrar ettirmemeleri sebebiyle davranışlarda yapmacıklık ortaya çıkar.

Dördüncü Bölüm

67. Kısım. Çocukların genelde kafasını çok karıştıran ve akıllı hizmetkarlar ve kahyalar tarafından şiddetle tavsiye edilen tavırlar kuraldan ziyade örneklerle öğrenilir; ve sonrasında kötü arkadaşlıklardan sakındıklarında diğerlerinin takdirini övgüsünü aldıklarını gördüklerinde çocuklar güzel davranmaktan gurur duyarlar. Fakat burada yapılacak küçük bir ihmalkarlık sonucu çocuk şapkasını çıkarmıyor ve bacaklarını birleştirmiyorsa bir dans öğretmeni bu eksikliği giderecek ve moda takip eden insanların soytarılık dedikleri bu basit tavırları silecektir. Ve çocuklara bu kadar kendine güven ve uygun davranışlar öğretmenin ve onları kendi yaşından büyüklerle sohbet etmelerini sağlamanın bana göre zararı olmadığından, yapabilecekleri yeteneğe sahip oldukları zaman dans etmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Çünkü bu sadece dışa dönük zarafeti sağlamasına rağmen, nasıldır bilmem ama çocuklara aynı zamanda erkeksi düşünceler ve davranışlar sağlar. Yoksa aksi takdirde küçük çocuklara bu törensel şeylerle işkence edilmesini arzu etmem.

Yaş ilerledikçe tedavi olacak hataları düzeltmekle kendinizi yormayın; ve akılda eksik değilken davranışlarda eksik olan terbiyesi (bunu çok erken yaşta yerleştirmiş olmanız gerekiyor) ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin endişe duyacağı bir şey olmamalıdır. Çocukların narin kafaları öğretmenleri ve ebeveylerine karşı sevgi ve saygı ile doluysa ve onları kızdırmaktan korkuyorlarsa ve tüm insanlara karşı saygıyla iyi niyet gösteriyorlarsa bu onlara uygun olan her durumda bu saygısını göstermeyi öğretecektir. Onda iyi huy ve nezaket ilkelerini her zaman canlı tutmaya özen gösterin, yapabildiğiniz kadar övgü ve saygı göstererek ve bu davranışları takip edecek diğer iyi şeylerle bu ilkeleri alışkanlık haline getirin: Zihnine kök saldıklarında ve sürekli uygulamayla iyice yerleş-

tiklerinde korkmayın; konuşma becerisi ve dışa dönük hoş tavırlar zamanla kendiliğinden gelecektir.

Gençken çocuklarda gurur ve kötü huy izleri taşımayan bir umursamazlık ortaya çıkar. Ne zaman ortaya çıkarsa o anda hemen yukarıda bahsettiğim yöntemlerle düzeltilmelidir. İlk yürümeye başladıkları andan itibaren becerikli ve doğru şeyi yapmaya eğilimli kişilerin çocukların çevresinde bulunması büyük bir avantajdır. Buradaki şikayetim bu konuyla ilgili yanlış yol izlenmesidir. Terbiyeli davranış gibi bir şey hiç öğretilmemiş çocuklar şu veya bu şekilde iyi tavırlarda bulunmadıklarında genelde azarlanır ve şapkayı çıkarmak, bacaklarını birleştirmek gibi kurallar ve düsturlarla yüklenilirler. Bundan endişe duyanlar bu tavırları düzeltiyormuş gibi görünmelerine rağmen aslında çoğunlukla kendi utançlarını kapatmaya çalışıyorlardır; ve bir de bu suçu kendilerinden iyice uzaklaştırmak için çevreden izleyenlerin çocuğun kötü davranışlarını kendi dikkatsizliği ve beceriksizliğine atfetmeleri korkusuyla suçu zavallı küçüklere atarlar.

Çocuklara gelince bu ihtiyari derslerden hiçbir şey anlamaz ve davranışlarını düzeltmezler. Diğer zamanlarda ne yapmaları gerektiği onlara gösterilmeli ve önceden tekrarlarla uygun ve yakışan şeyleri uygulamaları sağlanmalı ve olayın olduğu anda uyarılmamalıdırlar. Onları her fırsatta böyle tavşan gibi koşturup derecelendirmek öğretmek değil amaçsız yere onları incitmektir. Onların olmayan ve düzeltmeye güçleri yetmeyecek hatalar için azarlamaktan ziyade onları yanlız bırakmalıdır. Doğal çocuksu ihmalkarlıklarının veya sadeliklerinin terbiyesinin daha olgun yaşlara bırakılması onlara zarif hareketler veremeyecek sürekli azarlama ve kınamadan çok daha iyi olacaktır. Zihinleri iç terbiyeyle şekillendirilir ve kurallı hale getirilirse iyi eğitim, zaman ve gözlemleme eksikliğinden ortaya çıkan dış yüzeydeki kabalık, eğer iyi kişiler etrafındaysa büyüdükçe silinip gidecektir; fakat eğer çevresindekiler kötüyse dünyadaki tüm kurallar ve hayal edilebilecek tüm terbiyeler bile onları cilalayamaz. Çünkü şunu kesin olarak kabul etmelisiniz ki onlara istediğinizi öğretin ve günlük olarak is-

tediğiniz güzel dersleri verin; davranışlarını etkileyecek en önemli etken çevresinde onunla konuşan insanlar ve bu insanların tavırlarıdır. Çocuklar (ve yetişkin adamlar da) birçok şeyi başkalarından örnek alarak yaparlar. Bizler bir çeşit aynayız ve çevremizdeki şeyleri yansıtırız. Gördüklerini ve duyduklarını daha iyi anlayan çocukların bizden farklı olmaları beklenemez.

68. Kısım. Yukarıda hizmetkarların dalkavukluklarıyla ebeveylerinin uyarılarının etkisini yok ettiklerinden ve böylece otoritelerini azalttıklarından bahsetmiştim. Bu da çocukların çevresindeki kötü huylu hizmetkarların sebep olduğu kötü örneklerden birisi.

Çocuklar mümkünse tamamıyla bu tür sohbetten uzak tutulmalıdırlar; çünkü terbiye ve erdemle ilgili bu kötü örnekler çocukları her zaman zehirler. İyi yetişmemiş veya ahlaksız hizmetkarlardan bu tür dil, uygunsuz şakalar ve kötü davranışlar öğrenirler. Onlardan uzak dursalar hayatları boyunca böyle şeyler bilmezler.

69. Kısım. Bu durumu tümüyle engellemek zor bir meseledir. Eğer soytarı gibi veya kötü huylu bir hizmetkarınız yoksa ve çocuklarınız onlardan hiç zehirlenmiyorsa şanslısınız fakat yine de bu konuyla ilgili elden gelen yapılmalıdır ve çocuklar mümkün olduğunca ebeveylerinin ve onlara özen gösterenlerin yanında olmalıdır[1]. Bu amaçla ebeveylerinin ve onlara özen gösteren insanların yanında olmaları onlar için kolaylaştırılmalıdır; yaşlarına uygun özgürlükler ve serbestlikler verilmeli ve annelerinin ve eğitmenlerinin yanındayken gereksiz kısıtlara tabi tutulmalıdırlar. Bu onlara hapislik gibi geliyorsa kesinlikle sevmeyeceklerdir. Çocuk olmaları, oynamaları ve çocuklar gibi davranmalarına izin verilmeli ve kötü davranışları engellenmelidir. Sonrasında, ebeveylerinin arkadaşlığını sevmeleri için tüm iyi şeyleri onlarla beraberken ve onların elinden almalıdırlar. Hizmetkarların çocukların onlarla sohbet etmeyi sevmesini sağlayacak ağır içkiler, şarap, meyve, oyuncak

1- Romalıların çocukların eğitimini ebeveynlere ait olan bir iş olarak düşündüklerini görmek için Suetonius, August. Section 64. Plutarch in vita Catonis Censoris, Diodorus Siculus, l. 2, cap. 3'a bakınız.

ve diğer şeyler vererek onlara kur yapmasına izin verilmemelidir.

70. Kısım. Çocuğun beraber olacağı ve arkadaşlık yapacağı kişileri belirlemişken neredeyse kalemimi fırlatıp atmaya ve bu konuyla canınızı daha fazla sıkmamaya hazırım: Çünkü bu tüm düstur, kurallar ve eğitimlerden çok daha etkili olduğu için diğer konularla ilgili daha fazla konuşmanın gereksiz olduğunu ve bir amaca hizmet etmeyeceğini düşünüyorum. Siz hemen şimdi oğlumla ne yapacağım? diye soracaksınız. Onu hep evde tutarsam benim genç efendim olması tehlikesiyle karşı karşıya olacak; ve onu dışarı göndersem şu an artık her yerde olan kabalıklardan ve kötülüklerden onu uzakta tutmam nasıl mümkün olacak? Evimde belki daha masum olacak, fakat bu sefer de dünya konusunda çok cahil kalacak; farklı insanlarla beraber olamadığından ve sürekli aynı yüzleri gördüğünden dışarı çıktığında koyun veya kendini beğenmiş bir yaratık haline gelecek.

Her ikisinin de dezavantajları olduğunu itiraf ediyorum. Dışarıda olmak onu daha cesur kılacak ve kendi yaşındaki çocukların arasında daha iyi hareket edebilmesini sağlayacaktır; okul arkadaşları arasındaki rekabet genç çocuklara hayat verir ve çalışkan olmalarını sağlar. Fakat öğrencilerinin tavırlarına özen gösteren, onları erdemli insanlar olarak yetiştirmeye, iyi davranışlara sahip olmasına ve bilim dillerini öğretmeye çalışan öğretmenlerin bulunduğu bir okul bulsanız da, eski Yunan ve Roma'nın dilini onları cesur adamlar yapacak olanlara tercih ettiğinizde sözlere tuhaf bir değer verdiğinizi ve azıcık Yunanca ve Latince'nin çocuğunuzun masumiyetine zarar vermeye değer olduğunu düşündüğünüzü itiraf etmelisiniz. Çünkü, çocukların okul arkadaşları arasında kazandıkları bu cesaret ve canlı ruh haline gelince bu kabalık ve kötü yönlü bir kendine güvenin öyle bir karışımıdır ki dünyadaki bu yakışıksız ve abartılı haller asla öğrenilmemelidir ve o ana kadar üstüne sürülen tüm boya silinip gider. İyi yaşamak ve dünyadaki işleri yönetmenin, okul çocukları arasında öğrenilen şımarıklık, oyunculuk veya şiddetle taban tabana zıtlığını gören kişi daha özel bir eğitimin hatalarının bu tür gelişmelere göre daha çok tercih

edilmesi gerektiğini düşünecek ve çocuğunun masumiyetini ve alçakgönüllülüğünü evde muhafaza etmeye özen gösterecektir. Kız çocuklarının sürekli evde yaşamalarının ve utangaçlıklarının onları cahil ve yeteneksiz kadınlar haline getirdiğini kimse düşünmez. Dünyadaki hayata girdiklerinde başkalarıyla konuşmaya başlarlar ve bu da kısa sürede onlara yakışan bir kendine güven verir; ve bunun ötesinde cesaret ve sebatın kaynağı bana göre kabalık ve görgüsüzlük değildir.

Erdem, dünyayla ilgili bilgi edinmekten daha zor elde edilir; eğer bir genç adam bunu kaybederse bir daha zor telafi eder. Özel eğitime ithal edilen hatalar ille de evde eğitim görmenin kötü sonuçları değildir. Öyle bile olsa tedavisi zor kötülükler değildir. Günah her ikisinden daha inatçı ve daha tehlikeli kötülüktür; bu yüzden önce bundan uzak durulmalıdır. Eğer evde el bebek gül bebek büyütülen kişilerde gevşekliğe yol açan bu koyunvari yumuşaklıktan dikkatle kaçınılırsa bu erdemin işine yarar çünkü böylesine teslimiyetçi ruh halinin kusurlu izlenimlere sebep olabileceğinden ve çocuğu kolayca yozlaştırabileceğinden korkulur. Babasının yuvasından ve eğitmenin hakimiyetinden ayrılan genç bir adam erdemlerini muhafaza etmesi için azimle takviye edilmeli ve diğer erkeklerle tanıştırılmalıdır. Böylece sohbetin tehlikeleriyle yeterince tanışmadan ve bu tür davetkar şeylere karşı dayanıklı hale gelmeden bazı yıkıcı yollara ve uçurumlara sevk edilmesi engellenmiş olur. Genç bir adamın utangaçlığı ve dünyayla ilgili cahilliği çok erken ele alınması gereken bir sorun değildir. Sohbet bunu büyük ölçüde tedavi eder; bu sorunu erken zamanda halletmezse bu evde daha iyi bir eğitmenin bulunması gerekliliğini ortaya çıkarır. Çünkü çok genç yaşta çektiği acılar ona erkenden erkeksi bir hava ve güven verirse kendi başına dünyanın içine girdiğinde erdemlerini daha kolayca korur.

Bu sebeple kötü yetişmiş ahlaksız çocuklarla muhabbet ederek güven kazanması için masumiyetinin feda edilmesi akıl almazdır. Ayakta durabilmenin tek amacı erdemlerin korunmasıdır. Çünkü kendine güven ve kurnazlık kötü ahlakla karıştı mı ve yanlış hare-

ketlerini desteklemeye başladı mı çocuk kesinlikle kaybetmiş demektir; bunu düzeltmeli ve arkadaşlarından edindiklerinden onu kurtarmalı ya da onu tamamıyla mahvoluşa terk etmelisiniz. Çocuklar zamanı geldiğinde erkeklerle sohbet etmeye başladığında kaçınılmaz olarak kendine güvenmeyi öğrenecektir. O zamana kadar alçakgönüllülük ve itaatten başka eğitimi için daha uygun bir konu yoktur; bu yüzden zamanından önce ona kendine güven aşılamaya uğraşmak gereksizdir. En çok zaman, uğraş ve dikkat gerektiren çocuğa erdemli olma ilkelerini aşılamak ve onu görgülü ve terbiyeli kılmaktır. Bu öyle yapılmalıdır ki çocuk bu ilkeleri kolayca kaybetmesin. Bu ön şarttır; çünkü dünyaya açıldıklarında diğer insanlarla yaptığı sohbetler bilgi ve kendine güvenine katkıda bulunacak, fakat onu erdemlerinden uzaklaştıramayacaktır. Erdemliliğin boyası kolay kolay kazınmayacak şekilde derine kadar işlenmelidir.

Başkalarıyla konuşmaya nasıl uygun hale geleceğini ve dünyaya nasıl açılacağını başka bir yerde ele alacağız. Ancak sivil sohbetler ve iş hayatı için çocukların kuralsız çocuklar sürüsüyle karıştırılmasını ve oradaki tuzaklarda çekişmeyi öğrenmesini anlayamıyorum. Okullardaki çocuklar genelde türlü türlü aile yapılarından geldiği için bu çocuklar arasında ne gibi nitelikler kazanacağını önceden tahmin etmek zordur. Fakat eminim ki çocuğunu evde eğitmenin sorumluluğuna bırakabilen baba burada oğluna daha nazik davranışlar ve daha erkeksi düşünceler ve neyin iyi ve uygun olduğunu daha iyi anlayabilme hissini verebilir. Böylece onun bir okuldan çok daha kısa bir zamanda olgun bir erkeğe dönüşmesini sağlayacaktır. Burada okuldaki öğretmenleri suçlamıyorum. Buradaki farkın büyüklüğü evde bir öğrenciyle ilgilenmekle okulda yüzden fazla öğrenciyle ilgilenmek arasındadır. Bir de öğretmenin gayreti ve becerisi o kadar iyi değilse yüz öğrencinin sorumluluğunu alması imkansızdır. Okulda öğrencilerine ders kitapları dışında bir şey öğretebilmesi beklenemez. Zihinlerine ve tavırlarına biçim vermek sürekli dikkat gerektirir ve çok sayıda öğrenci arasında her çocukla tek tek ilgilenmek boşuna bir çaba olur. Bu durumda çocuk

yirmi dört saatin büyük bir bölümünü arkadaşlarıyla beraber geçirir ve onlardan aldıklarını benimser.

Genelde cesur ve atılgan çocukların kısmetli olduklarını düşünen baba, oğlunun şımarık hallerini ve erken yaşta ilerleme kaydetmesini görmekten memnunluk duyar. Okulda arkadaşlarıyla birbirlerine yaptıkları hileleri veya onlardan öğrendiklerini yaşama sanatının incelikleri olarak algılayarak bunun çocuğu dünyaya hazırlayan geleceğe dair mutluluk verici işaretler olarak alır. Ama oğlunun kısmetini erdem ve görgüyle temellendiren kişinin tek ve garantili yolu seçmiş olduğunu söylememe izin verin. Bir çocuğu gerçek ve yeterli bir erkek yapan nitelikler birbirlerine yaptıkları kabalıklar veya bir meyve bahçesini beraber soymayı planlamak değil, okul çocuklarının birbirlerinden pek de öğrendiklerini zannetmediğim adalet, eli açıklık , ölçülülük, uyumluluk ve çalışkanlık ilkeleridir. Eğer evde eğitim gören bir çocuğa okulda öğrenebileceğinden daha fazla şey öğretilmiyorsa babası yanlış öğretmen seçimi yapmış demektir. Bir gramer okulunun en başarılı oğlanlarından birini alın ve onunla aynı yaşta olan ve evde eğitim gören bir çocukla bir araya getirin ve sonra hangisinin daha erkeğe yakışır davranışlarda bulunduğunu ve hangisinin daha uygun bir kendine güvenle yabancılara kendisini ifade edebildiğini görün. Burada okul çocuğunun kendine güven konusunda başarısız olacağını düşünüyorum.

Genel bir şikayet olduğunu düüşündüğüm günahkarlık ve ahlaksızlık günümüzde o kadar çabuk olgunlaşıyor ve genç insanlarda erken yaşta öyle çabuk filizleniyor ki eğer çocuğunuzu dışarıdaki sürüye karıştırır ve okuldaki arkadaş seçimini onun şansına ve eğilimine bırakırsanız çocuğunuzu bu salgından korumanız imkansızdır. Ahlaksızlığın aramızda nasıl böyle filizlendiği ve kontrolsüz bir şekilde hakimiyet kazandığı konusunu başkalarına bırakıyorum. Hıristiyan inanışının ve erdeminin her yerde çürümeye yüz tuttuğunu ileri süren ve bu kuşağın eğitiminden ve gelişiminden şikayet edenlerin bir sonraki kuşakta bunu tekrar nasıl kazanacaklarını düşünmelerini dilerim. Ancak şundan çok eminim ki eğer

bunun temeli gençliğin eğitimi ve ilkelendirilmesi olmazsa diğer tüm çabalar boşuna olacaktır. Ve eğer sonraki kuşağın masumiyeti, ölçülülüğü ve çalışkanlığına özen gösterilmezse ve muhafaza edilmezse sahnede bizden sonra gelecek olanların, şimdiye kadar İngiltere'yi dünyada önemli bir ülke haline getiren erdem, becerikllik ve eğitim bolluğu içinde olacaklarını düşünmek saçmadır. İngilizlerin atalarından doğuştan aldığı düşünülse de ben bir de buna cesareti ekleyeceğim. Denizde geçen son olaylarla ilgili yapılan konuşmalar, ahlaksızlığın insanların cesaretini yok ettiğini söylememe sebep oluyor; ve ahlaksızlık gerçek onur duygusunu yiyip bitirdiğinde cesaret nadiren arkasında kalıyor. Yozlaşma başlayıp disiplinin zincirlerini salıverdikten ve kafasına kadar ahlaksızlık ve günahkarlığa battıktan sonra yiğitliğiyle ünlü olup da hala komşularınca korkulan bir ulus hiç görmedim.

O zaman eğitimde hedeflenen en zor ve en değerli olan erdem, gerçek erdemdir; şımarıklık veya oynaklık değildir. Eğitimdeki diğer konular bunun için ertelenebilir veya bırakılabilir. Bu öğretmenlerin sadece ders gibi anlatacağı ve hakkında konuşacağı somut bir iyi olmayıp aynı zamanda çocuk bundan keyif alana ve gücünü, ihtişamını ve zevkini buna bağlayana kadar gayret göstereceği ve eğitimin tüm sanatlarını kullanarak çocuğa yerleştireceği bir niteliktir.

Bunda ne kadar ilerleme kaydedilirse diğer konularda o kadar kolayca başarılı olunur. Çünkü erdeme başvurmasını öğrenen kişi kendisine yakışan hiçbir şeyde direnmeyecek ve sabırsız olmayacaktır; ve bu sebeple eğitimin ana hedefi olan erdemin olması gerektiği gibi çocuğa kazandırılması için en iyi ve en güvenli yolun çocuğun babasının gözü önünde evde eğitilmesi olduğuna inanıyorum. Beyefendilerin evleri nadiren boş olur. Arkadaşlar sık sık ziyaret edebilirler. Çocuklarını eve gelen tüm değişik yabancı yüzlere alıştırmalı ve onları yapabilecek kabiliyette oldukları zaman bu kişilerle sohbet etmesini sağlamalıdır. Nedendir bilmem ama şehir dışında yaşayanlar komşu ziyaretlerinde çocuklarını beraberinde götürmezler. Eğer çocuğunun eğitimini evde sağlayan bir baba ço-

cuğunu yanında tutar ve uygun olduğu teşvikleri ona verirse, çocuğunu dışarıda olması muhtemel zararlardan ziyade evdeki hizmetkarların ve diğer kötü ahlaklı insanların vereceği zaradan çok daha iyi korur. Bu durumda verilecek kararı ebeveynlere bırakmak gerekir. Onlar şartlara göre en uygun kararı vereceklerdir; ama yine de bir babanın çocuğunun eğitimi uğruna kendini kısıtlamasını doğru bulmuyorum. Fakat herşeye rağmen okuldaki eğitimle karşılaştırıldığında evde görülen eğitimde çevrede çok az insan olduğunu düşünen varsa bu durumda ortaya çıkabilecek tatsızlıklardan sakınmak için yollar bulunabilir.

71. Kısım. Arkadaşlığın ne kadar büyük bir etkisi olduğunu böylece inceledikten sonra ebeveynlerin dikkatini bir şeye daha çekmek istiyorum. Çocuğunun kendisine ve diğerlerine saygı duymasını isteyen ebeveynin önce kendisinin oğluna saygı duyması lazımdır. Onun taklit etmesini istemediğiniz hiçbir şeyi onun önünde yapmamalısınız. Eğer onun hata yapmasını sağlayacak bir şeyi elinizde olmadan yapıverirseniz kendisine bunu örnek olarak alacak ve sonradan bunu düzeltmek oldukça zorlaşacaktır. Sizin yaptığınızı gördüğü bir şey için onu cezalandırırsanız bu şiddetin sizde olan nezaketten kaynaklanmadığını düşünecek ve düzeltmeyi umursamayacaktır; hatta bu hareketinizi, hiçbir sebebi yokken kendi zevk aldığı şeyden oğlunu mahrum etmek isteyen bir babanın huysuzluğu ve ihtiyari zorbalığı olarak tercüme edecektir. Veya yaptığınız şeyi bir çocuğa değil de yetişkin bir insana özgü bir ayrıcalık olarak gösterirseniz örneğinize daha da güç eklemiş olmaktan ve bu eylemi ona daha da fazla önemsiz olmaktan başka bir şey yapmış olmazsınız. Çünkü her zaman hatırlamalısınız ki çocuklar düşünüldüğünden daha erken yaşta yetişkin bir insan olmak isterler ve uzun pantolonları rahat olduğu için değil de onları giymek yetişkinliğe doğru bir adım olduğu için alırlar.

72. Kısım. Tekrar ödül ve ceza konusuna dönmek istiyorum. Tüm çocuksu ve uygunsuz davranış şekilleri hangi yaş ve zamanda olursa olsun genelde kullanılan dayak yöntemiyle düzeltilmeye çalışılmamalıdır. Onları bu açıdan terbiyede izlenecek en iyi yol, on-

ların öğrenmesini gerektiğini düşündüğünüz şeylere karşı hoşnutluk ve eğilim göstermesini sağlamaya çalışmak ve bunu da sürekli uygulamayla desteklemektir. Çocuklarla gerektiği gibi ilgilenildiğinde ve yukarıda bahsettiğimiz ceza ve ödüller dikkatle uygulandığında ve onları eğitme yönteminde az kurallar belirlendiğinde bunu başarmanın çok zor bir iş olduğunu sanmıyorum.

73. Kısım. Öğrenecekleri hiçbir şey onlara yük haline getirilmemeli ve onlara bir görev olarak yüklenmemelidir. Aksi şekilde öğrenecekleri şeylere karşı nefret geliştirirler ve önceden belki zevk aldıkları ya da kayıtsız oldukları şeylerden kaçmaya başlarlar. Çocuk istesin istemesin her günün belirli saatlerinde topuyla oynamasına izin verin ve bunu bir görev olarak yapması gerektiğini söyleyin. Sabah ve öğle saatlerini böyle top oynayarak geçirmeye başladığı takdirde çok geçmeden bu şekilde oynamaktan bıkacaktır. Yetişkinlerde de durum böyle değil midir? Zevkle yaptıkları şeyi görev olarak yapmaları beklendiği zaman bıkıp dayanamaz hale gelmezler mi? Çocuklar özgür olduklarını, eylemlerini kendi istedikleri için yaptıklarını ve her gururlu yetişkin insan gibi eylemlerinde kesin ve bağımsız olduklarını göstermek isterler.

74. Kısım. Bu sebeple ondan yapmasını istediğiniz şeyleri nadiren yaparlar. Ama kendileri yapmak istediklerinde de yapmaktan kaçınmazlar. Yazmayı, okumayı ve müziği seven kişi bazen bu sevdiği şeylerden keyif almadığı anlar yaşar. Eğer o anlarda kendini yapmaya zorlarsa amaçsız olarak kendini yormuş ve bıktırmış olur. Bu durum çocuklarda da aynıdır. Bu hal değişikliği dikkatle gözlenmelidir ve şevk ve eğilim gösterdiği anlar kaçırılmamalıdır. Eğer bu anlar çok sık gerçekleşmiyorsa konuşarak bu hal değiştirilmeye çalışılmalıdır. Öğrencisin mizacını iyi incelemiş ve öğrencisinin kafasını iyi fikirlerle donatmakta hiç zorlanmayan ve o anda yaptığı işi öğrencisine sevdirmeyi bilen ihtiyatlı bir öğretmen için bunu yapmak hiç de zor değildir. Bu sayede büyük zaman ve gayret tasarrufu sağlanır: Bir çocuk, ruh hali uygun hale getirilmişse, isteksiz olduğu zamanlarda öğrenebildiğinin üç katını öğrenecektir. Eğer bu söylenenlere dikkat edilirse çocuk isterse

bıkana kadar oyun oynasın; hala yaşının kapasitesine uygun olan kadar şeyi öğrenmeye vakti kalacaktır. Fakat eğitimde bu göz önüne alınmamaktadır. Sopanın sağladığı sert disiplin çocuğun hangi ruh hali içinde olduğunu önemsemez ve uygun şevk anlarını kollamaz. Zorlama ve dayak çocukta bir nefret duygusu uyandırdığında onun isteyerek kendiliğinden oyunu bırakmasını ve zevkle dersinin başına oturmasını beklemek saçmalık olur. Halbuki her şey sırası ve zamanı geldiği anda yapılmış olsa oyun ders çalışma için bir dinlenme aracı olabileceği gibi ders de oyun için bir dinlenme aracı haline gelebilir. Her ikisinde de çekeceği sıkıntı aynıdır. Çünkü çocuklar meşgul olmayı severler ve değişiklik ve çeşitlilik onları mutlu eder. Buradaki tek karmaşık durum oyun dediğimiz şeyde özgürce hareket ederken ders dediğimiz şeyde onların zorlanması, çağırılması, sürüklenmesi gerektiğidir. Derse ilk başladıklarında sıkılır ve durgunlaşırlar; özgürlüklerini isterler. Oyun oynarken arkadaşlarına yaptıkları gibi, öğretmenin onu derse çağırması yerine öğretmeninden kendilerine ders anlatmasını istemesini sağlayın. Diğer hareketleri gibi bunda da özgürce hareket ettiklerinde memnun olacaklar ve bundan da zevk alacaklardır. Ders çalışmakla spor ve oyun arasında fark görmeyeceklerdir. Dikkatle uygulanan bu yöntemler sayesinde öğrenmesini istediğiniz şeyleri öğrenmekten zevk alır hale getirilebilir. Buradaki en zor kısmın ilki ve sonuncusu olduğunu itiraf ediyorum; ancak bu bir yerleştirildi mi gerisi kendi başına kolayca gelecektir.

75. Kısım. Çocukların dersleri için en uygun zamanın onların hazır oldukları ve iyice bu konuya yönlendirildikleri an olduğu artık hiç şüphe götürmese de iki şeye daha dikkat edilmesi gerekmektedir: 1. Kolay kolay ortaya çıkmayan bu dönemler dikkatle takip edilmez ve bu anlarda çocuk dersin başına oturtulmazsa çocuğun eğitimi ihmal edilir ve sonuçta da tembellik başlar: 2. Çocuk ders çalışmaya şevkli olmadığı anlarda öğretilenlerin faydası değil zararı olur. İşte bu hallerde bu fırsat kaçırılmayarak çocuğa aklı üzerinde hakimiyet kurmayı, kendi tercihiyle çok istediği başka bir şeyi bırakıp diğer başka bir şeyi zevk alarak yapabilmeyi ve her an

üzerindeki miskinliği silkeleyip mantığın veya başka birinin tavsiyesini dinleyerek kendini başka bir şeyle meşgul edebilmeyi öğretmek gerekir. Tembellikte direndiklerinde veya bir şeyle meşgul olduklarında ara sıra bunu deneyerek çocuğu başka bir şeye odaklanmayı öğretmek gerekir. Bu sayede zihin kendi üzerinde hakimiyeti alışkanlık haline getirirse, isteksiz olmaksızın kendini yeni ve çok da sevmediği bir uğraşa yöneltebiliyorsa, bu çocukların öğrenmesi gereken Latince gibi derslerden çok daha avantajlı sonuçlar elde edilmesini sağlar.

76. Kısım. Hayatlarının diğer bölümüne göre daha hareketli ve meşgul oldukları ve yaptıkları şeylerde ayrım gözetmeyen bu dönemde dans veya diğer bir ders arasında şevk veya isteksizlik açısından bir fark yoktur. Ancak öğretmeye çalıştığımız şeyler için en büyük ve tek isteksizlik sebebi dersin başına çağrılmaları ve bunun onlara bir görev olarak sunulması, bununla ilgili azarlanmalarıdır; ya da öğrenmeye istekli olduklarında iyice yorgun düşene kadar dersin başında tutulmalarıdır; bunların hepsi çok önemsedikleri doğal özgürlüklerini kısıtlayan durumlardır. Onların oyundan aldıkları büyük zevk ve mutluluğun sebebi sadece o anda özgür olmalarıdır. Eğer çevresinde saygı duyduğu ve kendisinin üstünde gördüğü kişilerin yaptıkları örnekleri izlerse çok geçmeden yaptıkları işi değiştirecektir. Ve diğerlerinin bir şey yaptığını ve bunu yapmak için onlara emredildiğini gözemlerse ve bu kişiler çocuğa bu durumun yaşlarının ve konumlarının getirdiği bir ayrıcalık olduğunu ima ederse; o zaman bu insanlardan daha ileri ve daha yükseğe çıkma hırsı ve isteğiyle ve ondan üstün olanlar gibi olmak gayretiyle hemen istek ve şevkle çalışmaya başlayacaktır. Kendi arzularıyla o çok sevdiği özgürlüklerini kullanabilme imkanı onların ders çalışmaları için hiç de küçük bir teşvik değildir. Bir de buna saygınlık ve ün karşısında duyacakları tatmini de eklersek gayretlerini ve çalışına arzularını harekete geçirmek için başka bir şeye ihtiyaç kalmayacaktır. Bunu başarmanın sabır, beceri, nezaket, dikkat ve ihtiyatlı yaklaşım gerektirdiğini itiraf ediyorum. Eğer gayrete gerek yoksa neden bir öğretmene ihtiyaç olsun ki? Ancak

bu bir kere yerleştirildi mi şiddetli ve zorba bir disiplinin yapacağından çok daha kolay şekilde arkası gelecektir. Ben bunu elde etmenin çok zor olduğunu düşünmüyorum; hele çocukların önünde kötü örnekler yoksa hiç de zor olmayacaktır. Bu sebeple endişe duyduğum en büyük tehlike, kötü davranış tarzlarıyla oldukları kötü örnekle ve aynı anda kesinlikle verilmemesi gereken iki şeyi vererek çocukları şımartan hizmetkarlar, diğer kötü yetişmiş çocuklar veya diğer benzer ahlaksız kişilerdir; iki şeyle ahlaksız zevkler ve övgüyü kastediyorum.

77.Kısım. Çocuk dayakla nadiren terbiye edilebileceği gibi şiddetli ve sık azarlamalar da kötü sonuçlara yol açar. Ebeveynlerin otoritesini ve çocuğun saygısını azaltır; çünkü çocukların çok erken yaşta tutku ve mantık arasında ayırım yapabildiklerini hatırlamanızı istiyorum. Mantık sayesinde saygı duymayı öğrenince tutkuya karşı hoşnutsuzluk geliştirirler; mevcut durumda dehşet uyandırsa bile bu çok çabuk silinir ve gürültü yapan ancak mantık olarak canlı olmayan bu tür korkuluklara karşı saygı duymamaya doğal olarak eğilim gösterirler. Ebeveynleri tarafından narin yaşlarında çok az olan kötü davranışları kısıtlanan çocuklar, hatalı davranışlarına karşı bir bakış veya baş sallama hareketiyle terbiye edilebilirler; veya terbiye aracı olarak bazen sözler kullanılırsa, aceleci davranıp azarlamaktan ziyade konuşmamızı ciddi, nazik ve gösterişsiz tutarak hatasının kötülüğünü veya uygunsuzluğunu anlatmamız yerinde olacaktır. Azarladığınız takdirde kendisinden mi yoksa yaptığı hatadan mı hoşnutsuzluk duyduğunuz arasında yeterince ayırım yapamamasına sebep olacaktır. Şiddetli azar beraberinde kaba ve kötü sözler kullanımını getirir. Bu da çocuğun yaptığı hatayı kendi açısından haklı hale getirir: Ebeveylerinin ve öğretmenlerinin azarlarken kendisine verdiği kötü isimleri başkalarına sarf etmekten utanmayacak ve çekinmeyeceklerdir çünkü bunları kullanmak için çok iyi bir yerden yetki almış olacaklardır.

Beşinci Bölüm

78. Kısım. Şimdi burada bana karşı yükselen itiraz seslerini duyabiliyorum; eğer çocuk hiçbir hatası için dayak yemezse ne olacak o zaman? Bu dizginlerin tamamıyla gevşek bırakılması anlamına gelecek. Zihinlerine ilk biçim verildiği dönemlerde doğru yol izlendiği ve ebeveynlerine karşı korkuyla karışık hayranlık zihinlerine yerleştirildiği takdirde bu tahmin edildiği gibi olmaz. Çünkü sık gözlemler göstermiştir ki sadece alınan cezadan korku duyulmayı sağladığı için dayak çok az fayda sağlar ve etkisi zamanla silinir ve unutulur. Ancak çocukların dayak yemesini gerektirdirdiğini düşündüğüm tek ve tek bir hataları vardır; o da inatçılık veya isyankarlıktır. Ve bunda da cezanın en büyük bölümünün acı değil de dayaktan utanma olması gerekir. Yanlış yapma utancı ve bunun karşılığında dayağı hak etmiş olma, erdemle ilgili gerçek ve tek kısıttır. Eğer beraberinde utanç getirmezse sopanın etkisi çok kısa zamanda geçecek ve unutulacak ve sık kullanımıyla dehşetini kaybedecektir. Ayakkabılarının çıkarılmasından, başlarında sallanan sopa kadar korkan çocukları olan birini tanıdım. Bu tür bir cezanın dayaktan daha iyi olduğunu düşünüyorum; çünkü cezanın sebep olduğu acıdan ziyade cezaya sebep olan yanlış davranış ve bunun sonucu gelecek gözden düşme çocukların korkması gereken şeyler olmalıdır. Ancak inatçılık ve dirençli itaatsızlık güç ve dayakla hakimiyet altına alınmalıdır; çünkü bunun başka bir çaresi yoktur. Ona ne yapmasını ya da yapmamasını istediğiniz kadar söyleyin emrinize itaat etmesini sağlayın; bunu yapmaktan kaçınmasına ve buna direnç göstermesine asla izin vemeyin: çünkü eğer olay güç denemesine ve sanki siz emrediyor da o yapmayı reddediyormuş gibi aranızda kimin hakim olduğunu sınama durumuna kadar ge-

lirse, dayağa sebep olsa bile söylediğinizi yapmasım sağlayın. Eğer bir baş hareketi veya sarf edeceğiniz sözler yeterli olmazsa dayak gerekli olacaktır; ama oğlunuza itaat etme eğilimindeyseniz o başka. Tanıdığım ihtiyatlı ve nazik bir anne bir olayda bakıcısından ilk geldiği aynı sabah küçük kızını sekiz defa kamçılamak zorunda kaldı. Bunu inadını kırana ve uzlaşana kadar yaptı. Yedincide bırakmış olsaydı çocuğu sonsuza kadar şımartmış olurdu. Etkisiz dayağıyla onun direncini teyit etmiş olur ve bu direnci sonradan kırması çok zor olurdu. Ancak akıllıca bir hareketle direncini kırana ve kendi iradesini onaylatana kadar ısrar etti ve verilen terbiyenin ve dayağın gerçek amacına ulaştı. Otoritesini ilk olayda tam anlamıyla yerleştirmiş oldu ve sonsuza kadar her konuda kızının uyumluluğunu ve itaatini elde etmiş oldu. Bu dayak ilk ve benim bildiğim kadarıyla en son oldu.

Sopanın acısı hakimiyet sağlayana kadar devam etmeli ve hatta gittikçe artmalıdır. İlk olarak direnç kırılmalı ve ebeveynin otoritesi sağlanmalıdır. Çocuk otoriteye itaat ettikten sonra da nezaketle karışık ciddiyet bunu takip etmelidir.

İyice düşünüldüğü takdirde insanlar dayak ve sopa kullanmaktan bıkarlar ve dayağın her durumda kullanılacak en güvenli ve evrensel çare olduğu fikrinden cayarlar. Ancak şu kesindir ki eğer bir fayda sağlamıyorsa büyük zarar vermektedir. Eğer etkisi zihne kadar ulaşmıyorsa ve iradeye boyun eğdirmiyorsa çocuğu daha da dirençli hale getirir; ve dayaktan ne kadar acı çekerse çeksin daha da inatçı hale gelir. Bu sefer de çocuğa zafer edası vererek rekabet etme ve hatta gelecekte de dayağı isteme hissi kazandırır. Aslında çok uysal ve itaatkar olabilecek birçok çocuk yanlış terbiye yöntemiyle inatçı ve dirençli olmayı öğrenmiştir. Çünkü sanki geçmiş hatalarının da intikamı alınıyormuşçasına şiddetli bir dayağa maruz kalırsa mevcut hatasını düzeltmesinde ne gibi faydası olabilir? Eğer bu hatayı bilerek ve isteyerek yapmamışsa dayağın bu kadar şiddetli olmasını gerektirecek bir durum yoktur. Zayıflık, unutkanlık ve dikkatsizliğin yol açtığı hatalarda gerektiği şekilde nazik ve ciddi bir uyarı en yeterli çaredir. Fakat iradede bir bozukluk varsa

ve sanki hatayı ve itaatsizliği önceden planlamışsa, hatanın büyük ve küçüklüğünün önemi yoktur. Bu durumda yanlış davranışın ortaya çıktığı anda hemen müdahale edilmeli aralıklı tokatlar atılmalı ve etkisi zihne erişene ve gerçek üzüntü, utanç ve itaat işaretleri gördüğünüz zamana kadar devam etmelidir.

Bunun çocuğa bir görev vermekten, "şöyle yap, eğer yapmazsan" dayaklarından çok daha fazlasını gerektirdiğini itiraf ediyorum. Böyle bir ceza verme noktasına gelmeden önce özen, dikkat, gözlem ve çocuğun ruh hallerinin iyice incelenmesi ve hatalarının iyice tartılması gereklidir. Bu hakimiyetimizi sağlama aracı olarak elimizde sürekli bir sopa bulunmasından daha iyi değil midir? Yanlış zamanlarda ve sık sık uygulanırsa gerçekten ihtiyaç duyduğumuzda ne yapacağız? İyi huylu ve çalışkan bir çocuktaki hatanın kamçıyla düzeltilmeye çalışılması inatçı ve bozuk bir kişinin yaptığı bilinçli hataya benzemez mi? Böyle bir terbiye yönteminin akla ne yarar sağlayacağı ve aklı düzelteceği nasıl beklenebilir?

79. Kısım. Yanlış yönlendirilmiş iradenin düzeltilmesine gerek yoksa dayağa gerek olmaz. Zihin doğru yönlendirildiğinde ve artık yöneltilmeyi ve baba veya öğretmenin otoritesini reddettiği durumlar dışında diğer tüm yanlışlar hatadan başka bir şey değildir ve görmezden gelinebilir; veya bu yanlışlara dikkat edilirse, bunların tekrarlanan şekilde bilinçli olarak yapılması hatanın zihinde olduğunu gösterene ve itaatsizliğin kökünün iradenin bozukluğunda yattığını gösterene kadar yumuşak tavsiyeler, yönlendirme veya kınama dışında başka bir çareye başvurmaya gerek yoktur. Fakat açık direnç anlamına gelen ve asla göz yumulmaması ve ihmal edilmemesi gereken inatçılık başgösterirse, ilk anda bastırılmalı ve hakimiyet altına alınmalıdır; burada çok dikkat edilmesi gereken taraf bu davranışın inatçılık olduğundan kesinlikle emin olmak zorunda olduğumuzdur.

80. Kısım. Ancak cezadan, özellikle dayaktan olabildiğince sakınılması gerektiğinden, her olayın bu noktaya kadar getirilmemesi gerektiğini düşünüyorum. Önceden bahsettiğim korkuyla karışık

hayranlık bir kere sağlanırsa birçok olayda tek bir bakış bile yeterli olacaktır. Ayrıca çocuklardan yetişkinlerinkiyle aynı davranışlar, ciddiyet ve uygulama beklenemez de. Söylediğim gibi çocukların yaşına uygun çocuksu hareketlerine göz yumulmalı ve izin verilmelidir. Dikkatsizlik, umursamazlık ve aşırı neşeli haller o yaşın nitelikleridir. Dolayısıyla davranışları zamansız kısıtlara maruz kalmamalıdır ve yaşlarına doğal olan davranışlar çabucak inatçılık veya söz dinlemezlik olarak tercüme edilmemelidir. Bu tür yanlış davranışlarda bulunduklarında özürlü insanlara yapıldığı gibi onların bu davranışları düzeltmelerine yardımcı olunmalıdır. Her ne kadar uyarılıyor olsalar bile arada bu hareketleri tekrarladıklarında bu hemen ihmalkarlık olarak düşünülmemeli ve onlara inatçı insan muamelesi yapılmamalıdır. Zaaflıktan kaynaklanan yanlışlar asla ihmal edilmese ve göz yumulmasa da eğer bilinçli yapılmamışlarsa abartılmamalı veya şiddetli şekilde kınanmamalıdır; fakat nazik bir şekilde yaşın ve zamanın izin verdiği ölçüde düzeltilmeye çalışılmalıdır. Bu sayede çocuklar o yanlış davranıştaki hatanın ne olduğunu görecek ve bundan kaçınmaya çalışacaktır. Bu onlara iradelerini her zaman doğru şeylere yöneltmeyi öğretecektir; Böyle davranışlarından sakınarak genel hoşnutsuzluktan kaçındıklarını ve diğer hatalarında da öfke ve şiddetli azarlar yerine ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin kendilerine nazik, ilgili ve yardım niyetiyle yaklaştıklarını fark ettiklerinde bu konuda çok büyük yol katedilmiş olunur. Genelde her yaşa ve arkadaşlık yaptıklarına uygun olan günahlar ve kötü eğilimlerden onları uzak tutun; yaşları büyüdükçe bu konuya olan dikkatleri ve davranış tarzları da gelişecektir. Sözlerinizin her zaman ağırlık ve otorite tonunu taşıması gerektiğinden, herhangi bir olayda ondan herhangi bir çocukca hareketi bile bırakmasını isterseniz, sözünüzün dinlenmesini sağlayın ve hakimiyeti ona bırakmayın. Fakat yine de babanın ahlaksız alışkanlıklar dışında nadiren otoriter ve emrivaki tavırlar takınmasının daha uygun olduğunu söylemek istiyorum. Onların üzerinde hakimiyet kurmanın daha iyi yolları vardır ve çoğu zaman (iradenize itaat ettiğinin ilk sinyallerini aldığımızda) mantıksal sonuçlara vararak nazik ikna yöntemi daha faydalı olacaktır.

81. Kısım. Mantıksal sonuca varma derken çocuğun kapasitesine ve anlayışına uygun şekilde bunun yapılmasını kastediyorum. Yedi yaşındaki bir çocuğun bir yetişkinle aynı argümana sahip olacağını kimse düşünemez. Uzun konuşmalar ve mantıksal sonuca varma felsefesi yapma en iyi ihtimalle çocuğu şaşırtır ve aklını karıştırır; ona bir şey öğretmez. Bu sebeple, onlara mantık sahibi yaratıklar olarak davranılmalı derken davranışınız uysallığı ve onları terbiye ederken bile huzurlu yaklaşım tarzınızla bunu emretmenizin veya yasaklamanızın sebebinin kişisel kapris, tutku ve düşünceleriniz değil de yaptığınızın sizce mantıkla bağdaştığını hissetmelerini sağlamanız gerektiğini kastediyorum. Bunu anlayacak kapasitededirler. Onlar tam olarak emin olmadan onlara hiçbir erdem öğretilemez veya hiçbir yanlışı yapmalarına engel olunamaz. Yaşlarına, zekalarına ve kapasitelerine uygun şekilde kısa ve basit bir anlatımla mantıklı sebepler ileri sürerek yapmanız gerekmektedir. Birçok görevimizin temelindeki sebepler ve bu sebeplerden kaynaklanan yanlışlar ve doğrular muhtemelen birçok yetişkin insanın bile aklına yatmaz ve düşünceleri ortak görüşlerden soyutlamak için kullanılmaz. Çocuklar uzak prensiplerden mantık çıkarmak konusunda daha az kapasiteye sahiptir. Uzun çıkarsamaların gücünü kavrayamazlar. Onları harekete geçirecek nedenler kesin ve düşünceleriyle dengeli olmalıdır ve eğer söylemem gerekirse elle hissedilebilir ve dokunulabilir olmalıdır. Ancak yine de, yaşları, huyları ve eğilimleri göz önünde bulundurulursa onları ikna etmeye ve inandırmaya yetecek motiflerde eksiklik çekilmeyecekdir. Ancak yine de kesin ve somut bir şey bulunamıyorsa zeka ve gücün yardımıyla dikkatinizi çeken hataları bir daha yapmaktan onu caydırmanız gerekecektir.

82. Kısım. Çocukları eğitmede ve tavırlarını biçimlendirmede kullanılan yollardan en sade, en kolay ve en etkin olanı onların yapmasını veya kaçınmasını istediğiniz şeylerin örneğini gözlerinin önüne koymaktır. Tanıdıkları insanların hareketleriyle ve bu hareketlerin güzelliği veya uygunsuzluğuna ilişkin birtakım görüşlerle bu örneklerin gösterilmesi istediğiniz şeyi yapması veya is-

temediğiniz şeyden kaçınmasında onlar üzerinde daha etkili olacaktır. Diğer insanların hareketlerine dikkatlerini çekerek bu hareketlerdeki iyi veya kötü tarafı görmelerini söyleyerek erdemler ve kötü davranışlar en sade şekilde ortaya konulmuş olur. İyi ve kötü yetişme tarzına konu birçok şeyin güzelliği veya uygunsuzluğunu, onlara verilecek herhangi bir kural ve nasihattan ziyade diğer insanların örnek olmalarıyla daha iyi öğreneceklerdir.

Bu yöntem sadece çocuk gençken kullanılmalı ve başka birinin eğitimi veya sorumluluğu altında olduğu sürece devam ettirilmelidir. Oğlunda düzeltilmesini istediği herhangi bir şeyi değiştirmek için her olayda bir babanın kullanabileceği başka bir yol bilmiyorum. İnsanın aklına örnekten başka nazik ve derine yerleşen bir şey yoktur. Kendilerinde görmezden geldikleri ve sevdikleri bir yanlış davranışı başka birinin yaptığını gördüklerinde nefret edecekler ve bundan utanacaklardır.

83. Kısım. En son çare olan dayağın hangi zamanlarda ve kimin tarafından yapılacağı konusunda şüpheler olabilir; hata işlendiği anda halen sıcak ve tazeyken mi dövmeli? Ebeveynlerin kendileri mi çocuğu dövmeli? Birinci sorunun cevabı; hemen yapılmaması gerekir çünkü bu cezaya tutku da karışabilir. Ceza yanlış davranışla dengeli olmadığı için gerekli etkiyi kaybeder; çünkü çocuklar bile tutkuyla yaptıkları şeyi ayrıştırabilirler. Ancak önceden söylediğim gibi ebeveynlerinin mantığından gelen ceza en çok etkiye sahiptir; ve bu ayrımı da yapamayacak durumda değildirler. İkinci soruya gelince, eğer bunu yapacak kapasitede bir hizmetkarınız varsa ve çocuğunuzu yönetmede yerinizi alabiliyorsa ebeveynin emriyle bu cezanın başkasının eliyle yapılması gerekir. Eğer öğretmen varsa hiç sorun kalmaz. Ebeveyn de bu cezanın kesinlikle uygulanmasını sağlamalıdır. Böylece ebeveynin otoritesi ve çocuğun bu hatayı bir daha yapmaktan sakınması sağlanacaktır. Çünkü ben bir babanın nadiren, çok acil ve gerekli olduğu durumlarda son çare olarak oğlunu dövmesi gerektiğini düşünüyorum. O zaman muhtemelen çocuk bunu çabucak unutmayacaktır.

84. Kısım. Ancak önceden söylediğim gibi dayak çocuk terbiyesinde kullanılacak en kötü yöntemdir ve sadece aşırı durumlarda, tüm nazik yolları denedikten ve başarısız olduktan sonra başvurulacak en son çaredir. Zaten doğru yol izlendiği takdirde nadiren dayağa ihtiyaç duyulacaktır. Çünkü çocuğun nadiren babanın otoritesine karşı geleceği düşünüldüğünden ve baba da çocuğun özgürce davrandığı çocuksu davranışları karşısında katı kurallarla otoritesini empoze etmeyeceğinden zor kullanmaya gerek yoktur; dayak yöntemine başvuralacak tek olay olarak çocuğun inatçılık gösterebildiği bazı ahlaksız davranışlar kalmaktadır. Bu durumda dayağı hak edebilir; ve çocuğunun eğitimine önem veren ve eğitimini iyi yönlendirmiş bir kişi için bu disiplin şeklini kullanmak zorunda kalacağı çok az olay kalmaktadır. Çocuğun (yalan söyleme gibi) bir ahlaksız davranış yüzünden kusurlu olabileceği ilk yedi yılda babanın doğrudan bu davranışa karşı çıkmasından sonra inatçılığın dayakla bastırılması noktasına kadar gelinecek mi? Kusurlu davranış eğiliminin ilk ortaya çıktığı anda gerektiği gibi yaklaşıldıktan sonra şaşırtıcı bir şekilde bu kusur tekrar ederse bu sefer babanın, öğretmenin ve çevresindeki herkesin şiddetli bir şekilde kaşlarını çatması ve kınaması gerekir. Bu çocuk kusuruna karşı duyarlı ve ondan utanç duyar hale gelene kadar devam etmelidir. Bu sayede diğer bir terbiye yöntemine ve dayağa gerek kalmayacaktır. Dayakla terbiye yöntemi genelde önceden çocuğa gösterilen aşırı şefkat ve ihmalkarlığın sonucudur: Eğer ahlak dışı davranışlar en başından takip edilirse ve ilk hatalı davranışlar daha nazik ve yumuşak şekilde terbiye edilirse o zaman her seferinde bir hatadan daha fazlasıyla ilgilenmemiz ve bu hatayı da gürültü koparmadan ve dayağa başvurmadan kolaylıkla düzeltmemiz mümkün olacaktır. Her hata ortaya çıktığı anda tek tek düzeltilirse hepsi kökünden söküllüp atılabilir. Böylece çocuk, hafızasında yer etmeden veya bir iz bırakmadan bunlardan kurtulmuş olur. Ancak hatalarının aşırı şefkatle büyümesine izin verirsek bunlar zamanla daha güçlü hale ve çok sayıya ulaşır. Sonuç olarak da bunlar bizi utandırır ve rahatsız eder. O zaman sabana ve tırmığa başvurmak zorunda kalırız; bel ve baltanın köke ulaşmak için çok derine kazması gerekir; ve

sarf edeceğimiz güç, beceri ve uğraş yaramaz ot vermiş kötü tohumu temizlemeye ve mevsimi geldiğinde ödül olarak hasat etmeyi umduğumuz meyveyi elde etmeye yetmez.

85. Kısım. Bu yöntemler iyi takip edildiği takdirde baba ve çocuğu tekrarlı ihtarlardan ve çok sayıda kuraldan kurtarır. Çünkü ben babanın otoritesini kullanması gerektiği ahlak dışı alışkanlıklara eğilimlerden hiçbirinin, çocukların bunları yaptığını görene kadar yasaklanmaması gerektiği görüşündeyim. Zamansız yasaklamalar, bu ahlakdışı davranışların varlığından haberi olmasa daha güvende olabilecek çocukların suçlu olabilme varsayımıyla öğretilir. Ve bunu durdurmanın en iyi çaresi, önceden de söylediğim gibi ahlak dışı eğilimler gösteren bu tür davranışlar ilk ortaya çıktığı anda gösterilecek şaşırma tepkisidir. Örneğin, ilk yalanı ve ilk kötü hareketi yakalandığında ilk çare olarak onunla konuşulmalı ve ona bunun ne kadar kötü ve garip bir davranış olduğu ve onun böyle bir şey yapacağının hayal bile edilemeyeceği söylenerek utandırılmalıdır.

86. Kısım. Çocukların uysal olduklarına ve utandırma ve ödül yöntemlerinin gücüne karşı itirazlar olacaktır. Gerçekten de zorlanmadıkları takdirde dersinin başına oturmayan birçok çocuk vardır. Bu bahane genelde sıradan okulların başvurdukları bir yöntemdir ve korkarım ki yapmaları gerekeni yapmamalarından kaynaklanmaktadır. Yoksa Fransızca ve İtalyancada sopaya gerek duymazken neden Latince ve Yunancada gerek duyulsun ki? Çocuklar dayak olmadan dans etmeyi ve eskrim yapmayı öğrenirler. Aritmetiği, resim yapmayı da dayağa gerek olmaksızın öğrenirler; o zaman gramer okullarında çocuğun o yaşına uygun ve doğal olmayan garip bir şeyin onlardan istendiği, ya da çocukların derse eğilmesini sağlamada kullanılan yöntemlerin dayağın şiddeti olmadan uygulanamadığı şüphesi ortaya çıkmaktadır; veya çocuklara bu yabancı dillerin dayak olmadan öğretilemediği gibi bir hatanın yapıldığı ortaya çıkmaktadır.

87. Kısım. Bazı çocukların kendilerinden öğrenilmesi istenilen

şeyleri nazik ve yumuşak yöntemlerle öğrenemeyecek kadar ihmalkar ve tembel olduğunu varsayalım (çünkü çocukların hepsinin farklı huylara sahip olduğunu kabul etmeliyiz). O zaman bile dayakla disipline gerek yoktur. Nazik ve yumuşak yöntemler tam anlamıyla denenmeden kimsenin yönelilemeyeceği hükmüne varmamak gerekir; ve eğer tüm uğraşlara rağmen gücünün yettiği şeyleri yapmaz ve gereken çabayı göstermesi sağlanamazsa o zaman inatçılık var demektir ki bu huyun da hiçbir mazereti olamaz. O zaman dayak uygun bir çaredir; fakat burada dayak diğer sıradan olanlarına göre farklı olmalıdır. Dersini bilinçli bir şekilde ihmal eden ve babasının olumlu ve ciddi bir tavırla kendisinden yapmasını istediği ve kendisinin de yapabileceği bir şeyi inatla yapmayan çocuk birkaç öfkeli tokatla terbiye edilmemelidir, çünkü üstüne düşeni yapmadığı her zaman hemen aynı cezaya başvurulur; öte yandan bilinçli direnç kendini gösterdiğinde ve dayağı gerekli hale getirdiğinde dayağın şiddeti biraz daha az olmalı ve ihtarla karışık dayak, yüz, ses ve itaatli davranışlarında gerçekten üzgün olduğuna dair işaretler görünene kadar devam etmelidir. Uygun aralıklarla uygulanan bu terbiye yöntemi, babanın gerçek hoşnutsuzluğunu ifade etmesiyle beraber uygulandığında etkili olmayacaksa, aklı doğru yola sokmayacaksa ve gelecekte uzlaşma sağlamayacaksa bu dayaktan ne bekleyebiliriz ve o zaman başka hangi amaçla bu terbiye yöntemine başvurabiliriz? Kendisinden bir fayda beklemediğimiz tokatlar o zaman şefkatli bir dostun iyi niyetinden çok bir düşmanın öfkesine benzeyecektir ve hiç bir düzelme sağlamayacaktır. Eğer bir baba tamamıyla şımarık ve söz dinlemez bir çocuğa sahip olacak kadar şanssızsa onun için dua etmekten başka çare bilmiyorum. Ama yine de en başından çocukla ilgili doğru yol izlenirse çok az çocuk böyle söz dinlemez olur.

88. Kısım. Eğer kendisini babanın yerine koyan ve çocuğun bakımını üstlenen ve bundan zevk alan bir öğretmen edinilebilirse ve bu öğretmen de baştan itibaren bu sorumlulukları yerine getirirse sonradan işini kolaylaştıracak ve siz de çocuğunuzun eğitiminde ve yetişmesinde hayal ettiğinizden daha iyi bir gelişme ve yetkinlik

göreceksiniz. Fakat onun sizin onayınız olmadan çocuğu dövmesine izin vermeyin; en azından siz olmadan nasıl karar verdiğini ve çocuğa nasıl yaklaştığını görene kadar. Fakat yine de sopanın gücünü saklayarak öğrencisiyle otoritesini devam ettirmesi için önce siz ona saygıyla yaklaşmalısınız ve tüm aile fertlerinin de aynı saygıyla ona davranmasını sağlamalısınız; çünkü çocuğun sizin, annesinin veya diğerlerinin saygıyla yaklaşmadığı bir insanı önemsemesini bekleyemezsiniz. Eğer öğretmeni beğenmezseniz bu sizin yanlış tercih yaptığınız anlamına gelir. Bu hoşnutsuzluğunuzu gösterirseniz bu çocuğunuzdan kaçmayacaktır: O zaman öğretmenin sahip olduğu tüm değer ve becerilerin çocuk için hiçbir değeri ve faydası olmayacaktır.

89. Kısım. Baba öğretmene saygı göstermede çocuğa örnek olacaksa, öğretmenin olacağı örnek de çocuğun yapması gereken şeylere yönlenmesini sağlamalıdır. Eylemleri koyduğu kurallarla çatışmamalıdır. Eğer kendisine herhangi bir konuda gevşekliğe izin veriyorsa bunu çocukta kısıtlamaya çalışmamalıdır, ve kendisinde izin verdiği hiçbir ahlak dışı davranış veya aykırılığı çocukta düzeltmeye uğraşmamalıdır. Kötü örnekler iyi örneklerden daha çok takip edilir, ve bu sebeple çocuğa kötü örnek olabilecek şeylerden, en tehlikelisi olan hizmetkarlardan önce kendisini korumalıdır.

90. Kısım. Eğitim işinin tümünde şimdi söyleyeceğimden daha kulak verilmesi gereken veya uygulanması daha zor olan başka bir şey yoktur: Çocuklar ilk konuşmaya başladıkları andan itibaren çevrelerinde, işleri onları doğru yola yöneltmek ve kötülükten uzak tutmak, özellikle kötü arkadaşlardan korumak olan ihtiyatlı, ciddi, daha doğrusu akıllı insanlar olmalıdır. Bu büyük derecede ölçülü olmayı, iyi huylu, yumuşak, çalışkan ve ihtiyatlı olmayı gerektirir; bu da sıradan aylık alan bir kişide aynı anda bulunması mümkün olmayan niteliklerdir. Aylık konusuna değinmişken çocuklarımız için ödenecek paranın çok önemli olmadığını düşünüyorum. Her ne kadar olağandan pahalı olduğu düşünülse de çocuklarımız uğruna harcanmaya değer. Oğluna iyi terbiye verilmesi, oğlunun prensipli, erdemli ve faydalı bir insan olarak yetiştirilmesi hizme-

tini satın alan bir baba, mevcut mal varlığına yeni araziler eklemiş gibi iyi bir alışveriş yapmıştır. Oyuncaklara, oyunlara, ipeğe, kurdelelere, dantellere ve diğer faydasız şeylere istediğiniz kadar para harcayın, ama bu kadar gerekli olan bir şeye para harcamaktan sakının. Çocuğun varlığına varlık katıp aklını fakir tutmak iyi babalık değildir. Çocuklarının güzel kıyafetleri, yemekleri ve gereğinden fazla sayıda hizmetkarı için aşırı para harcayan, aynı zamanda da zihinlerine açlık çektiren ve en utanç verici çıplaklık olan yanlış eğilimlerini ve cahilliklerini gidermek için yeterli dikkati göstermeyen insanlar tanıdım. Bunu kendi anlamsız ve faydasız öncelikleri, çocuklarının iyi yetişmesi için gerekli özenden ziyade gurur gösterisi uğruna yapılan yanlış bir fedakarlık olarak görüyorum; çocuğunuz yararına sunduğunuz her imkan servetinizi azaltsa da gerçek nezaketinizi gösterecektir. Bilgili ve iyi bir insan büyük ve mutlu olma hissi ve gerçeğinin yoksunluğunu çekmez; fakat budala veya ahlaksız olan kişi ona ne kadar servet bırakırsanız bırakın asla kendini yüce ve mutlu hissedemez: Size yıllık beş yüz pounddan ziyade beş bin pound ödeyerek çocuğunuzun yanında olmasını tercih ettiğiniz biri olup olmadığını soruyorum.

91. Kısım. Dolayısıyla ödenecek ücret konusu sizin için caydırıcı bir konu olmasa iyi olur. Asıl zor olan böylesine uygun birini bulmaktır; çünkü bu iş için genç yaş ve az erdemlilik hali uygun değildir. Çok yaşlı ve erdemli olanlar da böyle bir sorumluluğu almayacaklardır. Bu yüzden erkenden aramaya başlamalı ve her yere bakmalısınız, çünkü dünyada her türden insan vardır.

92. Kısım. Söylediğimiz gibi bir öğretmen bulmakta zorluk çekerseniz merak etmeyin. Tek söyleyebileceğim şey böyle birini tutmak için hiçbir masraftan kaçmayın. Bu sayede elde edeceğiniz şeylerden asla pişman olmayacağınızı size garanti ediyorum. Hatta bunu sadece para karşılığında elde edebilmiş olmaktan memnun olacaksınız. Ancak, dost tavsiyesi veya hayırseverlik ve büyük övgüler karşılığında kesinlikle kimseyi işe almayın. Gerekeni yaparsanız öğretme kapasitesine sahip ciddi bir adamın (genelde bir öğretmenden beklenen niteliklerin hepsi budur) ünü size faydalı

olacak kadar yeterli olmayacaktır. Bu seçimi yaparken ona bir eş bulurkenki kadar meraklı olun: Çünkü deneyip sonradan değiştirmeyi düşünmemelisiniz: Eğer deneyip sonradan değiştirirseniz size ve daha büyük ölçüde çocuğunuza zarar verir.

93. Kısım. Ciddi bir öğretmenin karakteri herkesin bir öğretmenden beklediği bir niteliktir. Bunun genelde yeterli olduğu düşünülür ve ebeveynler genelde bunu ararlar: Ancak böyle bir öğretmen üniversiteden getirdiği tüm Latin ve mantık dersini öğrencisine boca ettiğinde bu onu iyi bir beyefendi yapacak mıdır? Veya genç öğretmeninden daha iyi yetişmiş olması ve daha becerikli olması ve gerçek erdem ve cömertlik açısından daha fazla prensip sahibi olması beklenebilir mi?

Genç bir beyefendiyi iyi biçimlendirmek için tüm insanlar, zamanlar ve yerlerde nasıl medenice davranacağını bilen ve nezaket tedbirlerini benimsemiş, kendisi iyi yetişmiş bir öğretmen gerekir. Bu kitaplarla öğretilemeyecek ve öğrenilemeyecek bir sanattır. Bunu iyi arkadaşlık ve gözlemden başka bir şey sağlayamaz. Terzi elbiselerini modaya uygun yapabilir, ve dans hocası hareketlerine bir tarz verir; yine de bunlardan hiçbiri bir beyefendiyi iyi yetişmiş hale getiremez: Terbiye ve görgü tüm diğer iyi niteliklerin üzerine cila çeker ve bunları, çocuk çevresindekilerin saygısını ve iyi niyetini kazanma aşamasında faydalı hale getirir. Görgü olmadan diğer başarıları onun unutulmamasını sağlamaz, sadece gurura, kendini aldatmaya yarar.

Kötü yetişmiş bir insanda gözlemlenen cesaretin bir edası vardır ve vahşilikten kaçamaz: Eğitim onun için ukalalık; akıl, maskaralık; sadelik, köylülük ve iyi huyluluk, yaltakçılık anlamına gelir. Görgü eksikliğinin onun zararına biçimini değiştirmeyeceği ve biçimsiz hale getirmeyeceği hiçbir iyi niteliği olamaz. Her ne kadar övgüyü hak etse de erdemlilik bir adamın her gittiği yerde başkalarınca iyi şekilde kabulünü sağlamaz. Hiç kimse iyi işlenmemiş bir elmas takıp ortalıkta gezmek istemez. Elmaslar iyi cilalandığında ve işlendiğinde bir şaşaa verir. İyi nitelikler aklın değişmez zengin-

likleridir, ama onları güzelleştiren görgüdür. Kabul edilebilir kişi eylemlerine güç kadar güzellik de verebilmelidir. Metanet, hatta faydalı olma yeterli değildir; yapılan herşeydeki zarif tavır süsü ve hoş görüntüyü sağlar. Ve birçok olayda bir şeyi yapış tarzı yapılan şeyden daha çok sonuca sebep olur; karşılığında diğerlerinin memnuniyetine veya nefretine yol açar. Bu sebeple önemli olan şapka çıkarmak veya kompliman yapmak değil bunları yaparken kullanılan dil, bakışlar, hareket, duruş tarzı ve yapıldığı yerin uygunluğudur. Bu çocukların kapasitesinden beklenemeyecek kadar zor olsa da alışkanlık ve sürekli denemeyle öğrenilebilir. Çocukların bunların karşısında kafası karışmamalıdır. Yine de genç bir beyefendi dünyada kendi ayakları üzerinde durmaya başlamadan önce bir öğretmenin gözetiminde öğrenmeye başlasa iyi olur: çünkü sonrasında küçük şeylerde yatan alışkanlık haline gelmiş aykırılıkları düzeltmek için çok geç olur. Davranış tarzı, bir müzisyenin parmakları gibi doğal, dikkat ve düşünce sarf etmeden uyumlu hale gelene kadar istenilen sonuç alınmış olunmaz.

Bunun yanında bu bir öğretmenin eli ve dikkatiyle biçimlendirilmesi en gerekli kısımdır çünkü diğerlerinin dikkatini ilk başta görgü hataları çekse de insanların bunlar hakkında dedikodu yapması önemli değildir. Önemli olan; insanların bu söylediklerini duyduktan sonra bundan ders alarak kendisini düzeltmeye çalışmasıdır. Hatta dostunuz olan ve bu hatalarının gerçekten düzeltilmesini dileyen insanlar bu hatalar hakkında konuşmaya cesaret edemez ve başkalarına sevdiklerinin yanlışlarını söylemek istemez. Genellikle görgülü bir şekilde hatalara değinirler ve bu hataların size söylenmesi dostluğun bozulması anlamına gelmez. Genellikle uyarılar çocuk üzerinde otorite sahibi olanlardan gelir. Hatta bu tür uyarılar yetişkin bir insan için oldukça zor olabilir. Bu sebeple görgüsüzlük sorunu temelde öğretmenin ilgileneceği bir konu olmalıdır ve öğrencisi onun sorumluluğu altında olduğu sürece nezaketi ve zarafeti davranışlarına yerleştirmelidir. Bunun için de öğretmenin kendisinin iyi yetişmiş görgülü bir insan olması gerekir. Bu niteliği öğretmeninden alan genç bir beyefendi büyük bir avan-

tajla yola çıkmış olur ve bu nitelikle önünde çok kapı açılır, daha çok arkadaşı olur ve onu dünyada, liberal sanatlardan öğrendiği o tüm zor kelimelerden ve bilgiden ve öğretmenin bilgi birikiminden daha ileriye götürür. Bu arada ben bu derslerin ihmal edilmesi gerektiğini söylemiyorum.

Altıncı Bölüm

94. Kısım. Öğretmenin görgülü olmasının yanında dünyayı da iyi bilmesi gerekmektedir. Çağının yollarını, huylarını, boş şeylerini, hilelerini ve hatalarını çok iyi bilmesi gerekir. Özellikle yaşadığı ülkeyi iyi bilmelidir. Bunları öğrencisinin kapasitesi elverdiği ölçüde ona göstermelidir, ona insan becerilerini ve tavırlarını öğretmelidir. İnsanların yüzlerindeki maskeleri çıkarmalı ve bu maskeler altında yatan gerçek görüntüyü ayrıştırmasını öğretmelidir. Böylece öğrencisi tecrübesiz haliyle dünyaya açıldığında yanılmamalı, dış görünüşe göre yargıya varmamalı ve sadece davranışına göre insanları değerlendirmemelidir. Öğretmen öğrencisine ilişkide bulunacağı insanların niyetlerine çok şüphe veya çok güvenle yaklaşmamasını ve bu konuda dikkatli olmasını öğretmelidir; genelde genç beyler böyle yapmaya eğilimli olduklarından onun bu eğilimini değiştirerek diğer yöne doğru yöneltmelidir. Onu mümkün olduğunca insanların gerçekte ne olduğunu gösteren işaretleri saptayarak insanları yargılamaya ve genelde kendini küçük şeylerde gösteren gerçek iç yüzlerini anlamaya alıştırmalıdır. Dünyanın gerçek durumuna onu alıştırmalı ve hiç kimsenin kendisinden aptal veya akıllı veya iyi veya kötü olmadığını göstermelidir. Böylece güvenli ve küçük aşamalarla çocuk, çocukluktan yetişkinliğe doğru geçer: Bu da dünyadaki en tehlikeli adımdır. Bu yüzden bu konuda çok dikkatli olunmalıdır. Yoksa öğretmenin sorumluluğundan çıkar çıkmaz dünyaya atılan genç beyler kendi başlarına kalınca öğretmenin sorumluluğu altında öğrendiği şeyleri kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Katı bir disiplinden çıkar çıkmaz genelde büyük gevşekliğe, aşırılıklara ve ahlaksızlıklara meyilli olurlar: Ben bunun genelde yanlış terbiye edilmelerinden kaynaklandığını

düşünüyorum. Gerçek dünyanın nasıl olduğunu bilmeden yetişen çocuklar dünyaya açıldıklarında her şeyin kendilerine öğretilenden farklı olduğunu görürler ve dünyada kesinlikle karşılacağı diğer tür öğretmenler o öğrendiklerinin eğitim ve öğretimin formalitelerinden ve o yaşa özgü getirilen kısıtlardan başka bir şey olmadığı konusunda onu kolayca ikna ederler. Çünkü insanlar için özgürlük önceden onlara yasaklanmış olanları tam anlamıyla yapabilmek anlamına gelir. Bu tür öğretmenler genç çırağa moda ve parlak şeylerle dolu bir dünya gösterip başını döndürürler. Kendisini yetişkin bir adam olarak gösterme güdüsünü kaybeden genç efendimiz bu ahlaksız ortamda kendini tamamıyla gevşek bırakır.

Ona dünyaya açılmadan önce gerçek dünyanın ne olduğunu göstermek, bu olumsuz durumu önlemenin en iyi yoludur. Ona aşamalı olarak moda olan ahlaksızlıklar anlatılmalı ve onu yozlaştırmayı kendine görev edinebilecek kişilerin planları ve eylemleri hakkında uyarılmalıdır. Kullandıkları hünerler ve kuracakları tuzaklar anlatılmalı ve önüne bu şekilde kendisini mahveden ve mahvetmiş olan trajik örnekler konulmalıdır. Yaşadığımız çağda bu tür örnekler bulmak hiç de zor değildir. Mahvoluşa sürüklenmiş umut dolu genç adamların rezillikleri, hastalıkları, dilenmeleri ve utancına karşı önceden uyarılmalı ve kendi ihmalkarlıkları ve hor görmeleri sonucu ahlaksızlıklara sürüklenip dostluk ve saygı kisvesi altında onu da bu yöne sürükleyebilecekleri gösterilmelidir; başkarının hakimiyeti altında olmak dedikleri öğretmenlerinin veya kendi mantığının tavsiyelerini izleme becerisi istediği şeyleri yapması konusunda kendisini ikna etmeye çalışacaklarını kötü bir tecrübeyle öğrenmeden önce onlara örneklerle gösterilmelidir. Bu tür insanlar kendi eylemlerine kendisinin karar vereceği yetişkin bir adam gibi davranması konusunda çocuğu ikna etmeye çalışırlar. Onu daha bir çocukken kendi amaçlarına hizmet eden ahlaksızlıklara sürüklemeye çalışırlar. Bütün bunlar bir öğretmenin çocuğa aşılaması gereken derslerdir.

Çocuğun bu ahlaksızlıkları kendisinin keşfetmesinin onları öğrenmesi anlamına geldiği sık sık söylenmektedir. Bu fikrin gerekti-

ği şekilde yapıldığı takdirde iyi bir yönü olduğunu itiraf ediyorum; bunun için dünyayı bilen ve öğrencisinin huyunu, eğilimini ve zayıf tarafını bilen ihtiyatlı bir öğretmen gerekir. Ayrıca eğer çocuğu bir dolapta saklayıp arkadaş sahibi olmasına izin vermiyorsanız günümüzde (belki geçmişte olabilirdi) dünyada hüküm süren ahlaksızlıklardan çocuğu tamamıyla habersiz bırakarak onu bunlardan korumanın mümkün olmadığı unutulmamalıdır. Gözü ne kadar şapkanın altında kapalı tutarsanız dünyaya, gün ışığına çıktığında o kadar çok kendinin ve diğerlerinin kurbanı olma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

Dünyaya karşı sahip olabileceği tek siper onunla ilgili sahip olacağı kapsamlı bilgidir. Bu bilgi dayanabileceği ölçülerde aşama aşama ona verilmelidir ve ne kadar erken olsa o kadar iyi olur, böylece ona kılavuzluk edecek güvenli ve becerikli ellerde olur. Sahne yavaşça açılmalı ve adım adım çocuğun sahneye ilerlemesi sağlanmalı ve farklı derecelerden, huylardan, planlardan ve insan gruplarından gelecek tehlikeler ona gösterilmelidir. Bazıları tarafından şaşırtılmaya veya okşanmaya hazır hale gelmelidir. Kimlerin muhalefet yapacağı, kimlerin onu yanlış yönlendireceği, kimlerin onu aşağılayacağı ve kimlerin ona hizmet edeceğine karşı uyarılmalıdır. Bunları nasıl tanıyacağı ve ayırt edeceği öğretilmelidir, amaçlarını ve işlerini bilmelidir. Ve kendi gücüne ve becerisine dayanarak ilerleme konusunda fazla cesaretli olursa, masumiyetine, sağlığına veya ününe zarar vermeyecek yanlış bir tecrübe karşısında yaşayacağı şaşkınlık ve rahatsızlık ona daha fazla dikkatli olmasını öğretmek açısından kötü bir yol değildir.

Büyük ölçüde akıllı ve bilge olmayı gerektiren bu durumun batıl düşünceler ve çok okumanın ürünü olmadığını söylemek istiyorum; bu dünyada gözü açık yaşamış ve her çeşit insanla ilişki kurmuş bir adamın deneyimi ve gözlemlerinin ürünüdür. Bu yüzden genç bir adam dünyaya açılmadan önce, denizde pusulasız ve haritasız kalmış bir adam gibi olmasın diye kayalardan, sığlıklardan, akıntılardan, girdaplardan haberdar edilmeli ve dümeni, batmadan birazcık olsun nasıl kullanacağı öğretilmelidir. Çocuğun o

anda bunu öğrenmesinin gerekli olmadığını ve öğretmeninden daha çok yabancı dilleri ve bilimleri öğrenmesinin gerekli olduğunu düşünen bir baba insanları doğru yargılamanın ve bu insanlarla işlerini akıllıca yönetebilmeyi öğrenmenin, Yunanca veya Latince konuşmaktan ve zihnini muğlak felsefe ve metafizik düşüncelerle doldurmaktan daha önemli olduğunu unutmuştur. Asyanın doğu kısımlarına gitmiş bir kişi bu bilgilere sahip olmasa da yetenekli ve düzgün kişiler bulacaktır. Erdem, dünya bilgisi ve terbiyesi olmayan başarılı ve değerli bir adamı dünyanın hiçbir yerinde bulamazsınız.

İhtiyatlılık ve görgü hayatta karşılaşılacak her durakta ve olayda gereklidir; ve bunların eksikliğini çeken çoğu genç beyefendi bu dünyaya olmaları gerekenden daha ham ve daha acemi olarak girerler; çünkü diğer şeylerden daha çok bilgi sahibi olmaları gereken bu nitelikleri taşımazlar ve bu konuda bir öğretmenin yardımına ihtiyaç duydukları halde ihmal edilirler veya bu konuları ona öğretmek konusu öğretmenin işi olarak algılanmaz. Tüm gürültüyü çıkaran Latince ve öğretimdir; ve ne kadar istemese de çocuğun ana görevinin bunlarda yetkin hale gelmesi olduğuna inanılır.

Bir öğretmenin en büyük işi davranışları ve zihni biçimlendirmektir; öğrencisine iyi alışkanlıklar ve erdem ve bilgelik prensipleri aşılamaktır; azar azar ona insanoğluyla ilgili bir görüş vermek ve mükemmel olanı ve övgüye değer olanı sevdirmek ve taklit ettirmektir; ve bunları öğretirken de öğrencisine istekli, aktif ve çalışkan olmayı öğretmektir. Aslında ona öğrettiği diğer dersler öğretmenin kendi yeteneklerini denediği, çalışma saatlerini dolduran, onu miskinlik ve tembellikten kurtaran ve onu uğraş vermeye alıştıran ve kendi yeteneklerini mükemmelleştirdiği şeyden birazcık tat almasını sağlayan çalışmalardır. Yoksa kim bir öğretmenin sorumluluğu altındaki çocuğun mükemmel bir eleştirmen, hatip veya mantıkçı olmasını bekler? Kim onun metafiziğin, felsefenin veya matematiğin derinlerine kadar inmesini umar? Veya tarih veya kronolojide usta olmasını bekler? Bunların bir kısmı çocuğa öğretilse de aslında bu dersler ona ötesine bakabileceği, ama henüz ötesinde

yaşayamayacağı, sadece birazcık tanıyacağı bir kapıyı açar. Öğrencisini çok fazla ders başında tutan ve bu derslerde çok ileri gitmeye yönelten bir öğretmen suçlanmalıdır.

Çocuğun tüm bunları öğrenecek zamanı ve gücü olması beklenemeyeceğinden ona dünyaya açıldığında çok daha fazla işine yarayacak ve çok daha gerekli olacak şeyler öğretmeye çaba sarf etmek gerekir.

Seneca zamanındaki aksi uygulamadan şikayet etmektedir: Halbuki Burgursdiciuslar ve Scheiblerler o zamanlar bugünlerde olduğu kadar kümelenmemişlerdir. Seneca şimdi yaşasa ve öğretmenlerin çocukların zihinlerini böylesi yazarlarla doldurmayı görev edinmiş olduklarını görse ne düşünürdü acaba? Sanırım yine o zaman yaptığı gibi aynı şeyi söylemek için sebebi olurdu: Biz yaşamayı değil tartışmayı öğreniyoruz; şu anki öğretimimiz bizi dünyadan çok üniversiteye uygun hale getiriyor. Eğer öğretmenler modayı öğrencilerinin ne istediklerine değil de sahip oldukları şeylere uydurmaya çalışıyorlarsa şaşırmamak gerekir. Ve moda bir kez iyice yerleşti mi kim bunun garip olduğunu düşünür ki? Buna itaat etmenin kolay olduğunu düşünenlerin çoğu, biri buna karşı çıkarsa onun sapkın olduğunu haykırmaz mı? Yine de nitelikli insanların kendilerinin adet ve kati inanç tarafından böyle yanlış yönlendirilmesine izin vermesi son derece şaşkınlık vericidir. Eğer kendisine danışılsa, mantık çocukların zamanının büyük bir bölümünün, genelde hayatlarının geri kalan bölümünde belki asla ihtiyaç duymayacakları süprüntülerle zihinlerini doldurmak yerine yetişkin olduklarında ihtiyaç duyacakları bilgilerle doldurmaya ayırılması gerektiğini tavsiye edecektir.

Bir öğretmende nazik tavırlar ve dünya bilgisinin aranmasının bir sebebi daha vardır; böyle bir öğretmen kendisi çok bilgi sahibi olmasa da öğrencisinin önünde bilimlere giden bir yol açabilir ve onun bu yolda oldukça ileri gitmesine yardımcı olabilir. Bu bilimlerle ilgili kitaplar ona öğrencisinin önüne çıkmadan önce bilmesi gereken bilgiyi sağlayabilir. Ancak dünya konusunda kendisi hala acemi olan bir öğretmen öğrencisine dünyayı öğretemez.

Öğretmen bu bilgiye sahip olmalı, bu bilgiyi deneyim ve başkalarıyla ilişkiyle kendisine iyice yerleştirmiş olmalı ve kurduğu iyi arkadaşlıklardan gözlemlediği şeyleri uygulayarak kendini çok önceden biçimlendirmiş olmalıdır. Eğer kendisi bu niteliklere sahip değilse öğrencisine öğretmek için başkasından ödünç alamaz. Kendi ders kitaplarında bir İngiliz beyefendisinin niteliklerine ilişkin bilgiler bulabilse bile kendisi görgü sahibi olmadığından bu derslerin hiçbir anlamı olmayacaktır; cilasız ve görgüsüz arkadaşlıklardan hiç kimsenin iyi bir terbiyeyle çıkması mümkün değildir.

Ben her zaman böyle bir öğretmenle karşılaşılacağını söylemiyorum; ancak zamanı ve imkanı olan herkesin böylesine önemli bir dönem için araştırmaktan ve masraftan kaçmaması gerektiğini ve çok yüksek gelir getiren varlıkları olmayan diğer ebeveynlerin de çocuklarının eğitimini emanet edecekleri kişinin seçiminde dikkatli olması gerektiğini, her şeyin Latince ve Fransızca ve kuru mantık ve felsefe sistemlerinde yatmadığını göz önünde bulundurmaları gerektiğini düşünüyorum.

95. Kısım. Şimdi tekrar yöntemimize dönelim. Çocukların ana araç olarak daha gençlerken zihinlerine babanın çatık kaşlarının ve babaya karşı korkuyla karışık hayranlığın yerleştirilmesi gerektiğini söylemiş olsam da bunun öğrencilik disiplini içindeyken sürekli devam ettirilmesi görüşünde değilim: Yaşları, muhakemeleri ve iyi davranışları elverdiği sürece bunun gevşetilebileceğini düşünüyorum; hatta oğlu büyüdükçe ve yapabilecek duruma geldiğinde baba onunla samimi şekilde konuşursa, tavsiyesini alırsa ve bildiği ve anladığı konularda ona danışırsa çok iyi yapar. Bu sayede baba çok önemli bir anda iki şey kazanır; birincisi, oğlunun düşüncelerine ona verebileceği kurallar ve tavsiyelerden çok daha ciddi yönelimler sağlar. Ona ne kadar erken yetişkin bir adam gibi davranmaya başlarsanız o kadar erken yetişkin hale gelir. Onun bazen sizinle ciddi konuşmalar yapmasına izin verirseniz fark etmeden onun aklını olağan gençlik eğlencelerinden ve genelde zaman tüketen boş meşguliyetlerden kurtarırsınız. Aksi şekilde davranılan çocuklar okul arkadaşlarıyla aynı düşünce ve konuşma konularına sahiptir

çünkü ebeveynler çocuklarıyla aralarına mesafe koyarlar ve onlara farklı şekilde davranırlar.

96. Kısım. Böyle davranarak elde edeceğeniz diğer büyük bir sonuç da onun dostluğu olacaktır. Birçok baba genelde çocuklarına yaşlarına ve durumlarına göre müsamaha gösterseler de sanki bir casustan devlet sırrını saklıyorlarmış gibi varlıkları ve sorunlarını gizli tutarlar. Bu kıskançlık değilse de bir babanın oğluna göstermesi gerektiği nezaket ve yakınlık açısından eksik bir davranıştır ve şüphesiz bu çocuğun babasına olan güven duygusu sarsar. Ben de çocuklarını o kadar çok seven babaların sanki sevgili oğulları kendi dünyalarından bir başkasına gidene kadar hiç rahat yüzü görmeyecekmiş gibi katılık ve otorite göstererek çocuklarını hayatlarından uzak tuttuklarını gördüğümde şaşkınlık duyuyorum. Sorunların ve işlerin paylaşılması ve konuşulması kadar hiçbir şey dostluk ve iyi niyetin temellerini atamaz. Bu olmadan gösterilen nezaket şüpheyi gidermez fakat oğlunuz aklınızdan geçenleri ona açtığınızı görünce ve sizin onu işlerine soktuğunuzu fark edince, o da kendi sırası geldiğinde kendini size açacaktır ve sanki kendi işleriymiş gibi o da sizinle beraber düşünecektir ve onu bir yabancı gibi uzakta tutmadığınızı görünce sabırla zamanını bekleyecek ve sizi daha çok sevecektir. Ayrıca onunla bunları paylaşmaktan keyif aldığınızı görecek, ne kadar duyarlılık gösterirse o kadar az sahip olduklarınızla ilgili olarak size imrenecek ve bu kadar iyi bir dostun ve özenli bir babanın yönetimi altında kendini daha da mutlu hissedecektir. Bu kadar emin konuşabileceği ve özgürce bir konuda danışabileceği bir dost sahibi olmaktan mutlu olmayacak kadar duygusuz ve düşüncesiz genç adam sayısı oldukça azdır. Babanın çocuğuyla arasına koyduğu mesafe genelde çocukları azar veya kınamanın sağlayacağı faydanın daha fazlasından mahrum etmektedir. Oğlunuz aklına eseni yapıyor ve birtakım eğlencelere dalıyorsa bunu sizin bilginiz dahilinde yapması daha iyi değil midir? Genç adamlara bazen böyle şeylerde müsamaha gösterilmesi gerektiğinden entrikaları ve planları hakkında ne kadar fazla bilgi sahibi olursanız yaramazlıkları o kadar kolay engelleyebilir ve bu hareketi

neyin takip edeceğini görmesini sağlayarak onun daha az rahatsız olması için doğru yolu izlemiş olursunuz. Size kalbini açıp tavsiyenizi almasını istemez misiniz? O zaman ilk başta bunu siz yaparak onun güvenini kazanmalısınız.

97. Kısım. Ancak ölümcül ve çaresiz bir zarara yol açmadığı sürece size ne danışırsa danışsın ona ondan daha tecrübeli bir dost gibi tavsiyerde bulunmaya dikkat edin, tavsiyeye otorite ve emrin karışmamasını sağlayın ve denginiz veya yabancı birine yaklaştığınız gibi yaklaşın. Bu onu daha ileri taleplerde bulunmaktan veya tavsiyenizden çıkar sağlamaya çalışmaktan alıkoyar. Onun genç bir adam olduğunu ve sizin de zamanında sahip olduğunuz zevk ve hayallere sahip olduğunu unutmayın. Onun eğilimlerinin sizinle aynı olmayacağını ve sizin ellisinde sahip olduğunuz düşüncelere yirmisinde sahip olamayacağını kabul etmelisiniz. Gençlerin özgürlüğü ve aşırılıkları olduğundan tüm dileyeceğiniz şey oğlunuzun bunları, hünerlerini kullanarak yapması ve babasının gözü önündeyken bunun büyük bir zarara yol açmamasıdır. Önceden söylediğim gibi bunu sağlamanın yolu onunla işlerinizi konuşmak, ona fikirlerinizi anlatmak ve tavsiyesini sormaktır. Doğru tavsiyede bulunursa bu tavsiyesini izleyin; ve onun tavsiyesini uyguladığınız işte başarı elde ederseniz onu övün. Bu hiç de otoritenizi azaltmayacak, tersine size olan sevgi ve saygısını artıracaktır. Varlığınız sizin oldukça hükümdar asası elinizde olacaktır; ve otoriteniz, etkisini kesin olarak sağladığınızda, gücü, güven ve nezaketle daha da güçlenecektir. Çünkü oğlunuz gelecekte sahip olacaklarından daha çok iyi bir dostunu üzmekten korkana kadar onun üzerinde sağlamanız gereken gücü sağlamamış olursunuz.

98. Kısım. Baba ile oğul arasındaki samimiyet bir öğretmenle öğrenci arasında da olabilir. Tüm zamanları ders anlatmak ve ona bilmesi gerekenleri dikte etmekle geçmeyecektir. Öğretmen sırası geldiğinde onun söylediklerini dinleyerek ve kitapta anlatılanlarla ilgili olarak muhakeme yapmasını sağlayarak kuralların daha derine kolayca işlemesini sağlayacaktır ve onda çalışma ve öğrenme arzusu uyandıracaktır. Böylece eğitimin, konuşmaya katılma-

sını sağladığını ve bu sohbetin bir parçası olmaktan zevk aldığını ve saygı gördüğünü ve ileri sürdüklerinin onaylanıp uygulandığını fark edince bilgiye değer vermeye başlayacaktır. Burada özellikle ahlak, ihtiyatlılık ve görgüye ilişkin örnek olaylarla ilgili konularda konuşması sağlanmalı ve fikri sorulmalıdır. Bu açıklayıcı özdeyişlerden çok daha iyi bir şekilde anlama kabiliyetini artırır ve uygulama zamanında kullanılacak kuralları daha iyi hafızaya yerleştirir. Bu yöntem istediğiniz şeylerin hafızasına girip orada yer etmesini sağlar, oysa en iyi sözler bile temsil yeteneğinden yoksun olduğu ve istediğiniz nitelikleri anlatmada gerçeğin gölgeleri olmaktan çok uzak kaldığı için kısa zamanda unutulur. Örnek olaylarla terbiye ve adaletin temellerini ve ölçüsünü daha iyi anlar ve daha canlı bir şekilde hafızasına yerleştirir ve fikri sorulan örnek olaylarda fikrini söyleyerek ve öğretmeniyle muhakeme yaparak derslerde sessiz ve uyuklayan bir seyirci olmaktan daha kalıcı izlenimler bırakır.

99. Kısım. Oğlunuzun size olan bağımlılığını kullanarak ve sizin gücünüz kontrolü altında olmaya duyarlı yaparak otoritenizi sağlamış olursunuz ve yasakladığınız hatalı bir davranışta (özellikle yalan söylediğinde) ısrar etmesi durumunda katı bir biçimde davranarak gerekli korkuyla karışık hayranlığın aklına kazınmasını sağlarsınız; ve diğer taraftan ona yaşına uygun şeylerde özgürlük vererek ve gençler için hava ve su kadar vazgeçilmez olan çocuksu tavırları ve neşesine sizin yanınızda bulunduğu zaman kısıt koymayarak, iyi şeyler yaptığında onu sevip okşayarak ve yaşına uygun tavırlar gösterdiğinde ona nezaket göstererek sizinle arkadaş olmasını ve sizin onu sevdiğinizi ve ona özen gösterdiğinizi hissetmesini sağlarsınız: Ebeveynlerin her zaman göstermeye hazır olduğu sevgi ve yumuşaklıkla size karşı sevgi hissetmesini sağlarsınız. Böylece çocuğunuzun sizin istediğiniz duruma gelmesini sağlayacaksınız ve erdem ve onurun yolunda gitmesi için en önemli prensiplerin etkili olması için size karşı hissedeceği sevgi ve korkunun birleşimi gerçek saygı oğlunuzda süreklilik kazanacak.

100. Kısım. Bu temel bir kez iyi atıldı mı ve ondan saygı gör-

meye başladınız ını yapacağınız bir sonraki şey huyunu ve ona özgü zihin yapısını dikkate almaktır. En başından inatçılığa, yalan söylemeye ve kötü davranışlara, huyu ne olursa olsun izin vermemelisiniz. Bu ahlaksız davranışların tohumlarının çaresine kök salmadan bakılmalı ve çocukta kendini gösterir göstermez hemen bertaraf edilmelidir. Çocuk bilgilenmeye başladığı andan itibaren onun üzerindeki otoriteniz yerleşmeli ki bu otorite onda doğal bir prensip olarak işlemeye başlasın. Böylece bu otoritenin ne zaman başladığını, ne olduğunu anlayamasın. Bu sayede size göstereceği saygı erken bir yaşta yerleştirilirse bu onun için her zaman kutsal olacak ve kendi doğasına ait bir prensipmiş gibi bu otoriteye karşı koymak onun için zor olacaktır.

101.Kısım. Erken yaşlarda kuracağınız otorite ve bu otoritenin nazik bir şekilde uygulanması onun ahlaksız alışkanlıklarından utanmasını sağlayacaktır (çünkü inatçılık ve uslanmazlık gerekli kılana kadar azar ve dayağın çok kullanılmaması gerektiğini düşünüyorum). Bazı insanlar değişmez doğaları itibariyle cesur, bazıları ürkek, bazıları hendine güvenli, bazıları alçakgönüllü, bazıları uysal veya inatçı meraklı veya umarsız, hızlı veya yavaş olurlar. Vücut yapılarında ve yüz hatlarında huylarındaki farklılıklar kadar fark yoktur. Yüz ve vücut yapılarındaki farklılıklar zaman ve yaşla beraber kendini gösterir. Ancak çocuklardaki zihin çehresi en kolay ayırt edilen bir özelliktir. Bu özellikleri hile ve kurnazlık bozukluklarını örtmeyi ve kötü eğilimlerini ikiyüzlülükle gizlemeyi öğretene kadar çok kolay ayrıştırılabilir.

102. Kısım. Bu sebeple çok erken yaşta, en az kısıtlı olduğu ve sizin onu görmediğinizi düşündüğü oyun saatlerinde oğlunuzun huyunu izlemeye başlayın. Ondaki baskın tutkuların ve eğilimlerin neler olduğunu saptayın: Hiddetli mi yoksa uysal mı, atak mı yoksa utangaç mı, duygulu mu yoksa zalim mi, açık mı yoksa ketum mu saptayın. Bu farklı huylara sahip olabileceğinden yöntemleriniz de farklılık gösterecektir ve otoritenizi bunları göz önünde bulundurarak uygulayacaksınız. Bu doğal eğilimler ve huylar kurallarla veya doğrudan rekabet etmeyle, özellikle korku verici ve

baskın yöntemlerle tedavi edilemez. Ancak sanatsal bir yaklaşımla bunların çoğu tamir edilip doğru yola çevrilebilir. Ancak her ne olursa olsun tüm bunlar yapıldıktan sonra doğanın ilk bıraktığı yerde bu özelliklerin izinin her zaman kalacağını unutmayın. Karakter özelliklerini oğlunuzun hayatının ilk bölümünde dikkatle izlerseniz büyüdüğünde bunları gizleyecek farklı yüzler takındığı zaman bile düşüncelerinin ne yöne eğildiğini ve neleri amaçladığını görebilmeniz mümkün olacaktır.

103. Kısım. Size önceden çocukların özgürlüğü sevdiğini ve bu yüzden onlara uygun olan şeyleri kısıt koymadan yapmalarına izin verilmesi gerektiğini söylemiştim. Şimdi size çok sevdikleri bir şeyi daha söyleyeceğim; hakimiyet. Bu kötü huyların ilkidir ve çok rastlanan doğal bir niteliktir. Hakimiyet sevgisi kendini çok erken yaşta şu iki şeyde gösterir.

104. Kısım. I. Çocukların doğar doğmaz (ki ben konuşmaya başlamadan çok önce olduğuna eminim) isteklerinin yerine gelmesi için ağladıklarını, huysuzlandıklarını, yüzlerini astıklarını görürüz. Çevresindeki herkesin ona itaat etmesini ve isteklerini yerine getirmek üzere hazır bulunmasını severler. Özellikle çevresindekileri ayırt etmeye başladıklarında yaş veya derece bakımından ona yakın veya onun altında olanların kendisine itaat etmesinden memnun olurlar.

105. Kısım. Hakimiyet sevgilerini gösterdikleri diğer şey de her şeyin kendilerinin olmasını istemeleridir. Çevresindeki her şeye sahip olmayı ve bu sahiplik duygusunun verdiği gücü ve hakkı ve bunları istediği gibi kullanmayı severler. Çocuklarda çok erken yaşta işlemeye başlayan bu huyları görmeyen kişi onun hareketlerine hiç dikkat etmemiş demektir: Ve insan hayatını rahatsız eden bu adaletsizlik ve memnuniyet köklerinin çok erken yaşta kökünden kazınmasını gerekli görmeyen kişi de iyi ve değerli bir insanın temellerini uygun zamanda atmayı ihmal etmiş olur. Bunları bertaraf etmek için şunlar yapılabilir.

106. Kısım. Çocuk uğruna ağladığı, huysuzlandığı veya istediği şeye sahip olmamalıdır: Bunu derken çocuğun hiçbir şeyle ilgili olarak ebeveynleriyle konuşmaması gerektiğini söylediğim anlaşılmasın. Böyle bir şey çocuklarla ebeveynleri arasındaki sevgi ve bağlılığa büyük engel oluşturur; şimdi bu konuya daha detaylı bir açıklama getireceğim. Çocuklar çok küçükken ebeveynlerine istedikleri şeyi söyleyebilmeli ve bunun karşılığında da tatlılıkla istekleri yerine getirilmelidir. Ancak "açım" demek bir şey, "şu yemeği istiyorum" demek başka bir şeydir. Açlık, susuzluk, soğuk veya diğer doğal ihtiyaçlar gibi isteklerini söylediklerinde ebeveynlerinin ve diğerlerinin bu istekleri gidermesi görevleridir: Fakat çocuklar onlar için en uygun olanın seçimini ebeveynlerine bırakmalı ve "şarap veya beyaz ekmek istiyorum" gibi isteklerini adlandırdıklarında bu istekleri yerine gelmemelidir.

107. Kısım. Ebeveynler doğal isteklerle keyfi istekleri ayırt edebilmelidir. Mantığın diğer başka bir şeyin yardımı olmaksızın karşı koyamadığı ve bizi rahatsız etmekten alıkoyamadığı istekler doğal olanlardır. Hastalık, yara, açlık, susuzluk, soğuk, uykusuzluk, çalışmaktan dolayı ortaya çıkan dinlenme ve gevşeme isteği tüm insanların hissettikleri ihtiyaçlardır ve en iyi huylu insanlar bile bu ihtiyaçlar karşılanmadığı takdirde rahatsız olurlar. Bu sebeple uygun yöntemlerle bu ihtiyaçlar giderilmeli ve gecikmenin sonradan tamir edilemez zararlara yol açmaması için bu ihtiyaçlar aceleyle veya sabırsızlıkla giderilmemelidir. Doğal ihtiyaçların yol açtığı acılar daha da büyük rahatsızlıkların işaretleridir ve bu sebeple kesinlikle ihmal edilmemelidir. Ancak yine de çocuklar bu tür zorluklara ne kadar çok alışırsa vücutları ve zihinleri verilen akıllıca özenle o kadar güçlü olur ve onlara gelecekte o kadar faydası olur. Bu ihtiyaçları giderirken onlara iyilik yapma sınırları dışına çıkılmaması ve çocuklarının uğruna acı çektiği şeylerin ruh hallerini bozmaması ve sağlıklarına zarar vermemesine özen gösterilmesi gerektiği konusunda uyarıda bulunmayı gerekli görmüyorum.

Bunun yanında çocukların keyfi isteklerinin asla yerine getirilmemesi gerekir. Sadece bundan bahsetmeleri bile kaybetmelerine

yol açmalıdır. İhtiyaç duyduklarında kıyafet alınmalıdır; ancak şu kumaştan veya şu renkten dediklerinde kıyafetsiz idare etmeyi öğrenmelidir. Ebeveynlerin çocuklarıyla çatışması gerektiğini söylemiyorum; aksine iyi davranışlarıyla hak ettiklerinde ve bunun huylarını bozmayacağına ve onları bu tür saçmalıklardan memnun duyacak hale getirmeyeceğine emin olduklarında ebeveynler mümkün olduğunca onların isteklerine uymalıdır. Çocuklar için en uygun olanı, mutluluklarını bu tür şeylere bağlamamaları ve bu tür şeylerden keyif almayıp kayıtsız kalabilmeyi öğrenebilmeleridir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin hedeflemesi gereken temel amaç bu olmalıdır.

Aşırı sevgi gösteren ebeveynler bu yöntemi biraz şiddetli bulabilirler. Ancak yine de bu yöntem bir gereklilikten başka bir şey değildir; çünkü bahsettiğim bu yöntem sopa kullanılmasını yasakladığından konuşma yöntemi her zaman bahsettiğimiz korkuyla karışık hayranlık hissinin çocukta yerleşmesi ve ebeveynlerine karşı duyması gereken saygı ve hürmetin oluşturulmasında çok faydalı olacaktır. Bunun yanında onlara eğilimleri kontrol edebilmeyi ve onlara hakim olabilmeyi öğretecektir. Bu sayede arzularını bastırabilmeyi öğrenceceklerdir. Bu sayede çocuklar arzularından ve iştahlarından çok akıllarına itaat etmeyi öğreneceklerdir. Çok erken yaşta keyfi isteklerini kontrol edebilen ve bunları iletmeden önce uygun olup olmadığını saptayan çocuklar gelecekteki hayatlarında büyük sonuçlar doğurabilecek konularda çok büyük bir avantaj elde etmiş olacaklardır. İsteğe konu olan şey ister büyük ister küçük olsun burada dikkat edilmesi gereken en önemli taraf, bunun zihinlerinde yapacağı etki, bu isteğin yol açacağı alışkanlık, ve daha da büyüdüğünde bu davranışın onda ne gibi sonuçlar doğuracağıdır. Ayrıca bu davranış onda teşvik edilirse yetişkin olduğunda nelere yol açacağı iyice irdelenmelidir.

Ben çocukların bilinçli bir şekilde mutsuz edilmesi gerektiğini söylemiyorum. Çünkü her isteği yerine getirilen çocuk gelecekte kötü huylu olabilir. Çocuklar vücutları kadar iştahlarına ve isteklerine karşı gelebilmeyi, eğilimlerini kontrol ederek ve vücutlarını

zorluklara alıştırarak dinç, kolay ve güçlü olmayı öğrenmelidirler. Çok şiddetli şekilde istedikleri şeyi kaybetmek onlara alçakgönüllülüğü, itaati ve boyun eğilmesi gereken gücü öğretir; ancak istedikleri şeyi vererek alçakgönüllülüğü ve sessizliği ödüllendirmek de onlara itaatlerini gerektiren bu şeyleri sevmeyi de öğretir. İstedikleri şeyin yoksunluğunda da mutlu olabilme erdemine sahip olduklarında, başka bir zaman uygun olan başka bir şeyle ödüllendirilmelidirler. Bu ödüllendirilme bir pazarlık aracı değil de iyi davranışlarının sonucuymuş gibi onlara sunulmalıdır. Ancak ona vermeyi reddettiğiniz şeyleri başkalarından alırsa o zaman size karşı duyduğu sevgi ve hürmeti kaybedebilirsiniz. Bu konuya özellikle çok dikkat edilmelidir. Burada karşımıza yine hizmetkarlar çıkıyor.

Yedinci Bölüm

108. Kısım. 1. Çok erken yaşta başlanıldığı takdirde çocuklar arzularını bastırmayı öğrenebilirler ve bunu alışkanlık haline getirebilirler. Yaş ve muhakeme yeteneği açısından büyüdükçe, tutkuları değil de akıl baskın olduğu zaman onlara daha fazla özgürlük verilebilir. Bildikleri ve hakkında bilgi sahibi olmak istedikleri bir şeyle ilgili sorular sorduklarında dinlenmeli ve nazikçe ve adilce cevap verilmelidir. Diğer iştahlar bastırılırken merak çocuklarda geliştirilmelidir.

Keyfi tüm istekler katı bir elle kontrol edilmesi gerekirken tek bir durumda buna izin verilip isteğine uyulmalıdır. Dinlenme çalışma ve yiyecek kadar gereklidir. Zevk olmadan dinlenme olamayacağından ve dinlenme her zaman mantığa dayalı olmayıp zaman zaman da keyfe dayalı olacağından masumane olduğu ve sağlıklarına zarar vermediği takdirde çocukların sadece oyalanmasına değil aynı zamanda bunu kendi istedikleri şekilde yapabilmelerine izin verilmelidir. Bu sebeple herhangi bir şekilde dinlenmek istediklerinde bu istekleri geri çevrilmemelidir. Gerçi iyi bir eğitimde çocukların nadiren böyle bir özgürlük talep edeceğine inanıyorum. Onlara faydalı olacak şeyi her zaman keyif alarak yapmalarına ve bir şeyden çok bıkmadan başka bir şeyle meşgul edilmelerine özen gösterilmelidir. Eğer başka bir şeyle meşgul olup halen tam dinlenmemişlerse çocuksu oyunlarla kendilerini meşgul ederek dinlenmeleri konusunda serbest bırakılmalıdırlar: Faydalı şeyleri yaparlarken iştahları kapanmadan başından alınmalı; en azından bıkmadan veya usanmadan alınmalıdırlar. Bu sayede canları istediğinde tekrar aynı faaliyete dönebilirler. Çünkü gürültülü şeylerden keyif alana kadar, yorgun kısmın dinlendiği ve tazelendiği sürekli dinlenme aralarında sırayla yapacakları zihin ve vücut egzersizleriyle

hayatlarını ve gelişimlerini güzel hale getirene kadar onları terbiye ettiğinizi düşünmemelisiniz. Bunun her huydaki çocukta yapılıp yapılamayacağını, ebeveynlerin ve öğretmenlerin bunun için çok çaba sarf edip sarf etmeyeceğini veya çocuğu bu duruma getirmek için sabır ve ihtiyat sahibi olup olmadıklarını bilemem; ancak şunu kesinlike söyleyebilirim ki çocuklarda saygınlık, itibar ve iyi tanınma istekleri yerleştirerek çok erken yaşta doğru yol izlenirse birçok çocukta bunu başarmak mümkündür. Gerçek hayat aşılandığında onlarla en çok keyif veren şey hakkında özgürce konuşulabilir, sevdikleri bu şeye yöneltilebilir veya bu konuda serbest bırakılabilirler. O zaman sevildiklerini algılarlar ve kendilerinden sorumlu olanların onların isteklerine düşman olmadığını fark ederler. Bu tür bir yaklaşım kendilerini yöneten eli ve bu elin yönlendirdiği erdemi sevmelerini sağlar.

Doğal yapılarını keşfedecekleri, eğilimlerini ve niyetlerini gösterecekleri ve böylece akıllı ebeveynlerin, çocukları için planlayacakları hayat yolu ve mesleği saptamalarını sağlayacak dinlenme zamanlarında onlara özgürlük verilerek çok büyük bir avantaj sağlanmış olur. Bu dinlenme zamanlarında aynı zamanda onları kötü alışkanlıklara sürükleyecek doğal eğilimleri tedavi edecek uygun çareler de saptanabilir.

109. Kısım. 2. Beraber yaşayan ve birbirleri üzerinde hakimiyet kurmak için rekabet eden çocuklarda hangisi rekabete ilk başlarsa hemen engel olunmalıdır. Birbirlerine riayet etmeyi, terbiyeli davranmayı öğrenmelidirler. Böyle davrandıkları takdirde diğerlerinin saygısını, sevgisini kazandıklarını ve böyle davranarak üstünlüklerini kaybetmediklerini gördüklerinde küstahça hakimiyetten daha çok keyif aldıklarını göreceklerdir.

Çocukların birbirine karşı suçlamaları genelde ani öfke ve intikam hislerinden ortaya çıktığı için kesinlikle karşılık görmemelidir. Onlara şikayette bulunma zayıflığını öğretir; ve düşünmelerine bile izin verilmeden ve esneklik gösterilmeden karşı çıkılıp geri çevrilirse acı çekmeyi ve erken yaşta güçlü olmayı öğrenmenin on-

lara bir zararı olmayacaktır. Onun bu sızlanma şikayetlerine çatık kaşlarla cevap vermeseniz de zarar verenin bu kötü alışkanlığı ve küstahlığını engellemiş olursunuz. Bu eylemi kendiniz gözlemlediğinizde zarar gören tarafın önünde hafifçe azarlayın; ancak şikayet gerçekten dikkatinize değer nitelikteyse, zarar vereni yalnızken ve şikayet edenin olmadığı bir yerde azarlayın ve sonra gidip zarar verdiğine özür dilemesini ve telafi etmesini sağlayın. Bu sayede sanki kendi içinden geliyormuş gibi özür diler ve bunu yapmaktan keyif alır ve şikayet eden de nazikçe bu özrü kabul eder. Aralarındaki sevgi güçlenir ve aralarında birbirlerine terbiyeli davranma alışkanlığı gelişir.

110. Kısım. 3. İstedikleri şeyleri alabilme ve onlara sahip olabilme konusuna gelince, ellerindeki şeyleri kolayca ve özgürce arkadaşlarına verebilmelerini öğretin ve en eli açık insanın saygınlık ve övgüyle beraber en çok şeye sahip olan kişi olduğunu tecrübeleriyle öğrenmelerini ve böylece sevdikleri şeyden çabucak ayrılabilmeyi öğrenmelerini sağlayın. Bu kardeşleri birbirine ve sonradan da başkalarına nazik ve terbiyeli davranmayı, çocukların genelde şaşırıp sıkıntı duydukları yirmi davranış kuralından daha iyi bir şekilde öğretecektir. Kur yapma ve ihtiyaç duyduğumuzdan fazlasına sahip olma ve fazlasını hakimiyetimiz altında tutma isteği tüm kötülüklerin kaynağıdır ve çok erken yaşta dikkatle kökünden kazınmalı ve aksi davranış olan, sahip olduklarını başkalarına verebilme alışkanlığı erken yaşta yerleştirilmelidir. Bu övgü ve saygı ifadeleriyle teşvik edilirken cömertliğinden hiçbir şey kaybetmemesine sürekli özen gösterilmelidir. Elindekileri özgürce verdiği her olayın karşılığını verin ve başkalarına gösterdiği nezaketin kendisi için kötü olmadığını, aksine nazik davrandığı kişilerin ve bu olayı seyreden herkesin nezaketini karşılık olarak aldığını algılamasını sağlayın. Birbirini geçmeye çalışan çocuklar arasında bunu rekabet haline getirin. Bu sayede, sürekli uygulamayla çocuklar için sahip oldukları şeyden ayrılmak kolaylaşacak ve bu iyi huy onların alışkanlıklarına yerleşecek ve bundan zevk alacak ve nazik, cömert ve terbiyeli davranmada birbirleriyle yarışacaklardır.

Cömertlik teşvik edilirken adaletli olma kurallarının çiğnenmemesine dikkat edin: ve ne zaman adalet kuralları çiğnenirse o an müdahale edin ve gerekirse azarlayın.

İlk eylemlerimiz akıl veya iyice düşünmekten ziyade kendimize duyduğumuz sevgiyle yönlendirildiğinden yanlış ve doğrunun adil sınırlarından sapma eğilimindediler; ne kadar hata yapmaya eğilimli olurlarsa o kadar dikkatli şekilde kontrol edilmelidir; ve bu önemli sosyal erdemdeki en küçük hata hemen dikkate alınmalı ve düzeltilmelidir. Önemsiz görünen küçük şeyler o anda ve gereken şekilde düzeltilirse bu hem kötü alışkanlıkları engelleyecek ve hem de ilerde daha büyük sorunlarla karşılaşılmamasını sağlayacaktır. Aksi halde zamanında önemsenmeyen küçük yanlışların daha büyük sorunlara ve doğrudan katı bir namussuzluğa dönüşmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalınacaktır. Ortaya çıkan ilk adaletsiz davranma eğilimi ebeveynler ve öğretmenler tarafından şaşırma ve kınama göstergeleriyle bastırılmalıdır. Ancak çocuklar adaletsizliğin ne olduğunu kavrayamadıklarından, sahip olma duygusunu anlayana kadar, bu kavram erken yaşta dürüstlüğün temellerini atabilmek için onlara sahip oldukları ve sevdikleri şeyden vazgeçebilmeyle öğretilmelidir. Bu onlara daha konuşmaya başlamadan ve sahip olma hissinin farklı şekillerini anlayamadan ve diğerlerinden farklı bir hakla sahip oldukları şeyi bilemeden önce öğretilmelidir. Ve genelde çocuklar kendilerine hediye olarak getirilenden başka şeylere nadiren sahip olduklarından ilk başta onlara verilen ve üzerinde hakim oldukları şeyleri almayı veya muhafaza etmeyi öğrenmelidir. Ve kapasiteleri arttıkça diğer adalet örnekleri ve kuralları onlara aşılanmalıdır. Eğer adaletsizlik eylemi bir hatadan değil de iradelerindeki bir bozukluktan dolayı ortaya çıkıyorsa ve bu davranış yumuşak bir azar veya utandırma hissiyle giderilemiyorsa daha sert çarelere başvurmak gerekir: Bunu da baba veya öğretmen, değer verdikleri ve kendisinin olduğunu düşündükleri şeyi ondan alarak, başkasının onu yapmasını emrederek ve böylece dünyada ondan daha güçlü insanlar varken başkalarına ait olan bir şeye adaletsizce sahip olmaktan elde edecekleri önemsiz faydayı anlama-

larını sağlayarak başarmalıdır. Çocuklarda bu kadar kötü bir huya karşı en baştan nefret hissi geliştirilirse gelecekte namussuzluktan ve dürüst davranmamaktan dolayı işleyebileceği bu tür suçlar engellenmiş olur.

111. Kısım. Ağlama çocuklarda izin verilmemesi gereken bir hatadır; sadece evi dolduran kötü ve uygunsuz gürültü için değil aynı zamanda eğitimde temel hedefimiz olan önemli sebeplerden dolayı buna tolerans gösterilmemelidir.

İki çeşit ağlama vardır; biri inatçı ve hakimiyet kılma amaçlı diğeri ise sızlanma ve yakınına ağlamasıdır.

1. Ağıt genelde çok sık olarak hakimiyet için verilen bir çaba ve küstahlığın ve inatçılığın açık bir şekilde gösterilme biçimidir; isteklerini elde edecek güce sahip olmadıklarında şamata ve gözyaşlarıyla bu haklarını elde ederler. İstedikleri şeyi onlara vermeyenlerin baskıcılığı ve adaletsizliğine karşı bir çeşit karşı koyma şeklidir.

112. Kısım. 2. Bazen ağıt acı veya gerçek bir üzüntü sebebiyle olur.

Bu iki şekil ağıt iyi izlenildiği takdirde edadan, bakışlardan, eylemlerden ve özellikle ağıt tonundan kolayca ayırt edilebilirler, ancak hiçbir şekilde ikisine de izin verilmemeli, en azından teşvik edilmemelidir.

1. İnat ağıtlarına kesinlikle izin verilmemelidir çünkü bu isteklerini kabul ettirmeye çalışmanın ve bastırmaya çalıştığımız tutkuları teşvik etmenin başka bir yoludur. Eğer izin verilirse vermeye çalıştığımız tüm terbiyenin iyi etkilerini yok eder. Onların bu açık itirazıyla sonuçlanan her tür azar onları daha da kötü hale getirir. Çocuğa verilen tüm cezalar ve kısıtlamalar, iradelerine hakim olmadığı ve onlara tutkularını bastırmayı ve ebeveynlerinin mantığının o an emrettiği şeye itaat etmeyi ve böylece de sonradan mantıklarının onlara söylediğine itaat etmeye hazır olmayı öğretmedi-

ği sürece aksi yönde etki eder veya etkisini tamamıyla kaybeder. Kendilerine karşı çıkıldığı bir konuda ağlamalarına izin verilirse bu isteklerinde kendilerini haklı hissetmelerine ve haklarını açıkça ifade ederek bu kötü huylarından tat almalarına ve ilk fırsatta da bu isteklerini tatmin etme kararlılığını duymalarına sebep olur. İşte sürekli dayak yöntemine karşı oluşan diğer bir fikir de burada yatar: Her ne zaman bu aşırı çareye başvurursanız itaat ve sabırla bu terbiyeye teslim olduklarını görene kadar ve isteklerini bastırdığınıza emin olana kadar dayağa devam etmek zorunda kalırsınız; bunu ağlamaları veya onları uyarmanız sonucu ağlamalarını kesmeleriyle keşfedersiniz. Bu olmaksızın çocukları dövmek onlara uygulamış olduğunuz şiddetli bir zalimlikten öteye gitmez ve zihinlerine bir yarar sağlamaz. Bu bize çocukların nadiren dayakla terbiye edilmesi gerektiği sebebini verdiği gibi aynı zamanda nadiren terbiye edilme ihtiyacı duymalarını da sağlar. Çünkü çocuklara dayak atıldığında bu şiddetsiz ancak etkili bir şekilde yapılırsa öfkesiz ama akıllıca tokatlar vurulursa, arada muhakeme yapılırsa ve onlar uysallaştığı ve iradenize teslim olduğunda dayak sonlandırılırsa aynı tür cezaya nadiren ihtiyaç duyarlar ve dayağı hak eden hatayı yapmaktan kaçınırlar. Bunun yanında, bu sayede ceza küçük ve etkisiz kalmayacağı için cezanın zihne ulaştığını anladığınız anda kesilirse aşırılıktan kaçmış olursunuz. Azar ve dayak başvuracağımız en son çare olmalıdır ve öfke anında uygulanmamalıdır. Aksi halde ölçüyü kaçırırsınız ve terbiye açısından bir fayda sağlamaz.

113. Kısım. 2. Çoğu çocuk çektikleri en küçük acıda ağlamaya ve uğradıkları en küçük zararda şikayet etmeye ve bağırmaya eğilimlidir. Çocukların azı bundan kaçınır: çünkü daha konuşamadan önce isteklerini ve eksiklerini ilk olarak böyle ifade etmeye başladıklarından, bu yaşlarına karşı toleransın gerekli olduğu düşünülür ve teşvik edilir ve hatta konuşmaya başladıklarından çok sonraya kadar bile bu böyle devam eder. Canları yandığında çocuklara şefkat göstermenin bir görev olduğunu kabul ediyorum. Ancak bu acıma hissi göstermeden yapılmalıdır. Olabildiğince onlara yardım edip acısını hafifletin, ancak asla feryat figan etmeyin. Bu zihinle-

rini yumuşatır ve küçük hasarlara teslim olmalarına sebep olur. Her tür acıya, özellikle bedensel acılara karşı dirençli hale getirilmelidirler. Bu hayatın maruz kaldığı birçok olumsuz durum her küçük yaraya karşı hassas olmamamızı gerektirir. Zihinlerimizin teslim olmadığı şeyler bizde küçük bir etkiden başka bir şey bırakmaz ve bize çok az zarar verir. Acı veren ve acıyı sürekli hale getiren ruhlarımızdır. Aklın gücü ve hissizliği hayatın kötülüklerine ve kazalarına karşı bürünebileceğimiz en iyi zırhtır, ve bunu çok erken yaşta öğrenen şanslıdır. Engellenmesi veya tedavi edilmesi gereken ruh kırılganlığı (zayıflığı) çocuklarda ağıta izin verilmesiyle artar. Küçük darbelerden ve düşmelerden başlarına gelebilecek küçük zararlarda onlara acıma gösterilmemeli, hatta tekrar yapmaları söylenmelidir; bu hem onların ağlamalarını durdurur hem de dikkatsizliklerini önleyerek bir daha aynı durıma düşmelerini engeller. Ancak çektikleri hasar ne olursa olsun ağlamalarını durdurun. Bu onlara o an için sakinlik ve rahatlama verecek, gelecekte de onları dirençli hale getirecektir.

114.Kısım. Bir önceki ağlama şeklini bastırmak için şiddet gerekir; ve bir bakış veya olumlu bir emir fayda sağlamazsa dayak gereklidir: Bu kötü alışkanlık gurur, inatçılık ve iradeden geliyorsa kesinlikle bastırılmalı ve ona hakim olması sağlanmalıdır. Fakat diğer ağlama türü genelde zayıflıktan ileri geldiği için daha nazik bir elle tedavi edilmelidir. İkna, düşüncelerini başka bir yöne çevirme, sızlanmalarına gülme ilk uygun yöntemler olabilir: Çocuğa özgü huy da göz önünde bulundurulmalıdır. Kesin olmayan, değişkenlik gösteren kurallar konulmamalıdır; ancak bu konu ebeveynlerin ve öğretmenlerin ihtiyatına bırakılabilir. Ancak genel olarak söylemeliyim ki bu tür ağıt da onay görmemelidir. Baba otoritesi sayesinde, bakışlarına ve sözlerine çocuğun yaşına ve huyuna uygun bir sert tavır vererek bu tür ağıtı da durdurmalıdır. Bu sadece sızlanmalarını durduracak ve bu huysuzluğa son verecek ölçüde olmalıdır.

115. Kısım. Korkaklık ve cesaret önceden bahsettiğim ruh halleriyle o kadar yakından ilişkilidir ki bunlara dikkat etmek yanlış

olmayabilir. Korku doğru idare edildiği sürece faydası olan bir tutkudur. Delice cesaret ve tehlikeyi umarsızlık da her küçük kötülüğün karşısında titremek ve küçülmek de mantıksızdır. Korku bize çalışkanlığımızı artırmak ve kötünün yaklaşımlarına karşı kendimizi korumak amacıyla verilmiştir. Bu sebeple yaklaşan zararla ilgili hiç endişe duymamak, tehlikeyi önceden tartmamak, bunların yerine ona koşmak ve zarara sonucu ve faydası ne olursa olsun katlanmak mantıklı bir yaratığın değil vahşi bir öfkenin yapacağı iştir. Bu huya sahip çocukları olanlar kendini koruma güdüsünün, başka bir tutkunun, onların düşünmeksizin ve iyice tartmaksızın hemen dalmalarına sebep olmadığı sürece çabucak uyum sağlayacağı aklı canlandırmaya çalışmaktan başka yapacakları bir şey yoktur. Korkuya duyulan nefret insanoğlu için o kadar doğaldır ki hiç kimsenin bundan korkmayacağını düşünemiyorum. Korku başımıza gelecek olanın endişesi sebebiyle hissettiğimiz rahatsızlıktır ve biz de bundan nefret ederiz. Ve bu sebeple her ne zaman biri tehlikeye düşse bunun sebebi bilgisizlik veya zorba bir tutkunun hakimiyetidir ve hiç kimse kötünün ulaşabileceği yerde olacak ve sırf tehlike uğruna tehlikeye kur yapacak kadar kendi seçimiyle kendinin düşmanı olamaz. Çocuğun korkusunu bastıran gurur, boşuna bir zafer veya öfke ise bunlar uygun bir yolla bastırılmalı ve bu girişiminin çabasına değer olup olmadığı konusunda düşünmesi sağlanmalıdır. Çocuklar genelde çok suçlandığı bir hata olmadığından bu konu üzerinde çok durmayacağım. Kırılgan ruh hali tam tersine çok rastlanan bir rahatsızlıktır ve üzerine daha çok eğilinmesi gerekir.

Cesaret diğer erdemlerin bekçisi ve destekçisidir. Ve cesaret olmadan bir adam görevine karşı nadiren dayanıklılık gösterir ve gerçek bir adam olur.

Korktuğumuz tehlikelere ve hissettiğimiz kötülüklere karşı dayanmamızı sağlayan cesaret bize hayatta ve varlığımızın yönetiminde büyük fayda sağlar: Bu sebeple çocukları olabildiğince erken yaşta bu zırha büründürmemiz iyi olur.

Burada doğal yapının çok önemli bir rol oynadığını itiraf ediyo-

rum; eksik olan kısım ve zayıf ve ürkek kalp doğru bir yönetimle daha iyi bir duruma getirilebilir. Gençken çocuklara aşılanan korku dolu endişelerle çocukların cesaretini kırmayı ve her küçük acıda feryat etmelerini önlemek için yapılması gerekeni daha önce anlatmıştım. Çok fazla korkuya teslim olduklarını görürsek cesaretlerini artırmak ve ruhlarını dirençli hale getirmek için daha fazla çaba göstermek gerekir.

Bana göre gerçek cesaret insanın kendine hakim olması, kötülük ve tehlikeler yoluna çıksa da üzerine düşeni eksiksiz yapmasıdır. Buna sahip olan o kadar az sayıda insan vardır ki çocuklardan bunu beklemememiz gerekir. Ancak yine de bir şeyler yapılabilir. Fark edilmeyecek derecelerle uygulanacak akıllıca bir yöntem onları beklenenin ötesine götürebilir.

Gençliklerinde bu önemli konuda gösterilen ihmalkarlığın sebebi belki de buna tam anlamıyla sahip yetişkinlerin az sayıda olmasıdır. Bizimki gibi doğuştan cesur olan bir ulus için gerçek cesaretin savaş alanında gösterilen yiğitlik ve düşmanın karşısında hayatı umursamamaktan başka bir anlama geldiğini düşündüğümü söylemiyorum. Ülkeleri için canlarını tehlikeye atanların yiğitliğinin her zaman takdir edilmesi gerektiğini ve bunun da cesaretin önemli bir parçası olduğunu söylemek istiyorum. Ancak hepsi bu kadarla sınırlı değildir. Tehlikeler savaş alanları dışında da bize saldırırlar; ve ölüm dehşetlerin kralı olmasına rağmen acı, rezalet ve fakirlik de korkunç bakışlara sahiptir ve birçok kişinin cesaretini kırma kabiliyetine sahiptir. Bunların bazılarını hor görüp diğerinden ölesiye korkan insanlar vardır. Gerçek cesaret her tür tehlikeye hazırlıklı olmaktır ve tehdit eden kötülük ne olursa olsun kımıldamadan durabilmektir. Yine bununla korkudan kıpırdamadan durmayı kastetmiyorum. Tehlike kendini gösterdiğinde endişe duymamak aptallıktır; tehlikenin olduğu yerde tehlike hissi de olur; ve korku bizi uyanık tutar, dikkatimizi uyandırır, çalışkanlığımızı ve direncimizi artırır; fakat sakince aklımızı kullanmamızı ve dikte ettiğini uygulamamızı engellemez.

Bu soylu ve erkekçe sebata sahip olmanın ilk adımından yukarıda bahsetmiştim; çocukları özenle her tür korkudan gençken uzak tutmak gerekir. Onlara kesinlikle korku dolu endişelerden bahsedilmemesini ve korkunç nesnelerin onları korkutmamasını sağlayın. Aksi tavır, ruh hallerini öyle bozar ve paramparça eder ki bunu sonradan toparlamak çok zordur; ancak tüm hayatları boyunca korkunç bir fikrin ilk ortaya atılışında veya ortaya çıkışında dağılırlar ve şaşırırlar; vücutları gevşer ve akılları rahatsız olur; insan kendisini kontrol edemez ve düzenli ve mantıklı hareket edemez. İster hayvansal güdülerden olsun ister önceden düşünülmemiş bir yapı değişikliğinin sebep olduğu güçlü bir izlenimden olsun bu kesinlikle böyledir. Tüm hayatları boyunca ürkek olmuş insanlarda gençken karşılaşılan korkunun etkileri çok açık görülebilir. Bu yüzden çok gençken olabildiğince önlenmelidirler.

Diğer yapılacak şey ise nazik derecelerle çocukları korktukları şeylere alıştırmaktır. Fakat burada çok dikkatli olunmalıdır. Çok aceleci davranılmamalı, çok erkenden tedavi girişiminde bulunulmamalıdır; aksi takdirde korku azalacağına artar. Daha kucakta taşınan çocuklar kolayca kokutucu nesnelerden uzak tutulabilir. Konuşana ve onlara denileni anlayana kadar bu korkutucu nesnelerin hiçbir zararının olmadığını anlamalarını sağlayacak muhakeme ve konuşma yeteneğinden yoksun olurlar. Bu sebeple onları bu nesnelerle tanışık hale getirebilir ve nazik aşamalarla onlara yakın hale getirebiliriz. Bu sebeple yürüyene ve konuşana kadar onlara farklı bir şekilde yaklaşmaya gerek yoktur. Ancak yine de yollarının üzerinden kolayca çekilemeyen bir şeyden bebekler rahatsız olursa ve bununla ilgili bir dehşet işareti gösterirse düşüncelerini başka bir yöne çevirerek ve bu korku veren şeyle hoşnutluk verici uygun şeyleri karıştırarak, onlar bu nesneye alışana ve artık ondan rahatsız olmayana kadar tüm korku izleri silinmelidir.

Çocukların ilk doğdukları anda gözlerini rahatsız etmeyen nesnelere karşı kayıtsız kaldıklarını izlemiş olmalısınız. Aslanlardan kediler kadar korkmazlar. O zaman sonradan onlara korku veren şekiller ve renkler nelerdir? Bu korkuya sebep olan bu nesnelerin

beraberinde getirdiği zarara karşı duyulan endişedir. Altı aylık bir çocuk her gün yeni bir süt anneden süt emse yüz değişikliğinden korkmaz. O zaman yabancı bir yüze gitmek istememesinin sebebi ihtiyaç duyduğu gıdayı ve nazik ilgiyi çevresindeki birkaç kişiden almasıdır. Onu besleyen ve mutlu eden ve her an ihtiyaçlarını karşılayan kişi ondan uzaklaştığında korku ortaya çıkar.

Doğal olarak korktuğumuz tek şey acı hissetmek veya keyfin kaybolmasıdır. Ve bunlar gözle görünür nesnelerin şekline, rengine ve boyutlarına bağlı olmadığı için bize acı vermedikleri veya bize acı verecekleri düşüncesi kafamıza yerleştirilmediği sürece bunların hiçbirinden korkmayız. Ateş ve alevin parlaklığı ve çekiciliği çocuklara o kadar büyük keyif verir ki ilk başta elleriyle dokunmak isterler fakat ilk tecrübelerinde karşılaştıkları büyük acı sebebiyle bir daha dokunmaya korkarlar ve dikkatle ateşten sakınırlar. Korkunun temeli bu olduğundan ne zaman ortaya çıkacağını tahmin etmek ve yanlışlıkla korkulan nesnelerde nasıl tedavi edileceğini görmek zor değildir. Ve bir kez akıllarına yattı mı ve küçük olay ve nesnelerle ilgili korkularına hakim olmayı öğrendiler mi daha gerçek tehlikelere karşı iyi bir hazırlık yapmış oluruz. Çocuğunuz bir kurbağa gördüğünde çığlık atar ve kaçar; başka birinin kurbağayı yakalamasına ve ondan belli bir uzaklığa koymasını sağlayın. İlk önce çocuğu kurbağaya bakmaya alıştırın; bunu yapabildiğinde ona yaklaşmasını ve sıçrayışını görmesini sağlayın; sonra başka biri elinde sıkıca tutarken yavaşça ona dokunmasını sağlayın, ve bir kelebek veya serçe gibi elinde güvende tutana kadar bunu uygulayın. Aynı yöntemle diğer yersiz korkular da ortadan kaldırılabilir; gerekli dikkat gösterilirse ve çok aceleci davranmazsanız ve çocuğu zorlamazsanız sonunda başarıya ulaşırsınız. Ve böylece genç asker hayattaki savaş alanı için eğitilmiş olur; bu arada bazı şeylerin gerçekte olduğundan daha tehlikeli gösterilmemesine dikkat edilmelidir. Ayrıca gereğinden fazla bir şeyden korkuyorsa, fark edilmeyecek kadar küçük aşamalarla bu korkularını terk edene ve bu zor duruma hakimiyet sağlayana ve sonunda başarısı alkışlarla karşılanana kadar onu yönlendirmelisiniz. Bu tür başarılar sık tek-

rarlandığında kötülerin, korkularının temsil ettiği kadar kesin ve büyük olmadığını görmesi sağlanacaktır. Ayrıca bunlardan kaçınmanın onlardan kaçmak, moral açısından çökmek, kederlenmek ve korkuyla caymak olmadığını fark etmesi sağlanacaktır.

Çocuklardaki korkunun en büyük kaynağı acı olduğundan çocukları korku ve tehlikeye karşı dirençli ve cesaretli hale getirmek için onları acı çekmeye alıştırmak gerekir. Nazik ebeveynler bunun doğal bir yöntem olmadığını düşüneceklerdir; ve ayrıca ona acı verecek şeylerin başına gelmesini sağlayarak onu acıya dayanıklı hale getirmeyi mantıksız bulacaklardır. Şöyle denecektir: "Çocuk acı çekmesine sebep olan ve kendisine bu acıyı çektirenden nefret edebilir; Bu garip bir yöntem. Çocukları hataları için dövmeyip cezalandırmayacaksınız, ama iyi huylu olmaları için sırf işkence uğruna onlara işkence çektireceksiniz." Bu tür itirazların yapılacağından hiç şüphem yok. Hatta bana tutarsız, hayalperest diyecekler. Bu konuya çok ihtiyatlı bir şekilde yaklaşılması, hiç hata yapılmaması gerektiğini kabul ediyorum. Çocukların hataları için çok dövülmesini onaylamıyorum çünkü bedensel acıyı en büyük ceza olarak düşünmelerini istemiyorum. Aynı sebeple iyi davranışlarda bulunduklarında dirençlerini artırmak için bazı acıları kötülük olarak görmeden hissetmelerini uygun buluyorum. Sparta örnekleri eğitimin çocukları acıya ne kadar dayanıklı hale getirdiğini yeterli biçimde göstermektedir; ve bedensel acının en büyük kötü olmadığını öğrenenler veya en çok korkulması gereken olduğunu düşünmeyenler erdeme giden yolda küçük bir aşama kaydetmiş sayılmazlar. Fakat Lakedamonya disiplininin çağımızda uygulanmasını önerecek kadar budala değilim. Yine de çocukları nazikçe, çekinmeden bazı acı seviyelerine alıştırmanın zihinlerine sağlamlık kazandırmada ve hayatlarının gelecekteki kısmında cesaret ve kararlılığın temelinin atılmasında izlenen bir yol olduğunu söylüyorum.

Onlar en küçük bir olayda acı çektiğinde feryat figan etmemek veya onlar feryat ettiklerinde izin vermemek atılacak ilk adımdır. Ancak bununla ilgili zaten önceden konuşmuştuk.

Sonraki adım bazen bilerek onların acı çekmesini sağlamaktır fakat bunu çocuk iyi huyluyken ve onu incitenin iyi niyeti ve nezaketinden emin olduğumuzda yapmaya dikkat etmeliyiz. Bir tarafta asla öfke veya hoşnutsuzluk ifadeleri olmamalı, diğer tarafta da acıma veya pişmanlık bulunmamalıdır: Çocuk durumdan yakınmadan veya bunu bir yanlış veya ceza olarak algılamadan dayanabildiği ölçüde yapılmalıdır. Bu ölçülere dikkat edilerek uygulandığında bir çocuğun poposuna vurulan akıllıca sopa darbelerinden gülerek uzaklaştığını gördüm. Halbuki aynı kişiden gelecek soğuk bir bakışın sebep olacağı azarlanmayı hissetseydi veya bu darbelerle beraber nazik olmayan sözler de gelseydi çocuk ağlayabilirdi. Çocuğunuzu sürekli özeniniz ve nezaketinizle ve sevginizle memnun edin. O zaman kademeli olarak sizden gelecek acı verici sert tavırlara dayanır hale gelecektir ve sizden sakınmayacaktır veya şikayetçi olmayacaktır: Biz çocukların bu tür şeyleri birbirine yaptığını her gün görürüz. Çocuğunuzu ne zaman kırılgan görürseniz onu dirençli hale getirmek için fırsatlar arayın. Buradaki en büyük sanat en az acı verenle başlayıp onunla oyun oynarken ve onunla iyi geçindiğiniz ve güzel güzel konuştuğunuz bir anda acının dozunu yavaşça artırmaktır. Bir kere cesareti karşısında bu acıya karşı hissettiklerini değiştirmeye düşünmesini sağladınız mı; erkekçe davranmaktan gurur duymaya başladı mı ve acıdan kaçınmak veya altında sinmek yerine cesur ve yiğit olmanın ününü tercih edebildi mi gelişen aklı sayesinde ürekliğini kontrol edebilmesi ve yapısındaki zayıflığı gidermesi konusunda endişe etmenize gerek kalmaz. Büyüdükçe doğal yapısının onu sürüklediğinden daha cesaret isteyen şeyleri yapmasını sağlayın; normalde insanın sonucunda zarar görmeyeceği muhakemesine vardığı bir şeyi yapmaya cesareti yoksa ve sakınıyorsa ilk önce ona yardım edin sonra yine yapamazsa bundan utanç duymasını sağlayın. En sonunda sürekli deneme sonucu güven kazanana ve korkusuna hakim olana kadar devam edin. Sonunda onu büyük bir övgüyle ve diğer kişilerin olumlu görüşleriyle ödüllendirin. Bu aşamalardan geçtikten sonra yapması gerekenden caymamak konusunda kararlılık gösterdiğinde ve korku ani ve tehlikeli durumlarda aklını bozmadığında ve

vücudunun titremesine sebep olmadığında ve onu hareket edemez hale getirmediğinde veya korkudan kaçmadığında akıl sahibi bir yaratığın cesaretine sahip olmuştur; bu tür bir dayanıklılığı uygun olaylarda onu bu duruma alıştırarak sağlarız.

116.Kısım. Çocuklarda çok sık gözlemlediğim diğer bir şey de zavallı bir yaratığı ele geçirdiklerinde ona kötü davranmaya eğilimli olmalarıdır. Sık sık küçük kuşlara, kelebeklere ve ellerine düşen böyle küçük hayvanlara işkence ederler ve çok sert davranırlar. Hatta bundan zevk alır görünürler. Buna özellikle dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Böyle bir zalimliğe eğilim gösterdikleri takdirde aksi şekilde davranışın öğretilmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü hayvanlara işkence etme ve onları öldürme alışkanlığı kademeli olarak bu davranış şeklini insanlara yöneltmelerine yol açacaktır. Kendisinden aşağı yaratıkların acı çekmesinden ve yok edilmesinden zevk alanlar kendi cinslerine karşı sevgi ve iyi niyetli olma eğiliminde olmayacaktır. Burada yaşam ve ölümün jürilerinden kasapları ayrı tutuyoruz. Çocuklara en baştan itibaren yaşayan bir yaratığa işkence etmek ve öldürmekten nefret etmek öğretilmelidir. Daha soylu olan başka bir canlının avantajı veya bu canlının korunması amacı dışında hiçbir şeyi bozmamayı ve yok etmemeyi öğrenmelidirler. Ve gerçekten de, aslında her insanın görevi olması gereken insanoğlunun korunması herkesin anlaştığı ve ikna olduğu bir konu olsa ve dinimizi, siyasetimizi ve ahlakımızı düzenleyen temel prensip bu olsa dünya şimdikinden daha sakin ve daha iyi olurdu. Fakat şimdi biz asıl işimize dönelim. Size küçük kızları, o yaştaki her genç kız çocuğunun çok keyif aldığı köpek, sincap, kuş ve benzer bir hayvan istese hemen sağlayan bir annenin nezaketini ve ihtiyatlılığını anlatmak istiyorum; küçük kızlar bu hayvanlara sahip olduklarında onlara iyi bakmak zorundaydılar ve asla bir eksiğini bırakmamalıydılar ve onlara kötü davranmamalıydılar. Çünkü onlara bakmayı ihmal ederlerse bu büyük bir hata sayılır, bu hayvanlar onların hakimiyetinden alınır veya en azından azarlanırlardı; böylece bu kızlar erken yaşta özen göstermeyi ve iyi huylu olmayı öğrendiler. Ben de insanların beşiklerinden itibaren tüm ya-

ratıklara karşı iyi davranmaya ve hiçbir şeyi bozup israf etmemeye alıştırılmaları gerektiğini düşünüyorum.

Kötülük yapmaktan aldıkları bu zevkle bir şeyi amaçsız yere bozmakla, özellikle bir şeye acı çektirmekten keyif almayı kastediyorum; Yabancı ve dış bir etken dışında alışkanlık veya başkalarıyla ilişkiden dolayı kazanılan bu tür alışkanlıklar konusunda ikna olmam imkansız. İnsanlar çocuklarına saldırmayı ve başkalarına zarar geldiğinde ve zarar verdiğinde gülmeyi öğretirler; öğrettiklerini teyit eden bununla ilgili birçok örnekleri vardır. Tarihle ilgili yapılan konuşmaların hepsi savaşmak ve öldürmekle ilgilidir ve (aslında insan ırkının en büyük kasapları olan) fatihlere atfedilen onur ve saygınlık yetişen gençliği daha da kötü yola götürür. Gençler öldürmenin insan ırkının alkış alan bir işi ve erdemlerin en kahramancası olduğunu düşünmeye yönelirler. Böylece doğal olmayan aykırı bir zalimlik tohumları ekilir ve insanlığın nefret ettiğini geleneği uygun kılar ve onura giden yolda önümüze koyarak bize önerir. Böylece, tavır ve görüşler sayesinde aslında nefret edilmesi gereken şey bir keyif haline gelir. Bu konuya çok dikkat edilmeli ve erken yaşta çaresine bakılmalıdır. Yerine aksi davranış ve iyi huyluluk ve sevgi yerleştirilmelidir. Bunu yaparken de önceden bahsedilen diğer hatalara yaklaşırken kullanılan nazik yöntemler uygulanmalıdır. Şuna dikkat edilmesini bir daha tekrar etmeye belki gerek yoktur: Oyun, dikkatsizlik veya bilgisizlikten kaynaklanan ve zarar verdiği bilinmeyen ve sırf zarar vermek uğruna önceden planlanmamış, ancak bazen ciddi hasara yol açabilen kötü davranışlar nazik bir şekilde ele alınmalıdır. Çünkü çocuğun suçlu olduğu yanlış ne olursa olsun ve bu yanlışın sonucu ne olursa olsun ele alınması gereken tek şey bunun asıl kaynağıdır ve bunun yerine nasıl bir alışkanlığın yerleştirileceğidir. Çocuk bu yönde terbiye edilmeli ve oyun oynarken veya dikkatsizliği sonucu ortaya çıkan zararlar yüzünden asla cezalandırılmamalıdır. Düzeltilecek yanlışlıklar zihinde yatar, bu hatalar yaşla düzelecek veya sonucunda bunu kötü alışkanlıklar takip etmeyecek türden hatalarsa sonuçları ne kadar hoş olmayan şeylerse de mevcut hareket tenkit edilmemelidir.

Sekizinci Bölüm

117. Kısım. İnsanseverlik duygularını işlemenin ve bunu gençlerde canlı tutmanın diğer bir yolu da kendisinden aşağı olan kişilere, özelliklere hizmetkarlara karşı kullandıkları dil ve tavırlarında terbiyeyi öğretmektir. Beyefendilerin evindeki çocukların evin hizmetkarlarına hükümran sözler, hor gören isimler ve zorbaca bir tavırla, sanki kendilerinden aşağı bir ırk veya cinsmişçesine yaklaştıklarını görmek çok rastlanılan bir şeydir. Bu kötü davranışa ister kötü örnekler, ister servet avantajı ya da isterse kendi doğal beyhudelikleri sebep olsun hemen engellenmeli ve kökünden kazınmalıdır ve yerine aşağı seviyedeki insanlara karşı nazik, sevecen ve hoş bir tarzda davranış şekli yerleştirilmelidir. Böylece üstünlüklerinden hiçbir şey kaybolmaz; yerine aradaki fark artar ve otoriteleri güçlenir; aşağı seviyedeki insanlara duyulan sevgi dıştan gösterilen saygıyla beraber geldiğinde, efendilerinin sahip olduğu servet kendilerini onların ayakları altında bir seviyeye düşürdü diye tekmelenmediklerini gören ev çalışanları daha keyifle hizmet edeceklerdir. Çocukların karmaşık dış koşullardan dolayı insan doğasını göz önünde bulundurmaları engellenmemelidir. Babalarının konumu sebebiyle az da olsa üzerinde güç sahibi olacakları kişilere en başından itibaren kötü ve kaba davranmayı öğrenirlerse bu çocuklar tam anlamıyla kötü terbiye edilmiş olur, ve gerekli özen gösterilmezse kendinden aşağı seviyede olanları hor görmeyi alışkanlık haline getirir ve bundan doğal bir gurur duyar. Bu da sizce zalimlik ve baskıcılıktan başka ne ile sonuçlanır?

118. Kısım. (108. Kısımda bahsi geçen) çocuklardaki meraklılık bilgiye karşı olan iştahtan başka bir şey değildir ve bu sebeple teşvik edilmelidir. Bu nitelik doğal olarak doğdukları cahillikten kurtulmaları için en iyi araçtır; Bu olmaksızın yersiz merak çaba-

ları çocuğu donuk ve faydasdız yaratıklar yapar. Bunu teşvik etme ve canlı tutma yolları bana göre şunlardır:

1. Soracağı hiçbir konuda çocuğu kınamamalı ve terslememelidir ve onlara gülünmemelidir. Bunun yerine tüm soruları cevaplanmalı ve bilmek istediği konu yaşına uygun bir şekilde açıklanmalıdır. Onun hedeflediği şeye hizmet etmeyen birçok şeyle ve karmaşık anlatımlarla kafasını karıştırmayın. Bu soruyla neyi öğrenmeyi amaçladığını iyi saptayın; ona bilgi verdiğinizde ve istediği cevabı almasını sağladığınızda düşüncelerinin ne kadar genişlediğini ve uygun cevaplarla hayal edebileceğinizden çok daha ileriye gideceğini göreceksiniz. Çünkü ışık gözler için neyse bilgi de akıl için çok gereklidir: Çocuklar bilgiyi aşırı bir şekilde severler, özellikle sorularının önemsendiğini ve bilgilenme arzularının teşvik edilip övüldüğünü görürlerse. Çoğu çocuğun kendilerini anlamsız sporlara vermelerinin ve zamanlarını boşa harcamalarının en büyük sebebinin meraklarının engellenmesi ve sorularının ihmal edilmesi olduğundan hiç şüphem yok. Halbuki onlara daha nazik ve saygıyla davranılsa ve soruları cevaplansaydı öğrenmekten ve bilgilerini geliştirmekten ve aynı oyuna tekrar tekrar dönmektense her zaman yeni şeyler öğrenmekten büyük keyif alacaklarından eminim.

119. Kısım. 2. Soruları ciddi bir şekilde cevaplamak ve öğrenmek istedikleri bilgi verilirken bazı özel övgüler de söylemek gerekir. Onların saygı duyduğu kişilere o yanınızdayken şöyle veya böyle şeyler hakkında çok bilgili olduğunu söyleyin. Hepimiz beşiklerimizden itibaren gururlu yaratıklar olduğumuzdan onlara fayda sağlayan konularda ruhlarını okşayın; ve gururları kendilerine faydası olacak şeylere yönelik olsun. Bu sayede büyük yaştaki çocuğunuzun bildiği ve öğrendiği şeyleri kendinden küçük kardeşlerine öğretmesini teşvik ettiğinizi göreceksiniz.

120. Kısım. 3. Çocukların sorgulamalarının ihmal edilmemesi gerektiğinden aldatmaca ve kaçamak cevaplar da verilmemesine çok büyük dikkat edilmelidir. İhmal edildiklerini ve aldatıldıklarını kolayca fark ederler; başkalarının başvurduğu ihmal, gizleme ve

yalan yöntemlerini çabucak öğrenirler; eğer onlara yalan söylersek onların sadece beklentilerini aldatmış olmayız aynı zamanda bilgilenmelerini engellemiş ve masumiyetlerini bozmuş oluruz ve böylece de kötülüklerin en büyüğünü onlara öğretmiş oluruz. Çocuklar hakkında bir şey bilmedikleri yabancı bir ülkeye gelmiş yolcular gibidir; bu yüzden onlara yanlış rehberlik yapmamaya çok dikkat etmeliyiz. Ve bazı soruları çok gerçekçi gelmese de onlara ciddi cevaplar vermeliyiz; çünkü size her ne kadar gereksiz sorular gibi gelse de o anda onların hakkında hiçbir şey bilmedikleri türden konulardır. Çocuklar bizim bildiğimiz her şeye yabancıdırlar ve karşılaştıkları her şey onlar için zamanında bizim için olduğu gibi ilk başta bilmecedir ve onların bilgisizliğini görüp bu durumdan onları kurtarmaya çalışan medeni insanlar çevresinde bulunan çocuklar ne de mutludur.

Şimdi siz veya ben Japonya'ya yerleşsek, çocukların düşüncelerini ve sorgulamalarını hafife alan tüm bilgimiz, ihtiyatımız ve kibrimizle bile binlerce soru sormaya başlarız. Bizim için ne kadar önemli olsa da kibirli ve düşüncesiz bir Japon için tüm bu sorular anlamsız ve münasebetsiz gelecektir; sorularımızı yanıtlayacak ve bilgisizliğimizi giderecek iyiliksever ve iyi niyetli birini bulursak çok seviniriz.

Karşılarına yeni bir şey çıktığında çocuklar genelde her yabancının soracağı soruyu sorar: "Bu ne?" Genelde bu soruyla adını sormaktan başka bir şey kastetmezler. Bu yüzden ilk cevap olarak o nesnenin adı söylenmelidir. Ve sonraki soru ise genelde "Ne işe yarar?"dır. Bu soruya da doğru bir cevap verilmelidir. Ne işe yaradığı anlatılmalı ve anlayabilecekleri şekilde ne amaca hizmet ettiği açıklanmalıdır. Ve diğer herhangi bir zaman tekrar bu nesneyle ilgili soru sorarsa istedikleri cevabı tam anlamıyla verene kadar onları geri çevirmeyin ve açıklamalarınızla onu yeni sorular sormaya itin. Belki yetişkin bir insan için bu tür sohbet düşündüğümüz kadar da anlamsız ve önemsiz gelmeyecektir. Sorgulayan çocukların doğal, orijinal ve bilgi edinmeden öne sürdüğü fikirler insanı düşünmeye zorlayabilir. Başkalarından ve eğitimlerinden aldıkları fikir ve dü-

şüncelere göre konuşan yetişkinlerin sohbetlerinden ziyade bir çocuğun beklenmedik sorularından daha çok öğrenilecek şey olduğunu düşünüyorum.

121. Kısım. 4. Karşılarına bazen yeni ve garip şeyler çıkararak çocukların merakının teşvik edilmesinin yanlış olduğunu düşünmüyorum. Böylece sorgulamaya başlarlar ve bu yeni ve garip şey hakkında bilgi edinmeye çalışırlar. Eğer merakları onları cevaplarını öğrenmemesi gereken sorulara sürüklerse ona yanlış ve kaçamak cevaplar vermek yerine bu şeyin onların o an için öğrenmemesi gereken bir şey olduğunu kısaca söylemeniz yeterlidir.

122. Kısım. Bazen çok erken yaşta ortaya çıkan şımarıklık güçlü bedensel ve zihinsel yapıyla beraber nadiren gelen bir durumdur. Çocuğun canlı bir konuşmacı olması isteniyorsa onu bu hale getirmenin yollarının bulunabileceğine inanıyorum: Ancak ben akıllı bir babanın oğlunu hoş bir arkadaş ve başkalarına eğlence kaynağı olmasından ziyade yetenekli ve faydalı bir adam olmasını isteyeceğini düşünüyorum: ama yine de bunun aksi düşünülürse çocuğun iyi muhakeme yapması, çok konuşkan olması da pek de keyif alınacak bir durum değildir. Bu yüzden olabildiğince sorularına cevap vererek ve bilgi vererek sorgulayan bir çocuk olmasını teşvik edin. İleri sürdüğü nedenler anlaşılabilir ise bunun için onun saygı ve övgü görmesini sağlayın ve kontrolü kaybederse hatası yüzünden ona gülmek yerine nazikçe onu doğru yola sokun. Karşısına çıkan her şeyle ilgili muhakeme yapmak konusunda ataklık gösterirse bu eğilimini birinin görüp onu tenkit etmemesine veya onunla aldatıcı bir sohbete girip onu yanlış yönlendirmemesine dikkat edin. Çünkü mantığımızın doğru bir şekilde gelişmesi ve uygulanması bir insanın hayatı boyunca kazanacağı en yüksek mükemmeliyettir.

123. Kısım. Sürekli sorgulayan halin aksine çocukların bazen de çevresindekileri önemsemez ve hiçbir şeye ilgi duymaz halleri vardır. Bu tembel halin çocuklarda görülebilecek en kötü ve eğer yapısından geliyorsa tedavisi en zor niteliklerden biri olduğu-

nu düşünüyorum. Bazı durumlarda bu konuda yanlış gözlem yapma ihtimalimiz olduğundan, bazen şikayet konusu ettiğimiz işleri ve dersleriyle ilgili tembelce oyalanmaları hakkında doğru bir saptama yapmaya dikkat edin. Oğlunun tembellik yaptığına ilişkin şüphe duyan baba ilk önce onu iyice gözlemlemeli ve tüm eylemlerinde böyle ilgisiz ve umarsız mı olduğunu yoksa sadece belirli şeylerde yavaş ve tembel ve diğerlerinde canlı ve istekli olup olmadığını saptamalıdır. Derslerini savsakladığını ve zamanının çoğunu odasında boş geçirdiğini görsek de hemen çocuğun tembel olduğu sonucuna varmamalıyız. Bu çocuksu bir davranış ve ders çalışmak yerine başka bir şeyi tercih etme olabilir. Kendisine görev olarak verildiği için kitaplarından nefret etmesi doğaldır. Bunu çok iyi saptamak için onu ders zamanı dışında oynarken izlemek gerekir. Oyun oynarken eğilimlerini, aktif ve canlı olup olmadığını, bir şeyler yapmaya uğraşıp uğraşmadığını ve amaçladığı şeyi tamamlayana kadar oyunu takip edip etmediğini, ya da temelce ve ilgisizce zamanını hayal ederek geçirip geçirmediğini izlemelisiniz. Sadece derslerinin başındayken tembellik yapıyorsa bu kolayca düzeltilebilir. Ama tembellik onun huyu ise bunu alt etmek için biraz daha çaba ve dikkat gerekir.

124. Kısım. Eğer oyun oynarken veya aklına koyduğu şeyleri yaparken istekli ve şevkli ise ve sadece kitaplarının başındayken tembel ve ihmalkarsa ilk önce onunla nazikçe konuşmalı ve yaptığı hareketin rahatsızlığı, kitaplarının başında boş geçirdiği zamanı boşa geçirdiği anlatılmalıdır. Ama konuşurken nazik ve sakin olmalı ve yaptığının sonuçları basit ve sade bir şekilde kendisine söylenmelidir. Bu etkili olursa istediğinizi elde etmiş olursunuz. Ancak bu nazik ve yumuşak yöntem etkili olmazsa onu utandırmaya çalışın; ona gülün, yemek masasında her toplandığınızda bugün ne kadar saat derslerinin başında oturduğunu sorun. Eğer derse ayrılan zamanda üzerine düşeni yapmamışsa onunla alay edin; fakat bu alaya kesinlikle azarlamayı karıştırmayın. Sadece soğuk bir ifade takının. Düzelene kadar bu ifadeyi bırakmayın ve çevresindeki annesi, öğretmeni dahil herkesin ona aynı şekilde davran-

masını sağlayın. Bu da istediğinizi elde etmenize yaramazsa artık eğitimiyle ilgilenecek bir öğretmene ihtiyacı olmadığını ve böylece zamanını bir öğretmenle boşa geçirmek zorunda kalmayacağını, çünkü şu ya da bu oyunu kitaplarına tercih ettiğini ve artık sadece o oyunu oynayacağını söyleyin; ve samimi bir şekilde onu sevdiği oyunu oynamaya yöneltin. Zamanla sıkılana ve yine kitaplarını tercih edene kadar sabah ve öğle hep bu oyunu oynamasını sağlayın. Ancak bu oyunu oynaması için onu yönlendirdiğinizde kendiniz onu takip edin ya da yerinize başkasını görevlendirin. Siz veya görevlendirdiğiniz kişi onun sürekli bu oyunla meşgul olmasını ve bunda da tembellik yapmamasını sağlayın. Gerçi ben başkası yerine sizin izlemeniz gerektiğini düşünüyorum çünkü görevinde tembellik yapmak gibi çok önemli bir kötü alışkanlığı tedavi etmek için bir babanın işi ne olursa olsun buna ayıracağı iki veya üç günün yapılan işe değer olduğunu düşünüyorum.

125. Kısım. Tekrar tembelliğin çocuğun doğal bir huyu mu yoksa eğitimden kaçmak için başvurduğu bir yol mu olduğunu çok dikkatli irdelemeniz gerektiğini söylemek istiyorum. Ancak her ne kadar gözleriniz üzerinde olsa ve kendine ait zamanını nasıl geçirdiğini izleseniz de sizin veya bir başkasının onu izlediğini ona hissettirmemelisiniz. Çünkü size duyduğu korku sebebiyle aklında yapmaya niyetlendiği şeyi yapmaktan kendini alıkoyacağı ve böylece kendi eğilimini göstermeyeceği için keyif almadığı şeyleri ve diğer tüm her şeyi ihmal edecek ve böylece aslında sizden korktuğu için yapmaya niyetlendiği şeyi yapmayıp tembel ve umarsız görünecektir. Bu konuda daha da açık olmak gerekirse gözlemlemeyi gizlice ve onun kimsenin kendisini izlemediğinden emin olduğu bir zamanda yapmalısınız. Bu tam özgürlük anlarında güvendiğiniz birinin çocuğunuzun zamanını nasıl geçirdiğini, kontrolsüz bir şekilde kendi eğilimleriyle baş başa bırakıldığında tembelce oturup oturmadığını izlemesini isteyin. Böylece, ona özgür kalacağı zamanlar vererek bu tembelliğin kendi doğasından mı yoksa çalışma saatini tembellikle geçirmesine sebep olan derslerine karşı duyduğu nefretten mi kaynaklandığını kolayca saptayacaksınız.

126. Kısım. Eğer bünyesindeki bir kusur zihninde bulanıklık yaratıyorsa ve doğal olarak umarsız ve rüyada gezer gibi dolaşıyorsa iç açıcı olmayan bu durum en kolayca çözümlenecek sorundur; çünkü gelecekle ilgili hiçbir kaygısı yokmuş gibi olan davranışta eylemin kaynağı olan ik şey noksandır; öngörü ve istek. Aradaki sorun doğal yapının getirdiği soğuk ve aksi ruh halini nasıl değiştirip canlandıracağınızdır. Durumun bu olduğuna emin olduğunuz an zevk aldığı herhangi bir şey olup olmadığını dikkatlice araştırmalısınız; ve zihninde herhangi bir eğilim keşfederseniz bunu olabildiğince artırmaya ve onu çalışmaya itmek üzere bundan faydalanmaya çalışın ve çalışma hevesini teşvik edin. Övgüyü veya oyun oynamayı veya güzel kıyafetleri seviyor ve acıdan, rezil olmaktan veya sizin hoşnutsuzluğunuzdan nefret ediyorsa, (tembellik hariç çünkü bu asla onun çalışmaya koyulmasını sağlamayacaktır) her neyi çok seviyorsa onu canlandırmak ve hızlandırmak için bundan faydalanın. Çünkü bu tür tembel ruh hallerinde teşvik edeceğiniz iştahtan korkmamalısınız. Bu iştah sizin elde etmeye çalıştığınız şeydir ve onu artırmak ve canlandırmak için elinizden gelen çabayı göstermelisiniz çünkü istek yoksa çaba da olmaz.

127. Kısım. Eğer canlılığını ve hareketliliğini artırmak için çocuğunuzu bu şekilde yeteri kadar tutamazsanız onu bedensel işlere yönlendirin ki bir şeyler yapma alışkanlığı edinsin. Onu katı bir şekilde bir işe tutmak bazen zihnini geliştirmenin ve kullanmasının en iyi yoludur. Onun için bedensel güç harcayacağı işler bulun ve bu işle onu meşgul edin. Eğer bedensel işi yapmak ona zor gelir ve onu utandırırsa bu kötüye işaret değildir. Bu işten ne kadar çabuk sıkılırsa o kadar erken derslerine geri döner. Ancak ona dersleri yerine böyle bir bedensel iş veriyorsanız zamanı öyle ayarlayın ki asla tembellik yapacak fırsat bulamasın. Onu tam anlamıyla derslerinin başına dönüp istek ve canlılıkla çalışır gördükten sonra kendisine ayrılan zamanda bitirdiği bedensel iş için ödüllendirin; derslerine daha çok dikkat etmeye başladığında bedensel işi yavaş yavaş ve ders başındayken yaptığı tembelliği tedavi ettikten sonra da tamamıyla sonlandırabilirsiniz.

128. Kısım. Çocukların değişkenlik ve özgürlükten keyif aldıklarından önceden bahsetmiştik. Bu sebeple dersleri veya öğrenmelerini istediğimiz hiçbir şeyi çocuklara görev olarak vermemeliyiz. Bunu ebeveynler, öğretmenler genelde unuturlar; ve uygun gördükleri şeylerde çocukları sürekli meşgul etmek için sabırsızlık gösterir ve çocukların kendilerini bu konuda aldatmamasına çalışırlar ancak sürekli aldıkları ihtar ve emirlerle çocuklar onlardan yapması istenen ve istenmeyeni çabucak ayırt edebilirler. Bu hata onların kitaplarını sevmemelerine yol açtığında tedaviye en son aşamada başlanır. Ve dersleri oyun haline getirmek artık çok geç olacağından bu durumda tersine bir yol izlemeniz gerekir: En çok sevdiği oyunu saptayın, hergün bir çok saat bu oyunu oynatın ve bunu görev haline getirin. Bunu ceza olarak değil ondan talep edilen bir görevmiş gibi sunun. Eğer yanılmıyorsam birkaç gün içinde o çok sevdiği oyundan o kadar sıkılacaktır ki onun yerine kitaplarını veya herhangi başka bir şeyi tercih edecektir, özellikle bu oyun görevi için ayırdığı zamanın bir kısmını tercih ettiği bu yeni faaliyete ayırabilecekse. Bu tedavi yöntemi en azından yasaklama ve ceza yöntemlerinden daha iyidir: Çünkü bir kez iştahını kabarttınız mı (bu yöntemi yeme ve içme dışındaki diğer şeylerde rahatlıkla uygulayabilirsiniz) ve normalde sakınmasını istediğiniz şeyden bıkmasını sağladınız mı onun bundan nefret etmesini sağlamış olursunuz ve artık bunu tekrar yapma arzusunu hissetmesinden korkmanıza gerek kalmaz.

129. Kısım Çocukların genelde boş kalmaktan nefret ettiklerinin yeterince açık olduğunu düşünüyorum. Bu sebeple meşguliyetlerinin genelde onlara faydalı olan şeylere yönlendirilmesi konusuna büyük dikkat gösterilmelidir; mümkünse dinlenme saatlerinde bile sizin istediğiniz bir şeyi yaparak dinlenmesini sağlayın, ancak bunu asla bir görev haline getirmeyin. Bunu yapmanın yolu, dinlenme şekli seçiminde sizin parmağınız olduğunu algılamamasına çalışmaktır. Onun yapmasını istediği şeyleri ona emreder gibi sunarak bıkmasını sağlayın. Örneğin: oğlunuz topu oynamayı çok mu seviyor? Her gün birçok saat bunu oynamasını emredin ve ta-

kip edin. Çok geçmeden bundan bıkacağını ve bırakmak isteyeceğini göreceksiniz. Bu sayede sevmediğiniz boş zaman eylemlerini onun için görev haline getirerek yapmasını istediğiniz şeyleri kendiliğinden ve zevkle yapmasını sağlayacaksınız. Özellikle sevmediğiniz bu işi iyi yapması karşılığında yapmasını istediğiniz şeyi bir ödül olarak sunarsanız çok daha fazla zevk alacaktır. Çünkü her gün topla bıktıracak kadar oynaması emredilirse daha büyük bir şevkle kitaplarına sarılacak ve isteyecektir. Özellikle bunu topunu ona ayrılan zaman içerisinde öyle şevkle oynadığı için bir ödül olarak sunarsanız derslerinden çok daha büyük keyif alacaktır. Çocuklar yaşlarına uygun olan şeyleri yaparken bu şeylerin arasındaki farkı bilmezler. Başkasından ödünç aldıkları şeyle kendilerinin olan şey arasındaki farkı anlamazlar; bu sebeple aslında onların çevresinde olan bir şey kendilerine ödül olarak sunulursa bu gerçekten ödül yerine geçer. Bu sayede İskoç dansının diğer dansa veya diğer dansın İskoç dansına ödül olarak sunulup sunulmayacağı tercihi öğretmene aittir. Onlar için önemli olan tek şey kendi seçtikleri veya ebeveynlerinden veya saygı ve güven duydukları başkalarından ödül olarak aldıkları şeylerle meşgul olmaktır. Bu tür yöntemle yaklaşılan, terbiye edilen ve kötü örneklerden uzak tutulan çocuklar diğerlerinin oyun oynamaktan aldıkları aynı zevk ve istekle deslerini çalışacak ve okuyacaklardır. Eğer en büyük çocuğunuzu böyle yetiştirirseniz çocukları birbirinden ve birbirini etkilemekten uzak tutmak mümkün olmadığından büyük çocuğun temsil edeceği örnek küçüğe de çok şey öğretecektir.

130. Kısım. Çocukların zihnini dağıtacak ve dinlendirecek oyuncakları olmalıdır; ancak öğretmeni veya bir başkasının gözetimi altında bir anda sadece bir oyuncağa sahip olmalı ve yeni bir oyuncak almak istediğinde eskisini iade etmelidir. Bu onlara erken yaşta sahip oldukları şeyi kaybetmemeyi ve bozmamayı öğretir; oysa oyuncakları bol ve çeşitli olursa gereken özeni göstermezler ve en başından tüketici ve bozucu olurlar. Bunların çok küçük şeyler olduğunu ve ilk bakışta bir öğretmenin böyle şeylere zaman harcamaması gerekiyor gibi gözüktüğünü kabul ediyorum; ancak

çocukların zihnine biçim verecek hiçbir şey ihmal edilmemeli ve hafife alınmamalıdır ve onlara alışkanlık kazandıran her şey öğretmenlerinin vereceği dikkat ve özene değer ve sonuçları açısından hiç de küçük bir şey değildir.

Çocukların oyuncaklarıyla ilgili olarak ebeveynlerin dikkatine değer bir şey daha vardır. Her çeşit oyuncakları olması gerektiği kabul edilse de ben onlar için bu kadar çeşitte oyuncak alınmaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü çocuklar aşırı oyuncakla yüklendiğinde bu zihinlerinin sürekli olarak değişiklik aramasına, sürekli olarak ne olduğunu bile bilmeden başka şeyler istemeden ve aramadan huzur bulmayacak kadar gereğinden fazla miktarda oyuncak istemesine ve yeni sahip olduğuyla da asla tatmin olmamasına yol açacaktır. Çocuklarına böyle hediyeler verecek durumu olan insanlar aslında küçüklere büyük zarar vermektedir. Böylece çocuklar gururu, boş yere övünmeyi ve açgözlülüğü daha konuşmadan öğrenir. Zamanında çeşit çeşit bir sürü oyuncak alınıp da bakıcısını bu oyuncaklara göz kulak olmakla yoran ve hiçbir zaman yeterli oyuncağı olduğunu düşünmeyen her zaman daha fazlasını isteyen bir çocuk görmüştüm. Daha ne olabilir? Daha ne olabilir? Daha yeni neyim olabilir? Alçakgönüllü isteklere giden ne güzel bir yol ve birini mutlu ve memnun bir adam yapmak için izlenebilecek ne güzel bir yöntem!

"Peki ona bir şey almayacaksam neyle oynayacak?" Cevap veriyorum: Çocuklar oyuncaklarını kendileri yapmalılar, en azından yapmaya uğraşmalılar; ta ki hiçbir oyuncakları kalmayana ve size hilekarlık yapmayana kadar. Düzgün bir çakıl taşı, bir parça kağıt, annenin anahtar takımı veya canlarını acıtmayacak herhangi bir şey, o dükkandan alınmış ve halihazırda bozuk olan pahalı oyuncaklar kadar zihnini dinlendirir. Çocuklar bu tür oyuncakların eksikliğini hissedecek kadar donuk asla değildir. Ama bu tür hazır oyuncaklara alışmışlarsa ve onlardan yoksun kalırlarsa donuklaşırlar. Buna daha çok küçükken başlanırsa büyüdükçe, eğer o pahalı oyuncaklara sahip değillerse kendi oyuncaklarını kendileri yaparlar. Hatta, kendileri bir buluş yapma konusunda işe koyuldular mı

onlara yardımcı olunmalı ve öğretilmelidir; kendileri hiç uğraşmadan tembelce oturup diğerlerinin ona bunları yapmasını bekliyorlarsa o zaman hiçbir şey yapmamalısınız. Ve onlara bu konuda yardımcı olursanız çocuğunuz pahalı oyuncak aldığınız zamankinden daha çok sevinecektir. Ancak kendileri yapmakta zorlanacakları ve yeteneklerinin yetmeyeceği oyuncaklar satın alınmalıdır. Bu oyuncaklar da çeşitlilik amacıyla değil de egzersiz amacıyla alınması uygun olan türden oyuncaklar olmalıdır: Bu oyuncaklar da olabildiğince yalın bir şekilde onlara sunulmalıdır. Satın alınan oyuncağa eşlik edecek bir parça (örneğin topaçla gelen ip) onların yapabilecekleri nitelikte bir şeyse bırakın bu parçayı kendileri yapsın. Eğer oturup bu şeylerin hazır halde kucaklarına düşmesini bekliyorlarsa onları bu oyuncaktan mahrum bırakın. Bu onları isteklerini araştırmaya ve kendi çabalarıyla bunu tamamlamaya itecektir. Böylece isteklerinde, işlerinde, çalışmalarında, düşüncelerinde, yaratıcılıklarında alçakgönüllü olmayı öğreneceklerdir. Bu niteliklerin hepsi yetişkin bir erkek olduklarında onlara faydalı olacaktır. Çocukların tüm oyunları ve boş zaman eğlenceleri, iyi ve faydalı alışkanlıklara yöneltilmelidir. Aksi takdirde kötü alışkanlıklar yerini alacaktır. O hassas yaşta yaptıkları her şey üzerlerinde bir izlenim bırakır. Bu etki kesinlikle ihmal edilmemelidir.

131. Kısım. Yalan söyleme yanlış bir davranış için kullanılan öyle ucuz ve kolay ulaşılır bir örtüdür ki ve insanlar arasında o kadar yaygın bir şekilde kullanılır ki çocuğun hemen her olayda başvurulan bu yöntemi gözlemlememesini sağlamak imkansızdır ve onun bu yola başvurmasını engellemek çok zordur. Ancak o kadar kötü bir niteliktir ki ve o kadar çok kötü niteliklerin oluşmasına yardım eder ki çocuk bundan aşırı şekilde nefret eder şekilde yetiştirilmelidir. Onun önünde büyük bir nefret ifadesiyle yalanın bir beyefendinin adı ve kişiliğiyle son derece tutarsız bir nitelik olduğundan ve saygı duyulan hiç kimsenin yalan söylemekten suçlanmaya dayanamayacağından bahsedilmelidir. İnsanı kötülüğün en alt seviyesine düşüren en rezil ve en utanç verici nitelik olduğu ifade edilmelidir. Dünyada konum ve saygınlık sahibi biriyle iliş-

ki içerisinde bulunan hiç kimsede bu niteliğe esneklik gösterilemeyeceği anlatılmalıdır. İlk yalanı yakalandığında sanki korkunç bir şeyle karşılaşılmışçasına bir şaşkınlık ifadesi takınılmalı ve sıradan bir hata gibi kınanmaktan çok daha büyük bir hata olduğunu gösterir tavır takınılmalıdır. Ancak bu da onu yalan söylemekten alıkoymazsa o zaman şiddetli bir şekilde kınanmalı ve bunu fark eden ebeveynler ve diğer insanlar dahil herkesin hoşnutsuzluğunu görmelidir. Bu da tedavi etmezse sıra dayağa gelir; çünkü böyle uyarıldıktan sonra, önceden düşünülmüş bir yalana inatçılık olarak bakılmalı ve asla cezalandırılmadan geçip gitmesine izin verilmemelidir.

132. Kısım. Yanlışlarının tüm çıplaklığıyla görünmesinden korkan çocuklar diğer insanlar gibi bahaneler yaratmaya eğilimli olacaklardır. Bu hata genelde üzerini örtmeye veya gerçeği söylememeye iter, bu sebeple kesinlikle bu konuda esneklik gösterilmemelidir; ancak yine de sertlikten ziyade utandırma yöntemiyle tedavi edilmelidir. Bu sebeple çocuk bir şey için sorgulandığında ilk cevabı bir bahane olursa ciddi bir şekilde doğruyu söylemesini isteyin; ve sonra gerçeği yalanla karıştırmakta ısrar ederse azarlayın; ancak doğrudan itiraf ederse bu hareketini övün ve hatasını her ne olursa olsun affedin; bu hata yüzünden onu tenkit etmeyin ve bir daha bundan ona bahsetmeyin: Onun dürüstlüğü sevmesini ve sürekli uygulamayla bunu alışkanlık haline getirmesini istiyorsanız ona en küçük bir rahatsızlık vermemesi konusunda dikkatli olmalısınız, ancak aksine itirafı beraberinde cezadan tam anlamıyla muaflık getiriyorsa bu davranış birtakım onaylar tavırlarla teşvik edilmelidir. Eğer öne sürdüğü bahanede hiçbir şeyin yalan olmadığına kanaat getirirseniz doğru olarak kabul edin ve bununla ilgili olarak asla şüphe ifadesine yer vermeyin. Mümkün olduğunca sizin gözünüzdeki saygınlığını en üst düzeyde korumasına izin verin; çünkü bunu kaybettiğini fark ettiği anda çok önemli bir şeyi, onun üzerinde sahip olduğunuz etkiyi kaybetmiş olursunuz. Onun yalancı olduğunu düşündüğünüzü sanmasın. Bu sebeple bazı küçük yalanlar görmezden gelinebilir. Ancak bir kez bir yalanını düzelttiniz mi bir

daha aynı şeyi yaparsa bu sefer asla affetmeyin: Çünkü bir kere yasakladınız mı aynı yalanı bilerek tekrar etmekten kaçınmazsa dayağa başvurmalısınız.

133. Kısım. Genç bir beyefendinin eğitimine ilişkin söyleyeceğim genel yöntemler bu kadar. Bu genel yöntemin her ne kadar eğitiminin tüm aşamasında etkili olabileceğini düşünsem de ilerleyen yaşı veya çocuğa özgü huylar için gerekli olan tüm detayları içerdiğini düşünmüyorum. Ancak şimdi genel çerçeveyi oturttuğumuzdan artık eğitiminin çeşitli bölümlerine inebiliriz.

134. Kısım. Oğlunun eğitimine özen gösteren her baba oğluna bıraktığı varlık yanında şu dört şeye de sahip olmasını ister; erdem, akıl, görgü ve bilgi. Bu kavramların bazen karıştırılması veya birbirini kapsaması beni çok ilgilendirmiyor. Ancak şu anda bu sözlerin popüler olan kullanım şekillerini kullanarak kendimi daha anlaşılır hale getirmek istiyorum ve bu sebeple hiç kimsenin beni anlamada zorlanmayacağını ümit ediyorum.

135. Kısım. Erdemi bir adamın sahip olabileceği ve onu değerli ve sevilen bir insan yapacak niteliklikler arasında en üst seviyeye koyuyorum. Erdem olmadan bir insanın ne bu dünyada ne de öbür dünyada mutlu olacağını düşünüyorum.

136. Kısım. Erdemin temeli olarak çocuklara çok erken yaşta bağımsız bir üstün varlık olarak Tanrı düşüncesinin yerleştirilmesi gerekmektedir. Her şeyi yazan ve yapan ve tüm iyi şeyleri aldığımız, bizi seven ve bize her şeyi veren Tanrı fikri çocukların zihinlerine yerleştirilmelidir. Ve bunun sonucunda da bu üstün varlığı sevmesi ve saygı duymasını öğretmek gerekir. Bu meseleyi daha fazla açıklamadan bu kadarla başlamak yeterlidir. Çünkü çok erken yaşta ruhlardan bahsederek ve onu sonsuz bir varlığın kavranamaz doğasını anlamaya zorlayarak korkutmamak için zihni yanlış veya şaşırtıcı, anlaşılmaz Tanrı düşünceleriyle doldurulmamalıdır. Bir fırsatta ona Tanrının her şeyi yarattığını ve yönettiğini, her şeyi duyup gördüğünü ve onu seven ve itaat edene her türlü iyiliği yaptığı-

nı söyleyin. Bunu söylediğiniz anda Tanrı ile ilgili diğer düşünceler hemen zihninde canlanmaya başlayacaktır. Çocuğun bu konuda hataya düşmemesine özen gösterdiğinizden yanlışlarını hemen düzeltmelisiniz. Aslında her zaman tam anlamıyla anlaşılmaz olan bir varlıkla ilgili düşünmeye ve merak etmeye çalışıp da bilecekleri ve bilemeyecekleri konular arasında ayrım yapabilme yeteneğine ve düşünce berraklığına ve gücüne sahip olmayanlar, hemen batıl inançlara veya ateizm ve kendilerini Tanrısallaştırmaya kalkışmaktan ziyade çocuklara yapılan bu Tanrı açıklamasıyla yetinse her şey çok daha iyi olur. Ayrıca sabahları ve akşamları Yaradanlarına, Koruyucularına ve Velinimetlerine, yaşlarına uygun küçük ve basit dualarla bağlılıklarını belirtmelerinin, zihinlerini Tanrının anlaşılmaz ve araştırılamaz varlığıyla ve esasıyla meraklı sorgulamalara doldurmalarından daha iyi olacağını düşünüyorum.

Dokuzuncu Bölüm

137. Kısım. Böylece nazik ölçülerde ve kapasitesini yeterli bulduğunuz sürece zihnine böyle bir Tanrı fikri yerleştirin ve O'na dua etmeyi ve O'nu varlığını yaratan ve yaptığı ve zevk aldığı her iyi şeyi yaratan olarak övmesini öğretin; karşısına sonradan çıkacak bir olaya kadar veya tarih okuduğunda sorgulamaya başlayana kadar ruhlarla ilgili diğer konulara girmekten sakının.

138. Kısım. Ancak gençken bile narin zihnini ruhlar, cinler gibi fikirlerden veya karanlıkla ilgili korkunç endişelerden uzak tutmaya dikkat edin. Bu konuda özellikle çocukları korkutmayı ve böylece itaat ettirmeyi seven, onlara kanlı hikayeler anlatarak onlara korkunç ve acı veren bazı şeylerle ilgili fikirler verip özellikle yanlız kaldıklarında ve karanlıkta korkmalarına sebep olan hizmetkarların ihtiyatsızlığı tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Bunu dikkatle engellemeniz gerekir: Bu ahmakça yöntem sayesinde küçük yanlışlar yapılması engellenmiş olsa da çare hastalığın kendisinden çok daha kötüdür; ve hayal dünyalarına korku ve dehşet saçan fikirler sokarlar. Bu tür korku verici düşünceler narin zihinlerine bir kere girdi mi bu tür endişelerin beraberinde getirdiği korku ile beraber iyice derine işlerler ve sonradan bunları söküp atmak çok zor olur; ve bu fikirler zihinlerinde bulunduğu sürece çocukların hayallerinde garip şekiller oluşmaya başlar ve çocuğu yanlızken korkak, tüm hayatları boyunca gölgesinden ve karanlıktan korkar biri haline getirirler. Gençken bu tür muamele görmüş birçok kişinin şikayetlerini dinledim. Mantıksal olarak bunların gerçek olmadıklarını ve görünmez varlıklardan ne karanlıkta ne de ışıkta korkulmasının yersiz olduğunu bilseler de yine de onlarda ve hayal dünyalarında

herhangi bir olayda yüzeye çıkıp endişe duymalarına sebep oluyordu. O kadar erken yaşta zihne yerleşen bu kalıcı ve korkunç görüntülerin neler olduğunu görmeniz için çok ilginç gerçek bir hikaye anlatacağım. Batıdaki kasabalardan birinde beyninden rahatsız bir adam varmış. Kasabadaki çocuklar bu adam ne zaman karşılarına çıksa onu rahatsız eder ve onunla dalga geçerlermiş. Bu adam bir gün sokakta bu çocuklardan birini yalnızken gördüğünde yakınındaki bıçakçının dükkanına dalmış ve oradan eline bir bıçak alıp çocuğa doğru yürümüş. Onu elinde öyle bıçakla kendine doğru geldiğini gören çocuk tabanları yağlamış ve hayatını kurtarmak için kaçmaya başlamış. Şansın yardımıyla deli adam onu yakalayamadan babasının evine varmış. Kapı sadece mandallanmış. Tam mandalı kaldırıp girdiği anda kafasını çevirmiş ve deli adamın kendisine ne kadar yakın olduğunu, tam verandanın eşiğinde elinde bıçakla kendisine saldırmaya hazır olduğunu görmüş; hemen içeri girip adamın darbesinden kaçmak için kapının arkasına yaslanmış. Bu darbeden vücudu kurtulmuş; ancak zihni hayır. Bu korku verici fikir zihninde öyle derin bir izlenim bırakmış ki bunun etkisi sonradan tüm hayatı boyunca değilse de yıllarca sürmüş. Çünkü yetişkin bir adam olduğunda hikayesini anlatırken o kadar uzun zaman geçmiş olmasına rağmen hala o kapıdan hiçbir zaman arkasına bakmadan içeriye girmediğini, zihnindeki iş ne olursa olsun ve oraya bu olaydan sonra ne kadar az uğramışsa uğrasın hala o deli adamı düşündüğünü söyledi.

Eğer çocuklar yalnız bırakılırsa karanlıkta güneş ışığındakinden daha fazla korkmazlar. Birini oyun oynamak için severek karşılarken diğerini de uyumak için severek karşılarlar. Biri veya diğeriyle ilgili tehlikeli ve korkunç şeylerden bahsederek her ikisi arasında bir ayırım yapılmasına izin verilmemelidir. Ancak çevresinde bulunanlardan herhangi birisi budalaca hareket edip ona bu yönde bir zarar verirse ve karanlıkta bulunmakla gün ışığında bulunmak arasında bir fark olduğunu düşünmesine sebep olursa bunu olabildiğince çabuk şekilde zihinlerinden çıkarmalısınız; ve insanlar için tüm iyi şeyleri yapan Tanrının daha sakin ve iyi uyusunlar diye ge-

ceyi yaptığını; ve onun koruması altında karanlıkta onları incitecek hiçbir şey olmadığını söyleyebilirsiniz. Tanrı ve iyi ruhlarla ilgili daha fazla bilmesi gerekenleri daha sonra anlatacağız; kötü ruhlara gelince bu tür bilgi için yeterince olgunlaşana kadar onları bunlarla ilgili yanlış düşüncelerden uzak tutmalısınız.

139. Kısım. Erdemin temelini yaşına uygun şekilde gerçek bir Tanrı fikriyle attıktan ve onu dua etmeye alıştırdıktan sonra yapılacak ikinci iş onun her zaman doğruyu söylemesini ve düşünülebilen her yolla iyi doğaya sahip bir insan olmasını sağlamaya çalışmaktır. Onun gerçeği bir bahaneyle saklamaktansa yirmi tane başka bir yanlışının affedileceğini bilmesini sağlayın. Ve erken yaşta diğerlerini sevmesini ve iyi davranmasını öğretmek için dürüst insan temellerini erken yaşlarda atın, genelde büyük adaletsizlikler insanların kendilerine duyduğu aşırı sevgi ve diğerlerine karşı duyduğu az sevgiden kaynaklanır.

Bu konuyla ilgili genel olarak söyleyeceklerim bu kadar ve bence bir çocukta erdemin ilk temellerini atmak için yeterli. Büyüdükçe doğal eğilimlerinin gidişatı dikkatle izlenmelidir; eğilimleri olması gerekenden farklı bir yöne ve erdemden uzağa gidiyorsa gerekli çarelere başvurmak gerekir. Çünkü Adem babamızın çocuklarının azı kusursuz doğal huylarla doğacak kadar mutludur. Bu da eğitim ve karşılıklı dengenin halledeceği bir iştir. Ancak bunun çok fazla detayına girersek eğitimle ilgili bu kısa kitabın amacının ötesine gitmiş oluruz. Tüm erdemleri ve kötülükleri ve her erdemin nasıl kazanılacağını ve her kötülüğün nasıl tedavi edileceğini, en çok rastalanılanlardan bahsetmiş olsam bile burada tümüyle ele almak amacında değilim.

140. Kısım. Aklı en çok kabul gören anlamıyla alıp bir kişinin bu dünyada işini beceriyle ve öngörüyle idare etmesi olarak tanımlıyorum. Bu iyi bir zihnin doğasının ve bu zihnin tecrübeyle beraber kullanılmasının ürünüdür. Bu sebeple de çocuklarının ulaşabileceğinin çok üstündedir. Çocuklarda zihin için yapılacak en önemli şey, onları olabildiğince akıldan en uzak ve aklın maymunu

olarak tanımlanabilecek kurnazlıktan uzak tutmaktır: Maymun insana benzer; ancak insanı insan yapandan yoksundur ve ona göre oldukça çirkindir; kurnazlık anlama yeteneği yoksunluğudur; çünkü doğrudan yollarla sınırlarını çevreleyemediği için bunu hile ve aldatmacayla yapar. Kurnazlığı örtüp saklayacak kadar büyük ve güzel bir örtü hiç yapılmamıştır: hiç kimse kurnazlığını saklayacak kadar kurnaz olmamıştır; ve kurnaz insanlar bir kez keşfedildiler mi herkes bu insanlardan utanır ve bu hilekarlara hiç kimse güvenmez; ve herkes bu tür insanlara karşı gelmek ve onları yenmek için birleşir; açık, adil ve akıllı adamın önünü herkes açarken ve doğrudan işini yaparken o kendini gizlemek zorunda kalır. Çocuğun her şeyle ilgili gerçek fikirlere sahip olmaya ve bunlara ulaşana kadar tatmin olmamaya, zihnini büyük ve değerli düşüncelere yöneltmeye ve kendisiyle yalan ve kurnazlık arasına mesafe koymaya alıştırmak onu akla hazırlayan en uygun yollardır. Zaman, deneyim ve gözlem ve başka insanlarla konuşmak ve bu insanların huylarını ve niyetlerini tanımakla öğrenilecek olan gerisini dikkatsiz ve bilgisiz çocukluk çağlarında veya umarsız, ateşli ve yorulmak bilmez gençlik çağlarında öğrenilmesini beklememek gerekir. Bu henüz olgunlaşmamış çağlarda yapılacak tek şey, önceden de söylediğim gibi çocuğu doğruya ve samimiyete, akla itaate ve kendi hareketleri üzerinde iyice düşünmeye alıştırmaktır.

141. Kısım. Kibar bir beyefendiye ait olan diğer bir nitelik de terbiyedir. Kötü terbiyenin iki türü vardır: Biri koyunvari uysal utangaçlık, diğeri de davranışlarda gösterilen ihmal ve saygısızlıktır; bu ikisinden tek şu kural izlenerek sakınılabilir; kendimiz ve başkaları hakkında kötü düşünmemek.

142. Kısım. Bu kuralın ilk kısmı alçakgönüllülüğe karşıtlık olarak anlaşılmamalıdır; buradaki terimin tersi kendinden emin olmadır. Her zaman önce kendimizi ve kendi değerimizi düşünmemeliyiz, ilk tercih hakkını bazen başkalarına bırakmalıyız, diğerlerine kıyasla avantajlı olduğumuz şeylerde bize önerileni ve payımıza düşeni alçakgönüllülükle almalıyız. Ama bunun yanında kendimize de öncelik vermeliyiz ve bizden beklenen eylemleri kimin önün-

de olursak olalım bozulmadan ve sıkılmadan yerine getirmeliyiz; ve herkesin rütbesi ve niteliğine uygun bir mesafede durarak saygıyı korumalıyız. Bazen insanlar, özellikle çocuklar kendilerinden üstün veya yabancı kişiler önünde soytarı gibi utangaçlaşırlar: Düşünceleri, sözleri ve bakışları karışır; ve hiçbir şey yapamayacak, en azından kendilerini mutlu eden ve başkalarının kendilerini öveceği şeyleri serbestlik ve zarafetle yapamayacak hale gelecek kadar karmaşaya düşerler. Bunun en güzel çaresi diğer kötü davranışlarda olduğu gibi deneme yoluyla aksi alışkanlığı yerleştirmektir. Ancak genellikle yabancılar ve nitelikli insanlarla arkadaş olunmaksızın konuşmaya alışkın olmadığımızdan görgüsüzlüğün bu bölümünü, arkadaş çeşitliliği, özellikle bizden üstün nitelikli insanlarla arkadaşlık kurmaktan başka bir şey düzeltemez.

143. Kısım. Görgüsüzlüğün diğer kısmı da ilişkide bulunduğumuz insanlara saygı göstermemek ve memnun etmeyi umursamamaktan kaynaklanır. Bu iki şeyden sakınmak için şu ikisi şarttır: Birincisi, başkalarını hoşnutsuz etmeyecek bir akıl yaratılışı; ikincisi de bu yaratılışı en uygun ve kabul edilebilir biçimde ifade etmektir. İlkine sahip adama terbiyeli/medeni, ikincisine de güzel tavırlı denir. Güzel tavırlı insanlar, arkadaş çeken ve çevresinde onunla ilişki kuranları memnun eden nazik ve zarif dış tavırlara, bakışlara, ses tonuna, sözlere, hareketlere ve mimiklere sahiptir. Zihnin iç terbiyesini de kullanılan dil ve konuşma tarzı gösterir. Görgülü konuşma tarzı temel olarak çevredeki kabul gören görgülü insanlar gözlemlenerek öğrenilir. Dış görünümden daha fazlasını gerektiren diğer nitelik ise tüm insanları önemsemek ve onlara iyi niyetli yaklaşmaktır. İnsanları hor görmemek, onlara saygısızlık yapmamak ve ihmal etmemek, yaşanan ülkenin davranış ve yöntemlerine uygun olarak insanlara rütbeleri ve konumlarına uygun saygı göstermek ve değer vermektir. İletişim kurulan insanları rahatsız etmekten kaçman davranışlarda bulunmaktır.

Sosyal erdemlerin içinde en çok konuşulan bu erdeme zıt olan dört niteliğe dikkatinizi çekeceğim. Bunlardan ilki olan insanlara karşı terbiyesiz davranışlar günümüzde oldukça artmaktadır. Bun-

ları ele almamın sebebi çocukların bunlara karşı korunması ve bu niteliklere sahiplerse hemen ilgilenilmesi gerekliliğidir.

1. Birincisi doğal yapıdan gelen kabalıktır. Kabalık diğer insanları öyle rahatsız eder ki bu tür insanlar eğilimlerine, huylarına ve konumlarına hiç aldırış etmezler. Bu, çevresindeki insanları hoşnutsuz edip etmediğini önemsemeyen bir palyaçonun davranışlarıyla eş değerdedir: hatta bazen iyi giyimli birinin bile karşısındaki insanlarda nasıl izlenim bıraktığını aldırmadan aşırı davranışlarda bulunduğunu ve çevresindekileri rahatsız ettiğini görebilirsiniz. Bu herkesin nefret ettiği ve kınadığı vahşiliktir ve kimse bu tür insanlarla ilişki kurmaktan hoşlanmaz. Bu sebeple görgü sahibi olmadığı düşünülen insanlar toplumda asla yer sahibi olamazlar. Çünkü terbiyenin amacı, doğal sertliği kırarak ve insanın huylarını yumuşatarak birbirlerine ve ilişkide bulunduğu insanlarla uyumlu hale getirmektir.

2. Bakışlardan, sözlerden veya mimiklerden fark edilen hor görme ve saygısızlık niteliklerine sahip kişi her kim olursa olsun çevresindeki insanlar tarafından hoş karşılanmaz. Çünkü hiç kimse hafife alınmaya dayanamaz.

3. Sürekli başkalarında kusur bulma terbiyeli bir insanın kesinlikle sahip olamayacağı zıt bir niteliktir. İnsanlar ister suçlu ister suçsuz olsun, yanlışlarının gün ışığına çıkarılıp herkese ve kendilerine gösterilmesinden hoşlanmaz.

İnsanlar kusurlarını utanarak taşırlar ve bu kusurun başkası tarafından keşfedilmesi veya fark edilmesi onları rahatsız eder. Alay, başkalarının hatalarını göstermenin en ince yoludur ancak alay genellikle güzel bir dille ve mizahla karışık yapıldığından ve çevredeki insanlara eğlence kaynağı olduğundan insanları yanlışlar yapmaya iter. Alay adil sınırlar içinde kalsa bile kesinlikle terbiyeli medeni bir davranış değildir. Bu tür alaylı sohbetleri genelde yüksek rütbeli insanlar çok severler ve alaylı konuşan insanlar çevresindekilerin kahkahalarıyla övülür. Ancak bu kişi grubun eğlence

kaynağının, başka birinin kusurlu durumunu komik renklerle ortaya konması olduğunu ve o kişiyi rahatsız ettiğini unutmamalıdır. Ancak alaya konu olan durum aslında övülecek bir şeyse durum başkadır. Çünkü o zaman alay güzel imaj ve örneklemelerle övülecek durum haline getirilirse alaya alınan kişi de sohbete katılır ve artık rahatsızlık hissetmez. Ancak böylesine hassas ayarlar yapma ve en küçük bir hatayla durumu berbat etmeme becerisi herkeste olmaz. Bu sebeple, özellikle genç insanların en küçük bir hatayla karşılarındakini rahatsız etme ihtimalleri olduğundan alaydan dikkatle sakınmaları gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu tür küçük hatalar zihinlerde kolayca silinmeyecek izlenimler bırakır.

Alaya alma yanında zıtlık da görgüsüzlüğün kendisini gösterdiği bir çeşit herkeste kusur bulmadır. Lütufkarlık her zaman beraberimizde olan insanların tüm fikirlerini kabul etmemizi ve duyduğumuz her şeyi sessizce kabul etmemizi gerektirmez. Fikirlere karşı çıkmak ve diğerlerinin yanlışlarını düzeltmek, doğruluğun ve iyilikseverliğin bazen gerektirdiği durumlardır ve o anki şartlara dikkat ve özen gösterilerek yapılırsa terbiye karşıtlığa itiraz etmez. Ancak herkesin bazen gözlemlediği gibi bazı insanların her şeye karşıt olma saplantısı vardır. Bu insanlar diğer insanlar ne söylerse söylesin karşı gelirler. Bu öyle belirgin ve hiddetli bir eleştiri şekli olur ki karşıdaki insan bundan yara alır. Diğer insanın söylediklerine karşı gelindiğinde bu tenkit olarak alınır ve nadiren alçakgönüllülükle karşılanır. Bu sebeple karşıdaki insanın dediklerine itiraz ederken bunu çok nazik bir tavırla yapmalı ve yumuşak sözler kullanmalıdır. Tavırlarla zıtlık verilmemelidir. Saygı ve iyi niyet göstergeleriyle beraber karşıtlık ifade edilmelidir. Böylece tartışmada güç kazanırken bizi duyanların saygısını ve takdirini kaybetmeyiz.

4. Terbiyeye ters olan diğer bir yanlış davranış da diğer insanları tenkit etmektir; çünkü genelde beraberinde yakışıksız ve insanları kışkırtıcı ifadeler ve davranışlar getirir; çünkü tenkit, öfkelendiğimiz insanlarda gördüğümüz terbiyesiz bir davranış karşısında o insanı zımni olarak kınamak ve suçlamaktır. Bu tür şüphe ve ima-

lar herkesi rahatsız eder. Bunun yanında öfkeli tek bir insan tüm arkadaş grubuna rahatsızlık verir, keyfini kaçırır ve aradaki uyumu bozar.

Ne kadar mutluluk vericidir ki terbiyeli insanlar toplumda faydalı insanlardan daha kolay kabul görür. İyi bir konuma sahip bir kişinin veya gerçek bir dostun becerikliliği, samimiyeti ve iyi niyeti nadiren çevresindekilerine rahatsızlık verir. Güç ve zenginlik sadece mutluluğumuza katkıda bulunur. Kendini çok aşağılamadan ve dalkavukluk yapmadan, ilişkide bulunduğu ve konuştuğu insanları nasıl rahatlatacağını bilen kişi bu dünyada gerçek yaşama sanatını bulmuştur ve her zaman her yerde değer ve kabul görür. Bu sebeple çocuklarda ilk olarak dikkatle işlenmesi gereken nitelik terbiyedir.

144. Kısım. Güzel tavırlardaki diğer bir yanlışda aşırı derecede törensel olmaktır ve başkaları üzerinde gereksiz formaliteler için inatla ve ısrarcı bir şekilde baskıda bulunmaktır. Bu genelde gösteriden ziyade görev niyetiyle yapılır, en azından hakimiyet savaşına benzer ve çok rahatsızlık vericidir. Başka insanların bizle konuşurken rahatsız olmalarına sebep olmaktan başka bir işe yaramadığı için terbiyeli davranışların bir parçası olamaz. Genç insanların çok azı genelde bu hataya düşerler; ancak bunu yaptıkları takdirde veya buna eğilimli oldukları gözlendiği zaman terbiyeli ve medeni olmanın bir bölümü olarak yanlış yorumlanmış olan bu davranışa karşı uyarılmalıdırlar. Başkarıyla konuşurken amaçlanan ve çaba gösterilen şey terbiyeli davranışlar çerçevesinde herkese gerekli olan törensel takdimlerde bulunarak saygı, hürmet ve iyi niyet göstermektir. Bunu gereksiz iltifatlar, ikiyüzlülük ve kötü niyet şüphesi uyandırmadan yapabilmek büyük yetenek ister. Bu yeteneği de akıl, iyi arkadaşlık ve iyi niyet öğretir.

145. Kısım. İyi davranışlarımızın bir bölümü olan terbiye çerçevesinde kendimizi idare etmeyi mutlaka eğitimle öğrenmeyiz. Bu yüzden gençlerin zihinlerinin bu konuda çok karışmamasını istiyorum. Onlara alçakgönüllü, iyi huylu olmayı öğretin. Bu sayede

terbiye kendiliğinden gelecektir; çünkü terbiye konuştuğumuz insanları hor görmemek ve hafife almamaktan başka bir şey değildir. Terbiyeyi göstermenin en saygın ve güzel yolu budur. Bu her ülkede farklılık gösterir. Bu sebeple ülkedeki genel terbiye ifadeleri iyi gözlemlenirse ve uygulanırsa çocuklara bunlarla ilgili uzun uzun konuşmalar yapmaya ve kurallar koymaya gerek yoktur. İstediğiniz kadar çocuğunuza terbiyeyle ilgili konuşmalar yapın. Mahallenizdeki köyünden dışarı hiç çıkmamış bir çiftçiye istediğiniz dersi verin. Sonunda konuşması ve davranışlarıyla bir saraylıya dönüşecektir ve çevresindekilere nezaketle davranan bir insana dönüşecektir. Bu sebeple uygun yaşa geldiğinde oğlunuz için iyi yetişmiş bir öğretmen tutun. Eğer gerçekten de ne düşündüğümü söylememi isterseniz; çocuklar hiçbir şeyi inatçılıklarından, gururlarından veya kötü huylarından dolayı yapmazlar. Başkalarının karşısında şapkalarını nasıl çıkardıkları ve bacaklarını nasıl bitişik tuttukları çok önemli değildir. Eğer diğer insanları nasıl sevmesi ve sayması gerektiğini öğretirseniz, onlar yaşlarının gerektirdiği şekilde bu sevgi ve saygılarını herkese uygun şekilde ifade etme yollarını bulacaklardır. Zamanı geldiğinde dans hocaları onlara vücut hareketlerini ve davranışlarını öğretecektir. Aynı zamanda çocukların küçükken bu törensel davranışları çok önemsemesini beklemeyin; o yaşta aldırmazlığa izin vermek gerekir veya bazı insanlar bunun bir yanlış olduğunu düşünse de bunun önemsenmemesi gereken bir yanlış olduğunu ve zamana ve öğretmene bırakılması gerektiğini düşünüyorum. Bu sebeple çocukların o yaşlarda bu tür terbiyeli davranışlar için baskıya uğramasını ve azarlanmasını uygun görmüyorum. Ancak davranışlarında gurur ve görgüsüzlük işaretleri görüldüğünde onu bundan vazgeçmeye ikna etmek ve onu utandırmak gerekir.

Çocukların zihinlerinin küçükken bu tür terbiye törenleri ve kurallarıyla bulandırılmaması gerekse de genç insanlarda son derece uygunsuz bir tavrın gelişmekte olduğunu söylemek gerekir. Bu da başkaları konuşurken sözünü kesmek ve itirazlarla konuşmasını yarıda bölmektir. Tartışma alışkanlığı bilginin gösterilme şekli

olarak düşünüldüğünden, çocukların başkalarının konuşmalarındaki hataları bularak düzeltmeye çalışması ve böylece yeteneklerini göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmaması uygun bulunur. Bu konuda çoğu kez öğrencilerin suçlandığını bile gördüm. Başkalarının sözünü kesmekten daha büyük bir kabalık olamaz. Bu karşıdakinin, ne söyleyeceğini bilmeden cevap verme küstahlığı değilse onun konuşmasını dinlemekten bıktığınızı ve söylediklerine hürmet etmediğinizi gösteren çok açık bir ifadedir. Bu çok büyük bir saygısızlıktır ve herkesi rahatsız eder. Söz kesmeye bir de sürekli yanlışları düzeltme ve karşıt fikir söyleme eklendi mi o zaman bu gurur ve kibrin daha da açık bir göstergesidir.

Başkalarıyla konuşurken hiçbir fikre karşı çıkılmaması ve fikir ayrılığı olmaması gerektiğini söylemiyorum. Toplumu toplum yapan özelliklerden ve toplumu iyileştiren niteliklerden biri de budur. Farklı fikir ve görüşlerden ışık alınır ve her şeyin farklı yanları ve muhtemalleri ortaya çıkar. Herkes konuşana boyun eğer ve itaat ederse buna toplum denilmez. Benim burada anlatmaya çalıştığım başkalarıyla farklı görüşlere sahip olmak değildir. Benim kastettiğim bunu yapma tarzıdır. Genç adamlara fikirleri sorulmadıkça veya başkaları aynısını yapmadıkça veya sessiz kalmadıkça görüşlerini doğrudan ileriye sürmemeleri öğretilmelidir. Bunu da ders veya talimat verir bir tarzla değil sorgular şekilde yapmaları öğretilmelidir. Pozitif otorite ifadesi ve üstünlük havasından kaçınılmalıdır. Herkes sustuğunda alçakgönüllülükle sorularını ortaya koymalıdırlar.

Bu terbiyeli davranış konumlarını bozmayacak ve akıllarının gücünü zayıflatmayacaktır; en uygun anda dikkatli konuşarak avantaj elde edeceklerdir. Böylece yanlış bir fikir veya gözlem diğerlerinin de görüşlerine hürmet ettiğini gösteren terbiyeli bir girişle saptandığında, diğerlerini şaşırtacak ve ileri sürdüklerinde ne kadar haklı olsa da hoşnutsuzluk duymalarına sebep olan keskin dille bilginin küstahça, kabaca ve gürültülü bir şekilde gösterilmeye çalışılmasından daha fazla kabul ve saygı görecektir.

O yüzden bu tür eğilimler gençlerde çok dikkatle izlenmeli ve ortaya çıktığı anda bertaraf edilmelidir ve aksi tavırlar yerleştirilmelidir. Bunun yanında yetişkin insanlarda, hatta yüksek rütbelilerde de bu söz kesme ve gürültülü şekilde müdahale etme eğilimi çok sık gözlemlenmektedir. Barbar dediğimiz Hintliler konuşmalarında terbiyeli olmaya çok daha fazla dikkat ederler ve karşılarındaki insan konuşmasını bitirene kadar sessizce beklerler ve gürültü yapmadan ve aşırı hislere kapılmadan sakince cevap verirler. Dünyanın medeni dediğimiz bölümünde bunun eksikliğini çekiyorsak bunun sebebini bu eski barbarca davranışımızı iyileştirmemiş olan eğitimdeki ihmalde aramalıyız. Yüksek rütbeli iki kadının bir odada çevrelerinde başkaları varken karşı karşıya düşerek tartışmaya başlayıp gittikçe tartışmanın dozunu artırması ve tartışmanın sıcağıyla sandalyelerinin kenarında oturmaya başlayarak birbirlerine yaklaştıklarını görmek çok eğlendirici bir görüntü değil midir? Tartışmayı öyle bir görüntüye büründürürler ki sonunda horoz dövüşü gibi bir hal alır ve çevrelerindeki insanları görmez ve aldırmaz hale gelirler. Bu durumda herkes zorla gülümsemesini tutmaya çalışmaz mı? Bunu bana böyle bir tartışmaya şahit olan yüksek düzeyden biri anlatmıştı ve insanların tartışmanın sıcağıyla düştüğü uygunsuz durumları söylemeden edememişti. Bu bir alışkanlık halini almaya başladığı için eğitim bu konuya son derece dikkat etmelidir. Bu duruma kendilerinde aldırmazken diğerlerinde kınayan insan yok gibidir. Bu kötü alışkanlığı kendisinde fark edip bir daha yapmamaya karar veren çok kişi genelde tekrar yapmaktan kurtulamaz çünkü eğitimlerinde bu konu ihmal edildiğinden alışkanlık haline gelmiştir.

146. Kısım. Yukarıda bahsettiğimiz arkadaş grubu üzerinde iyi düşünüldüğü takdirde bize çok daha geniş bir görüş açısı verir ve etkisinin ne kadar ilerilere ulaştığını görmemizi sağlar. Başkalarıyla konuşarak kazanılan sadece terbiye kuralları değildir; arkadaşlığın etkisi dış yüzeyden daha derine etki eder. Ve dünyada geçerli olan ahlak ve dinler iyice incelenirse, insanlığın büyük bir kısmının bu fikirlere ve törenlere sahip olduğunu ve bunları mantıksal

olarak kabul edip benimsemekten ziyade ülkelerindeki uygulamalardan ve çevresindeki insanların davranışlarından aldıklarını görürüz. Bunu size çocuğunuzun kuracağı arkadaşlık ilişkilerinin hayatında nasıl önemli bir rol oynayacağını görmeniz için söylüyorum. Siz ne yaparsanız yapın çocuklarınıza en büyük etkiyi arkadaşlık yaptığı diğer insanlar yapacaktır.

147. Kısım. Bu konuyla ilgili olarak eğitimin etkisini en sona koyduğumu gördüğünüz için şaşırmış olmalısınız. Eğitimci bir insanın bunları söylemesi size tuhaf gelmiş olabilir. Latince ve Yunancaya verilen büyük önemi ve bunlara harcanan yılları ve amaçsız yere bunları büyük işler haline nasıl getirdiklerini gördükçe ebeveynlerin halen okul müdürünün sopasının korkusuyla yaşadıklarını ve bu sopayı halen eğitimin en önemli aracı olarak gördüklerini düşünmekten kendimi alamıyorum. Yoksa bir çocuğun kürek mahkumu gibi hayatının sekiz veya on yılını zincire bağlamadan bir veya iki dili öğrenmesi nasıl mümkün olur?

Bu yüzden size genç bir beyefendinin sürüye katılıp güdülmesini anlamakta zorluk çektiğimi söylersem beni affedin. Peki o zaman ne olacak? Hiç okuma yazma öğrenmesin mi? diye soracaksınız. Hopkins ve Sternhold'u dünyanın en iyi şairleri sayan ve şiirlerini öyle kötü bir şekilde okurken bu şairleri olduğundan daha da kötü duruma getiren köyümüzün papazından daha da cahil mi olacak? Durun durun lütfen bu kadar hızla gitmeyin. Okumanın, yazmanın ve öğrenmenin gerekli olduğunu kabul ediyorum. Ancak yine de bunlar asıl işimiz değil. Büyük bir alimden daha çok erdemli ve akıllı bir adama değer vermeyen birini çok budala bulacağınızı tahmin ediyorum. Öğrenimin iyi yetişmiş zihinlere katkısı olmadığını düşünüyor değilim, ancak yine de öğrenimin o kadar iyi yetişmemiş zihinleri daha budalaca bir hale getirdiğini ve durumu daha da kötüleştirdiğini kabul etmelisiniz. Oğlunuzun terbiyesine ve görgüsüne önem veriyorsanız ve bir öğretmen arıyorsanız aklınızda sadece Latince ve mantık olmaması gerektiği için bunları söylüyorum. Öğrenim olmalıdır, ama ikinci derecededir, diğer güzel nitelikler için faydalıdır. Çocuğunuzu masumiyetini, neşesini

koruyabilecek ellere emanet edin ki bu eller ona iyi baksın, kötü eğilimlerini kökünden söksün ve yerine güzel alışkanlıklar koysun. Bu temel noktadır ve bu sağlandığı takdirde öğrenimi ele alınmalıdır. O zaman öğretim kolayca bilinen yöntemlerle kazanılabilir.

148.Kısım. Konuşmaya başladığında yazmayı öğrenmeye başlamalıdır. Ancak yine burada hep unutulan bir şeye dikkati çekmeme izin verin. Okuma asla ona bir görev olarak sunulmamalıdır ve o da bunu bir görev olarak görmemelidir. Önceden de söylediğim gibi beşiğimizden itibaren özgürlüğü severiz ve bu yüzden bazı şeyleri sadece bize görev olarak verildiler diye sevmeyiz. Ben hep öğrenimin çocuklar için bir oyun ve eğlence haline getirilmesi gerektiğini düşünürüm: Eğer eğitim ve öğretim onlara onur, saygınlık, zevk ve eğlence veya yaptığı başka bir şey için ödül olarak sunulursa ve asla bunları ihmal ettiklerinde azarlanmaz ve cezalandırılmazlarsa çocuklar öğrenmekten zevk alır hale getirilebilir. Benim bu görüşümü şu doğrulamaktadır: Portekizli çocuklar arasında okuma yazmayı öğrenmek öyle moda ve rekabet halindedir ki ebeveynler çocuklarını bundan alıkoyamazlar. Bunu birbirlerinden öğrenirler ve sanki onlara yasaklanmış bir şeymiş gibi ısrarla okuma ve yazmaya asılırlar. Annesi tarafından evde okuma ve yazma öğretilen ve kolay kolay derslerinin başına oturmayan küçük çocuğu olan bir arkadaşımın evinde, kendisine ondan bunu görev olarak istemekten ziyade başka bir yöntem denemesini tavsiye ettiğimi hatırlıyorum. Çocuk konuşmamızı dinlerken ona aldırmıyormuş görünerek bilinçli bir şekilde büyük kardeşlerin büyük alim olma ayrıcalığı ve avantajı olduğunu, bunun o çocukları tam bir beyefendi haline getirdiğini ve bunların herkes tarafından sevildiğini ve daha küçüklerin bunu kabul ederek sadece paylarına düşen okuma yazma öğrenme işini yerine getirmesi gerektiğini, isterlerse cahil palyaçolar bile olabileceklerini söyledik. Bu çocuğu öyle etkiledi ki sonradan derslerini öğrenme isteği uyandı ve annesine giderek kendisine öğretmesini istedi ve bakıcısına dersini dinleyene kadar rahat vermedi. Buna benzer yöntemlerin diğer çocuklarda da uygulanabileceğimden şüphem yok. Uygun ruh halindelerken on-

lara bu düşünceler aşılanmalı ki öğrenim görmeyi kendiliklerinden sevsinler ve başka tür eğlence ve oyun türleri aramaya başlasınlar. Ancak gene söylüyorum; bu bir görev ve bir sorun haline getirilmemelidir. Çocuklara alfabe zar ve oyuncak gibi şeylerle oyun haline getirilerek öğretilmelidir. Yaşlarına ve huylarına uygun bunun gibi daha yirmi farklı yöntem bulunabilir.

149.Kısım. Böylece çocuklar harfleri öğrenmeyi sevebilirler; okumayı oyun gibi alarak öğrenebilirler ve diğerlerinin dayak yediği şeyi oyun oynayarak öğrenirler. Çocuklar çalışma gibi ciddi şeyler yüklenmemelidir. Ne zihinleri ne de vücutları buna dayanacaktır. Bu sağlıklarını bozar. Kısıtlayarak düşmanca bir tarzda kitaplarının başına zorlanmaları ve bağlanmalarının, birçok kişinin hayatları boyunca kitapları ve öğrenimi sevmemelerinin asıl sebebi olduğundan hiç şüphem yok. Bu sanki bir daha kaybedilmesi zor bir nefret gibi bir şeydir.

150. Kısım. Eğer oyuncaklar bu amaca uygun olarak yapılsa (ki genelde hiçbiri bu amaca uygun değildir) çocuklar sadece oyun oynadıklarını sandıklarında yaptıkları buluşlar sayesinde okumayı öğrenebilirler. Örneğin, yirmi dokuz tane yüzü olan zara benzer bir oyuncağın her yüzüne A,B ve C harfleri yapıştırılsa ve bu zarla oyun oynarken bu harfleri öğrense nasıl olur? Bunu öğrendikten sonra yirmi dokuz harf de sırayla diğer yüzlere yapıştırılsa nasıl olur? Ben olsam diğerlerinin bir topla onun önünde oynamasını sağlardım. Sonra kimin A'yı, B'yi ya da C'yi atabileceğini sorarak ortaya bir yarış çıkarırdım. Bunu aranızda oynarsanız ve onu bu oyuna davet etmezseniz onun için bunu görev haline getirmemiş olursunuz. Çok geçmeden o kendi kendine oynamaya gelecektir. Hatta oyun bittikten sonra zarı ulaşamayacağı bir yere koyun; çünkü eline verirseniz çekiciliğini kaybedecektir.

Onuncu Bölüm

151. Kısım. Şevkini canlı tutmak için onun bu oyunun kendisinden üstün insanlara ait olduğunu düşünmesine izin verin; bu sayede harfleri heceler hale gelerek öğrenirken nasıl yaptığını bilemeden okumayı da öğrenir, o zaman kitaplara, azarlara gerek kalmaz. Eğer dikkat ettiyseniz çocuklar birçok oyunu öğrenmek için çok çaba sarf ederler. Halbuki bunlar ona görev olarak verilse nefret edecekler ve kaçacaklardır. Sahip olduğu mevki ve rütbeden çok bilgisi ve erdemi için çok saygı gören çok nitelikli bir tanıdığım dilimizdeki altı sesli harfi bir zarın yüzlerine ve geriye kalan on sekiz sessizi de diğer üç zarın yüzlerine yapıştırarak bu oyunu çocukları için yarattı ve bu dört zarı bir atışta en çok kelimeyi yaratanın oyunu kazanacağını söyledi. Büyük oğlu hiç azarlamaya ve zorlamaya gerek olmadan hecelemeyi bu oyunu oynayarak öğrendi.

152. Kısım. Tüm zamanlarını para taşları dedikleri şeyi öğrenmek için harcayan küçük kızlar gördüm. Onlara bakarken tüm enerjilerini ve zamanlarını küçük bir buluşla kendilerine daha faydalı olacak bir şey yaparak geçirebileceklerini düşündüm. Bunun sebebinin büyüklerin ihmalkarlığından başka bir şey olmadığını düşünüyorum. Çocuklar boş durmayı büyüklerden çok daha az severler. Bu enerjinin faydalı şeylere yöneltilmemesi büyüklerin hatasıdır. İnsanlar şu ankinden biraz daha ilgi gösterseler, çocuklar enerjilerini yine zevk alacakları daha faydalı şeylerle uğraşmaya yöneltebilirler. Bazı akıllı Portekizlerin bu sebeple çocukları arasında bu modayı başlattığını düşünüyorum. Bana, önceden de söylediğim gibi çocukları okuma ve yazma öğrenmekten alıkoyamadıklarını söylemişlerdi. Fransa'nın bazı bölgelerinde de çocuklar beşikten itibaren birbirlerine dans etmeyi ve şarkı söylemeyi öğretiyorlar.

153. Kısım. Zarın yüzlerine yapıştırılan harfler başlangıç için çok uygundur. Ancak hiçbiri büyük harflerle yazılmamalıdır. Küçük harfleri öğrendiğinde büyük harfleri de kolayca öğrenecektir. İlk başta çok fazla harf vererek zihni karıştırılmamalıdır.

154. Kısım. Bunların yanında faydalı olacak harflere bağlı yirmi çeşit oyun daha icat edilebilir. Ancak yukarıda bahsettiğim dört zar oyunun çok kolay ve faydalı olduğunu ve bu sebeple bundan daha iyi bir oyunun bulunamayacağını, hatta başka bir oyun yaratma ihtiyacına gerek duyulmayacağını düşünüyorum.

155. Kısım. Çocuğu öğrenmek için zorlamayın ve azarlamayın. Yapabiliyorsanız onu kandırın, ancak asla bunu bir görev haline getirmeyin. Onu öğrenmekten soğutmaktansa okumaya bir yıl daha geç başlasa daha iyidir. Onunla konuşacaksanız, bu iyi huyluluk veya doğruluk üzerine bir konuşma ve tartışma olsun. Ancak ABC ile ilgili ona görev asla yüklemeyin. Aklının mantığa uyması için becerinizi kullanın. Saygı görmeyi ve övülmeyi sevmeyi öğretin; annesi ve babası tarafından kınanmaktan nefret etmeyi öğretin. O zaman gerisi kolayca kendiliğinden gelecektir. Ancak bunu yaparken onu kurallarla bağlamayın ve her küçük yanlış davranış için onu azarlamayın. Belki bazıları için bunlar büyük hatalar olabilir, ama bu önemli değildir; ancak bu konuyla ilgili olarak yeterince konuştum.

156. Kısım. Bu nazik yollarla kapasitesine uygun hoşlanacağı bir kitabı okumaya başladığında okumak için verdiği çaba karşısında ödüllendirin. Kitabın konusu onun seveceği türden olmalı, asla zihnini gereksiz saçmalıklarla veya kötü davranışlara ilişkin prensiplerle ilgili bir şeyle doldurmamalı. Ben bu amaç için Ezop'un masallarının en iyisi olduğunu düşünüyorum. Bu masallar çocuğu eğlendirir ve onlara keyif verirken aynı zamanda yetişkin insanları da düşündüren hikayelerdir; eğer bu hikayeleri hayatı boyunca hafızasında tutabilirse yetişkin zihni ve işi arasında onları bulmaktan pişman olmayacaktır. Eğer kitapta resimler varsa daha da büyük keyif alacaktır, çünkü çocuklar böyle görsel nesnelerden bahsedil-

diğini duyarlar ve zihinlerinde onlarla ilgili bir fikir olmadığından keyif almazlar. Bu fikirler seslerden değil nesnelerin kendisinden veya resimlerinden edinilir. Bu yüzden hecelemeye başlar başlamaz olabildiğince altlarında isimlerinin yazılı olduğu hayvan resimleri bulunmalıdır. Tilki Reynald aynı amaçla kullanılabilecek diğer bir kitaptır. Ve çocuğun çevresindekiler sık sık ona okudukları hikayeleri anlatırlarsa ve onun anlattıklarını dinlerse okumanın keyifli ve faydalı olduğunu görür ve okuma isteği ve keyfi artar. Bunların genelde kabul gören yöntemlerde tamamıyla ihmal edildiği görülmektedir ve bu sebeple insanların okumaktan keyif almaları çok zaman alır.

157. Kısım Duaları da öğrenmesi gerekir ancak kendisinin okuması yerine başkasının ona okuması, hatta okumayı öğrendikten sonra bile başkasının okuması daha iyidir. Ancak ezber ve okumak birbiriyle karıştırılmamalı ve birbirine köstek olmamalıdır. Okumayı mümkün olan en az sorun ve zorlamayla öğrenmesi gerekmektedir.

İngilizcede yukarıda söylediklerime benzer çocukların okumayı sevmesini sağlayacak ve onları okumaya teşvik edecek başka kitaplar var mı bilmiyorum: Genellikle okullarda sopanın zoruyla hiç keyif almadan birçok saçma kitap arasında bu tür kitapları da okumaya zorlandıklarından faydalı kitapları da ihmal ederler.

158. Kısım. Çocukların okumaya uğraştıkları İncil'e gelince; kutsal kitabı sırasıyla bölümler halinde okumanın, amaç ister okumalarını iyileştirmek ister din öğretmek olsun çocuğa hiçbir faydası olmaz. Çünkü hiçbir şey anlamadığı bölümleri okuyan bir çocuk kutsal kitaptan nasıl bir keyif alabilir ki? Musa'nın kuralı, Süleyman'ın şarkısı, Eski Ahit'teki kehanetler ve Yeni Ahit'teki Mektuplar ve Kıyamet küçük bir çocuğun kapasitesine ne kadar uygundur? İncil'in Müjdecileri biraz daha kolay olsa da bütün olarak alındığında çocuğun zekası için çok da kolay değildir. Dini prensiplerin kutsal kitaptan alınmasını kabul ediyorum; ancak yine de çocuğun kapasitesine uygun olmayanlar çocuğa verilmemelidir. Bu yüzden

sırf okumayı geliştirmek amacıyla tüm İncil'i okumak faydasızdır. Aksi halde çocuk o narin yaşında Tanrı'nın sözlerinin her kısmını okursa zihninde karmakarışık birçok düşünce yer edecektir. Ben birçok insanın tüm hayatları boyunca İncil'i tam anlamıyla anlayamamalarının sebebinin bu olduğunu düşünüyorum.

159. Kısım. Madem bu konuya değindim, o zaman İncil'de çocukların okuması için ellerine verilecek kısımları söylememe izin verin; Joseph ve kardeşlerinin, David ve Goliath'ın ve David ve Jonathan'ın hikayelerini okuyabilirler. Buradan kendinize ne yapılmasını istiyorsanız başkalarına da aynısını yapın dersini öğrenebilirler. Buna benzer yaşlarına uygun ahlak kurallarını İncil'in uygun kısımlarını okuyarak öğrenebilirler. Önce basit ahlak kuralları olarak verilen bu dersler onlar büyüyüp olgunlaştıkça hayatın ve eylemlerinin uyması gereken değişmez ve kutsal kurallara dönüştürülebilir. Ancak ayrım yapmadan tüm İncil'i okumanın çocuklar için hiç de uygun olmadığını düşünüyorum, en azından kitabın en basit temel kısımlarını tanıyana ve inanması ve uygulaması gerekenlere ilişkin prensip olarak genel bir fikre sahip olana kadar. Bence sistemler ve karşılaştırmaları saplantı haline getirmiş insanların kullandığı ve başkalarına zorladığı sözler yerine İncil'in kendine ait sözleri öğrenmeleri daha iyi olur. Bundan kaçınmak için Dr. Worthington soru cevap tarzında bir din kitabı hazırlamıştır ve bu kitaptaki tüm cevaplar kutsal kitabın doğrudan kendisinden alınan sözlerden oluşmaktadır; bunlar hiçbir Hıristiyanın çocuğunun öğrenmesi için karşı çıkacağı sözler değildir. Çocuk bu kitaptan Tanrı Duası ve On Emiri ezberledikten sonra her gün veya her hafta kapasitesinin ve hafızasının alacağı kadar yeni bir sorunun cevabını öğrenirse çok uygun olur. Ve bu soru cevap şeklindeki din kitabını tümüyle ezberlediğinde ve tüm kitaptaki sorulara cevap verir hale geldiğinde İncil'deki diğer kuralları öğrenebilir.

160. Kısım. İngilizceyi iyice okuyabildiği zaman ona yazmayı öğretmenin zamanı gelmiştir. Burada ilk olarak ona kalemi doğru tutması öğretilmelidir ve bunu kağıda yazmaya başlamadan önce mükemmel bir biçimde öğrenmelidir. Çünkü bir şeyi iyi yapama-

yan hiç kimse hemen ve aynı anda iki şeyi uygulamaya geçiremez. Eğer kalem tutma ve kağıda yazma birbirinden ayırılabilirse İtalyanlar gibi kalemi sadece baş parmak ile işaret parmağı arasında tutmak en iyisidir; ancak bu konuda iyi bir yazı ustasına veya iyi ve çabuk yazı yazabilen başka birine danışmanız yerinde olur. Kalemini doğru tutmayı öğrendikten sonra kağıdını nasıl yerleştireceğini ve kolunu ve vücudunu nasıl konumlandıracağını öğrenmelidir. Bunlardan sonra sorunsuz yazmayı öğretmenin yolu bu kadar iyi konumlandırılmış bir elle bir plaka üzerine karakterler yazdırmaktır. Ancak ilk başta normalde yazacağından büyük karakterler yazdırmaya çalışın çünkü herkes zamanla ilk başta öğrendiğinden daha küçük yazmaya eğilimlidir ve asla ilkinden daha büyük karakterler kullanmaz. Bu yüzden ilk başta kırmızı mürekkeple kağıdın üzerinde istediği kadar deneme yapsın. Sonra aynı şeyi bir de siyah mürekkepli kalemle yapsın. Böylece karakterleri doğru şekilde oluşturmayı çabucak başaracaktır. Bunu da iyi yapmaya başladığında normal bir kağıt üzerinde denemeler yapsın. Sonunda istediğiniz gibi yazmaya başlayacaktır.

161. Kısım. Güzel ve çabuk yazabildiğinde sadece yazmada değil artık resim çizmede de deneme yapması gerekir. Resim çizme yeteneği bir beyefendiye birçok şeyde çok faydalıdır; ancak özellikle seyahat ediyorsa güzel çizilmiş birkaç çizgi tüm kağıt dolusu yazının anlatabileceğinden çok daha anlaşılır olur. Görülen tüm binalar, makineler ve alışkanlıklar ve bunlara ilişkin edinilen izlenimler çizme becerisiyle kolayca ifade edilir ve anlaşılır hale getirilebilir. Oğlunuzun mükemmel bir ressam olması gerektiğini söylemiyorum; bunun için çocuğunuzun genç yaşlarındaki önemli zamanlarda diğer şeyleri öğrenmesi için harcayacağı zamandan çok daha fazlası gereklidir. Ancak resim çizme becerisi özellikle yeteneği de varsa ona gördüğü şeyleri daha kolayca kağıt üzerinde temsil edebilmesini sağlar; bu yetenekten yoksunsa, çok gerekli durumlar haricinde onu bu konuda tenkit etmeyin ve bunu sakince geçiştirin.

1.Paragraf. Bana anlatıldığına göre sadece İngiltere'de bilinen

bir sanat olan stenografi öğretmek faydalı olabilir. Bu sayede sadece kendilerine hatırlama notları alabilirler ya da herkesin görmesini istemediğini saklayabilirler. Çünkü bir kez bir çeşit karakteri yazmayı öğrenen kişi kendi amacı ve işine göre bu karakteri çeşitli şekillerde kullanabilir. Ancak bu çeşit bir şeyi öğrenmek için aceleyle bu işin ustasını aramak gereksizdir; güzel ve çabuk yazmayı iyi yerleştirdikten sonraki uygun bir zaman ve fırsatta buna başlanabilir. Çünkü stenografi erkeklerin çok işine yaramaz ve tam anlamıyla güzel yazı yazana kadar bunu öğrenmemeleri gerekir.

162. Kısım. İngilizce konuşmaya başlar başlamaz diğer bir dili öğrenmenin zamanı gelmiştir. Burada hiç şüphesiz ki önerilen dil Fransızcadır. Bunun nedeni insanların gramer kurallarıyla değil de bu dili sürekli konuşmayla öğreterek doğru bir yöntem izlemeleridir. Eğer öğretmeni sürekli onunla beraberse ve onunla sürekli bu dilde konuşuyor ve aynı dilde cevap vermesini sağlıyorsa Latince de aynı yöntemle kolayca öğretilebilir. Ancak yaşayan bir dil olduğu için ve konuşmada daha çok kullanıldığı için ilk olarak Fransızca öğrenilmelidir. Böylece konuşma organlarımız bu dilin seslerini çıkarmaya alışık hale getirilmelidir çünkü Fransızca öğrenmede gecikildiği takdirde telaffuzunu sonradan öğrenmek son derece zordur.

163. Kısım. Bu yöntemle bir iki yıl içinde Fransızcayı iyi okuyup yazabildiğinde Latinceye başlamalıdır. Fransızcadaki aynı yöntemle öğretmeniyle sürekli olarak bu dilde konuşarak ve yazarak öğrenmelidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken şey bu yabancı dilleri öğrenirken İngilizce okumayı unutmamalıdır. Bu da her gün annesinin veya bir başkasının, çocuğa her gün bir İngilizce kitabın veya İncil'in bir bölümünü okumasını sağlayarak korunur.

164. Kısım. Latinceyi bir beyefendi için çok gerekli görüyorum; hatta her şey üzerinde hakimiyeti olan gelenek bu dili eğitimin parçası haline öyle getirmiş ki çocuklar bunu öğrenmeleri için zorlanıyorlar ve değerli zamanlarının birçok saatini bu dili öğrenmek için harcıyorlar ve bir kez okuldan çıktılar mı yaşadıkları sü-

rece bu dille neredeyse hiç işleri olmuyor. Bir babanın parasını ve oğlunun zamanını bir Roma dili öğrensin diye harcamasından daha saçma bir şey olabilir mi? Aynı zamanda onu hazırladığı ticaret hayatında bu dili hiç kullanır mı? Çocuğun hayatının geri kalanında kullanmayacağı bir dili öğrenmeye zorlanmasına inanılabilir mi? Bunun yerine ticaret hayatında ve hayatının diğer bölümlerinde onun için çok daha gerekli olacak yazmayı ve hesap yapabilmeyi öğrense daha iyi olmaz mı? Ticaret ve iş hayatı için çok gerekli olan bu nitelikler nadiren ya da asla gramer okullarında öğretilmediği halde, sadece çocuklarını ticarete hazırlayan babalar değil aynı zamanda çocuklarını bilim adamı yapma niyeti ve yeteneği olmayan tüccarlar ve çiftçiler de çocuklarını bu okula göndermekten geri kalmazlar. Bunu neden yaptıklarını onlara sorarsanız sanki ona neden kiliseye gidiyorsun diye bir soru sormuşsun gibi tuhaf tuhaf bakarlar. Gelenek aklın yerini alır ve akıl yerine geleneği dinleyenler bu yöntemi o kadar kutsal bir hale getirmiştir ki neredeyse dini bir kuralmış gibi itaat edilir ve sanki çocukları Lilly'nin gramerini öğrenmezse ortodoks eğitimi almış sayılmaz gibi buna bağlı kalırlar.

165. Kısım. Latincenin, öğrenmesi gerekenler için ne kadar gerekliyse ona fayda sağlamayacak ve bu dili hiç kullanmayacaklar için de aynı şekilde gerekli olduğu düşünülür. Ancak bu dili bir gramer okulunda öğrenmek benim asla teşvik edemeyeceğim bir şeydir. Bununla ilgili sebepler o kadar açık ve ikna edicidir ki bu sebepler bazı akıllı insanların bu ortak yoldan başarıyla çıkmasını sağlamıştır. Çocuğun gramerle kafasını karıştırmadan İngilizce öğretir gibi Latinceyi öğretmek ve bunu kafa karıştırıcı kurallar olmadan çocukla konuşarak yapmak gerekir. Çünkü eğer düşünürseniz çocuk dünyaya geldi mi İngilizceyi de Latince kadar bilmez. Ancak yine de İngilizceyi öğretmen, kural veya gramer olmadan öğrenir. Latinceyi de böyle öğrenebilir. Tully'nin yaptığı gibi eğer biri sürekli onunla bu dille konuşursa öğrenir. Fransız bir kadının bir İngiliz kız çocuğuna bir iki yıl içinde hiçbir gramer kuralı olmaksızın konuşarak ve okuyarak Fransızca öğrettiğini çok sık gö-

rürken, beyefendilerin bu yöntemi oğullarında neden kullanmadıklarına ve onları kızlarından daha donuk ve yeteneksiz düşündüklerine şaşarım.

166. Kısım. Güzel Latince konuşan bir adam bulunup bu adam sürekli olarak çocuğun çevresinde tutulursa ve onunla sürekli olarak konuşması sağlanırsa ve ona bu dilden başka hiçbir dilde bir şey okumaz ve konuşmazsa en doğru yol izlenmiş olur. Bu yöntemi çocuğun azar ve işkence olmadan diğer çocukların öğrenmek için altı yedi yıl harcadıkları bir dili öğrenebileceği en kolay ve en iyi yol olarak değil aynı zamanda zihninin ve tavırlarının biçimlendirilmesi ve hafızadan daha çoğunu gerektiren coğrafya, astronomi, kronoloji, anatomi ve tarihin bir bölümü gibi bilimlerde de eğitilmesi için iyi bir yol olarak görüyorum. Çünkü eğer doğru yolu seçersek bilgimiz artar ve anlama yeteneğimizin bilgiye doğru yapacağı yolculuğun ilk adımlarında bilgi vermekten ziyade eğlence kaynağı olan soyut mantık ve metafizikle değil daha somut şeyler üzerine temeli atmış oluruz. Genç insanlar kendilerine faydası olmayan ve başardıklarını ve geliştiklerini hissetmedikleri soyut düşüncelerle kafalarını meşgul ederken ya kendileri ya da öğrenmeye karşı kötü düşünceler besleme eğilimi gösterirler; derslerini yapmamak ve zor kelimeler ve boş seslerden başka bir şey içermediğini düşündükleri kitaplarını fırlatmak çekici hale gelir; ya da aksi halde bunlarda gerçek bir bilgi varsa bunları anlayacak kapasitede değildirler. Bu konuda deneyimlerime dayanarak sizi belki temin edebilirim. Diğerleri tamamıyla kendilerini Latince ve dillere vermişken, bu yöntemle genç bir beyefendinin öğreneceği şeyler arasında geometriyi sayabilirim. Bu yönteme benzer şekilde yetiştirilmiş ve böylece daha yaşı on üç olmadan Öklit'le ilgili olarak birçok önerme getirebilen genç bir adam tanımıştım.

167. Kısım. Latince bilen ve çocuğunuza bilgiyi her yönüyle verebilecek ve bu yöntemi uygulayacak birini bulamazsanız yapılacak en iyi ikinci şey, bu yönteme en yakın bir yol izlemektir; o zaman Ezop'un Masalları gibi hoş ve kolay bir kitap alarak bir satıra İngilizce çevirisini ve onun tam üstüne de Latince karşılığı-

nı yazın. Çocuk Latinceyi tam anlayana kadar bunu her gün tekrar tekrar okumasını sağlayın. Sonra başka bir hikayeye geçin ve o ana kadar başarı gösterdiği şeyi de ihmal etmeyip bazen gözden geçirerek hafızasında tutacak kadar mükemmel olana kadar okumasını sağlayın. Ve yazmaya gelince bunları ona kopya olarak verin. Bunları yazmayı deneyerek eli de Latince yazmada ilerler. Latince konuşmaktan daha iyi olmayan bu yöntemde ilk önce fiil oluşumu, sonra ad ve zamir çekimleri ezberlenirse Latincenin ruhu ve tarzını tanıması sağlanır. Bana göre Sanctii Minerva'yı Scioppius ve Perizonius'un notlarıyla beraber tek başına okuyabilene kadar gramerle ilgili olarak daha fazla şey öğrenmesine gerek yoktur.

Çocuklara öğretirken takıldıkları birçok olayda kendi başlarına cevapları bulmalarına zorlayarak zihinlerini karıştırmamak gerekir. Cümle tahlili yaparken yalın hal hangisidir gibi soruları kolay kolay cevaplayamazlar. Bu sadece zaman kaybetmeye ve onları rahatsız etmeye yarar; çünkü onlar öğrenirken ve tüm dikkatlerini vermişken her şeyi onlar için olabildiğince kolay ve hoş hale getirerek ruh hallerini bozmamamız gerekir. Bu yüzden bir yerde takılırlarsa ve cevabı bulmaya çabalarlarsa o zaman bu zorluğu aşmaları için azarlamadan veya tenkit etmeden onlara yardım edin. Sert yöntemler öğrencisinin de kendisi kadar herşeyi hemen öğrenmesini bekleyen öğretmenlerin huysuzluğu ve gururundan kaynaklanmaktadır. Oysa öğretmen görevinin hayatımızda bize hiçbir faydası olmayacak öfkeli kurallar koymak yerine çocuğun bu alışkanlıklarını düzeltmek olduğunu unutmamalıdır. Mantığın kullanıldığı bilimlerde bu yöntemin çeşitlendirilebileceğini inkar etmiyorum. O zaman bilinçli olarak öne sürülen zorluklar çabayı artırır ve zihni muhakeme gücünü ve anlayışını kullanmaya zorlar. Ancak yine de çocukların bilgiyle ilk tanıştıkları dönemde ve çok genç oldukları yaşlarda bunun yapılmaması gerektiğini düşünüyorum. Her şeyin bir zor tarafı vardır ve öğretmenin en büyük faydası ve yeteneği her şeyi olabildiğince kolay hale getirmektir. Ancak özellikle dil öğretirken çocuğu afallatmaya hiç gerek yoktur. Çünkü dil ezberlenerek, kullanarak ve hafıza yardımıyla öğrenilir ve tüm gramer ku-

ralları tam anlamıyla unutulduğunda mükemmel bir biçimde konuşulur. Gramerin bazen çok iyi bir şekilde öğrenilmesi gerektiğini kabul ediyorum. Ancak gramer öğrenmek dil konusunda akademik kariyer yapmayı düşünen ve herhangi bir dili eleştirel gözle anlamaya çalışanların işidir; yoksa başkasının işine yaramaz. Ancak bir beyefendi dil üzerine çalışma yapmak istiyorsa bunun kendi ülkesinin dili olması gerektiği herkesin kabul edeceği bir fikirdir. Bu dil sürekli kullandığı ve tam anlamıyla bildiği bir dil olmalıdır.

Öğretmenlerin öğrencilerine fazla zorluk çıkarmaması, aksine bir yere takıldıklarında yolu kolay hale getirmeleri ve onlara yardım etmeleri için başka bir sebep daha vardır. Çocukların zihinleri dar ve zayıftır ve bir anda sadece tek bir düşünceye hassastır. Çocuğun kafasında olan ne varsa ilk zihnini o doldurur. Bu yüzden çocuklar bir şey öğrenirken öğretmen yeteneğini ve sanatını kullanarak önce zihinlerindeki bu düşünceleri temizlemeli ve ona öğreteceği şeyler için zihninde yer açmalıdır. Bu sayede çocuk öğrendiğini dikkatle dinler. Yoksa dinledikleri zihninde yer etmez. Çocukların zihni doğaları itibariyle sürekli düşünceden düşünceye atlar. Özellikle yenilik onları çeker. O anda mevcut olan ne varsa hemen tatmak isterler ve çok geçmeden bıkarlar. Aynı şeyden çabucak bıkarlar ve neredeyse sadece değişim ve çeşitlilikten keyif alırlar. Bu gezginci zihinlerini düzeltmek çocukluğun doğasına karşıt bir durumdur. Bu ister beyinleri yapısı sebebiyle, ister vahşi ruhlarının çabukluğu ve zihnin tam kontrolünü sağlayamadığı istikrarsızlığı sebebiyle olsun çok belirgindir ve çocuklar için zihinlerini sürekli olarak tek bir şeyde yoğunlaştırmak çok işkence vericidir. Sürekli ve istikrarlı bir dikkat çocuklara yüklenebilecek en zor görevlerdendir. Bu sebeple bunu sağlamaya çalışan kişi çocuğa öğreteceği şeyi olabildiğince hoş ve çekici hale getirmeye çaba sarf etmelidir. En azından vereceği bilgiyle korkutucu ve hoş olmayan bir fikrin karışmamasını sağlamalıdır. Derslerinin başına isteyerek ve şevkle gelmezlerse bunun sebebi düşüncelerinin onları sevmediği şeyden uzaklaştırmaya çalışması ve ona daha hoş gelen nesnelerle eğlence aramasıdır. Sonuçta bulacağı bu nesneden de başka eğlenceler bulmak üzere kaçınılmaz olarak uzaklaşacaktır.

Öğretmenlerin çocukların dikkatini toplamada ve zihinlerini o anki işe yoğunlaştırmada genelde başvurduğu yöntemin tenkit ve terbiye olduğunu biliyorum. Ancak bu tür bir yaklaşım kesinlikle ters etkide bulunacaktır. Öğretmenin hiddetli sözleri ve tokatları çocuğun zihnini dehşet ve korkuyla doldurur. Çocuk dehşet ve korkuya kapılıp gider ve zihninde diğer şeyler için yer kalmaz. Bu satırları okuyan hiç kimsenin ebeveylerinden ve öğretmenlerinden duyduğu aceleci veya zorlama sözlerin düşüncelerinde yol açtığı bozukluğu; beyninin tam anlamıyla altüst olup ona söyleneni anlayamayacak duruma geldiğini ve zihninin karmaşayla dolup artık hiçbir şeye dikkat veremez hale geldiğini hatırlamayacağını zannetmiyorum.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocukların zihni üzerinde korkuyla karışık hayranlıkla otoritelerini kurmaları ve bu otoriteyle onları yönetmeleri gerektiği doğrudur ancak onlar üzerinde hakim olurken bunu ölçülü ve ılımlı kullanmak ve kendilerini öğrencilerinin gördüklerinde titreyeceği korkuluklar haline getirmemek zorundadırlar. Sertlik yönetmeyi kolaylaştırır, ancak öğrencileri pek faydalı olmaz. Düşünceleri, özellikle korku gibi narin ve zayıf ruhlarda çok büyük izler bırakan tutkuların esiri ve rahatsızlığı içindeyken çocukların bir şey öğrenmesi mümkün değildir. Verdiğiniz dersleri almasını istiyorsanız zihni rahat ve sakin bir halde koruyun. Titreyen bir kağıda olduğu gibi titreyen bir zihne de düzgün karakterler çizmek mümkün değildir.

Bir öğretmenin en büyük yeteneklerinden biri öğrencisinin dikkatini toplamak ve korumaktır; bunu sağladığında öğrencisinin kapasitesinin elverdiği hızda ilerlerleyecektir. Bunu sağlayamadan tüm çabası ve curcunası amaçsız kalacaktır. Dikkati kazanmak için çocuğun ona öğretmek istediği şeyin faydasını anlamasını ve öğrendiği şeyle önceden yapamadığı, kendisine bunu bilmeyen diğerleri üzerinde güç ve gerçek bir avantaj sağlayacak bir şeyi yapabileceğini göstermesi gerekir. Tüm derslerine bir tatlılık katmalı ve tüm davranışlarında takınacağı tatlılıkla da kendisinin onu sevdiğini ve onun iyiliğinden başka bir şey istemediğini anlamasını sağ-

lamalıdır. Bu sayede çocuğun sevgisini kazanarak onun derslerini dinlemesini ve ona öğrettiklerinden tat almasını sağlayacaktır.

İnatçılık dışında hiçbir şeye karşı aceleci veya sert bir tavır takınmamak gerekir. Diğer tüm yanlışlar nazik bir şekilde ele alınmalıdır. Nazik ve teşvik edici sözler istekli bir zihnin üzerinde daha etkili olacaktır ve hatta kaba ve aceleci yaklaşımın güzel zihinlerde yol açtığı bozukluğu çok büyük ölçüde engelleyecektir. İnatçılık ve bilinçli ihmalin, gerekirse tokatla da hakimiyet altına alınması gerektiği doğrudur. Ancak ben öğrencilerdeki bozukluğa öğretmendeki inatçılığın sebep olduğunu, gereksiz ve yanlış sertlik onlara kötü huyluluğu öğretmese ve öğretmene ve öğretmenden gelecek herşeye karşı nefret duymalarına sebep olmasa çocukların nadiren bu tokatları hak edeceğini düşünüyorum.

Dikkatsizlik, unutkanlık, sabırsızlık, yerinde duramamazlık ve düşüncelerin sürekli olarak oradan buraya atlaması çocukluk çağının doğal yanlışlarıdır ve bu sebeple bilinçli olmadıkları gözlendiğinde onlarla yumuşak bir şekilde konuşulmalı ve bu nitelikleri zamanla kaybetmesi sağlanmalıdır. Bu tür her hata öfke ve tenkitle karşılanırsa, sık sık bunlar için azar ve terbiye yöntemlerine başvurulursa çocuğun gözünde öğretmen sürekli bir terör ve rahatsızlık kaynağı olacaktır. Bu da çocuğun öğretmenin verdiği derslerden faydalanmasını engelleyecek ve tüm öğretim yöntemlerini etkisiz kılacak bir şeydir.

Zihinleri üzerinde hakimiyetini kıldığınız korkuyla karışık saygıyı tatlılık ve iyi niyet ifadeleriyle gösterin ki sevgi ve ilgi onları görevlerini yapmaya teşvik etsin ve söylediklerinize itaat etmekten keyif almalarını sağlasın. Bu size de tatmin hissi ve ayrıca onunla ilgilenen ve onun iyiliği için çaba sarf eden bir dostu olarak söylediklerinize kulak vermesini sağlayacak. Bunun yanında sizinleyken çocuğun düşüncelerini rahat ve özgür kılacak ve bu sayede zihni yeni bilgiler alma kapasitesini artıracak. Aksi halde yaptıklarınızın bir faydası olmayacaktır.

168. Kısım. Latince ve İngilizceyi beraberce böyle satırlar arasına yazma yöntemiyle karşılaştırıp Latinceyle ilgili kendisi için yeterli bilgiye sahip olduktan sonraki adımda çocuk Justin veya Eutropius gibi diğer bazı kolay Latince kitapları okumaya geçebilir. Bu tür kitapları okumasını ve anlamasını daha kolay hale getirmek için İngilizce çevirilerini okuyarak kendisine yardımcı olmasına izin verin. O zaman kitabı ezberleyeceği konusundaki itirazınız korkunç olmasın. Çünkü diller ancak ezberlenerek öğrenilir; İngilizce ve Latinceyi ezberini kullanarak konuşmayan ve böylece konuşacağı o konuyu önceden düşünen kişi gramer kuralı olmaksızın o dilin uygun ifadelerini kullanır. Ben öğrendiği bir dili gramer kuralının gerektiği şekilde kullanabilen kimse tanımıyorum. Diller kurallar veya sanatla değil kazaren beraber yaşayan insanların birbirleri arasında kullanımıyla yapılmıştır. Ve o dili iyi konuşan kişinin bundan başka bir kuralı yoktur ve hafızasından başka güvenebileceği bir şeyi de yoktur. Başkalarından öğrenilen tarza göre konuşma alışkanlığı ezberden konuşmaktan başka bir şey değildir.

Muhtemelen bana burada şöyle bir soru gelecek: O zaman gramerin hiç faydası yok mu? Birçok dili kurallara ve gözlemlere indirgemek için o kadar çaba harcamış olan ve sözdizimi ve fiil çekimi ve halleri hakkında onca şey yazmış o kadar insan işini mi kaybedecek ve bunların hepsini boşuna mı öğrenmiş olacak? Ben bunları kastetmiyorum; gramerin de bir yeri var tabii. Ancak bununla ilgili olarak gereğinden fazla gürültü yapıldığını ve gramer okullarında genelde kafaları karmakarışık hale gelen çocuklara bunun yüzünden gereksiz yere işkence çektirildiğini düşünüyorum.

Ezberle öğrenilen dillerin hayatın olağan işlerinde ve ticarette faydalı olduğu açıktır. Zamanlarını terbiyeli insanlarla arkadaşlık yaparak harcayan yüksek rütbeli hanımefendiler gramer bilgisi olmadan arkadaşlık ilişkileri sayesinde kendiliğinden dil öğrenmenin bu dilin kullanımında kendilerine zarafet ve nezaket kazandırdığını bize göstermektedir: (Bir eğitmen olan ben bunu söylediğimde bayanlar bunu kötü bir iltifat olarak algılama ihtimalleri olsa da) zaman ve ortaçların, belirteç ve edatların ne olduğunu bilmeden

gramer okullarındaki mevcut yöntemlerle dil öğrenmiş birçok beyefendi kadar güzel ve doğru konuşan hanımefendiler vardır. Bu sebeple bazı durumlarda grameri öğrenmek zorunda kalmayabiliriz. O zaman gelecek sorulacak soru şu olacaktır: Gramer ne zaman ve kime öğretilmelidir? Bunun cevabı aşağıdadır:

1. Erkekler dili toplumun sıradan ilişkilerinde ve sıradan hayatın düşünce iletişimleri için kullanırlar. Ve bu amaçla dili konuşarak öğrenme yöntemi sadece yeterli değil aynı zamanda en kolay, uygun ve doğal yol olarak tercih edilmelidir. Bu sebeple, bu tür bir dil kullanımında gramere ihtiyaç yoktur. Burada ne demek istediğimi anlayan birçok okuyucum hiç İngilizce gramer öğrenmeden bu dili başkalarıyla konuşurken rahatlıkla kullanabildiklerini kabul etmek zorunda kalacaktır. Ben birçok İngilizin, kendi anadilini kurallarıyla öğrendiğini zannetmiyorum.

2. Bu dünyada en önemli işleri dilleri ve kalemleri olan diğerlerinin gramer öğrenmesi uygundur. Bu insanlar diğer insanların söylediklerini en iyi şekilde ve kolayca anlamalarını sağlamak için güzel konuşmak zorundadırlar. Bir beyefendi için söylediklerinin anlaşılmasını sağlayacak kadar konuşmak yeterli gelmez. Kendi kullandığı dilin gramerini iyi bilmesi gerekir ki kendi ülkesinde konuşulanları iyi anlayabilsin ve konuştuğu kişilerin kulaklarını tırmalamadan söz dizimi hataları yapmadan kendi dilini güzelce konuşabilsin. Gramer bu amaçla gereklidir ve bu kendi dillerinin grameri olmalıdır. Grameri de dillerini iyileştirmeye ve tarzlarını mükemmelleştirmeye uğraşanlar öğrenmelidir. Bunu tüm beyefendilerin yapmasının gerekli olup olmadığını sizlere bırakıyorum çünkü gramer eksikliğinin rütbeye uygun olmayan kötü yetişme ve kötü arkadaşlıklar sonucu olduğunu ve o rütbeye yakışmayan bir durum olduğunu düşünenler vardır. O zaman genç beyefendiler artık yaşamayan veya yabancı olan dillerin gramerini öğrenmek için işkence çekerken kendi dillerinin gramerinin öğretilmemesi ve bunun onlara öğretilmesini bırakın böyle bir şeyin varlığından bile haberdar olmamalarına çok şaşırıyorum. Hatta her gün kullanıyor olmalarına rağmen dillerine gereken dikkat ve değerin verilmeme-

si ve sonraki hayatlarında kendilerini beceriksizce ifade etmelerinden dolayı tenkit görmeleri de çok şaşırtıcı. Oysa gramerine o kadar zaman harcadıkları ve uğraş verdikleri dilleri gelecekte belki de hiç konuşmayacaklar ve yazmayacaklar; ya da kullansalar bile yaptıkları hatalar ve yanlışlar için mazur görülecekler. Bir Çinli bu eğitim yöntemini görse tüm genç beyefendilerimizin yabancı ülkelerin ölmüş dillerinde usta olmuşken kendi dilleri hakkında o kadar az şey bilmelerine şaşırmaz mı?

3. Üçüncü tür insanlar artık yaşamayan ve bizim öğrenim dili dediklerimizden bir ikisine kendilerini adarlar ve bu diller üzerinde çalışıp becerilerini en üst seviyeye çıkartmaya çalışırlar. Bu görüş açısıyla herhangi bir dili öğrenenlerin gramerini de öğrenmesi gerektiği şüphesizdir. Burada Latince ve Yunancayı aşağıladığımın düşünülmesini istemiyorum. Bu dillerin mükemmel diller olduğunu ve bu dilleri bilmeyen birinin bilim dünyasında yeri olamayacağını kabul ediyorum. Ancak bir beyefendinin bu dillerin gramerini öğrenmeden de Roma ve Yunan yazarlarından faydalı bilgiler elde edeceğini ve sadece okuyarak onun amaçlarına hizmet edecek kadar yeterli bilgiyi alacağını düşünüyorum.Ama bu dillerin gramer güzelliklerini daha ne kadar ve ne zaman öğrenmesi gerektiğine kendisi karar verecektir. Bu da beni ilk baştaki sorunun "ne zaman" kısmına getiriyor.

İKİNCİ KISIM
Gramer Ne Zaman Öğretilmeli?

Birinci Bölüm

Bu sorunun cevabı artık çok açıktır.

Bir dilin grameri artık o dil mükemmelce konuşulduktan sonra öğretilmelidir; yoksa grameri öğretmek nasıl mümkün olacak? Bu eskilerdeki akıllı ve bilgili ulusların uygulamalarından da açıkça görülmektedir. Eskiler yabancı değil de anadillerinin öğretilmesini eğitimlerinin bir parçası yapmışlardır. Yunanlılar diğer tüm ulusları barbar saymış ve dillerini hor görmüştür. İmparatorluklarının sonuna doğru Romalılar arasında Yunanca öğrenmek saygı görmüş olmasına rağmen gençlerine Roma dilini öğretmişlerdir. Kendi dillerini konuştukları için kendi dillerinde eğitim görmüşlerdir.

Ancak gramer öğrenilecek doğru zamanı belirlemek için giriş olarak güzel konuşma sanatı dışında öğrenilmesi gereken başka bir şey bilmiyorum. Birinin dilini güzelleştirmesinin ve okuryazar olmayanlardan daha güzel konuşmasının zamanı geldiği düşünülürse daha önce değil de işte o zaman gramer öğrenmenin de zamanı gelmiştir. Gramer insanlara konuşmayı değil dilin kurallarına uygun şekilde doğru konuşmayı öğrettiği için buna ihtiyacı olmayan kişiye gramer öğretmenin bir faydası yoktur. Güzel konuşma sanatının gerekmediği yerde gramer de gerekli değildir. Eleştirmen olmaya ve bu dilde konuşmalar yapmaya ve eserler yazmaya niyeti olmayan kişilerin niçin Latince gramerini öğrenmek için dövündüğünü anlayamam. Eğer kişi kendisinde bir dili sonuna kadar öğrenme ve bu dili tam anlamıyla bilme ihtiyacı duyuyorsa gramerini öğrenmesi için yeterli zamanı olacaktır. Ancak bu dille ilgili eleştirel bilgi

olmaksızın sadece o dilde yazılmış kitapları anlamak ve okumak için ihtiyaç duyuyorsa, gramer kurallarıyla zihnini doldurmadan önünde sonunda bu amacına ulaşacaktır.

169. Kısım. Yazma egzersizleri için bazen Latinceyi İngilizceye çevirmesini sağlayın; ancak Latince öğrenmek, hem yaşlı hem de genç biri için hiç de çekici olmayan kelimeleri öğrenmekten başka bir iş olmadığı için çevirinin içine olabildiğince gerçek bilgi katmaya çalışın. Bu bilgiler duyularımıza hitap eden mineraller, bitkiler ve hayvanlar, özellikle ağaçlar ve meyve ağaçları, ağaçların kısımları ve çoğalma yöntemleri olursa çocuk aynı zamanda kendine faydası olacak şeyler öğrenmiş olur; özellikle coğrafya, astronomi ve anatomiyle ilgili bilgiler olsun. Ona ne öğretirseniz öğretin bir anda çok şeyle onu boğmamaya dikkat edin; veya hiçbir şeyi görev haline getirmeden kötü alışkanlıklar ve bu kötü alışkanlıklara bariz eğilimler dışında hiçbir şeyde onu tenkit etmeden bu işi doğrudan bir erdem haline getirin.

170. Kısım. Ancak her şeye rağmen kaderinde okula gidip Latince öğrenmek varsa okullarda uyulması gerektiğini düşündüğünüz en iyi yöntemle ilgili olarak zihninizi meşgul etmenin faydasız olduğunu düşünüyorum; okulda bulacağınıza razı olmalısınız ve bunun oğlunuz için değiştirilmesini beklememelisiniz. Ancak yine de elinizden gelen çabayı harcayarak Latince ödevler ve şiirler yazmakla boğulmamasını sağlayın. Hiçbir fayda sağlamıyorlarsa, onu Latince hatip veya Latin şairi yapmaya niyetiniz olmadığı tek amacınızın Latin yazarını anlayabilmesi olduğu konusunda ısrar edin ve Fransızca ve İtalyanca gibi modern dilleri öğretenlerin öğrencilerini bu dillerde şiir ve ödevler yazmakla boğmadığını sadece bu dilleri öğrettiğini gözlemlediğinizi söyleyin.

171. Kısım. Çocuğun bu dilde şiirler ve ödevler yazmasına neden karşı olduğumu biraz daha açıklamama izin verin. Ödevlerin insanlara herhangi bir konuda güzel konuşmayı öğrettiği için faydalı olduğunu kabul ediyorum. Eğer ödev yazarak bu elde edilebilecekse bir beyefendiye yakışacak ve tüm hayatı boyunca her du-

rumda güzel konuşabilmek dışında başka bir faydası olmayacak büyük bir avantaj olduğunu da kabul ediyorum. Ancak temalar genelde okulda yapılır. Genç bir çocuk Latince ödev yaparsa bu dilde *Omnia vincit amor* veya *Non licet in Bello bis peccare* gibi bir şey yazar, ancak yazdığı ve konuştuğu şey hakkında hiçbir şey bilmez. Bu Mısırvari işkencedir; hiçbir materyali olmadan ondan tuğla yapmasını istemeye benzer. Ve bu sebeple daha hiçbir konuda konuşma kapasitesi yokken onu bu konuda konuşmaya zorlamak budalalıktır. Kör bir adamı renkler ve sağır bir adamı müzik hakkında konuşmaya zorlamak gibi bir şeydir bu. Kanunlarımız hakkında hiçbir şey bilmeyen bir adamı mecliste tartışma yapmaya zorlayanın biraz budala olduğunu düşünmez misiniz? Hayal güçlerini kullanmaları ve konuşmaları için tema olarak verilen konulardan okul çocukları ne anlar Allahaşkına?

172. Kısım. Bir de ödevlerin yapıldığı dili ele alın. Ülkelerine yabancı olan ve artık hiçbir yerde kullanılmayan bir dil; oğlunuzun yetişkin bir adam olduğunda bindebir ihtimalle konuşmayacağı bir dil, ve kendini ifade etme tarzı bizim dilimizden farklı olan ve İngilizce konuşma tarzının berraklığına ve güzelliğine hiçbir katkısı olmayacak bir dil. Bunun yanında İngiliz iş dünyasında klişe söylevler artık çok kullanılmadığı için çocuklara Latince söylevler yaptırmanın bir faydasını göremiyorum. Ama bunu yaptırmanın hazırlık yapmadan güzel İngilizce söylev yapmayı öğretmek için gerekli olduğu düşünülüyorsa durum başka. Ancak bunu sağlamanın daha iyi bir yolu olduğunu düşünüyorum: Genç beyefendilere yaşlarına ve kapasitelerine uygun olarak tümüyle bilgisiz olmadıkları konularla ilgili mantıklı ve faydalı sorular sorulmalıdır ve bu tür egzersizler için yeterince olgunlaştıklarında hazırlıksız konuşma yapmalılar veya o anda biraz düşünmelerine izin verdikten sonra hiçbir şeyi yazıya dökmeden konuşmaları sağlanmalıdır: Bu yöntemle güzel konuşmayı öğrenirse durum gerektirdiğinde herhangi bir tartışmada kim en güzel konuşur? Söyleyeceklerini önceden tasarlayıp kağıda döktükten sonra konuşmaya alışık olanlar mı yoksa sadece konuyu düşünüp olabildiğince anladıktan sonra hazırlıksız

konuşma yapabilenler mi? Bu soruyu düşünen kişi şöyle bir cevaba varacaktır: En uygun olan çocuğu önceden hazırlanmış konuşmalara alıştırmaktır.

173. Kısım. Belki bize "çocuklara Latince söylevler yaptırmanın amacı onları Latince dilinde mükemmel hale getirmektir." denecektir. Okullarda yapılan işin bu olduğu doğrudur; ancak çocuklara söylevler yaptırmak bu işin doğru yöntemi değildir. Bu kelime öğrenmekten ziyade onların söyleyecekleri şey hakkında bir şeyler bulmak için beyinlerini zorlamalarına sebep olur ve söylev verirken araştırıp ter döktükleri şey dilin kendisi değil düşünceler olur. Ancak bir dili öğrenip o dile hakim olmanın kendisi halihazırda zor ve hoş olmayan bir iş olduğu için daha da zor hale getirilmemelidir. Böyle egzersizlerle çocuğun buluş yapma becerisi hızlandırılacaksa bu söylevleri bırakın kendi dillerinde yapsınlar ve böylece kendi dillerinde kelimeleri hakim olarak kullanmayı öğrensinler ve ne tür düşüncelere sahip olduklarını daha iyi görebilsinler. Eğer Latince öğreneceklerse bunu en kolay yoldan yapsınlar, zihinlerini söylevler gibi itici zahmetlere sokmasınlar.

174. Kısım. Çocukların Latince söylevler yapmasına karşı bu tür sebepler söyledikten sonra daha önemli olan başka bir şey karşısında da bir şeyler söylemek istiyorum; o da Latince şiirler yazmak. Eğer çocuğun şiire yeteneği yoksa bu uğraş çocuğun asla başarılı olamayacağı ve ona işkence edecek ve zamanını boşuna harcamasına sebep olacak dünyadaki en mantıksız şeydir; ya da şiire yeteneği varsa bir babanın bunu geliştirmek istemesi ve bunun için çaba göstermesi çok tuhaftır. Ben bu niteliğin ebeveynler tarafından olabildiğince bastırılması gerektiğini düşünüyorum; çocuğunun diğer görevlerine meydan okumasını istemeyen bir babanın oğlunun şair olmasını neden istediğini bir türlü anlayamıyorum; daha kötüsü de var; çünkü eğer çocuk başarılı bir şair olursa ve bununla ilgili bir isim yaparsa zamanını ne gibi insanlarla ve ne gibi yerlerde geçireceğini babasının düşünmesini istiyorum. Çünkü hiç kimsenin Parnassus'ta altın madeni bulduğu görülmemiştir. Hoş bir havadır, ancak toprak kuraktır; ve buradan biçtiklerinden varlığına bir şey

eklemiş çok az sayıda insan vardır. Genelde beraber olan şiir ve eğlence bundan başka geçimini sağlayacak bir şeyleri olmayanlar dışında kimseye bir fayda sağlamaz. Varlıkları olan insanlar varlığını kaybeder. Bu yüzden oğlunuzun eğlence gruplarında eğlence kaynağı haline gelmesini istemiyorsanız zamanını ve servetini başkalarını eğlendirmek için israf etmesini ve atalarından kalan arazileri hor görmesini istemiyorsanız şair olmasını ve okuldaki öğretmeninin ona şiirler yazdırmasını isteyeceğinizi zannetmiyorum. Ama yine de şiirin oğlunda olmasını istediği bir nitelik olduğunu düşünen varsa kendisinin olmayan bir dilde kötü şiirler yazmak yerine Yunan ve Latin şairlerini okumasının ona daha çok fayda sağlayacağını kabul etmesi gerekir. Ve amacı İngiliz şiirini mükemmel olarak bilmek olan kişinin bunun yolunun ilk denemelerini Latince şiirde yapmak olduğunu düşüneceğini zannetmiyorum.

175. Kısım. Gramer okullarında görülen ve faydasız olduğunu düşündüğüm diğer bir şey de işi zorlaştırıp itici hale getirerek gençlerin yabancı dil öğrenme yollarının engellemesidir. Çocuklara yazarların çoğunun eserlerinin ezberletilmesinden şikayet ediyorum. Bunun onlara bir fayda sağlayacağını düşünmüyorum. Dil sadece konuşarak ve okuyarak öğrenilmelidir; yazarların eserlerini ezberleyerek değil. Bir adamın zihnini böyle şeylerle doldurursanız onu ukala olmaya hazırlamış olursunuz. Bu da bir beyefendiye hiç yakışmaz. Çünkü başkalarının güzel ve hoş düşünceleri ve söylemleriyle kendi zavallı düşüncelerinin birbirine karıştırılması son derece saçmadır. Bu düşünceler gösterildikçe zarafetini kaybeder. Antik çağ yazarlarının eserlerindeki hatırlanmaya değer bir bölüm karşısına çıktığında çocuğun bunu hafızasına kaydetmesi büyük bir yanlış olmayabilir. Ama ayrım gözetmeksizin bütün dersleri ezberleyerek öğrenmenin, zamanlarını ve çabalarını yanlış harcamaktan ve kitapların itici gelmesinden başka ne işe yarayacağını anlayabilmiş değilim.

176. Kısım. Birçok kez çocuklara hafızalarına egzersiz yaptırmak ve geliştirmek için bazı şeylerin ezberletildiğinin söylendiğini duydum. Bunun eski geleneklerden ziyade gözlemle varılmış bir

yöntem olmasını dilerdim: çünkü hafızanın gücünün egzersizle elde edilebilecek bir alışkanlığa değil de mutlu bir yapıya bağlı olduğu açıktır. Hata yapmak korkusuyla zihnin haznesinde tutmak istediği bilgiyi tekrar tekrar düşünerek tazelediği doğrudur, ama bunu kendi doğal gücüne uygun bir şekilde muhafaza etme eğilimi gösterir. Balmumu ve kurşununkine benzer izler bakır veya çeliğinki kadar uzun süre zihinde kalmaz. Hatta bu bilgi sık sık yenilenirse daha da uzun süre zihinde kalır; ancak bununla ilgili yapılacak her yeni düşünme egzersizi zihin için yeni bir bilgidir ve yeni bilginin alındığı andan itibaren hafızanın bilgiyi muhafaza etme süresi tekrar başlar. Fakat Latince sayfalar ezberle öğrenilirse, o zaman hafızada yeni bir bilgiyi sığdıracak yer kalmaz. Bu tür egzersizler denildiği gibi hafızanın gücünü artıran olsaydı diğer insanları sahneye koyan oyuncuların en iyi hafızalara sahip olmaları gerekirdi. Zihni bu tür saçmalıklarla doldurmanın diğer şeyleri hatırlamaya faydası olup olmayacağını deneyim gösterecektir. Hafıza hayatımız ve diğer uzuvlarımız için o kadar gereklidir ki ve onsuz o kadar az şey yapılabilir ki egzersiz olmadan donuklaşacağı ve işe yaramaz hale geleceğinden korkmamamız gerekir. Ben hafızanın okullardaki bu tür egzersizlerle güçlendirilebileceğini düşünmüyorum. Ve şayet Xerxes en az yüz bin askerden oluşan ordusundaki her sıradan askeri ismiyle çağırabiliyorduysa bu harika yeteneği çocukken derslerini ezberleyerek kazandığını hiç zannetmiyorum. Kitap olmadan can sıkıcı tekrarlarla hafızayı geliştirme yönteminin prenslerin eğitiminde kullanıldığını da düşünmüyorum. Zihin en iyi, önemsediği ve istediği şeyi hatırlar. Aldırmadığı kişilerin sözleriyle zihinlerini doldurmanın o kişiye bir fayda sağlaması mümkün değildir.

Çocukların hafızaları için hiç egzersiz yapılmasın demiyorum. Benim demek istediğim, söylendikten ve ders bittikten sonra bilinmeze uçup gidip sonsuza kadar ihmal edilecek kitap sayfalarındaki bilgileri ezbere öğrenmekle hafızaların meşgul edilmemesidir. Bu ne hafızayı ne de zihni güçlendirir. Yazarlardan ezbere ne öğrenebileceklerini yukarıda söylemiştim; bir daha asla unutmayacağı ve

zaman zaman hatırlayacağı bilgece ve faydalı sözler ve cümleler hafızalarına girmelidir; böylece, bu sözlerin gelecek hayatlarında onlara kurallar ve gözlemleri gibi sağlayacağı faydanın yanında hatırlamak zorunda oldukları bilgi üzerinde düşünmeleri öğretilmelidir. Hafızayı güçlü ve faydalı kılacak tek yol budur. Sık sık düşünme alışkanlığı zihinlerinin akıntıya kapılıp gitmesini önler ve düşüncelerinin faydasız ve dikkatsiz şeylerden sıyrılmasını sağlar. Bu yüzden her gün onlara hatırlanmaya değer bir şeyi verin. Ne zaman hatırlamasını isterseniz hafızalarında arayacakları bir şey olsun. Bu onları kendi içlerine dönük düşünmeye itecektir. Onların sahip olmasını isteyeceğiniz daha iyi entelektüel bir beceri yoktur.

177. Kısım. Hayatının o narin yaşlarında çocuğunuzu eğitimi için emanet edeceğiniz kişi Latincenin eğitimin önemli bir parçası olduğunu düşünmemelidir. Bu kişinin erdem ve güzel bir ruhu dil veya herhangi bir şey öğrenmeye tercih etmesi ve öğrencisinin zihnini biçimlendirmeyi asıl iş olarak benimsemiş olması gerekmektedir. Bunu elde etmek için diğer şeylerin ihmal edilebileceğini ve sonrasının zamanla kendiliğinden geleceğini düşünmelidir. Kötü ve ahlaksız davranışlardan sakınacak erdem ve güzel bir ruh oluşmadığı takdirde diller ve bilimler ve eğitimin diğer başaracağı şeyler çocuğu daha kötü ve daha tehlikeli bir adam yapmaktan başka işe yaramayacaktır. Latince öğrenmesi ille de isteniyor ve önemseniyorsa annesi çocuğa öğretebilir. Anne günde iki üç saati onunla geçirerek ona Müjdecileri Latince okuyabilir.

Genç beyefendileri yetiştirme sorumluluğunu üzerine almış kişinin Latinceden ve liberal bilimlerden çok daha fazlasına sahip olması gerekir: Erdemli, ihtiyatlı, algılama gücü kuvvetli, iyi huylu ve ciddi davranışlı, rahatlatıcı, nazik ve öğrencisiyle sürekli konuşan bir kişi olmalıdır. Bu konuyla ilgili olarak başka bir bölümde daha detaylı konuşacağım.

178. Kısım. Çocuğa Fransızca ve Latince öğretilirken aynı zamanda, daha önceden de söylediğim gibi Aritmetik, Coğrafya, Kronoloji, Tarih ve Geometriye de giriş yapılabilir. Eğer bu dilleri

anlamaya başladığında bu bilimler ona Fransızca veya Latince öğretilirse hem bu bilimleri hem de dili aynı anda öğrenir. Bana göre ilk Coğrafyayla işe başlamalıdır çünkü dünyanın şeklini ve dünyanın dört bölümünün ve bazı krallıkların ve ülkelerin durumunu ve sınırlarını öğrenmek sadece göz ve hafıza egzersizi görevini yapmaz, aynı zamanda çocuk bundan keyif alır ve unutmaz. Şu an yaşadığım evde annesinin coğrafya öğrettiği bir çocuk var. Bu çocuk daha altı yaşında ve ona rağmen dünyanın dört bölümünün sınırlarını biliyor, sorulduğunda kürenin üzerinde bir ülkenin yerini ve İngiltere haritası üzerinde şehirlerinin yerini hemen parmağıyla gösterebiliyor, dünyadaki tüm büyük nehirleri, burunları, boğazları ve körfezleri bilebiliyor ve herhangi bir yerin enlem ve boylamını bulabiliyor. Bu çocuk bunların hepsini görerek öğrenmiş ve hafızasına yerleştirmiş. Bu geriye kalan bilimler için çok iyi bir adım ve hazırlık ve aynı zamanda büyük bir kolaylık.

179. Kısım. Kürenin bölümlerini hafızasına iyice yerleştirdikten sonra Aritmetiğe başlamanın zamanı gelmiştir. Kürenin doğal bölümleriyle, hayali ve suni çizgileri değil farklı isimler altındaki denizleri, kara parçalarını ve ülke ayırımlarını kastediyorum.

180. Kısım. Aritmetik, zihnin genelde kabul ettiği ve kendisini alıştırdığı soyut muhakemenin en kolay ve sonuç olarak ilk türüdür. Aritmetik hayatta ve işte o kadar kullanılır ki onsuz yapılan şey neredeyse yok gibidir. Herkesin Aritmetiğe tam hakim olamayacağı açıktır. Bu yüzden mümkün olan ve kapasitesinin el verdiği en kısa zamanda sayı sayma egzersizlerine başlamalıdır. Her gün sayıları öğrenene kadar Aritmetikle ilgili bir şeyler yapmalıdır. Toplama ve çıkarmayı öğrendikten sonra coğrafyasını ilerletebilir ve kutupları, kuşakları, paralelleri ve meridyenleri tanıdıktan sonra enlem ve boylamları öğrenip haritaların nasıl kullanılacağını anlaması sağlanabilir. Bunları da öğrendiğinde astronomiye başlayabilir; Güneş ve Ayı veya Zodyağı zihnine iyice yerleştirdiğinde çeşitli takımyıldızların şekli ve konumlarını öğrenebilir. Bunlar önce küre üzerinde sonra da gökyüzüne bakarak öğretilebilir.

Bu da bittiğinde ve takımyıldızlar hakkında bilgisi arttığında gezegenimiz hakkında ona birtakım fikirler, bilgiler verilebilir. Bu amaçla ona Kopernik sisteminin bir taslağını yapmanız ve bununla gezegenlerin konumlarını ve güneşten uzaklıklarını ve devri hareketlerini açıklamanız uygun olabilir. Bu çocuğu gezegenler teorisini anlayabilmeye hazırlayan en kolay ve doğal yoldur. Çünkü astronomların gezegenlerin güneş çevresindeki hareketleriyle ilgili artık şüpheleri kalmadığından bu hipotezi öğrenmesi uygundur. Bu hipotez bir öğrencinin öğrenebileceği en basit, kolay ve gerçek bilgilerden biridir. Ancak burada da dikkat edilmesi gereken şey, diğer şeylerde olduğu gibi basit ve sade olanla işe başlamak ve bir anda olabildiğince yavaş öğretmek ve bir sonraki konuya geçmeden bunu zihninde iyice yerleştirmektir. Onlara önce basit bir fikir verin ve doğru algılayıp algılamadığını görün ve bunu iyice öğrenmeden bir sonrakine geçmeyin. Sonra amaçladığınız şeye en yakın olan birkaç basit fikir daha verin. Böylesine nazik ve fark edilmez adımlarla ilerlerseniz çocuklar zihinleri karışmadan açıkça verdiğinizi alacak ve düşünceleri beklediğinizden çok daha öteye uzanacaktır. Biri bir şeyi öğrendi mi onu zihnine yerleştirmesinin en güzel yolu onu ilerlemeye teşvik etmek ve öğrendiğini başkasına öğretmesini sağlamaktır.

181. Kısım. Küreyle böylece tanıştıktan sonra Geometride alıştırma yapması uygundur; Öklit'in ilk altı kitabının çocuklara öğretilmek için uygun olduğunu düşünüyorum. Çünkü bundan daha fazlasını öğrenmesinin kendisine bir yarar sağlayacağını düşünmüyorum. En azından dehası ve eğilimi varsa bu aşamadan sonra öğretmeni olmadan da yoluna devam edebilir.

Küreler erken yaşta iyice öğrenilmelidir. Bu sayede çocukların duyularıyla, özellikle gözleriyle algılayabildikleri şeyler öğretilebilir. Çok küçük yaşta bir çocuk Ekvatoru, Meridyenleri ve Avrupa'nın yerini evindeki odalar kadar çabuk öğrenecektir.

182. Kısım. Coğrafyayla Kronoloji beraber gitmelidir. Böylece çocuk zamanın tüm akışını ve tarihte yer etmiş önemli olayları zih-

nine yerleştirebilir. İhtiyatın ve medeni bilginin kaynağı olan ve bir beyefendinin ve işadamının bilmesi gereken tarih, bu ikisi olmadan iyi bir şekilde öğretilemez ve fayda sağlamaz. Kronoloji ile Coğrafya olmadan tarih bilgisi düzeni olmayan birbiri üzerine yığılmış karmakarışık gerçeklere benzer. Bu iki bilim sayesinde insanlığın eylemleri zamandaki ve ülkelerdeki uygun yerlerine dizilir. Bu sayede çocuk bu bilgileri daha kolayca doğal sırası içerisinde hafızasında tutar.

Çocuğun iyice bilmesi gereken bir bilim olan Kronolojiyle içindeki küçük olayları da kastetmiyorum. Bunlar hem çok sayıda olup hem de bir beyefendinin işine çok yaramayacağı için bilinmeleri çok gerekli değildir. Bu sebeple kronologların çıkardığı onca gürültü ve kaldırdığı onca tozdan tamamıyla uzak durmak gerekir. Bu bilimle ilgili olarak gördüğüm en faydalı kitap Strauchius'un Breviarium Chronologicum adı altında on iki bölümde basılmış olan eseridir. Bu eserden genç adamın kronoloji ile ilgili öğrenmesi gereken olaylar seçilebilir. Çünkü bu eserdeki her şeyi hafızasında tutmasına gerek yoktur. Onun bilmesi ve hafızasında tutması gereken en önemli olayları, kronolojide faydalanılabilecek en kolay, basit ve emin bir yöntem olan Julian Dönemine indirgemek yeterlidir. Strauchius'un bu eserine her durumda başvurmak üzere Helvicus'un tabletleri de eklenebilir.

184. Kısım. Tarihten daha çok keyif veren ve öğretici olan bir şey yoktur. Öğrenme kısmının yetişkin bir adama, keyif kısmının da genç bir çocuğa çok uygun olduğunu düşünüyorum. Çocuklar kronoloji çalışmaya ve dünyanın bu bölümündeki devirlere başlar başlamaz, çalışma Julian dönemine indirgenebilir ve böylece zihnine biraz Latin tarihi yerleşmiş olur. Seçilen dönemin kolaylığına göre tercihleri yönlendirmek gerekir; çünkü nereden başlarsa başlasın kronoloji onun zihninin karışmasını önleyecektir; ve konunun çekiciliği onu okumaya çekeceğinden çocuk Latinceyi öğrenmek için Romalı hatip ve şairlerin eserleri gibi kapasitelerinin çok üstündeki kitaplara boğulmadan rahatlıkla ve zihni karışmadan dili de öğrenecektir. Justin, Eutropius, Quintius Curtius gibi yazarlar

sayesinde okumayı kolayladıktan ve bunun gibi basit ve kolay yazarlarla aşama kaydettikten sonra sonunda Tully, Virgil ve Horace gibi Latin yazarlarının en büyüklerini okumaya geçebilir.

185. Kısım. En başından itibaren, kapasitesinin yettiği tüm durumlarda, kurallardan ziyade uygulamayla erdem bilgisi verilmelidir. İştahını tatmin etmekten ziyade iyi isim yapma isteği alışkanlık haline getirilmelidir. Bu ve İncil'in dışındaki ahlak derslerini okumasının gerekli olup olmadığını bilmiyorum; ayrıca Tully'nin Görevler kitabını Latince öğrenmek için değil de hayatını sürdürürken gerekli olacak prensipler ve erdemle ilgili bilgilenmek amacıyla okuyana kadar bir etik sisteminin çocuğa kazandırılmasının gerekli olup olmadığı konusunda da bir şey söylemek istemiyorum.

186. Kısım. Tully'nin Görevler'ini iyice sindirdikten ve bir de onu Puffendorf de Officio Hominis & Civis'i ekledikten sonra ona Grotius de Jure Belli & Pacis veya belki daha iyisi olan Puffendorf de Jure Naturali & Gentium'un başına geçirmenin zamanı gelmiş olabilir. En sonuncusunda insanların doğal haklarını ve toplum temellerini ve bundan ileri gelen yükümlülükleri öğrenebilir. Medeni kanun ve tarihin bu bölümüyle ilgili çalışmalar genç bir beyefendinin hayatında belki elini hiç sürmeyeceği, ama üzerinde sürekli duracağı ve onlarsız yapamayacağı çalışmalardır. Özel davalarla ilgili safsatalar yerine medeni ulusların mantık temellerine dayalı işleri ve ilişkileri hakkında genel bilgi veren Medeni Kanun hakkında genel bilgiye sahip erdemli ve terbiyeli bir genç adam Latinceyi iyi anlar ve yazar ve dünyada her yerde iş bulur ve saygı görür.

187. Kısım. Bir İngiliz beyefendisinin kendi ülkesinin kanunlarını bilmemesi tuhaftır. Her ne durumda olsun sulh hakimliğinden dışişleri bakanlığına kadar bu bilgi olmadan doldurabileceği bir makam bilmiyorum. Kanunun safsata veya karmaşık kısmını kastetmiyorum. İşi, doğru ya da yanlış yapmaktan nasıl kaçınacağını öğrenme veya bunlardan birini yaparak kendini nasıl sağlama alacağı sanatı olmayıp doğru ile yanlışın gerçek ölçülerini bulmak olan bir beyefendinin kanun öğrenmekten uzak durması iyi

olur. Çünkü bu beyefendinin bu kanunu çalışma amacı ülkesine nasıl hizmet edebileceğini öğrenmektir. Ve bu amaçla ileride meslek olarak seçmeyecekse bir beyefendinin kanunları çalışırken izleyeceği doğru yöntem, yazılı olmayan genel kanunlarla ilgili eski kitaplardaki İngiliz Anayasası ve İdaresi ve şu anki idareyle ilgili olarak da modern yazarların eserleriyle ilgili genel bir bilgi sahibi olmaktır. Bunlarla ilgili fikir sahibi olduktan sonra da tarihi ve her kralın hükümdarlığı döneminde yapılan kanunları okumaktır. Bu sayede kanunlarımız hakkında genel bir bakışa sahip olacak ve bunların yapılmasında yatan temelleri ve sahip oldukları ağırlığı ve önemi görecektir.

188. Kısım. Güzel konuşma sanatı ve mantık normal yöntemde grameri takip eden sanatlar olduğundan belki bunlardan az bahsetmiş olmam merak uyandırmıştır. Bunun nedeni genç insanların bunlardan çok az fayda edinmeleridir; çünkü bu sanatlar kurallarını öğrenip de yine bu kuralların sağladığı iddiasında bulundukları güzel muhakeme ve güzel konuşma becerilerini kazanmış kişi neredeyse hiç görmedim. Bu yüzden genç bir beyefendinin bu sanatların formaliteleri üzerinde çok düşünme ve çalışma konusunda çok derine inmeden şöyle kısa bir bilgi sahibi olmasını tercih ederim. Doğru muhakeme yapabilmenin temeli kötü haller ve öngörüden çok daha fazlası üzerindedir ve tavır ve duruş şekline bağlı değildir. Şimdi bu görüşü biraz daha genişletmek benim görevim oldu. Mevcut elimizde olanlara gelince; oğlunuzun doğru muhakeme yapabilmesini istiyorsanız ona Chillinworth'ü okutun; ve güzel konuşmasını istiyorsanız güzel konuşma sanatının gerçek fikrini elde edebilmesi için Tully'i hakkında konuşturun ve dil tarzını güzelleştirmesi için güzel İngilizce ile yazılmış eserleri okutun.

189. Kısım. Doğru muhakeme yapmanın faydası ve sonucu her şey hakkında doğru görüşlere ve doğru kararlara sahip olmak, doğruyla yanlışı ayırt edebilmek ve buna göre hareket etmekse, oğlunuza tartışma sanatı ve formalitesini ders olarak göstermeyin. Yerine bunu ilk elden uygulasın veya başkaları tartışırken izleyip takdir etsin; ancak onun yetkin bir adam olması yerine önemsiz bir kav-

gacı olmasını, tartışmalarda görüş belirten ve diğerlerine karşı çıkmaktan gurur duyan biri olmasını istiyorsanız ve "Gerçek diye bir şey yoktur. Önemli olan tartışmada zafer kazanmaktır," diye düşünmesini istiyorsanız o zaman durum başka. Bir kibar beyefendiye bundan daha yakışmayan abartılı bir davranış olamaz ve mantık sahibi bir yaratık olduğunu iddia eden hiç kimse akla; açık ve net gerçeklere karşı gelemez. Ne kadar tatminkar olsa da cevapları kabul etmeyip belirsiz seslerle ağız dalaşı yaparak veya doğruyla yanlışı ayırt etmeye çalışarak tartışmaya devam etmeye çalışmaktan daha tutarsız bir şey yoktur. Önceki dediğiyle tutarlı olsun ya da olmasın, anlamlı olsun ya da olmasın, uygun ya da karşı olsun fark etmez. Çünkü mantıklı tartışmalarda yöntemin karşı tarafın cevabını kabul etmemek ve aynı fikirde olanın öne sürdüğüne teslim olmamak olduğu düşünülür. Tartışmanın gerçek hedefi ve zaferi, zavallı ve şaşkın biçare olmadan ve bir zaman desteklediği fikri koruyamayarak rezil olmadan doğruya ve bilgiye ulaşmaksa bunların hiçbiri olmamalıdır. Doğruya ulaşılmalı ve her şey suni argümanlar ileri sürülerek değil olgun ve uygun şekilde göz önünde bulundurularak bu doğru desteklenmelidir: Suni argümanlar insanın doğruyu keşfetmesini sağlamaz, şüpheli sözlerin, tenkit eder ve aldatıcı şekilde kullanılmasına yol açar. Bu da bir beyefendiye veya bu dünyada kendini sadece gerçeğe adamış bir kişiye hiç de yakışmayacak en faydasız ve en rahatsız edici konuşma şeklidir.

Bir beyefendide kendini sözle veya yazıyla ifade edememekten daha büyük bir kusur olamaz. Ancak okuyucuma sormak isterim: Varlıklı ve isim yapmış ve bir beyefendi niteliklerine sahip olup da bir hikaye anlatamayan, hiçbir konuda güzel ve ikna edici konuşamayan hiç kimse bilmiyorlar mı? Bunun kendilerinden daha çok aldıkları eğitimin bir hatası olduğuna inanıyorum; çünkü tarafsız olarak hemşerilerime bu hakkı teslim etmeliyim ki kendilerini verdikleri takdirde komşusunu bu konuda geçemeyecek hiç kimse yoktur. Onlar güzel konuşma sanatını öğrenmişlerdir; ancak yine de her zaman kullandıkları dilde, dilleri veya kalemleriyle kendini güzel ifade etme onlara öğretilmemiştir: Sanki konuşma sanatı

anlamış olanların sohbetlerini süsleyen kişilerin isimleri güzel konuşma sanatının ve becerisinin ta kendisidir. Diğer her şey gibi bu da verilen birkaç ders ya da birkaç kuralla değil, alışkanlık edinene kadar kuralları denemek ve uygulamakla öğrenilir.

İşte bu yüzden yapabilecek kapasiteye geldiklerinde çocuklara bildikleri herhangi bir şeyi anlattırmak ve o anlatırken dikkat çeken hatalarını hemen o anda düzeltmek yanlış olmaz. O hata düzeltildikten sonra en azından büyük yanlışları peş peşe düzeltmeye devam etmek gerekir. Hikayelerini oldukça güzel anlattıktan sonra bunları yazdırmaya geçmenin zamanı gelmiştir. Çocuklara uygun olduğunu hemen hemen tek bildiğim Ezop Masalları, Latinceye giriş yaparken okuma ve çeviride olduğu kadar yazı yazma alıştırmalarında da çok faydalı olabilir. Gramer hatalarını giderdikten sonra ve hikayenin birçok bölümünü uygunsuz geçişler yapmadan sürekli ve anlamlı bir şekilde birleştirebildikten sonra daha da mükemmelleştirmek istenirse Tully'ye başvurulabilir ve bu güzel konuşma ustasının ilk kitabının 20. bölümünde verdiği kurallar uygulamaya konulabilir. Bu kuralların her birine uygun örnekler bulunup diğerlerinin onları nasıl uygulamaya koyduğu gösterilebilir. Eski klasik yazarlar bize bu konuda bolca örnek sağlarlar.

Gerekli anlam bağlantılarını, düzeni ve uyumu kurarak İngilizce yazabilme becerisini anladıklarında ve fikirlerini, bildiklerini iletmede kabul edilebilir bir oranda ustalaştıklarında mektup yazma aşamasına geçebilirler. Burada nükte ve kompliman kısıtları konmamalıdır. Sade düşüncelerini anlam bütünlüğü içinde, karmaşık ve kaba olmayan bir biçimde ifade etme öğretilmelidir. Bunda da mükemmel hale geldiklerinde düşünce düzeylerini yükseltmeleri ve bunun için de önlerine kompliman, hikaye, alay veya eğlence amaçlı olarak belli bir mesafeyle dostlarını eğlendirebilmesi için Voitures'ten örnekler konulmalıdır. Ayrıca Tully'nin Mektupları da iş ve sohbet konularında en iyi örneklerdir. Mektup yazmak insanların hayatında olan bitenle o kadar bağlantılıdır ki hiçbir beyefendi bu tür yazı tarzında kendini ifade etmekten kaçamaz. Günlük olaylar onu kalemini kullanmaya zorlayabilir ve işlerini iyi mi

yoksa kötü mü idare ettiği konusunda vereceği izlenimle, terbiyesi, algılaması ve yetenekleri konusunda konuşmasından çok daha açık bir şekilde değerlendirilmesine yol açar. Çünkü konuşma hataların büyük bölümü, bu hatalara hayat veren seslerle ölür gider ve o kadar sert eleştiri almaz ve kolayca gözden ve tenkitten kaçar.

Eğitim yöntemleri doğru hedeflere yöneltilseydi, yaratıcı güçlerini artırmak için çocukları güçlerinin ötesinde geren ve dil öğrenirken doğal olmayan zorluklarla gelişimlerini engelleyen, Latince konuşma ve Latince şiirler konusunda onca ısrar edilirken, bu kadar gerekli bir bölümün ihmal edildiği düşünülebilirdi. Ancak gelenekler bunu böyle istedi. Kim itaat etmemeye cesaret edebilir ki? İngilizce kendini güzel ifade edebilme konusunda Mantık ve Güzel Konuşma sanatını hiç okumadığından cahil sayılabilecek annesinin oğlunu geride bırakması konusunda hiç sorumluluk hissetmeyen ve bunu önemsemeyen, Farnaby'nin Güzel Konuşma Sanatını okumuş bilgili bir okul öğretmeninden bu çocuğa kendisini İngilizce güzel ifade edebilmeyi öğretmesini istemek mantıksız olmaz mı?

Doğru yazmak ve konuşmak bir zarafet verir ve söylenilene dikkat verilmesini sağlar. Bir İngiliz beyefendisinin sürekli kullandığı dil İngilizce olduğundan geliştirmesi gereken ve tarzını mükemmelleştirmesi gerekli dil İngilizcedir. Latincede İngilizceden daha iyi yazmak ve konuşmak bir adam hakkında konuşulmasını sağlayabilir, ancak çok önemsiz bir nitelikle ilgili başkalarının faydasız övgüsünü almaktan ziyade her an kullandığı anadilinde kendini ifade edebilmeyi amaçlarına çok daha uygun bulacaktır. Bunu herkesin ihmal ettiğini ve genç adamların iyice anlamış ve ustalaşmış olmaları gereken kendi dillerini iyileştirmesi konusuna hiç önem verilmediğini görüyorum. Eğer aramızda herhangi biri normalden daha güzel ve berrak bir şekilde anadilini kullanabiliyorsa bunu şansa, kendi dehasına veya eğitim veya öğretmeninin ilgisinden ziyade herhangi başka bir şeye borçludur. Öğrencilerinin nasıl bir İngilizce yazdıkları ve konuştukları, Yunanca ve Latinceyle büyümüş birinin rütbesinin altındadır. Bilgili insanların uğraşacakları

ve öğretecekleri tek öğrenim dilleri bunlardır. İngilizce cahil ve kaba insanların dilidir. Gerçi kendi dillerini iyileştirmeyi teşvik eden ve ödüllendirmeyi aşağı görmeme nezaketinde bulunan bazı komşularımız vardır. Onlar için kendi dillerini güzelleştirmek ve zenginleştirmek hiç de öyle küçük bir iş değildir. Buna emek ve para harcarlar ve anadillerinde doğru yazmak konusunda kendi aralarında büyük bir hırs ve rekabet vardır: Birkaç saltanat öteyle bugüne baktığımızda onların bu çabalarında nereye kadar geldiklerini ve dünyanın bu bölümündeki en kötü dillerden birini ne kadar yaydıklarını görebiliyoruz. Romalılardaki büyük adamlar günlük olarak kendi dillerinde alıştırma yapıyorlardı. Bunu her ne kadar kendi dilleri de olsa imparatorlarına Latince öğreten hatiplerin isimlerine ilişkin kayıtlarda rastlıyoruz.

İkinci Bölüm

Yunanlılar bu konuda daha da iyilerdi. Kendi dilleri dışındaki tüm diller onlar için barbarların diliydi ve öyle görünüyor ki kendi dilleri dışında hiçbir dilde eğitim görmüyorlardı veya eğitimli insanlar arasında bu dillere değer verilmiyordu. Halbuki Yunanlıların eğitimlerini ve felsefelerini başka ülkerden aldıklarına artık şüphe yoktur.

Ben şimdi burada Yunanca veya Latinceye karşı olduğumu söylemiyorum. Onlar da öğretilmeli ve her beyefendi Latinceyi en azından iyi anlamalı. Ancak genç bir adam hangi yabancı dili öğrenmeye çalışırsa çalışsın, bu dile eleştirel olarak yaklaşmalı. Ancak kendini zarif bir şekilde ifade edeceği, iyice öğreneceği dil kendi anadili olmalı. Bunun için de günlük alıştırmalar yapmalı.

190. Kısım. Nazari bir bilim olan doğal felsefeyle ilgili bana göre hiçbir şey öğrenmemeliyiz. Ya da şöyle söyleyeyim: Belki bundan asla bir bilim çıkartamayacağımızı düşünüyorum. Doğanın eserleri bizim keşfedebileceğimizin veya algılama kapasitemizin o kadar ötesinde bir bilgelikle yaratılıyor ve o kadar farklı şekilde işliyor ki bunu bir bilime indirgememiz mümkün değildir. Doğal felsefe şeylerin prensipleri, içeriği ve işleyişleri hakkında bilgi olduğundan bana göre bunun iki kısmı var: Birincisi ruhları doğaları ve nitelikleriyle, diğeri de vücutlarını anlamaktır. Bunlardan ilkine genelde metafizik denir; ancak ruhlarla ilgili uğraşıya ne ad verilirse verilsin bir sistem içerisine oturtulabilen ve bilginin prensipleri olarak yaklaşılabilen bir bilim olarak madde ve vücutla ilgili çalışmaların ötesine gitmemelidir. Bunun yerine, mantık ve vahiyle beraber yönlendiğimiz entelektüel dünyanın daha doğru ve mükem-

mel bir şekilde anlayabilmemiz için zihinlerimizin geliştirilmesi konusunda bize katkısı olmalıdır. Ve Tanrı ve kendi ruhumuz dışında maneviyatla ilgili yaptığımız en belirgin ve en büyük keşifler bize Tanrı katından vahiyle inenlerdir. Dolayısıyla genç beyefendilere maneviyatla ilgili öğretileceklerin vahiylerden alınması gereklidir. Bu amaçla genç adamların okuması için İncil'in tarihini anlatan bir rehberin oluşturulmasının en iyisi olduğunu düşünüyorum. Bu rehbere, uygun şeyler zaman sırasıyla konmalı ve daha olgun yaşlara uygun bölümler atlanmalıdır. Böylece İncil'in rastgele okunması sebebiyle ortaya çıkan zihin karmaşasından kaçınılmış olur. Bunun diğer bir faydası da sürekli okuduklarında zihinlerine maneviyatla ilgili bir fikir ve inanç yerleştikten sonra vücutla ilgili çalışmaya iyi bir hazırlık yapmış olurlar. Çünkü maneviyatla ilgili bir fikir sahibi olmadan felsefe önemli bir temel kısmı açısından eksik ve kusurlu kalır; o zaman yaratılışın en mükemmel ve güçlü kısmını ihmal etmiş olur.

191. Kısım. Bana göre İncil ile ilgili hazırlanacak bu tarih rehberinin bir de özeti yapılmalıdır ve bu özet temel başlıkları içermeli ve bunları okur okumaz çocuklar hemen bu konuda konuşturulmalıdır. Bu onların erkenden maneviyatla ilgili bir fikir sahibi olmasına sebep olsa da yukarıda belirttiğim erken yaşta maneviyatla ilgili kafalarının karıştırılması fikrime ters düşmez. Benim bunu söylerken söylemek istediğim; bakıcıların ve çevresindeki diğer insanların, çocukların kendi emirlerine uymasını sağlamak için korkutma aracı olarak kullandıkları cinler, hayaletler ve görüntülerlerle ilgili olarak erken yaşta narin zihinlerinin rahatsız edilmesinin uygun olmadığıdır. Bu sonraki hayatlarında öyle büyük rahatsızlıklara yol açar ve korku verici endişeler ve batıl şeylerle zihinlerini öyle zayıflatır ki dünyaya açıldıklarında bu konuda konuşmak istemezler ve utanırlar. Ve bunu sonradan tedavi etmek çok zordur çünkü üzerlerinde son derece büyük bir etki ve ağırlık bırakır. Sonunda da bu konuyu toptan bir kenara atarlar ve daha kötüsü diğer tarafa, aşırı uça kayarlar.

192. Kısım. Doğal felsefenin sadece vücutlarla sınırlı kalmasını

ve İncil doktrininin doğal felsefeye girmeden önce iyice sindirilmesini istememin sebebi tüm duyularımızın algılayabildiği maddenin tüm zihni ele geçirme ve kendi dışında her şeyi zihnimizin dışında tutma eğiliminde olmasıdır. Böylece bu prensipler üzerine oturtulmuş yargılar zihinde maneviyat veya maddesel olmayan varlıkları alacak hiçbir yer bırakmaz. Halbuki bu yargıların madde ve hareketle hiçbir büyük doğal olayı çözemediği çok açıktır. Örneğin şu herkesin bildiği yerçekimi olayını, üstün pozitif bir iradenin emri dışında hiçbir maddenin işleyişi veya hareketi kanunuyla açıklamak bence mümkün değildir. Ve bu sebeple Nuh Tufanı doğanın sıradan olaylarının dışında bir şey olduğunu kabul etmeksizin açıklanamaz. Tanrının dünyanın çekim merkezinde bir dönem yaptığı bir değişikliğin, bunu çözmek için kullanılan varsayımlardan daha kolayca tufanın sebebini açıklayıp açıklayamayacağını düşünmenizi öneriyorum. Bunun sadece kısmi bir tufana yol açacağını söyleyip itirazda bulunanlar olabilir. Ancak bir kere çekim merkezinin değişmesine izin verildi mi üstün gücün çekim merkezini dünyanın merkezinden belirli bir uzağa taşıyıp tufanın her yeri kaplamasını sağlayacak şekilde bu merkezi dünya çevresinde taşımaya devam etmiş olabileceğine inanmak çok da zor bir mesele değildir. Gerçi bizim konumuz olmasa da doğayla ilgili açıklamalarda madde ve hareketi ötesinde bir şeye başvurmanın gerekliliğini göstermek için bu olaydan bahsediyorum.

193. Kısım. Şimdi doğal felsefe dersi konumuza geri dönelim. Dünya kendine özgü sistemlerle dolu olsa da genç bir adamın her bilimin, beklenti uyandırdığı gibi gerçeği ve kesinliği mutlaka bulacağı bir bilim olarak öğrenebileceği bir tanesini bile bildiğimi söyleyemem. Bu sebeple hiçbiri okunmamalı sonucuna varmıyorum. Bu bilim çağında her beyefendinin sohbet edebilmesine uygun biraz bilgi edinmek amacıyla bunları öğrenmesi gereklidir ancak şu anda çok revaçta olan Descartes'inkinin eline verilmesi mi yoksa bununla veya diğerleriyle ilgili olarak ona genel bir bilgi verilmesi mi doğrudur sorusuna gelince dünyanın bu kısmında benimsenmiş doğal felsefe sistemlerinin, doğanın işleyişi ile ilgili

kapsamlı, bilimsel ve tatminkar bir bilgi edinmek umudundan daha çok, farklı görüşlere mensup kişilerin konuşmalarını anlamak için okunması gerektiğini düşünüyorum. Geriye bakıp da eskilerin çeşitli görüşlerini benimseyen kişi çok bilgili bir yazar olan Dr. Cudworth'un Yunan filozoflarının görüşlerini ve bu görüşleri hangi prensipler üzerine oturttuklarını, anlaşmazlığa düştükleri varsayımları doğru olarak topladığı ve açıkladığı Entelektüel Sistemi'ne başvurabilir. Ben bu konuda söz konusu eserden daha iyisini bilmiyorum. Ancak yine de kimseyi doğal felsefe çalışmaktan caydırmak istemiyorum; çünkü bununla ilgili olarak sahip olduğumuz ve muhtemelen edinebileceğimiz tüm bilgi bir bilim haline getirilemez. Bu felsefede bir beyefendinin bilmesi uygun ve gerekli olan ve bunun yanında merak eden kişinin uğraşılarını ödüllendirecek daha birçok önemli şey de vardır. Ancak ben bunların, kendini tamamıyla spekülatif sistemlerle boğmak yerine rasyonel deneylere adamış yazarlardan öğrenilmesini daha uygun görüyorum. Bu sebeple, revaçtaki doğa felsefesi sistemlerinin bazılarını bildikten sonra bahçe düzenleme, çiftçilik, bitki ekimi ve benzeri konularda yazılar yazmış Mr. Boyle'unkiler gibi diğer birçok eserin okunması bir beyefendi için uygun olabilir.

194. Kısım. Her ne kadar karşılaştığım fizik sistemleriyle hiçbir bilimsel eser, doğal felsefe yapısını genel olarak vücutların ilk prensipleriyle veriyormuş gibi görünerek, mutlak bilgi ve bilim arayışımız konusunda bize hiç umut vermese de, eşi olmayan Mr. Newton matematiğin doğanın bazı bölümlerine ne derecede uygulanabileceğini, doğruluğunu kanıtladığı bazı prensiplerle göstermiştir ve anlaşılmaz evrenin belirli bölgeleriyle ilgili olarak bize birtakım bilgiler vermiştir. Newton'un övgüye değer eseri *Philosophiae naturalis Principia Mathematica*'da gezegenimiz Dünya ve Dünyanın gözlemlenen en önemli olayıyla ilgili verdiği bilgiler gibi başkaları da doğanın diğer bölümleriyle ilgili açık ve iyi bilgi verebilirse bu harikulade makinenin birçok parçasıyla ilgili beklediğimizden daha doğru ve kesin bilgiye zamanla sahip olmayı umabiliriz. Bu göstergeleri anlayacak matematik bilgisine sahip

olan çok az insan olsa da göstergeleri incelemiş olan en doğru matematikçiler arasında Newton'un kitabı okunmayı hak ediyor ve güneş sistemimizdeki büyük maddesel kütlelerinin hareketlerini, içeriğini ve işleyişini anlamak isteyenleri aydınlatıyor ve keyif veriyor. Bunun yanında kanıtlanmış varsayımlara dayalı öne sürdüğü sonuçlar ortaya atıyor.

195. Kısım. Genç bir beyefendinin öğrenmesi gerekenlerle ilgili düşündüklerim kısaca bunlardır. Eski Yunanlılar dünyanın bu bölümündeki tüm bilginin temeli olduğu için Yunancayı atlamış olmama muhtemelen şaşıranlar olacaktır. Bunu kabul ediyor ve şunu eklemek eklemek istiyorum: Yunancayı bilmeyen bir kimse kendini öğrenci kabul edemez. Bunu derken bu dil üzerine uzmanlaşmış kişileri değil, kendisi için şu anki modaya göre Latince ve Fransızcanın gerekli görüldüğü beyefendileri kastediyorum. Genç bir adam yetişkin olduğunda çalışmalarını daha da öteye götürmeye ve Yunanca öğrenmeye niyetliyse o zaman bu dili kendi başına kolayca öğrenecektir ve niyeti yoksa bu dili bir öğretmenle öğrenmek onun için boşa harcanmış çabadan başka bir şey olmayacaktır ve çabasının ve zamanının büyük bir bölümünü harcadığı Yunanca dersleri özgürlüğüne kavuştuğu andan itibaren ihmal edecek ve bir kenara atacaktır. Okulda öğrendiği Yunancayı hala aynı güzellikte kullanabilen veya Yunan yazarlarını okuyup anlayacak kadar iyileştirmiş yüz öğrenciden kaç kişi çıkar?

Genç beyefendilerin öğrenmesi gereken derslerle ilgili bu bölümü sonlandırırken son olarak şunları söylemek istiyorum: Çocuğun öğretmeni, işinin çocuğa öyle bilinebilecek her şeyi öğretmek değil de çocukta bilgi edinmeye karşı bir sevgi ve saygı oluşturmak, istekli olduğunda bilgi edinme ve kendini geliştirme konusunda onu doğru yola yöneltmek olduğunu unutmamalıdır.

Diller konusuyla ilgili tedbirli bir yazarın düşüncelerini burada kendi ifadeleriyle vermek istiyorum. Bu yazar şöyle diyor: "Çocuklarınıza birçok dil bilmeleri konusunda yüklenmeyin. Diller her konumdaki insan için fayda sağlar ve ister engin bilgiye, ister

kolay ve eğlendirici bilgiye olsun eşit şekilde kapı açar. Bu zor ve usandırıcı ders biraz daha ileri bir yaşa ertelenirse genç adamlar ya tercihleri ya da sabırsızlıkları sebebiyle dil öğrenmeme kararına varır. Ve sabırlı ve azimli olma basireti gösterenler varsa, bu başka şeylere ayrılan zamanı dile harcama güçlüğü olmaksızın yapılamaz ve o zaman yaşına uygun olan kapasitenin ötesinde kendini o dili öğrenmeye adar ve bunun bedelini öder; en azından bir insanın hayatının en iyi ve en güzel zamanını kaybeder. Her şey zihinde iyi ve kolay izlenim bırakmadığı; hafıza taze, hazır ve inatçı olmadığı; zihin ve kalp sorunları, tutkular ve planlardan özgür olmadığı; ve çocuğun bağımlı olduğu kişiler böylesine uzun ve sürekli bir işe hazır hale getirecek kadar çocuk üzerinde otorite sahibi olmadığı zaman bu dillerin temeli iyi atılamaz. Çok azının gerçekten dil bilip çoğunun biliyormuş gibi görünmesinin sebebinin bunların ihmal edilmesinden kaynaklandığına eminim."

Sanırım herkes iyi gözlem yapan bu beyefendiyle aynı fikirdedir; diller hayatımızın ilk yıllarında öğrenilebilir. Ancak çocuğun hangi dilleri öğrenmesi gerektiğine ebeveynler ve öğretmenler karar vermelidir. Ancak eğer çocuk hayatı boyunca hiç kullanmayacaksa veya çocuğun huyu onun yetişkin olduğunda bu dili tamamıyla ihmal edip hiç kullanmayacağını gösteriyorsa, ona dil öğretmeye çalışmanın faydasız olduğunu ve zaman kaybından başka bir işe yaramayacağını kabul etmek gerekir.

Ancak yine de bilim adamı olmak isteyenler için aynı yazarın şu söylediklerini de eklemek istiyorum. Gerçekten bilgili olmak isteyen herkesin bu söylediklerini düşünmesi gerektiğini ve öğretmenlerinin gelecekte yapacakları çalışmalarında kılavuzluk etmesi amacıyla öğrencilerine verebilecekleri uygun bir kural olduğunu düşünüyorum.

"Özgün metnin öğretilmeye çalışılmasından başka önerilebilecek bir şey yoktur. Tüm eğitim açısından en kısa, en kesin ve en kabul edilebilir yol budur. Doğrudan kaynaktan alın ve hiçbir şeyi ikinci elden almayın. Büyük ustaların yazılarını bir kenara koyma-

yın. Onlar üzerinde durun ve zihninize yerleştirin ve gerektirdiğinde onların sözlerini tekrarlayın; onları tüm boyutlarıyla ve şartlarıyla anlamayı görev edinin: Özgün yazarların prensiplerini iyice öğrenin; onları tutarlı hale getirin ve sonra kendi sonuçlarınızı çıkarın. İlk yorumcularla aynı duruma gelene kadar durmayın. Ne ödünç ışıklara razı olun ne de kendinizi onların görüşlerine göre sevk edin. O zaman kendi görüşleriniz sizi yarı yolda, karanlıkta bırakır. Onların açıklamaları size ait değildir ve size hata yaptırır. Aksine, size ait gözlemler kendi zihninizin ürünüdür. Bu gözlemler zihninizde ve gerekli olan her durumda, sohbette, istişarede ve tartışmada hazır olacaktır. Okumanızın elinizde olmayan yenilmez zorluklar dışında hiçbir şey tarafından engellenmediğini görme zevkini hiç kaybetmeyin; yorumcular ve bilim adamları bile buna itirazda bulunamazlar. Diğer yerlerden aldıklarını kopya edip sergileyenler yararsız ve tantanalı bir şekilde başkalarından aldıkları bilgiyi sade ve kolay paragraflara dökerek, onları yazmış insanların verdiği çaba ve bu çaba sonucu ortaya çıkardıkları sözlerden kurtulurlar. Bilgiçliği kütüphaneleri zenginleştirmekten ziyade tıka basa doldurmaya, iyi yazarları not ve yorum yığınları altına gömmeye teşvik eden tembellikten başka bir şey olmadığından emin olun ve çalışmalarınızı ona göre düzenleyin. O zaman tembelliğin, okuma ve araştırmayı çoğaltarak ve kaçınmaya çalıştığı çabaları artırarak kendisine ve kendi çıkarına aykırı hareket ettiğini fark edeceksiniz."

Yukarıdaki sözlerin bilim adamı olmayacaklar dışındakilerle doğrudan ilgili olmadığı düşünülse de çocuklarınızın eğitimi ve dersleriyle ilgili doğru düzenlemeyi yapmak için o kadar önemli bir an ki burada bu sözleri ilettiğim için suçlanmayacağımı umarım; özellikle herhangi bir zaman yüzeyin daha da derinine inmeye ve bilimin herhangi bir bölümünde kesin, yeterli ve uzman görüş sahibi olma niyeti olan beyefendiler için de faydalı olduğu düşünülürse faydası çok daha iyi anlaşılacaktır.

Düzen ve devamlılığın bir adamı diğerinden ayıran en büyük fark olduğu söylenir: Öğrencinin yolunu bu kadar açan ve ona öğ-

reme işinde bu kadar yardımcı olan ve onu yapacağı herhagi bir araştırmada bu kadar uzağa götürebilen başka bir nitelik olmadığına eminim. Öğretmeni buna çaba sarf etmeli, öğrencisini düzene alıştırmalı ve ona düşünceleriyle ilgili tüm uygulamalarda yöntem öğretmelidir. Ona bu yöntemin nerede olduğunu ve faydalarını anlatmalı, genelden özele birçok türünü göstermeli ve her ikisinde egzersiz yapmasını sağlamalı ve her farklı yöntemin en uygun olduğunu ve hangisinin amaca en iyi hizmet ettiğini görmesini sağlamalıdır.

Tarihte zaman sırası, felsefi araştırmalarda doğa sırası hakim olmalıdır. Dolayısıyla bu yöntem sayesinde edindiği bilgiden bu düzeni halihazırda alır. Zihin en basit ve sade yöntemlerle konuyu parçalara ayırarak bir sonra geleni, hemen takip edeni ve amacını anlar. Bu amaçla öğrencisine iyi ayırt edebilmeyi, yani zihne gerçek farklılıklar gördüğü her yerde farklı fikirler edinebilmesini öğretmesi çok faydalıdır ancak kullandığı tabirlerde farklılaşmadan dikkatle kaçınmalıdır çünkü çocuk bu tabirlerle ilgili farklı ve ayırt edici fikirlere sahip olamaz.

196. Kısım. Kitaplar ve dersler yanında genç bir beyefendinin zamanla ve uygulamayla kazanacağı, hakimiyet gerektiren başka hünerler de vardır.

Hayat boyunca zarif hareketler kazandıran dans ve her şeyin ötesinde erkeksi tavırlar ve genç çocuklara yakışır güven çok erken yaşta öğrenilemez. Ama uygun yaşa geldiği ve yeterli kapasiteye ulaştığında mutlaka öğrenmesi gereken niteliklerdir. Ancak her şeyden önce iyi bir öğreteni olduğuna emin olmalısınız. Öğretmen zarif ve yakışır olanı ve vücudun tüm hareketlerine serbestlik ve kolaylık veren her şeyi bilmeli ve öğretebilmelidir. Bunu öğretmeyen öğretmen hiç olmamasından daha da kötüdür: Doğal yakışıksız tavırlar maymunvari tavırlardan daha iyidir; ve kırsal kesimden bir beyefendi gibi şapka çıkarmak kötü tavırlı bir dans hocası gibi olmaktan daha kabul edilir bir şeydir.

197. Kısım. Müziğin dansla benzer olduğu düşünülür ve bazı enstrümanları çalmaya önem verilir. Ancak bunu kazanmak genç bir adamın o kadar zamanını harcar ve onu öyle tuhaf arkadaş ortamlarına sokar ki çoğu bunun yapılmasa da olacağını düşünür. Ben bir müzik dalında mükemmelliği övülen işi gücü olan rütbeli birini hiç görmedim. Sanırım bu konuya en son değinmeliyim. Kısa hayatlarımız boyunca her şeyi elde edemeyiz. Hem fiziksel hem de ruhsal yapımızın zayıflığı, genelde bükülmez olmamızı gerektirir. Hayatının büyük bir bölümünü iyi değerlendirecek kişi bunun büyük bir kısmını dinlenmeye ayırmalıdır. En azından bu hak genç adamlara verilmelidir. Onları aceleyle yaşlandırmak ve onları erkenden mezara göndermek istiyorsanız o başka. Bu sebeple, ciddi şeylere ayırılan zaman ve çabaların faydalı ve sonuç veren şeylere harcanması gerektiğini düşünüyorum. Yukarıda da dediğim gibi vücut ve zihin egzersizlerinin birbirleri için dinlenme haline getirilmesi gerekliliği eğitimin gizlerinden biri değildir. Bunun öğrencisinin huyunu ve eğilimlerini iyi tanıyan ihtiyatlı bir öğretmen tarafından yapılabileceğine hiç şüphem yok. Çünkü ders çalışmaktan ve dans etmekten bıkan kişi hemen uyumayı istemez. Zihnini dağıtacak ve ona keyif verecek başka bir şey yapmak ister. Ancak her zaman hatırlanmalıdır ki keyifle yapılmayan hiçbir şey dinlenme kapsamına girmez.

198. Kısım. Eskrim ve at binmeye terbiyenin öyle ayrılmaz parçaları olarak bakılıyor ki bunlardan bahsetmemek büyük bir ihmal olarak görülebilir. Ata binme çoğunlukla büyük kasabalarda öğrenilebileceğinden sağlık açısından en iyi egzersizlerden biridir. Dolayısıyla genç adamın bu konu üzerine eğilmesi uygundur. Bu dersler genç adama atın üzerinde nasıl sağlam ve zarafetle duracağını, atına durmayı ve hızlı dönmeyi nasıl söyleyeceğini öğrettiği sürece hem savaş hem de barış anında çok işine yarar. Ancak bunu öğrenmenin zamanının gelip gelmediği, sağlığı için uygun aralıklarla yapılması gereken bu egzersizin zamanının ne kadarını alacağı konusunu ebeveynlerin ve öğretmenlerin kararına bırakıyorum. Bu kişiler eğitimin her aşamasında ve bölümünde zamanın ve uğ-

raşın çoğunun, çocuğa sonraki hayatında fayda sağlayacak ve en sık karşılaşacağı şeylere ayrılması gerektiğini unutmamalıdırlar.

199. Kısım. Eskrime gelince hayat açısından tehlikeli ve sağlık açısından faydalı bir egzersiz olarak görüyorum; çünkü becerilerinin verdiği emniyetle silahlarını kullabilecekleri tartışmalara girme eğilimlerini artırır. Bu düşünce onları onur, hafife alınma konusunda gerekenden daha alıngan yapar. Kanları kaynayan genç adamlar beceri ve cesaretlerini düelloda gösteremeyeceklerse eskrim yapmayı boşuna öğrendiklerini düşünme eğilimindedirler. Çok üzücü trajediler de yaşanmıştır. Eskrim yapamayan bir adam kabadayılarla kavgacılardan uzak durmaya dikkat eder, gösterişli davranışlar ve ileri atılımlar yapmaz ve bu tür insanların tavırlarını haklı çıkarmaz. Savaş alanında orta düzey eskrim becerisi onu korumaktan ziyade düşmanın silahının tehlikesiyle karşı karşıya bırakır. Kılıç kullanmayı hiç bilmeyen cesur bir adam ise karşı hamleyi durup beklemektense kendisi hamle yapacaktır ve özellikle güreşebilme becerisine sahipse ılımlı bir kılıç ustasından daha fazla şansı olacaktır. Ve bu sebeple, bu tür kazalara karşı herhangi bir önlem alınacaksa ve çocuğunuzu düellolara hazırlayacaksanız çocuğun sıradan bir eskrimci olması yerine iyi bir güreşçi olmasını tercih ederim. Ancak eskrim ve at binme genç beyefendilerin terbiyesinde genelde gerekli görüldüğünden bu ayırt edici özelliklerden birini özellikle belirtmek çok zordur. Bu sebeple oğlunun huyunun, medeni hayatla çok ilgisi olmayan ve eski savaşçı ulusların hiç bilmediği ve insanın gücüne ve cesaretine çok az katkıda bulunan bu moda egzersizlerin hangisini yapmasına izin verdiğini saptama konusunu babaya bırakıyorum. Ancak savaşçı yeteneklerimizin veya ustalığımızın düellolarla geliştirilebileceğini düşünüyorsanız o zaman durum başka.

200. Kısım Eğitim ve hünerlerle ilgili olarak benim söyleyeceklerim bu kadar. Erdem ve akıllılık her şeyden önemlidir.

Eğilimlerine hakim olmayı ve iştahını akla itaat ettirmeyi öğretin. Bunlar sağlandı mı ve sürekli uygulamayla alışkanlık hali-

ne getirildi mi bilinen tüm yöntem ve sanatlarla çocuğa işlenecek övgü ve takdir görme sevgisi kadar fayda sağlayacak başka bir şey bilmiyorum. Zihninin saygıyla beraber utancı da anlayabilmesini sağlayın. Bunu yaptığınızda çocuğa onun yanında olmadığınız zamanlarda hareketlerini etkileyecek bir prensip vermiş olursunuz. Bu prensibin etkisi dayağın yol açtığı korkuyla asla karşılaştırılamaz ve ileride gerçek ahlak ve din prensiplerinin onda oluşmasını sağlayacak zemini hazırlar.

201. Kısım. Ekleyeceğim bir şey daha var. Bunu söylediğimde eğitimle yapmaya çalıştığım ve yazdığım tüm şeyler konusunda şüphe duyulma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağım. Ancak yine de ben çocuğun bir, hayır, iki veya üç el becerisi öğrenmesini isterim.

Üçüncü Bölüm

202. Kısım. Çocukların dikkatleri sürekli olarak onlar için faydalı olan şeylere yöneltilmesinin iki tür avantajı vardır: 1. Egzersizle kazanılan beceri değerlidir. Böylece, dil ve bilim becerileri yanında resim, tornacılık, bahçıvanlık, demir işçiliği ve diğer faydalı sanatlarda elde edilen beceriler değerlidir. 2. Başka sebepler yanında egzersizin kendisi sağlık için çok faydalı ve gereklidir. Çocukların gençken bir şeylerle ilgili bilgi edinmesi o kadar gereklidir ki zamanlarının bir bölümü, sağlıklarına hiç katkıda bulunmasa da bunlara ayrılmalıdır. Aynı şekilde bir beyefendinin beşikten itibaren zamanının büyük bir bölümünü alan zihni geliştirmek için gerekli olan okuma ve yazma ve diğer yerleşik çalışmalar da sağlığa katkıda bulunmaz ama son derece gereklidir. Çabayla elde edilen diğer el sanatları sadece becerikliliğimizi artırmaz, çoğu genellikle açık havada yapıldığından aynı zamanda sağlığımıza da katkıda bulunur. Böylece bu sanatlarda sağlık ve gelişimin beraber gittiği söylenebilir. Bu sanatlardan uygun olanları seçilmeli ve asıl işi kitaplar ve ders olan çocuk için dinlenme faaliyetleri haline getirilmelidir. Seçim yapılırken çocuğun yaşı ve eğilimi göz önünde bulundurulmalıdır. Bunları yapması için kısıtlamalar getirilmemelidir. Çünkü emretme ve zorlama yapılan işten nefret edilmesine sebep olabilir ve asla tedavi edici olmaz. Bir kişiye bir şeyi zorla yaptırmaya kalkışırsanız mümkün olan en kısa zamanda o işi bırakacak ve bu işten çok az fayda görecektir.

203. Kısım. Bu sanatlardan bana göre en güzeli ressamlıktır. Bununla ilgili ileri sürülebilecek bir veya iki itiraza cevap vermek oldukça zordur. Birincisi, kötü resim yapmak dünyadaki en kötü

şeylerden birisidir ve resim yapmakta kabul edilir bir beceri seviyesine gelmek kişinin çok zamanını alır. Eğer resme doğal bir eğilimi varsa, bunu yapmak için diğer faydalı çalışmalarını ihmal etme tehlikesiyle karşı karşıya kalınacaktır. Böyle bir eğilimi yoksa bu işe ayrılan zaman, çaba ve para boşa harcanmış olacaktır. Bir beyefendinin resim yapmasını tercih etmememin diğer sebebi de vücuttan daha çok zihni meşgul eden yerleşik bir dinlenme olmasıdır. Öğretim almayı bir beyefendi için daha ciddi bir meşguliyet olarak görüyorum; ve öğrenim görürken dinlenmeye ve gevşemeye ihtiyaç duyulduğunda düşünceyi dağıtan ve sağlığı ve dinçliliği artıran vücut egzersizleriyle dinlenilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu iki sebepten dolayı resim yapmaması gerektiğini düşünüyorum.

204. Kısım. Kırsal kesimde yaşayan bir beyefendi için bir iki önerim daha olacak. Genel olarak bahçıvanlık ve çiftçilik, marangozluk ve doğramacılık veya tornacılık bir işadamı veya akademik kişi için sağlıklı dinlenme araçlarıdır. Çünkü zihin sürekli olarak bir şeyle meşgul olmaya dayanamayacağından bu egzersizlerle zihinlerinin ve vücutlarının dinlenmesini sağlayabilirler. Mevsime göre bu uğraşlardan birini seçebilir. Bunun yanında, bunlardan birinde beceri kazanmasıyla bahçıvanına destekte bulunabilir ve bir veya ikisiyle de kendine keyif verecek ve fayda sağlayacak şeyler yaratabilir. Ben asıl iş olarak bunları önermiyorum. Ama bunların asıl işi olan daha ciddi düşünceler ve çalışmaları arasında dinlenmesini sağlayacak el egzersizleri olarak öneriyorum.

205. Kısım. Eski büyük adamlar el işini devlet işleriyle barışık hale getirmeyi çok iyi anlamışlardı ve birinin diğeri için dinlenme faaliyeti haline getirilmesini rütbelerini azaltan bir şey olarak görmemişlerdi. Gerçekten de boş zamanlarında dinlenmeleri sağlayan uğraşıları tarımdı. Düşmanlarına karşı ülkelerinin ordusunu yönetmek için, Yahudi Gideon harmancılığın başından, Romalı Cincinnatus da çift sürmeden çağrılmıştı. Bu tarım aletlerini kullanmada gösterdikleri becerilerin silah kullanma becerilerini engellemediği ve savaş sanatlarında ve ordu yönetimi konusunda da onları daha az yetenekli insanlar kılmadığı açıktır. İyi çiftçi oldukları kadar

büyük komutanlar ve devlet adamlarıydılar. İmparatorluğun bütün önemli görevlerini üstlenmiş olan Cato Major bize kendi elinden kırsal kesim işlerinde ne kadar iyi olduğunu kanıtlamaktadır. Ve hatırladığım kadarıyla Cyrus bahçıvanlığı taht rütbesinin ve ihtişamının o kadar az aşağısında görmüştür ki Xenophon'a tümüyle kendisinin meyve ağaçlarını diktiği büyük bir bağ göstermiştir. Faydalı dinlenme faaliyetleri olarak, örnekler vermek gerekirse eskilerle ilgili olarak hem Yahudiler hem de Yahudi olmayanlardan kalan kayıtlar bu tür örneklerle doludur.

206. Kısım. Bahsettiğim bu el sanatlarını dinlenme ve zihni dağıtma faaliyetleri olarak yanlışlıkla söylediğim düşünülmesin; çünkü dinlenme anı bomboş durmak değil, iş değişikliği yaparak yorgun kısmı rahatlatmak demektir. Zor ve çaba gerektiren işlerle dinlenilemeyeceğini düşünen kişi yüksek rütbeli kişilerin dinlenme faaliyeti olarak en çok başvurduğu avcılığın gerekli kıldığı erkenden kalkmayı, zorlu at sürmeyi, sıcak, soğuk ve açlığı unutmaktadır. Eğer keyif alması bilinirse kazmak, dikmek, aşılamak veya diğer fayda sağlayıcı işler, moda olan diğer tembel sporlardan daha az dinlendirici değildir. İnsan alıştırma ve beceriyle çabucak bu işlerde yetkin hale gelir. Sürekli olarak iskambil kağıdı oynayan kişilerin, dinlenmek için yaptıkları bu faaliyetlerle hayatın diğer ciddi işlerine nazaran daha da yorulduklarına hiç şüphem yok.

207. Kısım. Rütbeli kişilerin, özellikle hanımefendilerin zamanlarının büyük bir bölümünü harcadıkları iskambil oyunları insanın boş duramayacağını gösteren çok güzel bir örnektir. İnsan sürekli bir şey yapıyor durumda olmalıdır. Yoksa sürekli olarak boş boş oturduklarında keyif almaktan ziyade rahatsız olmaları nasıl açıklanabilir? İskambil oyunları, bittiğinde ne vücuda ne de zihne fayda sağlamadığını gören kişiye keyif vermez. Bu oyunlar servetini tehlikeye sokacak bir durıma gelip onu rahatsız etmeye başladığında bu faaliyet artık bir dinlenme faaliyeti olmaktan çıkmış bir iş, meslek haline gelmiştir. En iyi iskambil oyuncusunun cebini ününü harcama karşılığında dolduran bir mesleğinden başka bir şeyi yoktur.

Dinlenme iş görmeyen insanlara ait değildir. Buradaki beceri dinlenme zamanını iyi ayarlamak ve böylece egzersiz gören ve yorulan kısmı gevşetmek ve tazelemek, bununla beraber sonradan faydalı olabilecek bir eşya üretebilmektir. Kar getirmeyen tehlikeli boş zaman eğlencelerini moda haline getirip faydalı şeyler öğrenme ve yapmanın bir beyefendi için uygun bir dinlenme aracı olmadığı konusunda insanları ikna eden büyüklük ve zenginlik için duyulan boş gurur ve hiçliktir. İskambil ve zar oyunlarına ve içki içmeye bu dünyada itibar sağlayan da budur, çoğu insan bunlarla zamanlarını boşa harcar. Bu insanlar tepelerine çökmüş olan boş zamanlarının ağırlığına ve hiçbir şey yapmıyor olmanın verdiği rahatsızlığa dayanamazlar; kendilerini oyalayacak övgüye değer bir el sanatı hiç öğrenmemiş olduklarından zamanlarını doldurmak için, mantıklı bir insanın çok az keyif alacağı bu saçma ve kötü yöntemleri kendilerine uygun görürler.

208. Kısım. Genç bir beyefendinin yaşına ve konumuna uygun moda olan masum oyalanma faaliyetleriyle meşgul olmaması gerektiğini söylemiyorum. Sert ve haşin olmaması gerektiğini, arkadaşlık ettiği kişilerin eğlencelerine ve oyalanmalara sıradan uyum göstermekten daha fazlasını yapması ve ondan istedikleri bir beyefendiye yaraşır şeylere karşı nefret duymaması gerektiğini düşünüyorum. İskambil ve zar oyunlarına gelince en güvenli ve en iyi olun bunları hiç öğrenmemek olduğunu düşünüyorum. Ancak dinlenme amacıyla boş ve eğlenceli sohbetlere katılabileceğini çünkü genç bir adamın herhangi bir hüneri öğrenmek için ana ciddi işi dışında zamana sahip olacağını söylemek istiyorum. İnsanların bir sanat dalı dışında becerilerinin olmamasının sebebi boş zamanları olmamasından ziyade uygulamama yapmamalarından kaynaklanmaktadır. Her gün bir saat böyle bir uğraşıya ayrıldığı takdirde insanın kısa bir sürede beklendiğinden çok daha fazla ilerleme kaydetmesi mümkündür. Bu uğraşlar, moda olan zararlı ve faydasız boş zaman uğraşılarından çocuğu uzak tutmak gibi tek fayda sağlasa bile teşvik edilmeyi hak etmektedir. Yetişkin erkekler çocukluklarından itibaren hayatlarının önemli bir bölümünün boşa geç-

mesine sebep olan tembellikten vazgeçirilirlerse asıl uğraşılardan ne kadar uzak olsa da bunların yapılmasına engel teşkil etmeyecek olan yüzlerce şeyde beceri kazanmak için yeterli zamanları olacaktır. Ve bu sebeple günlerin boş ve rüyada geçmesine sebep olan tembel ve her şeye kayıtsız bir ruh hali genç adamlarda kesinlikle izin verilmemesi ve teşvik edilmemesi gereken bir durumdur. Bu hal sağlığı yerinde olmayan hasta bir kişiye uygun ruh halidir ve hangi yaşta ve konumda olursa olsun hiç kimsenin böyle olmasına müsamaha gösterilemez.

209. Kısım. Yukarıdaki sanatlara, vernikleme, hakkaklık ve demir, pirinç ve gümüşle ilgili birçok iş eklenebilir. Zamanının çoğunu büyük kasabalarda geçiren genç adamlar değerli taşları kesmeyi, cilalamayı öğrenebilirler veya optik camları öğütüp cilalamakla meşgul olabilirler. Tembelliğe ve safahata düşkün olmadığı takdirde genç bir beyefendinin yüzlerce el sanatından keyif alacağı bir tanesini bile bulamaması mümkün değildir. Sürekli olarak ders çalışmak, okumak ve sohbet etmekle meşgul olamayacağından geriye boş zamanı kalacaktır. Bu zamanı egzersizlerle doldurmazsa boşa harcayacaktır. Çünkü genç bir adam nadiren tamamıyla boş kalmayı sever. Böyle istese bile bu hemen düzeltilmesi gereken bir yanlıştır.

210. Kısım. Mekanik ve el sanatı terimleri karşısında dehşete düşen yanlış yoldaki ebeveynler çocuklarının böyle bir şey yapmasını istemiyorlarsa da iyice düşündükleri takdirde bunlarda oğullarının öğrenmesi gereken bir yön bulacaklardır.

Tüccar hesapları bir beyefendinin servet edinmesine pek yaramayan bir uğraş olsa da onun sahip olduğu serveti korumasını sağlayacak daha faydalı ve yeterli bir şey yoktur. Gelir ve giderinin hesaplarını tutması ve bu sayede iç işlerinin gidişatını sürekli olarak gözlem altında tutmasının o kişinin mahvına sebep olduğu hiç görülmemiştir. Gerekli dikkati vermemesi sebebiyle birçok kişinin farkında bile olmadan bir işin çok gerisinde kaldığını veya yaptığı işte çok ileri gittiğini görmek mümkündür. Bu sebeple tüm be-

yefendilere tüccar hesaplarını iyice öğrenmesini ve bunu onlara ait olmayan bir iş olarak görmemesini tavsiye ediyorum. Çünkü bu uğraş ismini halihazırda tüccarlık yapan insanlardan almıştır ve temelde bu insanların uğraşı olmuştur.

211. Kısım. Genç efendim hesaplarını tutabilme becerisini öğrendikten sonra babasının bundan sonra tüm işlerinde bunu yapmasını istemesi yanlış olmayabilir. Bunu diyerek çocuğun, her içtiği şarabın ve her oyunun tek tek hesabını tutması gerektiğini kastetmiyorum. Bu harcamalara verilecek genel bir isim yeterli olacaktır. Ayrıca babasının da bu hesaplara dar bir açıdan bakmaması ve bu hesaplarla ortaya çıkan her fırsatta harcamalarını eleştirmemesi gerekir. Bir zamanlar kendisinin de genç olduğunu hatırlaması ve o zamanlar sahip olduğu düşünceleri ve çocuğunun da yarısını yapma hakkına sahip olduğunu unutmaması gerekir. Bu sebeple eğer genç adama hesaplarını tutma sorumluluğu verilecekse bunu harcamalarını (çünkü babasının verdiği harçlık üzerinde çocuğun tamamıyla hakim olmasını sağlanmalıdır) kontrol etmek amacıyla değil bu alışkanlığı erkenden edinmesini sağlamak amacıyla olmalıdır. Bu ona hayatı boyunca sürekli olarak uygulayacağı faydalı bir alışkanlık kazandırır. Oğlu, serveti içinde yüzen Venedikli bir tacir, çocuğunun harcamalarının aşırıya kaçtığını keşfedince, parasından sorumlu kişiye hesabını verebileceği paradan daha fazlasını oğluna kesinlikle vermemesini emretmiş. Bu örnek istediği kadar para alabilen bir genç adamın harcamalarına kısıt getirmek için fena bir yöntem değil. Kendi zevkleri dışında başka bir şeyin peşinde koşmayan biri için çok faydalı olur. Çünkü sonunda onun parasını harcarken daha ciddi ve kendisine fayda sağlar şeyler üzerinde düşünmesini sağlar. Eğer harcadığım paranın hesabını tutmak bana bu kadar zahmet veriyorsa bu parayı sadece hesaplamak değil aynı zamanda kazanmak için atalarım ne kadar uğraş ve zahmet verdi acaba?

Katlanacağı zahmetler sonucunda ulaşacağı bu mantıklı düşünce zihnine öyle yerleşir ki o andan itibaren daha sorumlu bir insan olarak davranmaya başlar.

212. Kısım: Eğitimle ilgili son bölüm genelde tüm işi tamamladığı ve bir genç çocuğu tam bir beyefendi haline getirdiği düşünülen seyahattir. Yabancı ülkelere yapılan seyahatlerin çok faydalı olduğunu kabul ediyorum. Ancak genç bir adamı yurtdışına göndermek için seçilecek zamanın bu avantajları elde edebilecek kapasiteye uygun olduğu zamanla uyuşur hale gelmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu avantajlar şu iki maddeye indirgenebilir: Birincisi dil ve ikincisi de, diğer farklı huylar, farklı gelenekler ve yaşam tarzlarına sahip insanlarla ilişkide bulunarak aklı ve ihtiyatlılığı geliştirmektir. Genelde seyahat yaşları olarak on altı ile yirmi bir arası bu faydaları elde etmeye en uygun çağlar olarak düşünülür. Yabancı dili gerçek aksanıyla beraber öğrenilecek ilk dönem yedi ila on dört veya on altı yaşları arası olmalıdır. Bu dönemde yapılacak seyahatlere dille beraber diğer şeyleri de öğretecek bir öğretmenin eşlik etmesi çok faydalı ve gereklidir. Ancak kendilerini yönetecek yaşta olduklarını düşündükleri halde aslında bu ihtiyatlılığa ve tecrübeye sahip olmayan çocuklarının ebeveynlerinden uzak, sadece bir öğretmen sorumluluğu altında bırakılması onları en savunmasız anda hayatın tehlikeli taraflarıyla karşı karşıya bırakmak olmaz mı? Hayatın gürültülü ve kaynayan tarafı sahneye çıkana kadar öğretmenin otorite sahibi olabileceği umulabilir. On beş veya on altı yaşına kadar o yaşlara özgü inatçılık veya diğerlerinin akıl çelmeleri ve kötü örnekleri onu öğretmeninin kontrolünden çıkarmaya yetmez, ancak sonrasında yetişkin insanlarla ilişki kurmaktan hoşlanmaya ve onlardan biri olduğunu düşünmeye başladığı zaman; erkeksi kötü davranışlarda bulunmaktan keyif almaya ve bunlardan gurur duymaya başladığı zaman, bir başkasının kontrolü altında olmaktan utanç duymaya başladığı zaman, öğrencisini artık kontrol edemeyen dikkatli ve basiretli bir öğretmenden ne yapması beklenebilir. Aksine genç o dönemde artık düşmanı olarak gördüğü öğretmeninin ikna çabalarından ziyade kaynayan kanının ve moda olanın tavsiyesini dinler, kendisi kadar bilge olan arkadaşlarının teşviklerine kulak verir. İşte aynı anda toy ve kuralsız olan çocuk yanlış davranışlarda bulunmaya başlar. Bu dönem ebeveynlerinin gözünün en çok üstünde olduğu ve otoritelerini en çok uyguladıkla-

rı zaman olmalıdır. Önceki yaşlarda gösterilen esneklik bunu daha kolay ve uygulanır hale getirir; ve sonrasında akıl ve öngörü yavaş yavaş etkili olmaya başlar. Bu sebeple genç bir adamın yurtdışına gönderilmesi için en uygun zamanın daha bir öğretmenin kontrolü altında genç yaşlarda olduğu dönem veya öğretmen olmaksızın kendisini yönetebileceği ve diğer ülkelerde dikkatine değer bulduğu ve yurda döndüğünde ona fayda sağlayacak ve ülkesinde eksik veya tam olan şeylerini görmesini sağlayacak şeyler üzerinde gözlemleme yapabileceği daha geç yaşlarda olduğu dönemdir.

213. Kısım. [Kayıp].

214. Kısım. Diğer türlü çocuk seyahatlerden çok az gelişme göstermiş olarak döner. Gördükleri yerler ve insanlarla ilgili biraz bilgi getirmişse bu genelde dışarıda gördükleri en kötü ve en boş uygulamalar karşısında duyduğu hayranlık ifadeleridir. İlk özgürlüklerini tattıkları şeylerle ilgili anılar onları daha iyi ve bilge yapacak şeylerle ilgili anılardan çok daha fazladır. Hatta bir öğretmenin kontrolü altında yurtdışına gidebilecek yaştayken ve bu kişi sizin ihtiyaçlarınızı karşılarken ve sizin yerinize gözlemler yaparken ne öğrenebilirsiniz ki? Bir öğretmenin sorumluluğunda kendi ayakları üzerinde durma veya yaptıklarından sorumlu tutulma yükümlülüklerinden kurtulmuşken, araştırma yapmak veya faydalı gözlemlerde bulunmak zahmetinde bulunmazlar. Düşünceleri sürekli olarak oyun ve eğlence peşinde koşar. Ancak tanıştıkları kişilerle uyum sağlamalarını sağlamak için kişilerin niyetlerini, huylarını ve eğilimlerini gözlemleme zahmetinde bulunmazlar; çünkü onunla seyahat eden kişi onun yerine bunu yapacaktır; kötü davranışlarda bulunmaya başladığında onu bundan vazgeçirecektir ve bu kötü davranışları karşısında onlar hesap verecektir.

215. Kısım. İnsanlar hakkında bilgiye sahip olmak öyle büyük bir beceridir ki genç bir adamın bu konuda mükemmel olması beklenemez. Ancak seyahatler gözünü açmayacaksa ve onu dikkatli ve uyanık bir kişi haline getirmeyecekse ve dış yüzeyin ötesinde yatanı görebilme alışkanlığı vermeyecekse yurtdışına çıkmanın bir

faydası yoktur. Terbiyeli ve sorumluluk sahibi davranışların kontrolünde yabancılarla ve her çeşit insanla sohbet ederken o kişilerin verdiği iyi fikirleri bir kenara atmadan kendini özgür ve güvende hissetmeyecekse bu seyahatleri yapmak gereksizdir. Uygun yaşta ve kendini geliştirmeyi amaçlayan düşüncelerle yurtdışına gönderilen kişi gittiği yerlerde konum sahibi kişilerle tanışıp konuşabilir. Bir beyefendiye en çok yarar sağlayacak şeylerden biri olmasına rağmen öğretmenlerinin sorumluluğu altında yurtdışına giden yüz gençten biri bile rütbeli bir insanla tanışmış mıdır? Ya da o ülkedeki terbiyenin ve gözlemlemeye değer neler olduğunu öğrenebileceği biriyle hiç konuşmuş mudur? Gençler bu yerlerde daha çok hangi bara gidilebileceğini öğretecek insanlarla tanışırlar. Oysa yetişkin bir adam gibi ziyaret ettiği ülkenin adetleri, tavırları, kanunları ve yönetim şekli hakkında bilgi edinmek isteyen genç bir yabancı, her yerde en bilgili ve en iyi insanlar arasında hoş karşılanacaktır.

216. Kısım: Bu ne kadar doğru olsa da korkarım ki seyahat zamanını bir adamın en kötü çağına ayırma alışkanlığını değiştirmeyecek. Bunun sebebi gelişimleriyle ilgili değil. Genç adamın, o narin yaşta başlarına bir şey gelebileceği korkusuyla sekiz veya on yaşında yurtdışına çıkmasına cesaret edilemeyebilir. Oysa on altı veya on sekizinde bunun onda biri kadar risk altında olur. Ancak bu tehlikeli ve başına buyruk yaş bitene kadar da evde oturmamalıdır çünkü yirmi bir yaşında evlenmek ve aile kurmak için yurda geri dönmüş olmalıdır. Ebeveynler oynayacakları torunları olmadan yaşayamazlar. Uygun yaşa geldiğinde genç efendimize uygun bir eş aranmaya başlanmalıdır. Belli bir süre için bu geciktirilse o zamanda çocuklarının geç yaşlarında halen babalarının yanında olması ne baba ne de çocuk için hoş bir durumdur. Evlilik çağı geldiğinde genç adam eşiyle yalnız bırakılmalıdır.

217. Kısım. Her ne kadar eğitimle ilgili kesin sözlerin benim için ne anlama geldiğine ilişkin bir sonuca varmış olsam da bunun sadece konuyla ilgili bir bilimsel eser olarak bakılmasını istemem. Dikkat edilmesi gereken daha binlerce şey var. Özellikle herkesin farklı huylara, eğilimlere ve yapılara sahip olduğu düşünülürse tav-

siye edilecek farklı çareler var. Çeşitlilik o kadar büyük ki bunun hepsini alacak bir ciltlik eser gerekir; bu bile yetmeyebilir. Herkesin zihninin, yüzü gibi onu diğerlerinden ayıran kendine özgü nitelikleri vardır. Ve yine aynı yöntemle eğitim görmüş iki farklı çocuk muhtemelen yoktur. Bunun yanında, bir prensin, bir beyefendinin ve sıradan bir beyefendinin oğlunun farklı tarzlarda terbiye edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ancak burada bir beyefendinin oğlunun eğitimindeki temel amaç ve hedeflerle ilgili birtakım genel görüşlere değinerek çok küçük olan çocuğu istenildiği gibi şekil verilebilecek beyaz bir kağıt veya balmumu parçası olarak ele aldım. Genelde genç bir beyefendinin terbiyesi için gerekli gördüğüm konulara biraz daha fazla değindim. Şimdi de bu rastgele düşüncelerimi, her ne kadar tam bir bilimsel eser olmaktan uzak olsa da ve herkesin kendi çocuğuna uyacak her şeyi bulduğu eserler gibi olmasa da küçük çocukların eğitimiyle ilgili endişe içinde olup bu konuyla ilgili olarak eski alışkanlıktan ziyade akıllara güvenmeye cesaret eden kişileri biraz aydınlatabileceği umuduyla yayımladım.



Sağlam vücutta sağlam kafa, mutluluğun kısa fakat güzel bir tanımlamasıdır. Bu ikisine sahip bir kimsenin isteyeceği başka pek az şey olabilir. Bunlardan birisinin eksikliğini çeken kişinin sürdüğü hayata ise mutlu bir hayat denemez. Mutluluğun veya mutsuzluğun sebebi insanın kendisidir. Kafası bilgece işlemeyen kişi hiç bir zaman doğru yolu seçemeyecektir; vücudu zayıf olan kişi hiç bir zaman gelişim ve ilerleme kaydedemeyecektir. Bazı insanların zihin ve vücut yapıları o kadar dinçtir ki, bu insanların başkalarının yardımına ihtiyaç duymadıkları kolaylıkla ifade edilebilir; doğal üstünlüklerinin etkisiyle bebeklikten itibaren mükemmelliğe doğru yol alırlar. Bu tür insanlar onlara mutluluk veren yapıları sayesinde harikalar yapmaya muktedirdirler. Fakat bunlara ait örnekler çok değildir. Böyle olan insanların onda dokuzu, üstünlüklerini eğitimlerine borçludur.

ISBN 975638675-4
9 789756 386750